

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș.

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**IX
2000**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2000**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” se
face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”,
Târgu-Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciurca

ISSN 1223–8406

Coperta: Rodica Vescan

Culegere computerizată (2000): Ioan Horea Avram.

Tehnoredactare: Nicoleta Biró.

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea (2018): Alexandru Tcaciuc

Cuvânt înainte

„... vânzarea Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, deapănarea o durere pentru noi. Dar nu vom lăsa să se închidă această rană.”

Mihai Eminescu

Nimic nu este mai greu de suportat pentru simțul nostru moral decât neadevărul și injustiția, mai ales atunci când acestea au dimensiuni istorice. De mai bine de un secol încoace omul încearcă să fie o ființă mai tolerantă cu semenii săi și poate că, în bună măsură, a reușit. S-au făcut, de asemenea, pași spectaculoși, în filosofia dreptului internațional, în armonizarea principiului naționalităților cu principiul statului de drept. Toate acestea sunt câștiguri reale pentru comunitatea europeană, aflată ea însăși într-un moment crucial al existenței sale. Din păcate, convențiile și tratatele dintre state, oricât de bine cumpănite, nu vindecă și rănille adânci, pricinuite de injustițiile trecutului istoric. O asemenea rană, încă necicatrizată, rămâne pentru noi toți Bucovina. O rană care pe unii îi face să sufere în continuare, iar pe alții îi culpabilizează, chiar dacă nu-și dau prea bine seama de acest lucru. Faptul cel mai trist, în cazul Bucovinei, e că Imperiul a dispărut, dar rana sângerează pe mai departe. Marele poet (pentru a câta oară!) iată că are și de astă dată dreptate.

Nu e motiv de resemnare însă că așa stau lucrurile pe moment. Chiar dacă nu putem schimba toată ziua tratatele și convențiile internaționale, nimeni nu ne poate împiedica să rămânem credincioși adevărului istoric așa cum a fost el, netrunchiat și nemistificat de nimeni. Iar acesta e, categoric, de partea noastră. Faptul e atât de evident, încât unii vor să-l șteargă pur și simplu dintr-o trăsătură de condei: ca și cum n-ar fi existat pactul Ribbentrop-Molotov, ca și cum nu s-ar fi modificat granițe prin rapt și silnicie, ca și cum „moldovenii” n-ar fi tot români, ca și cum limba română n-ar fi limba română, ca și cum n-ar fi avut loc măcelul îngrozitor de la Fântâna Aibă etc.

Toate aceste răstălmăciri aberante sunt, în fond, argumentele cele mai puternice în sprijinul Adevărului nostru, pe termen lung, și

acesta trebuie apărut cu îndârjire, fără teamă și fără complexe. Alții trebuie să aibă complexe, nu noi.

De aceea, cred că șansa românilor bucovineni de a-și salva ființa, în aceste vremuri încă destul de confuze, este, în primul rând, una culturală. Reînvierea credinței, recăpătarea încrederii în prestigiul propriei limbi și creații culturale, racordarea la scara de valori românești din țara mamă sunt semne sigure ale unei Renașteri spirituale autentice. Acest proces a început imediat după evenimentele din decembrie 1989 și el continuă și astăzi, conținând și realizări și eșecuri. Dar mai mult realizări.

Dintre acestea din urmă se detașează, prin seriozitatea de a duce un gând până la capăt, cum spun ardelenii, almanahul *Țara fagilor*, alcătuit, număr de număr, de Dumitru Covalciuc și tipărit la Târgu-Mureș, sub îngrijirea competentă a oamenilor de la Biblioteca județeană. Cel puțin pe domnul director

Dimitrie Poptămaș l-am putea considera, fără nici o exagerare, aproape coautor al publicației. Mai ales în ultimele patru-cinci numere, de când almanahul apare sub egida Bibliotecii, se observă un salt de calitate în concepția lucrării, un câștig de substanță și incisivitate, punând în circulație documente de arhivă, statistici altă dată ținute ascunse, luări de poziție tranșante, evocări memorialistice, creații literare mai vechi sau mai noi. Nu lipsesc nici crâmpoie din tezaurul folcloric local. Suferința comunității este încă atât de vie, încât produce în continuare artă: fenomen aproape unic în spațiul cultural de limbă română de astăzi.

Cu această ediție. Țara fagilor atinge al nouălea volum al său. Structura și rubricile sunt, în mare, aceleași ca și în numerele anterioare. Numai materialele care le umplu sunt mereu noi și constituie, direct sau indirect, tot atâtea mărturii pentru Adevăr, mărturii încărcate - cele mai multe - de un tragism tulburător, care impune respect. Ele dau consistență unei idei și unei lupte (tot de idei) în sprijinul dreptului elementar de a fi, de a arăta chiar și orbilor că existența unui popor se afirmă, nu se discută. O parte însemnată din sumar o reprezintă documentarul deportărilor și genocidului și, fapt cu totul semnificativ, „Golgota neamului românesc” e în continuare o sursă nesecată de confesiune și depoziții ale unor fapte cutremurătoare, de neuitat. Fiecare român bucovinean a fost implicat sau are pe cineva din familie implicat în această incomensurabilă și

nerăsplătită jertfă colectivă. Măcar atât, să rămână consemnată undeva, prin forța indelebilă a cuvântului scris.

Bine venită ni se pare acțiunea coerentă, urmărită în toate volumele de până acum, de evocare a unor personalități cu funcție modelatoare pentru tinerele generații, de la Hurmuzăchești și Eminescu până la un Iancu Flondor și grupul iconarilor, sau până la atâția alți scriitori migrați, în ultimele decenii, în Basarabia sau în țară. Cu siguranță se vor mai naște pe aceste locuri un Mircea Streinul sau un Vasile Posteuca, pentru a nu da decât aceste două nume. Vrem să spunem că se impune cu necesitate ieșirea din izolare și din localismul îngust. Realizarea Unirii tuturor provinciilor românești a însemnat, în timp, și un îndelungat proces de deprovincializare a culturii noastre. Aceasta presupune neapărat racordarea la scara de valori națională. Cel mai mare pericol de deznaționalizare pentru o comunitate devine, de la un punct încolo, propria mediocritate, complacerea și stagnarea în această mediocritate. La Cernăuți s-a făcut întotdeauna cultură românească mare. Așa va trebui să fie și de acum încolo. Să nu ne mulțumim cu puțin și mai ales să nu ne pierdem în mărunțișuri și în intrigi mărunte.

Faptul că, alături de alte numeroase apariții editoriale serioase ale bucovinenilor. *Țara fagilor* s-a impus ca un program bine articulat, cu bătaie lungă, în timp și spațiu, e un semn încurajator, lată, putem face lucruri temeinice. Mesajul almanahului e croit pe personalitatea ardentă a lui Dumitru Covalciuc, spirit ofensiv, bătaios, mereu nemulțumit de sine și de cei din jur, dar neobosit luptător și inițiator de memorabile acțiuni culturale spre binele comunității. Orice s-ar zice, uneori e destul de greu să reușești de unul singur, mai ales în condiții de strictă supraveghere și suspiciune generalizată. Este o conjuncție fericită că s-a întâlnit pe aceeași lungime de undă cu prietenii săi din Târgu-Mureș. În cadrul unei cooperări fructuoase, absolut dezinteresate, care durează de mai bine de zece ani, s-au realizat multe lucruri frumoase. Dintre acestea, o certitudine este chiar cartea de față.

Cornel MORARU

Catapeteasmă bucovineană

(fragment)

Vasile POSTEUCĂ

Ard fagii... Ard fagii...
Uriase vâlvătăi de la Suceava-n Igești.
Așa cum i-au crescut viforoși, Pădurarii:
Înfruntând împătrite furtuni și fruntarii...
Ard fagii, bătând cerului la ferești.
Vorbind cu mormintele, cu stegarii
Plecați mioritic în cer și-n povești;
Au trecut peste frunza verde, în galop.
Hoarde barbare, întunecate, potop
Nevoile lumii. Semiluna. Tătarii.
Din noaptea Asiei până-n Prislop:
Și-au risipit iataganele morții ravagii.
Dar toate-au fost o clipă, un strop.
Au rămas doar Bucovinele: Fagii...

Ard fagii spre ceruri. Își strigă cuvântul.
Din alte vieți cu arcași, mă dezgrop...
Sună din corn Domnul Ștefan, marele, sfântul.
Și buciumă codrii Rarăului, vântul:
Fiara celui din urmă potop
Ne ponegrește, ne calcă pământul;
Prăbușind ale iubirii mesagii
Pecetluite de Stea, de Profeți;
Ruga de veacuri, a milioane de vieți.
Din Vicove la Cuciurul Mare și Voroneț.
Ard fagii, ard fagii...

O, te-aud sunând din corn. Pădurar,
Păunaș al codrilor. Unul...
Ți-i privirea piatră de unghi, de hotar;

Pasul tău cuprinde Cordonul;
Te-nțeleg orașele; te-aude cătunul...
Te-aud venind, vuind biruinți,
Dintr-un mormânt de crânguri moldave.
Te-a chemat plânsul părinților din părinți.
Pământul potopit de puhoaiete slave...
Te-au strigat stepele sfărâmate-n potcoave
De șoimani, de arcași, de hatmani.
Și ți s-a desfăcut mormântul de-o mie de ani,
Adumbrit de mănăstiri, de dumbrave...
Te-aud venind de mai departe de moarte.
Ridicând Neamțuri, Țeținuri și Dave;
Îți rămân în urmă gropile toate, deșarte;
Ard fagii și mugesc zimbrii stemei moldave;
Și timpul s-a oprit între Liră și Capricorn.
Ridică-te ca-n vremi de furtună
Și-aleargă peste Tigheciuri și sună.

Ca-n doinele lui Bădia Mihai: sună din corn.
Că te-aud și te văd și piatră-mi răstorn:
Din moarte și pribegie mă-ntorn,
Chiotind și cântând cu Arcașii,
Întemnițat, drumuind cu iobagii.
Să-mi treacă peste mormântu-și vrăjmașii
Și neamul nevoii, umplându-și dosagii
De evanghelii, de bunătate, de cer...
Văd acum departe, dincolo de cortina de fier.
Strigă de moarte, în stranii miragii:
Ard fagii pe zăriștea lumii... Ard fagii...

Auzi, Doamne? Te-a ridicat în veac, voevodul.
Mănăstire: să te spunem în rugă sfios;
Să te spuie ogoarele și norodul.
Ale tale. Doamne, să fie horile, bățăliile, rodul
Din plaiul mănos;
Ale Tale, Doamne, întru răstignitul Hristos...
Și-n fluierul lor de fag și de os.

Sunat cu turmele-n obcini, duios,
Te-au liturghisit în doine Ciobanii;
În pieptul lor luceferii și vultanii
Ți-au purtat veșnicia pe jos...
Și-n liniștea Carpaților, licărite făclii.
Brazii au stat drepti, să-i cunune.
Fără răsvrăt, fără lacrimă, precum știi.
Că toate vin de la Tine și-s bune;
Și-n șesuri țăranii-au scris rugă
Din colină-n colină, prinos și belșug,
Până-n cel din urmă clin de văiugă
Cu penița de oțel de la plug.
Și s-au preasmerit, și-au arat
Filele Tale, toate, și le-au semănat
Cu luceferi și răsteie-n jug.
Din veleatân veleat.
Până departe la Bug...

Și, iată, acum, Doamne, năvălind tăvălug
Noaptea Asiei, peste Putna, Ceremușuri, Suceava;
Arde Biblia Bucovinelor, arde seve.
Până-n zenit, ca un rug...
Vine Fiara, Doamna, și cavalerii în zale;
Văd cum crucea Ta în noroi se prăvale
Și-i dau iudește târcoale,
Și-i vând lumina și fug...
Nanicând n-a văzut ochiul Tău atâta trădare și jale...
Prefă-n țândări steaua ce ne ucide sub crug...

Pe unde Ți-a purtat Domnul Ștefan crucea, semeț,
Hălăduiesc azi, Doamne, satanele-n jeț.
La Suceava, în Rădăuți, la Voroneț;
Și unde au plâns arcaș și mazil și boier
Pe psaltiri, ceasloave și liturgher.
Rânjește politrucul bolșevic, temnicer...
Aurul din mănoasele câmpuri, din vaduri.
Curge spre Kremlinuri și Stalingraduri...

Soarele Tău parcă de veacuri răsare
În marea Rusie temniță, sub câtuși și zăvoare:
Auzi, Doamne? Neamul meu moare!
Neamul careți-a ridicat Voronețuri de soare...
Moare mut și-nsingurat, fără jalbe,
Preamărindu-Te lisusian din culmi de Rarău.
Jertfit în Războieni și-n Fântânile Albe,
Atlet al lui Hristos: neamul Tău...
Numai veacul e altul: pacostea-i una.
E-aceiași Satan, asmuțind uraganul.
Ieri, cruzii barbari. Semiluna...
Azi, Fiara cu secera și ciocanul,
Secătuindu-ne sângele, lanul...
Și noi, de când știi, mult smeriți, cu Iisusul,
Cum ne-ai poruncit din părinți...
Și, iată, auzi, mărturia deznădejdiei noastre fierbinți:
Pentru huzurul și pentru străvechii arginți
Ne-a vândut, Doamne, Apusul...

La catapeteasma inimii, îngenunchi și Te-ascult.
Tot mai aproape te-aud, Bucovină...
Nu pot născoci negustorii atâta tumult
Și nici călăii nu pot zidari atâta cortină,
S-acopere freamătul tău de lumină.

Stâlp de mijloc al lumii: vânzătorii te-au smuls
Ca să te frângă-n ospetele laltelor, cină,
Și Fiara te-a strâns în gheare drept pradă;
Acum e toată planeta străină...
Fără stâlp stă cerul, apocaliptic, să cadă
Scrum și blesteme, grămadă.

Cu tine, leagăn al meu. Bucovină,
Stă și Iisus în lanț și obadă.
Grădina-n care venea Dumnezeu în vacanță
E astăzi colhoz, lagăr al morții și zdreanță...
Te-ascult și-aud Buga din munte sunând

Și-ntrebând: până când? până când?
Te-aud și-n inimă crește-o lumină:
Pe muntele necotroplit de jivină
Arhanghelul strânge mâna pe spadă.

Sună trâmbița... Sună...
Vuieste furtuna și văd venind Cruciadă...
Ard fagii Bucovinelor și urcă-n baladă.

Icoană în care am înviat: Voroneț,
Așa vei fi: cu Domnul Ștefan în genunchi.
Și-n vremea de-apoi, la județ.
Un fag bătrân, semeț în gânduri și trunchi,
Trăsnit în bătaie... Împărat fără jeț.
Cu sceptrul: spada. Fără coroană...
Smerenia ce ți-o știa evangheliarul
Simfonizând cu gloria-n icoană,
Opri-va vremii noastre minutarul...

Așa va fi. Și de va fi să fie
Un alt județ la capăt de pământ
Și-o altă biruință-n veșnicie.
Vor trebui toți, în genunchi, în fața Lui,
În fața Domnului,
Să tremure, să plângă și să vadă
Toți negustorii, grași de zărăfie.
Pe ceruri Crucea preaschimbata-n spadă...
Că altă lege n-are lumea mai de preț.
Icoana sfântă de la Voroneț...

M-aplec în lacrima de-aici. Te sărut
Icoană; singurul drum spre înviere.
Tot viitorul mi-i acolo-n trecut,
Îngenunchi și s-a făcut în mine tăcere...
Tocmai de-aceea. Mi-i sărutul de moarte:
Mi-i rușine c-am fugit atât de departe...
Apleacă-te, fag... Dă-mi arc și săgeată,

Să trimit soarele măcar o dată
În creștetul Fiarei, în ale neomeniei tarabe,
Unde se vinde și se cumpără sânge...
Trezește-mi dumbravele roșii în brațele slabe,
Să le trimit în diriguitorii liftelor stânge.
Te sărut, evangheliar. Aud lumea cum plânge...

Mă-ntorn. Am bătut continente roată
Ca să găsesc piatra cu înțelesul deplin...
Iată, măi-ntorn spre mărturie și judecată,
Să mor la Cosmin...
Scrie-mi fag, în frunziș și m-aruncă
Pildă de foc și poruncă
Celor ce vin...
Străpungând Fiara, am să mă-nchin.
Auzi-mă, Doamne. Desferecă-mi neamul. Amin.

Bunul Dumnezeu te-a vrut în începuturi grădină
Și-au venit îngerii și-au visat mănăstiri
Cu catapeteasma de dor și lumină,
Și voievodul de câte ori se-nturna cu oștiri,
Biruitoare și-adecea înfrânte,
Trimitea din arcu-i săgeata;
Și unde gândul se-ntâmpla să se-mplânte
Așezau meșterii piatra de unghi, de altar,
Să fie credinței și gliei cetate...
Că neprietenul pismătardin hotar
Îl poate opri numai cu dangătu-i Buga,
Și inima cu dragostea fagilor, ruga.
Numai că-l poate-ntoarce din iureș, și-l bate....
Stau, frunză și iarbă, oști înșirate
Și cerul parcă-și zdrențuie gluga
Sub foametea Semilunii jimbate;
Dar carul va-ntâlni-n drum buturuga
Și ne vor fi cetăți mormintele toate...
Așa te-a vrut Dumnezeu la-nceput, cuib al meu:

Piatră de hotar pentru jețul lui. Piatră.
Azi, fără tine, neamul oftează din greu;

A rămas fără vatră și hienele-l latră...

Stă Arhanghelul drept, cu spada de pară,
Stă lângă cer, în culmi de Rarău
Și scrie Cuvântul între bine și rău;
Pen Uru inimile libertăți,
Ce mai aud chemarea Cetății,
Peste-al veacului hău;
Fără Țara Fagilor, altar pe care fiara ni-l ară,
Noi n-avem odihnă, nici lege, nici Țară...
Vă uitați la noi răsând și nu vă pasă
Cine ia recolta: picurii de sânge...
De ne-ntoarcem seara ori de nu acasă;
Inima vânzării n-are de ce plânge...
Crește grâul morții, s-a făcut de coasă.

Țarina de cer, cu nafura furată,
Geamătu-ți zdrobit s-adună sub tractor...
Fost-am răzeși mândri și arcași odată;
Astăzi suntem robi și brațe fără spor.
Crește noaptea lumii, cântecele mor...

Câmpul nostru, câmpul... Îi ziceam La Rede,
Lângă Cruci, Pe Deal, La Plopul lui Antim...
Astăzi ceru-i parcă orb și nu ne vede;
Ne uităm în gol, icnim și nu vorbim.
Crește viața noastră, crește-n țintirim...

Rupți de bici și biruri, ca să ne sugrume.
Cum purtăm prin neguri fețele de boz.
Decimați cumplit de comisari și ciume,
Molfăind în gându-nflămânzit huidume.
Ne săpamu-ne mormintele-n colhoz...

Și zdrobiți, cum stăm pe gânduri noaptea.
Tragem hat pe zare și-mpărțim ogoare:
S-o vărsa de zori măcar în ziua șaptea
Și-om veni din morți cu blestem și muștrare.
Să ne cerem Țara: locul nost' sub soare...

Locul nost' sub soare: România Mare...

Prin tine vom învia și noi. Bucovină,
Biruința de dincolo de mormânt...
Toți cei care ne-am stins pe zare străină
Și n-am uitat sfântul tău legământ.
Și, de n-om avea loc pentru cenușă și cruce,
Ne-om aduna cu cei de mâne-n ogoare
Și-om fi cântec în inima lor și ne-om duce
Cu arcașii și fagii spre zări viitoare...

Tu ne-ai dat, când luna rumenise făgetul.
Vestitorul manilor noastre curate: Poetul...
Și ca să-ți îplinească balada.
Tu ne-ai trimis Pădurarul cu spada;
Ca s-o întoarcă din crâșme spre mănăstiri...

Se revedeau în inima lui apocalipticii sbiri
Mugind în Siberii... Și el a suant din corn, a sunat
Să ne arate din nou Steaua pe cer;
A sunat ș-a zidit.
Din destinul lui de cruciat și oier.
Veacuri noi de rumânie și mit
Și s-a crucificat înfrigurat într-un nat,
Spre liniști albastre și mioritice culmi de nuntiri
Vestind ora celei de-a doua veniri...
Cânta prea frumos și i-au sfărmat fluierul de stânci, în Carpați
Că și-a dat inima și viața lui pentru frați.
Și ruga din ora de-apoi i s-a urcat în psaltiri.
Să crească vie în noi.
Spre țara de aur și dor
A celui mai jertfelnic popor...
M-auzi, Bucovină, tu, cruce a vremii de-apoi?...

Drepturile și libertățile de bază ale românilor din Ucraina prin prisma cadrului legislativ-realități și perspective/aspectul politic.

Dr. Ion POPESCU, doctor în filosofie, magistru emerit în drept, Președinte al subcomisiei în chestiunile relațiilor interetnice a Comitetului Radei Supreme a Ucrainei pentru drepturile omului, minorități naționale și relații interetnice, Deputat al poporului din Ucraina, membru în Consiliul Europei

„... Dreptul nerevendicat nu se consideră ca o încălcare a dreptului.” (Principiu de bază pentru supraviețuirea etnică a unor minoritari. autohtoni)

„... Cereți și vi se va da,... bateți și vi se va deschide...”

(Biblia, Evanghelia după Sf. Matei, 7, 7)

Stagnarea din ultimii ani de existență a statului sovietic și a sistemului totalitar. comunist a contribuit și la redeșteptarea conștiinței naționale a românilor din Ucraina și, în special, în nordul Bucovinei, Ținutul Herței și nordul Basarabiei. Etnoenergia acumulată și transmisă genetic din generație în generație încă de la Decebal și Traian prin Ștefan cel Mare și Sfânt, Hurmuzăchești și Eminescu a generat în rândurile moștenitorilor acestor plaiuri mioritice un nou imbold al pasionarismului etnocultural și politic. Acest impuls s-a materializat printr-o mișcare națională instituționalizată prin mai multe societăți social-culturale - fiecare cu scopurile, memoriile și demersurile sale, dar, din fericire, cu un singur program de dezvoltare național-culturală autorizat de popor, prin adoptarea în unanimitate la Primul Congres al românilor din regiunea Cernăuți din 7 iunie 1992 de către delegații plenipotențieri din partea tuturor localităților românești din zonă aleși direct, și mandatele cărora au fost reconfirmate de către Congreșele raionale.

Desigur, acest Program constituie doar o Platformă, care necesită o dezvoltare permanentă luându-se în considerație schimbarea situației social-politice și economice, însă pozițiile conceptuale și cerințele de recuperare a drepturilor noastre firești, care ne-au slujit ca bază la alcătuirea acestui Program, rămân și încă mult timp vor rămâne actuale. Perseverența în urmărirea scopului bine determinat și subordonarea majorității românilor de bună credință acestui scop, cel puțin în ultimele campanii electorale și activitatea politico-legislativă, ne-a permis să avem nu numai reprezentare în Parlament, dar și să ocupăm un post-cheie, în forul legislativ, precum și o ieșire din anonimatul istoriei și o deschidere internațională prin intermediul FUEV-lui și Consiliului Europei - fapt care ne-a permis să contribuim la implementarea a mai multora dintre prevederile Programului atât în legislația internă, cât și în obligațiunile internaționale ale Ucrainei.

Desigur, unele dintre forțele de dreapta vor ignora mereu drepturile noastre consfințite în Constituție și legislația în vigoare, iar cele naționaliste vor depune eforturi permanente pentru a ne asimila și a suspenda unele dintre normele legislative deja existente ce țin de drepturile și libertățile noastre firești. Și doar de noi înșine și numai de noi depinde viitorul nostru etnonațional. Iar pentru a supraviețui în sensul etnocultural este nevoie:

1) de a lupta și în continuare pe calea parlamentară pentru lărgirea volumului și formelor drepturilor și libertăților existente și reflectarea lor în cadrul legislativ;

2) de a participa activ la toate alegerile parlamentare și locale pentru a alege în calitate de deputați doar pe cei mai demni dintre candidați (din punct de vedere al pregătirii politice și poziției etnopatriotice) pentru a avea posibilitatea reală de a influența prin intermediul puterii reprezentative asupra organelor executive, pentru ca acestea din urmă să ne onoreze drepturile legitime și firești;

3) de a ne cunoaște drepturile deja asigurate prin legislația în vigoare și de a cere prin intermediul organizațiilor naționale, al deputaților români de nivel regional și local respectarea lor de către organele executive și aplicarea lor în practică;

4) de a populariza în permanență și pe toate căile existența obiectivă a problemelor vitale, scopurile reale și cerințele noastre;

5) de a ne educa urmașii în spiritul ideii: că patria noastră etnoculturală este limba română și că a fi român la tine acasă nu este o rușine, ci o onoare.

În prezenta comunicare ne vom concentra atenția, în primul rând, asupra prevederilor Constituției și angajamentelor internaționale ale Ucrainei, în cadrul cărora și-au găsit oglindirea majoritatea doleanțelor noastre față de puterea legislativă, și care, după ratificare au devenit legi organice, reflectând în totalitate cadrul juridic ucrainean privind asigurarea drepturilor grupurilor naționale, precum și garantarea la nivel legislativ a drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice din Ucraina. Asigurarea la nivel legislativ a drepturilor naționale individuale sau colective pe domenii, precum și chestiunile legate de respectarea sau nerealizarea lor vor fi obiectul altor comunicări.

Cele cinci etape și cinci condiții de acordare și realizare a drepturilor grupurilor etnice: experiența și opțiunea europeană

Evenimentele ultimilor ani din Balcani și Caucaz ne demonstrează că pentru țările postsocialiste, care se confruntă cu problemele create în legătură cu eforturile depuse pentru a transforma sistemul totalitar într-un sistem de orientare democratică, pentru a depăși criza social-politică și cea economică este nevoie de o stabilitate (interetnică, interconfesională, între clasele sociale etc.) și o bună înțelegere chiar în sânul societății.

Relațiile interetnice reprezintă una dintre cele mai complexe probleme. În același timp, problema prognozarilor și evitării conflictelor interetnice în țările multinaționale devine din ce în ce mai actuală. Această problemă atinge atât organizarea vieții publice politice și sociale din interiorul statului polietic, cât și relațiile interstatuale și internaționale.

Practica mondială și, în particular, cea europeană ne demonstrează că pentru realizarea bunei înțelegeri interetnice într-o

societate democratică se impune respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, asigurarea drepturilor colective ale minorităților naționale sau etnice, lingvistice și confesionale (mai ales a celor autohtone), precum și renunțarea de la orice formă de discriminare. Toate acestea, la rândul lor, alături de rezultatele pozitive în domeniul politicii interne și externe contribuie la stabilitatea politică și social-economică a statului.

În această situație păstrarea identității și moștenirii culturale a minorităților devine un factor pozitiv și o sursă de îmbogățire socială și culturală.

Pe parcursul sesiunilor Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din ultimii ai, în cadrul discutării situației din Balcani și Caucaz, precum și a situației minorităților naționale din diferite țări-membre ale Consiliului Europei, în scopul neadmiterii unor noi conflicte interetnice, diferiți raportori insistau asupra necesității integrării lor într-un stat polietic și policultural, dar și într-o Europă multinațională, păstrându-le în același timp identitatea lor națională, etnoculturală, lingvistică și confesională. În particular, se propunea renunțarea la practica asimilării și la atitudini negative față de minorități în domeniul politic, social, cultural și economic.

Comitetul de experți pentru protecția minorităților naționale de pe lângă Consiliul Europei a elaborat un „Tabel al drepturilor și libertăților privind protecția minorităților naționale”, în care a identificat, pe categorii de drepturi, care anume dintre ele sunt individuale, care sunt colective și care au un caracter ambivalent; de asemenea au fost identificate și măsurile considerate „măsuri pozitive”. Astfel, sunt considerate „drepturi colective”:

- dreptul minorității de a exista și de a fi recunoscută ca minoritate;

- protecția identității minorității, ca principiu general sau ca măsură pozitivă

- recunoașterea în mod oficial a existenței limbii minorităților;

- dreptul la inscripționare în limba minorităților;

- dreptul de a înființa instituții educaționale și de învățământ;

- dreptul de a avea acces la mass-media publică;

- dreptul la propriile mijloace de comunicare în masă;

- dreptul la reprezentare politică în organele de stat și cele locale.

În același fel au fost identificate ca reprezentând „măsuri pozitive”:

- dreptul de folosire a limbii minorității; - inscripționarea în limba minorității;

- dreptul de a înființa școli;

- de a învăța limba maternă și de a fi instruit în aceasta;

- dreptul de a avea propriile instituții religioase;

- dreptul la cooperare transfrontieră și dreptul de a stabili contacte cu membrii altor grupuri.

Aceste „drepturi colective” și „măsuri pozitive”, alături de drepturile individuale ale persoanelor aparținând minorităților naționale - revendicate și exercitate individual sau colectiv - constituie baza dreptului internațional în domeniul protecției minorităților naționale. Și nu are mare importanță cum vor fi numite aceste drepturi - „drepturi colective”, „măsuri pozitive” sau drepturi individuale exercitate în mod colectiv, - important este ca aceste drepturi să fie recunoscute, implementate în dreptul intern și respectate de către autorități. În caz contrar - minoritățile, mai ales cele numeroase și cele ce locuiesc compact, vor căuta de sine-stătător căile de dobândire a drepturilor naționale firești.

- Însă conflictele sângeroase din ultimii ani au demonstrat, că, alături de factorii geopolitici, social-economici și confesionali, factorul etnolingvistic într-o regiune multinațională poate deveni un catalizator de situație preconflictuală și poate să ducă la consecințe neprevăzute.

- După cum neasigurarea „dreptului la o existență demnă” (factorul social-eco-nomic) poate duce la „răscoale flămânde”, revoluții sociale și agresiuni, ocuparea teritoriului „etnocultural”, „etnoplacent” și „etnoicumen” (factorul geopolitic) poate genera „mișcări de rezistență” sau „mișcări de eliberare națională”, ocuparea obiectivelor de cult - la „baterea nelegiuiților”, iar încercarea de a schimba sau a înjosi confesiunea - la „războaie sfinte” (factorul religios-confesional), astfel și politica unei asimilări artificiale sau de segregare din partea națiunii dominante în domeniul politicii lingvistice sau a etnopoliticii față de

minoritățile naționale (iar în cazul existenței etnoenergiei interne în ultimele și în dependență de nivelul pasionar al acestei etnoenergii) duc la mișcări autonomiste sau separatiste.

- De aceea în cadrul statelor polinaționale, pentru obținerea stabilizării și integrității țărilor, în speical în cazul când există grupuri etnice și minorități naționale autohtone și bășinașe netitulare sau nedominante în stat, și care locuiesc compact, de regulă, de dragul armonizării relațiilor interetnice și consolidarea statalității se promovează o politică etnonațională și lingvistică pluralistă și moderată, iar reprezentanții desemnați de către aceste minorități sunt antrenați la conducerea țării, regiunilor și teritoriilor respective, atât la nivel executiv, cât și cel legislativ sau reprezentativ (în special în sferele care se referă nemijlocit la viața național-culturală a grupurilor etnice). S-a subliniat de asemenea faptul, că pentru trecerea la principiul european „unitatea diversităților” este necesar ca față de reprezentanții minorităților naționale să fie aplicat principiul acordării pe etape a unor drepturi deosebite, necesare pentru păstrarea demnității, moștenirii și identității lor naționale. Iar pentru eşalonarea etnoenergiei interne a minorităților naționale de pe calea separatismului în direcția integrării într-o națiune polinațională unică și democratică (păstrându-și în același timp identitatea lor națională) se prevăd următoarele „etape de acordare a drepturilor”:

- Dreptul minorităților la existență ca grup național separat și ieșirea din „anonimat”. Adică dreptul de a se numi cu propriul său nume și recunoașterea existenței sale de către stat în calitate de minoritate națională separată, și nu numai ca un grup „folcloric”, „etnografic” sau „dialectic” etc. (cum de exemplu, se procedează cu frații noștri aromâni în Grecia).

- Dreptul de a dezvolta și a se folosi public de realizările propriei culturi, precum și la folosirea oficială a limbii materne, inclusiv dreptul a folosirea grafiei tradiționale și a denumirii firești și științifice a propriei limbi.

- Dreptul la instruire în limba maternă, adică dreptul minorităților naționale la asigurarea pentru ele de către stat a învățământului în limba maternă și a funcționării instituțiilor naționale (inclusiv învățământul superior) cu predarea în limba

maternă, precum și participarea garantată la elaborarea și controlul asupra programelor de instruire.

- Dreptul la reprezentanță politică în organele care determină politica statului, atât la nivel executiv, cât și legislativ cu delegarea către aceste organe a propriilor candidați. Aici se include și dreptul de a avea organizații culturale și politice proprii.

- Dreptul la autonomie cu transmiterea către minorități a dreptului de a rezolva propriile chestiuni interne, cel puțin în domeniul culturii, educației, învățământului, religiei, în sfera de informații și mass-media, precum și în chestiunile de ordin social cu asigurarea de resurse bănești pentru realizarea acestor funcții (evident, cu un control sever din partea statului asupra folosirii lor) cu ajutorul subvențiilor (la nivel de autonomie culturală, posibilă atât în cazul locuirii dispersate, cât și în cazul locuirii compacte a minorităților), și a instrumentelor fiscale (de impozitare - la nivel de autonomie teritorială, posibilă numai în cazul locuirii compacte a minorității autohtone).

Acordarea și realizarea acestor drepturi depinde de mai mulți factori. Mult depinde de nivelul de democratizare a statului respectiv, dar și, nu în ultimul rând, de respectarea de către minorități a următoarelor condiții:

1. Renunțarea la separatism. Adică minoritatea națională trebuie să renunțe la tendințele separatiste, iar etnoenergia internă liderii comunității trebuie să o eșaloneze spre integrarea în societatea socială a statului polinațional, păstrând în același timp identitatea etnică a statului polinațional, păstrând în același timp identitatea etnică, lingvistică, religioasă, culturală precum și demnitatea națională. Evenimentele din Europa la sfârșitul sec. XX (Bosnia, Karabah, Kosovo, Transnistria, Cecenia etc. - pe de o parte. Scoția și Irlanda de Nord - pe de altă parte), ne învață, că atâta timp, cât există măcar o singură șansă dintr-o mie, trebuie să folosim calea toleranței și căutării compromisurilor. Numai această cale va da minorităților posibilitatea „să ceară” și „să obțină” drepturi acordate (adică declarate), garantate și respectate, pentru că în condițiile de conflictul militar nici nu se poate vorbi despre respectarea drepturilor în general.

2. Loialitatea minorităților față de legislația în vigoare și renunțarea la „căile nepașnice” de revendicare a unor noi drepturi și libertăți, precum și luarea deciziei de a dobândi noi drepturi numai pe cale parlamentară și prin metode politice (desigur, că calea parlamentară presupune și reprezentanța minorității în Parlament prin persoane alese din sânul minorității și însăși de către minoritate, care cunosc toate doleanțele minorității și au pregătirea necesară pentru a lupta și a dobândi la nivel legislativ pas cu pas, pe etape a tuturor drepturilor firești, de care are nevoie grupul său național la etapa respectivă). Principiul loialității înseamnă, că pentru a avea o posibilitate reală de a obține la nivel legislativ a unui volum dorit de drepturi și libertăți, grupul național trebuie să fie loial față de legislația în vigoare, înțelegând prin loialitatea față de legislație, în primul rând, supunere față de Legile statului și respectarea lor. Însă aceasta nu înseamnă să fii de acord, grosso modo, cu legislația în vigoare, dar loialitatea față de legislația internă deschide posibilități potențiale, dar și reale, pentru depunerea unor eforturi legale pentru a schimba legislația în vigoare în direcția extinderii și lărgirii volumului și formelor drepturilor existente și celor aspirate, inclusiv a drepturilor colective ale minorităților, spre fixarea lor la nivelul legislativ. Evident, că în cazul ignorării și restrângerii drepturilor deja existente, lipirii dreptului de reprezentare parlamentară și locală prin reprezentanți devotați minorității, precum și existenței unei discriminări masive a minorității la nivel de stat sau regional (iar în cazul locuirii compacte și a majorității populației autohtone și băștinașe) ele (minoritățile) se pot dezice de loialitate și pot recurge la așa-zisul „Ultima ratio” („ultimul argument”). Însă exemplele de conflict din ultimii ani nu sunt modalitatea cea mai reușită de soluționare a problemelor nici din punct de vedere al majorității și, cu atât mai mult, al minorității.

3. Neopresiunea (neîncălcarea) realizării drepturilor firești ale altor grupuri naționale pe parcursul realizării drepturilor și libertăților naționale proprii (atât ale majorității de pe un teritoriu luat aparte, cât și ale națiunii tutelare). Acest principiu presupune și o solidaritate interetnică, care impune un comportament deosebit pe parcursul dobândirii drepturilor naționale proprii, dar nu de pe

poziții pur „etnoegoiste”: luptând pentru drepturile proprii trebuie de militat și pentru drepturile altor grupuri naționale, care în limitele aceluiași stat sau teritoriu se află în aceeași situație etnoculturală și politică, și care se confruntă cu aceleași probleme, cu care se confruntă și propriul grup național - unirea eforturilor este foarte eficientă dacă minoritatea sau majoritatea recunoaște principiul „Trăiește singur, dar permite-le și altora să trăiască!”. Protecția grupurilor naționale, care, numeric constituie minorități în stat sau regiuni, cât și a drepturilor personalității, care aparține acestor minorități, constituie atât o parte integrantă a protecției internaționale a drepturilor omului, cât și una din direcțiile colaborării internaționale. Și trebuie de avut în vedere, că apărarea drepturilor este îndreptățită doar atunci, când minoritatea sau cetățeanul nu ocupă o poziție privilegiată, „nu restrânge dreptul altuia”, „nu contestă dreptul la diversitatea altora”, și toate aceste considerente se referă nu numai la drepturile colective, dar și la cele individuale. În art. 23 al Constituției Ucrainei este prevăzut, că fiecare om are dreptul la dezvoltarea liberă a personalității sale, dacă prin aceasta nu încalcă drepturile și libertățile altor oameni... În caz contrar (dar numai în acest caz) intră în vigoare una din condițiile armonizării relațiilor interpersonale, interetnice și internaționale: limitarea dreptului la diversitate - și acest lucru se referă atât la minoritate, cât și la majoritate.

4. Capacitatea și decizia minorităților naționale de a realiza de sine stătător drepturile acordate. Pentru aceasta este necesar ca, în scopul de a avea o posibilitate reală de a obține pe cale legislativă a volumului dorit de drepturi și libertăți și de a le implementa în viață, minoritatea trebuie să fie aptă și gata din punct de vedere moral și etnoautoconștientă de faptul, că drepturile declarate și garantate de stat pot fi respectate și realizate în viață numai prin însăși participarea activă a minorității la realizarea acestora prin reprezentanții ei (devotați față de ideea supraviețuirii etnoculturale și naționale). Aceasta presupune de asemenea și responsabilitatea politică a liderilor minorităților (în egală măsură cu responsabilitatea organelor de stat) față de transpunerea în viață a drepturilor acordate (sau revendicate). O importanță deosebită pentru minoritatea respectivă are și existența cadrelor naționale și

pregătirea fundamentală a acestora pentru a activa în toate domeniile vieții politice și social-economice (lucru, pe care premergătorii noștri în frunte cu Hurmuzăcheștii au știut să-l facă la timpul lor, și care (pregătirea cadrelor) astăzi depinde foarte mult de urgentarea deschiderii la Cernăuți a unei Universități românești sau, cel puțin în prima etapă - a unei universități multiculturale cu secții românești la toate specialitățile). Și în acest caz este nevoie mai mult de un ajutor logistic eficient, decât de declarații populiste și orgolioase.

5. Conceperea (elucidarea sau înțelegerea) de către minoritate și de către liderii ei a faptului că dreptul nerevendicat nu se consideră încălcarea dreptului. Aceasta înseamnă, că chiar dacă dreptul este fixat din punct de vedere juridic, adică reflectat în legislația în vigoare, el poate rămâne doar o simplă declarație, în caz dacă reprezentanții minorității nu vor revendica implementarea lui. Chiar în Cartea cârților e scris: „Cereți și vi se va da, căutați și veți găsi, bateți la ușă și vi se va deschide; pentru că cel care cere, va primi, cine caută, va găsi, celui care bate la ușă, i se va deschide” (Evangheia, Sf. Matei, 7, 7). Și totul depinde de insistența celui ce necesită și răbarea celui ce insistă, precum și de „puritatea gândurilor” sale.

Deoarece practica europeană ne demonstra, că minoritățile pot avea un viitor etnocultural doar într-o Europă unită, eforturile comunității românilor din Ucraina au fost eșalonate și în această direcție, încercând de a ajunge în Europa cu ACDR-ul prin intermediul FUEV-ului (Uniunii Federaliste a Minorităților Europene) - organizație cu statut de observator pe lângă Consiliul Europei.

Și se mai naște o speranță și o șansă. Consiliul Europei?!

Concluzia Consiliului Europei nr. 190 referitoare la intrarea Ucrainei în Consiliul Europei

La 14 iulie 1992 Ucraina și-a înaintat cererea de intrare în Consiliul Europei. În Rezoluția din 23 septembrie 1992 Comitetul de Miniștri a însărcinat Adunarea Parlamentară să pregătească Recomandarea respectivă. Din 16 septembrie 1992 Radei Supreme a Ucrainei i s-a acordat statutul de „invitat special” la Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. La 14 iunie 1994 între Ucraina și Uniunea europeană a fost semnat Tratatul de parteneriat și colaborare. La 13 iulie 1994 a început dialogul politic dintre Ucraina și Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei. La 26 septembrie 1995 Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a adoptat concluzia pozitivă referitor la cererea Ucrainei de a adera la CE. În ședința Comitetului de Miniștri a CE din 19 octombrie 1995 în baza Concluziei 190 din 26 septembrie 1995 în unanimitate a fost adoptată Rezoluția cu privire la invitarea Ucrainei de a deveni cea de-a 37 membră a Consiliului Europei și a adera la Statutul CE. La 31 octombrie 1995 Parlamentul ucrainean a adoptat Legea „Cu privire la aderare la Statutul Consiliului Europei”. Din sesiunea din ianuarie 1995 a APCE Rada Supremă a Ucrainei a obținut 12 locuri de membri și 12 de supleanți. La insistența deputaților din partea minorităților naționale din Ucraina din cadrul Grupului interregional de deputați un loc de supleant de la bun început i-a fost repartizat subsemnatului, care din aprilie 1998 a ocupat deja postul de membru-reprezentant deplin. Acest lucru ne-a permis să milităm pentru transpunerea în viață a angajamentelor Ucrainei față de Consiliul Europei, inclusiv și a celor ce țin de drepturile minorităților naționale.

Printre obligațiunile inițiale ale Ucrainei față de forumul european alături de adoptarea noii Constituții, se numărau: - semnarea și ratificarea Convenției Europene cu privire la drepturile omului și să ratifice Protocoalele Nr. 1, 2, 4, 6, 7 și 11 alăturate ei (toate deja semnate, ratificate, iar instrumentele de ratificare transmise pentru păstrare Consiliului Europei); - semnarea și

ratificarea pe parcursul unui an a Convenției-Cadru cu privire la protecția minorităților naționale (semnată la 15 septembrie 1995, ratificată la 9 decembrie 1997, instrumentul de ratificare transmis la 26 ianuarie 1998 și intrată în vigoare la 1 mai 1998), iar față de minoritățile naționale să promoveze o politică bazată pe principiile expuse în Recomandarea APCE Nr. 1201 din 1993 (intrată în vigoare ca lege organică după ratificarea Tratatului cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între Ucraina și România (în afară de prevederile referitoare la drepturile colective de a crea autonomii teritoriale, bazate pe criterii etnice din art. 11) - semnat la 2 iunie 1997 și ratificat la 17 iulie 1997), de asemenea pe parcursul unui an urmau să fie semnate și ratificate Carta Europeană cu privire la auto administrarea locală (semnată la 6 noiembrie 1996, ratificată la 15 iulie 1997 și intrată în vigoare pentru Ucraina din 1 ianuarie 1998), precum și Carta cu privire la limbile regionale și minoritare (semnată la 2 mai 1996, ratificată după mai multe încercări într-o variantă (coautor al căreia este și subsemnatul), care cuprinde circa 90 % din doleanțele noastre, la 24 decembrie 1999 și intrată în vigoare ca lege internă din momentul publicării - 30 decembrie 1999, rămânând doar să fie transmis instrumentul de ratificare și intrarea în vigoare ca obligațiune internațională - ultimul lucru blocat la momentul actual de către forțele naționaliste din Guvern cu toate că Parlamentul, prin hotărârea sa din 20 aprilie 2000, a cerut urgentarea transmiterii la Consiliul Europei a instrumentului de ratificare).

Deoarece circumstanțele ne demonstau că perspectivele noastre etnonaționale sunt legate în primul rând de implementarea de către Ucraina a angajamentelor sale față de Consiliul Europei în cadrul legal intern, „grupul de susținere” și consilierii mei au decis să activăm și în acest domeniu. Principala obligațiune era adoptarea noii Constituții.

Drepturile constituționale - drepturile și libertățile noastre naționale oglindite în legea fundamentală a Ucrainei

Devenind primul și, deocamdată, unicul parlamentar român din Rada Supremă a Ucrainei, care printre scopurile principale avea și misiunea onorifică de a participa la crearea bazei juridice pentru aplicarea în viață a Programului de dezvoltare națională a românilor din regiunea Cernăuți, adoptat la Primul Congres al românilor din 7 iunie 1992 și al cărui coautor eram, fiind conștient și de faptul, că drepturile și libertățile omului și cetățeanului unui stat, consfințite în Constituție, sunt inepuizabile, și având fericita ocazie de a fi ales în calitate de deputat în legislatura, care avea misiunea de a elabora și adopta Constituția Ucrainei, pentru a avea posibilitatea de a participa activ la elaborarea bazei constituționale și deschiderea perspectivei optimiste în ceea ce privește consfințirea și asigurarea drepturilor noastre firești la nivel legislativ, la insistența „grupului de susținere” am optat de la bun început pentru următoarele cauze: - de a ocupa un post-cheie în Comisia pentru drepturile omului, minorităților naționale și relațiilor interetnice; - de a deveni membru al Comisiei temporale speciale de prelucrare a proiectului Constituției; - de a face parte ca membru-reprezentant plenipotențiar al Parlamentului într-o Adunare Parlamentară internațională, - alături de susținerea inițiativelor mele legislative acestea au fost condițiile de aderare la fracțiunea Grupului interregional de deputați (GID) din legislatura precedentă și a tratatelor politice din legislatura curentă cu social-democrații uniți din PSDU(u) și grupul deputaților independenți - „SOLIDARITATEA”.

Prin alegerea în postul de Președinte al Subcomisiei în problemele relațiilor interetnice din cadrul Comisiei pentru drepturile omului... s-a ivit perspectiva de a nu permite punerea în discuții la ședințele plenare ale Parlamentului a proiectelor de legi, care necesitau expertiza Comisiei în cauză și care aveau ca scop lezarea și îngustarea volumului și formelor drepturilor noastre naționale deja oglindite în legislația în vigoare, iar organizarea unui

grup interfracțional al deputaților-minoritari și fiind ales în calitate de coordonator al acestuia ne-a permis să obținem inaugurarea unui supliment de sine stătător al ziarului parlamentar „Golos Ucrainî” în limba română cu un abonament pe teritoriul întregii Ucraine - „Concordia”, - cu o finanțare substanțială din partea Parlamentului (ce-i drept, nu întotdeauna venită integral și la timp), dar fără nici o „cenzură oficială” datorată celorlalți doi inauguratorii - ACDR-ului și Asociației științifico-pedagogice „Aron Pumnul” din Ucraina, - lucru care ne-a permis de mai multe ori să popularizăm doleanțele și pozițiile noastre privind diverse probleme și aducându-le la cunoștința atât a românilor din Ucraina, cât și a oficialităților. Prin alegerea în calitate de membru al „Comisiei constituționale” mi s-a ivit posibilitatea de a reflecta în Constituție mai multe dintre drepturile noastre naționale aspirate. Prin alegerea în calitate de membru al Adunării Parlamentare de Cooperare Economică din bazinul Mării Negre și membru în Comisia pentru cultură, educație și probleme sociale ale acesteia (1994-1998) mi s-a dat posibilitatea de a milita pentru schimbul de studenți, recunoașterea reciprocă a diplomelor, lărgirea zonei și simplificarea trecerii frontierei dintre țările-membre (inclusiv între Ucraina, Moldova și România), organizarea unor universități multiculturale etc., iar prin participarea la început ca supleant (1996-1998), iar apoi ca membru deplin (din 1998) și reprezentant al Ucrainei în Adunarea parlamentară a Consiliul Europei - s-a ivit posibilitatea de a milita pentru integrarea Ucrainei în Europa și îndeplinirea angajamentelor față de APCE, inclusiv și în domeniul drepturilor minorităților naționale, dar și de a milita pentru drepturile firești ale fraților noștri din Albania, Bulgaria, Grecia, Macedonia, Ungaria, Serbia, precum și din alte teritorii ale fostei Iugoslavii și URSS. Desigur, că pentru prima dată, doar datorită faptului că s-a obținut un mandat de deputat, a fost posibilă și abordarea a sute de probleme ținând de viața cotidiană a oamenilor simpli - români și de alte naționalități din zonă: probleme social-economice, juridice etc., - despre care am relatat în frecventele comunicări, dări de seamă privind activitatea de deputat și la cele peste 300 de întâlniri cu alegătorii de la sate și audiențele oficiale din ultimii 6 ani.

Însă în prima etapă, desigur, că lucrul cel mai important era de a participa paralel și la elaborarea Constituției.

Deoarece majoritatea membrilor comisiei de perfecționare a proiectului Constituției reprezentau diferite partide politice, care aveau uneori scopuri diametral opuse, varianta finală a fost mai mult un compromis politic. Însă faptul că mulți dintre cei 28 membri ai comisiei recunoșteau principiul, că „fundamentul de neclintit al statelor este dreptatea”, ne-a permis ca în noua Constituție a Ucrainei să oglindim și multe dintre opțiunile noastre. De aici și pe parcursul comunicării toate referințele vor fi făcute la textele în limba de stat - ucraineană în traducerea neoficială (ce ne aparține) în limba română, iar sublinierile și evidențierile din citatele textelor oficiale aparțin subsemnatului.

Astfel, în introducerea Constituției s-a convenit să se recunoască, că noțiunea de popor Ucrainean (cu majusculă) este un termen politic (și nicidecum unul etnic) și desemnează „cetățenii Ucrainei de toate naționalitățile”, iar poporul ucrainean (cu minuscul), precum și termenul națiunea ucraineană - sunt termeni etnici. Mai mult decât atât, chiar și „dreptul la autodeterminare” e prevăzut că este „realizat de națiunea ucraineană” și „de întregul popor Ucrainean”. Deci chiar în Constituție se recunoaște, că Ucraina este un stat multinațional, care recunoaște drepturi egale atât pentru reprezentanții națiunii titulare, cât și pentru cetățenii de toate naționalitățile, iar „în Ucraina este recunoscut și acționează principiul supremației dreptului” (art. 8, alin. 1) - ceea ce înseamnă, că statul și instituțiile sale trebuie să se supună în primul rând dreptului omului, care are prioritate față de celelalte norme sociale: morala, obiceiurile etc.

În art. 11 se prevede că: „statul contribuie la consolidarea și dezvoltarea națiunii ucrainene, conștiinței istorice, tradițiilor și culturii ei, precum și la dezvoltarea specificului etnic, cultural, limbii și religiei tuturor popoarelor și minorităților naționale băștinașe” - deci, se recunoaște că există, alături de ucraineni, și alte popoare și minorități băștinașe, iar nouă nu ne rămâne decât să cerem, în conformitate cu aceste prevederi, să ni se recunoască statutul de populație autohtonă și băștinașă.

La început cuvântul „băștinașe” se referea doar la popoare, însă la insistența noastră s-au făcut schimbările de rigoare pentru a se recunoaște și existența unor „minorități naționale băștinașe” (o inovație, dar și o recunoaștere a unei realități istorice). Aici este necesar de a concretiza că nu toți băștinașii sunt autohtoni, însă toți autohtonii sunt băștinași, deoarece a treia generație din cei sosiți pot fi considerați deja băștinași, pentru că au fost născuți din părinți, care cu toate că au avut sau au părinți imigranți - totuși s-au născut și ei pe teritoriul respectiv, pe când descendenții autohtoni viețuiesc pe teritoriul său etnoplacent și etnooicumen în limitele etnoarealului națiunii sale „din moși-strămoși” - acolo „unde s-a plămădit neamul”. Așadar, noi românii de pe aceste plaiuri mioritice ștefane, cu toate că în prezent am ajuns să fim minoritari - dar despre aceasta vom relata cu o altă ocazie, totuși suntem o populație băștinașă autohtonă lucru care trebuie popularizat cu insistență și cerut să fie recunoscut în mod oficial de către autorități atât la nivel de stat, cât și internațional cu toate consecințele de rigoare. Desigur, că recunoașterea expresă la nivel de Constituție a existenței „popoarelor și minorităților naționale băștinașe” este, mai întâi de toate, o dovadă de recunoaștere a existenței acestora ca atare și, mai puțin, o delimitare a lor de alte grupuri naționale („migraționiste”) din punct de vedere al acordării unor drepturi adăugătoare, însă pentru noi este important însuși faptul, că avem șansa de a ne considera oficial „fragmentai unui popor autohton, rămas în afara frontierelor statului național”, și care, în virtutea sorții istorice, este obligat să fie loial (ce nu poate antrena nici un dezavantaj moral sau juridic) față de cele două dimensiuni distincte, dar egale ca valoare - statul (ca cetățeni ucraineni prin apartenență statală și cetățenie) și neamul (ca români prin originea etnică) - lucru permis deja prin Constituție, și, care, în condițiile unei Europe unite și democratice, ne obligă și ne onorează să fim, alături de ucrainenii din România, podul de legătură și baza de colaborare între cele două națiuni și cele două state.

Prin al. 3 al art. 10 „este garantată dezvoltarea liberă, folosirea și apărarea „limbilor minorităților naționale”, iar al. 5 menționează, că „folosirea limbilor în Ucraina este garantată de constituție și este specificată în legi”.

Articolul 53 garantează cetățenilor care aparțin minorităților naționale dreptul la învățământ în limba maternă sau la studierea limbii materne în așezămintele de învățământ de stat și comunale sau prin intermediul societăților național-culturale. În același timp, p. 3 al art. 119 prevede că administrațiile locale de stat asigură: „îndeplinirea programelor de stat și regionale de dezvoltare social-economică și culturală, programelor de protecție a mediului ambiant, iar în locurile unde trăiesc compact popoarele și minoritățile naționale băștinașe - și a programelor dezvoltării lor național-culturale. Dat fiind acest fapt, și ținând cont de faptul, că numai Programul de dezvoltare națională a românilor din regiunea Cernăuți a fost și mai rămâne încă unicul Program... votat în unanimitate de către reprezentanții aleși din partea întregii populații românești din regiune și aprobat atât de congresele raionale, cât și de Congresul general din 7 iunie 1992, avem tot dreptul moral să cerem de la autorități aplicarea prevederilor lui în viață, pentru că „drepturile și libertățile constituționale sunt garantate și nu pot fi abrogate” (al. 2 al art. 22). Desigur, dacă vreo prevedere sau alta intră în contradicție cu Constituția, atunci ele nu vor fi aplicate. Programul, însă fusese alcătuit în conformitate cu legislația în vigoare la acel moment și din aceste motive în p. 1 al PRINCIPIILOR TRANZITORII ale Constituției s-a convenit că „legile și alte acte normative, adoptate până la intrarea în vigoare a... Constituției, sunt valabile în măsura în care nu contravin Constituției Ucrainei”. Unele limitări de exercitare a drepturilor și libertăților pot exista doar „în condițiile stării de război sau excepționale...” (p. 2 al art. 64) sau „în cazurile când prin exercitarea drepturilor proprii sunt încălcate drepturile și libertățile altor oameni” (art. 23). În art. 24 s-a prevăzut, că „cetățenii au drepturi și libertăți constituționale și sunt egali în fața legii”, iar în același timp, „nu pot exista privilegii sau restricții după criterii de... convingeri politice, religioase..., din motive de... origine etnică..., limbă sau alte motive.” Așadar, avem aceleași drepturi constituționale ca și ucrainenii sau reprezentanții altor popoare și minorități naționale și rămâne doar să le cunoaștem, să le popularizăm și să cerem insistent aplicarea lor în practică.

Iar în caz de nerespectare a acestor drepturi atât din partea unor persoane fizice, forțe politice sau autorități în al. 3 art. 8 s-a prevăzut că „normele Constituției Ucrainei sunt norme de acțiune directă. Adresarea către instanța judecătorească în scopul apărării drepturilor și libertăților constituționale ale omului și cetățeanului nemijlocit pe baza Constituției Ucrainei este garantată”, mai mult decât atât, în p. 2 al art. 55 s-a menționat, că „fiecăruia i se garantează dreptul la atacarea în justiție a hotărârilor, acțiunilor sau pasivității organelor puterii de stat, organelor de autoadministrare locală și personalităților oficiale”, iar p. 3 al aceluiași articol garantează, că „fiecare are dreptul după folosirea tuturor mijloacelor naționale de apărarea juridică să se adreseze pentru a cere să fie apărate drepturile și libertățile sale instituțiilor juridice internaționale, a căror membră sau participantă este Ucraina”. Și fiecare din cei care ne încalcă drepturile constituționale, trebuie prevenit, că Constituția, prin art. 60 prevede, că „nimeni nu este obligat să execute ordine sau dispoziții evident criminale”, iar „emiterea și executarea unei dispoziții sau ordin evident criminal sunt pasibile de răspundere juridică”. Bunul Dumnezeu le vede pe toate și mai devreme sau mai târziu le pune pe toate la locul lor. Noi, însă, în conformitate cu al. 5 al art. 55 trebuie să ținem minte, că „fiecare are dreptul de a-și apăra prin orice mijloace neinterzise de lege drepturile și libertățile sale contra încălcărilor și acțiunilor criminale”. Ultimele două amendamente propuse de către mine „în pachet” în numele alegătorilor, care au fost acceptate, se refereau la PREAMBUL, prin care am propus să adoptăm Constituția și să menționăm în ea acest fapt, că suntem conștienți „de responsabilitatea” noastră „în fața lui Dumnezeu, propriei conștiințe, generațiilor precedente, actuale și viitoare”, iar pentru ca generațiile viitoare să aibă o speranță - art. 22 a fost completat cu alineatul 3: „în cadrul adoptării unor noi legi sau introducerii modificărilor în legile în vigoare nu se permite restrângerea conținutului și volumului drepturilor și libertăților existente”. Dat fiind acest fapt, orice drept, pe care îl vom dobândi la nivel legislativ, din punct de vedere teoretic, nu va putea fi anulat.

Deci nu numai noi trebuie să fim loiali față de legislația în vigoare, dar și autoritățile trebuie să fie loiale față de noi și drepturile noastre legitime.

Deoarece în art. 9 al Constituției este prevăzut, că „tratatele internaționale în vigoare, ratificate de Rada Supremă a Ucrainei, constituie o parte a legislației naționale a Ucrainei”, iar în conformitate cu legea Ucrainei „Cu privire la tratatele internaționale”, obligațiunile internaționale în vigoare ale Ucrainei au prioritate față de legislația internă, după adoptarea Constituției, la insistența consilierilor mei activitatea în ceea ce privește lărgirea volumului drepturilor existente s-a concentrat, grosso modo, asupra integrării Ucrainei în Europa, ratificării și reflectării obligațiunilor și angajamentelor internaționale ale Ucrainei în cadrul legislativ intern.

Constituția a intrat în vigoare din momentul adoptării ei - adică din 28 iunie 1996. Desigur, că folosirea pentru o singură categorie a mai multor termeni total diferiți: naționalitate, popor băștinaș, minoritate națională băștinașă, minoritate națională etc. duce la interpretări extrem de diverse și cu unele consecințe juridice nefaste - lucru, care ar impune o delimitare clară și o precizare a termenilor cu care se operează în legislația Ucrainei privind minoritățile pe parcursul perfecționării legislației în vigoare, însă trebuie ținut cont de condițiile în care fusese adoptată constituția: forțarea la ultima etapă și „lucru de noapte fără întreruperi”, precum și caracterul de „compromis politic” al acesteia. Totuși, din cele 168 de amendamente, care mi-au parvenit din partea alegătorilor, societăților culturale românești din regiune, și mai ales, din partea consilierilor mei și Alianței Creștin-Democratice a Românilor din Ucraina, și pe care le-am propus pe parcursul elaborării și perfecționării proiectului legii fundamentale a Ucrainei, în cele 3 etape de perfecționare în cadrul „Comisiei constituționale” (din martie până în iunie 1996) - 126 au fost acceptate. Și acesta este un câștig politic. Însă despre aspectele de drept general, social-economice și politice vom relata cu o altă ocazie.

Angajamentele internaționale - legi organice ale Ucrainei

După cum am mai menționat, în conformitate cu art. 9 al Constituției tratatele internaționale intră în vigoare după ratificarea lor de către Rada Supremă a Ucrainei și constituie o parte integrantă a legislației naționale a Ucrainei, iar încheierea tratatelor care contravin Constituției, este posibilă numai după introducerea în Constituția Ucrainei a amendamentelor respective. Dat fiind acest fapt, orice tratat semnat în numele Ucrainei corespunde deja Constituției, iar după ratificarea de către Parlament devine lege organică în Ucraina. În conformitate cu Legea „Cu privire la tratatele internaționale” angajamentele internaționale în vigoare ale Ucrainei au prioritate față de legislația internă. Deci, cunoașterea de către minorități a drepturilor lor naționale consfințite în angajamentele internaționale în vigoare ale Ucrainei capătă o actualitate și importanță deosebită.

Practica mondială demonstrează faptul, că acordarea pentru minoritățile naționale și grupurile etnice a drepturilor colective (indiferent dacă aceste drepturi sunt recunoscute ca „drepturi colective” propriu-zise sau în calitate de drepturi individuale exercitate în mod colectiv) contribuie la integrarea lor în viața social-politică a statului, iar asigurarea la nivelul legislației a drepturilor și libertăților lor fundamentale constituie una dintre condițiile stabilității politice a statului polietic. Evident, că aceste acțiuni nu pot fi epuizabile și foarte mult depind de nivelul realizărilor democratice ale statului în cauză. Mult depinde de cultura politică a elitei de guvernământ, precum și de pregătirea și voința liderilor minorităților naționale.

O altă cale spre atingerea stabilității pur și simplu nu există. Acest lucru trebuie să-înțeleagă atât reprezentanții puterii de stat, cât și reprezentanții grupurilor naționale. Or, noi românii, suntem cetățeni loiali, dar cerem loialitate și din partea forțelor politice, ce se află în fruntea țării și regiunii.

Cerem doar respectarea Constituției, legislației în vigoare și angajamentele internaționale ale Ucrainei privind drepturile popoarelor și minorităților naționale autohtone și bășinașe.

După cum am mai menționat, recomandarea 1201, Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale, Carta Europeană a limbilor regionale și minoritare - practic reflectă principalele drepturi ale minorităților naționale europene. Constituția Ucrainei, legile „Cu privire la minoritățile naționale din Ucraina” și „Cu privire la limbi”, cât și „Declarația drepturilor naționalităților din Ucraina”, alături de Obligațiunile internaționale ale Ucrainei privind drepturile grupurilor naționale, teoretic (din păcate în perioada actuală nu și practic) deschid perspective bune pentru viitorul etnic al grupurilor naționale din statul ucrainean. Însă pentru a apela la angajamentele internaționale ale Ucrainei este nevoie de a cunoaște aceste obligațiuni, care, practic, sunt legi organice și care se cer onorate. Dar pentru a cere implementarea lor, trebuie, cel puțin, să le cunoaștem.

Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale

Unul dintre documentele de bază, consacrate asigurării drepturilor minorităților naționale din Europa, este Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale. Acest document a fost semnat și ratificat de către Rada Supremă fără nici o rezervă.

În introducerea Convenției s-a menționat, că „bulversările istoriei europene au demonstrat, că protecția minorităților naționale este esențială pentru stabilitatea, securitatea și pacea Continentului”, și că „o societate pluralistă și cu adevărat democratică trebuie nu numai să respecte identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a fiecărei persoane aparținând unei minorități naționale, dar și, deopotrivă, să le creeze condiții corespunzătoare de a-și exprima, păstra și dezvolta această identitate”, iar „crearea unui climat de toleranță și dialog este necesară pentru a permite diversității culturale să devină o sursă, dar și un factor, nu de divizare, ci de îmbogățire a... societății”.

Acest document-cadru subliniază, că „protecția minorităților naționale și a drepturilor și libertăților persoanelor aparținând acestora face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului și, ca atare, constituie un domeniu de cooperare internațională” (art. 1), iar dispozițiile Convenției „vor fi aplicate cu bună-credință, într-un spirit de înțelegere, toleranță și cu respectarea principiilor bunei vecinătăți, relațiilor prietenești și cooperării între state” (art. 2). În același timp, „orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să aleagă liber dacă dorește să fie tratată sau nu ca atare și nici un dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere ori din exercitarea drepturilor legate de aceasta” (p. 1 al art. 3), iar „persoanele aparținând minorităților naționale pot exercita drepturile și libertățile lor... individual sau în comun cu alții” (p. 2 al art. 3). Părțile semnatare (adică și Ucraina) s-au angajat „să garanteze fiecărei persoane aparținând unei minorități naționale dreptul la egalitate în fața legii și la egala protecție a legii”, iar „orice discriminare bazată pe apartenența la o minoritate națională este interzisă” (p. 1 al art. 4), de asemenea s-au luat angajamente (fără a fi considerate drept acte de discriminare - p. 3 al art. 4) „să adopte, dacă este cazul (adică în caz de necesitate), măsuri adecvate pentru a promova, în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale, egalitatea deplină și efectivă între persoanele aparținând unei minorități naționale și cele aparținând majorității” (p. 2 al art. 4). S-a luat de asemenea angajamentul de a crea condițiile necesare pentru „a permite persoanelor, care aparțin minorităților naționale să-și mențină și să-și dezvolte cultura, precum și să-și păstreze elementele esențiale ale identității lor, respectiv religia, limba, tradițiile și patrimoniul lor cultural” (p. 1 al art. 5). Fără să aducă vreo daună măsurilor luate în cadrul politicii sale generale de integrare, Ucraina se va abține „de la orice politică ori practică având drept scop asimilarea persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva voinței acestora” și va proteja aceste persoane împotriva oricărei acțiuni vizând o astfel de asimilare (p. 2 al art. 5). Articolul 6 încurajează crearea spiritului „de toleranță și dialogul intercultural și cere de la statele semnatare luarea de „măsuri efective pentru promovarea respectului reciproc, înțelegerii și colaborării dintre toate persoanele care trăiesc pe

teritoriul lor, indiferent de identitatea etnică, culturală, lingvistică ori religioasă a acestora, îndeosebi în domeniul educației, culturii și mijloacelor de informare” (p. 1) și, în afară de aceasta, în conformitate cu p. 2 al aceluiași articol statul ucrainean s-a angajat „să ia măsuri corespunzătoare pentru a proteja persoanele care ar putea fi victime ale amenințărilor sau actelor de discriminare, ostilitate sau violență, datorită identității lor etnice, culturale, lingvistice sau religioase”, iar în scopul promovării „toleranței și dezvoltarea pluralismului cultural”, în cadrul sistemului legislativ puterea va „adopta măsuri adecvate pentru facilitarea accesului persoanelor aparținând minorităților naționale la mijloacele de informare” (p. 4 al art. 9), nepermițând în limitele sistemului legislativ nici un fel de discriminare în ceea ce privește accesul la mass-media și crearea de către persoanele aparținând minorităților naționale a societăților de radio sonor, televiziune și cinema (p. 2 al art. 9). Convenția-Cadru... de asemenea prevede asigurarea pentru fiecare persoană aparținând unei minorități naționale: „dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, la libertatea de expresie și la libertatea de gândire, conștiință și religie”; - „dreptul de a-și manifesta religia sau credința sa și dreptul de a înființa instituții, organizații și asociații religioase” (art. 8); - dreptul la libertatea de expresie, care „include libertatea de opinie și libertatea de a primi și a comunica informații sau idei în limba maternă, fără amestecul autorităților publice și independent de frontiere” (p. 1 al art. 9); - dreptul de a crea fără obstacole și de a utiliza „a mijloacelor de informare scrisă”, iar în cadrul legal organizat pentru radioul sonor și televiziune... statul va acorda posibilitatea, ca persoanele aparținând minorităților naționale să-și creeze și să utilizeze mijloace proprii de informare (p. 3 al art. 9); - ”dreptul de a folosi liber și fără obstacole limba minorității sale, în mod privat și în public, oral și în scris” (p. 1 al art. 10);- dreptul de a fi informat cu promptitudine, într-o limbă pe care o înțelege, cu privire la motivele arestării sale, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, și să se apere în această limbă, iar în caz de necesitate să ceară asistența gratuită a unui interpret (p. 3 al art. 10); - dreptul de a folosi numele (patronimul - numele după tată) și prenumele (numele de familie) său în limba minorității sale, precum

și recunoașterea oficială a acestora (p. 1 al art. 11);- „dreptul (fără a aduce atingere învățării limbii oficiale ori predării în această limbă - p. 3 al art. 14) de a învăța (studia) limba minorității sale” (p. 1 al art. 14); - dreptul „de a înființa și administra propriile instituții private de educație și instruire” (p. 1 al art. 13);- dreptul la crearea condițiilor necesare „pentru participarea efectivă... la viața culturală, socială și economică și la treburile publice, în special acelea ce le privesc direct” (art. 15); - dreptul „de a stabili și a menține contacte libere și pașnice peste frontiere cu persoane, care se află în mod legal în alte state, îndeosebi cu acelea cu care au în comun identitatea etnică, culturală, lingvistică sau religioasă, ori patrimoniul cultural” (p. 1 al art. 17); - dreptul, de a participa la activitățile organizațiilor neguvernamentale, atât la nivel național, cât și internațional” (p. 2 al art. 17).

Foarte important este faptul, că „în ariile locuite tradițional sau în număr substanțial de persoanele aparținând minorităților naționale”, dacă aceste persoane solicită acest lucru și dacă există o cerere suficientă. Ucraina, în conformitate cu Convenția-Cadru..., „se va strădui să asigure”: - ”condiții care să permită folosirea limbii minoritate în raporturile dintre aceste persoane și autoritățile respective” (p. 2 al art. 10); - „ca persoanele aparținând minorităților naționale să beneficieze de posibilități corespunzătoare de învățare a limbii lor minoritare ori de a primi o educație în această limbă” prin intermediul cadrului sistemului oficial educațional și de învățământ (p. 2 al art. 14), iar ținând cont de condițiile specifice ale acestor areale, va depune eforturi „pentru expunerea (folosirea) denumirilor locale tradiționale, a denumirilor de străzi și a altor indicații topografice destinate publicului, deopotrivă și în limba minoritară” (p. 3 al art. 11).

În conformitate cu articolul 16 statul ucrainean se va abține „să ia măsuri care, modificând proporțiile populației din ariile locuite de persoane aparținând minorităților naționale, sunt îndreptate împotriva drepturilor și libertăților, care decurg din principiile înscrise în Convenția-Cadru...”

În același timp sunt evidențiate și condițiile, care se cer onorate de către reprezentanții minorității pe parcursul exercitării drepturilor și libertăților sus amintite: - fiecare „persoană aparținând

unei minorități naționale va respecta legislația națională (principiul loialității - nota noastră) și drepturile celorlalți, în special ale persoanelor aparținând majorității sau altor minorități naționale” (art. 20) - principiul neopresiunii drepturilor altora; - nici o dispoziție a Convenției-Cadru... „nu va fi interpretată ca, implicând vreun drept de a întreprinde vreo activitate ori vreun act contrar principiilor fundamentale ale dreptului internațional, în special celor ale egalității suverane, integrității teritoriale și independenței politice a statelor” (art. 21)

- principiul refuzului la acțiuni separatiste și la căile nepașnice de a dobândi noi drepturi și libertăți; -”nimic... nu va fi interpretat ca limitând sau aducând încălcări drepturilor și libertăților fundamentale ale omului” (art. 22) - principiul aplicării celor mai avantajoase norme ale cadrului legislativ intern sau normelor internaționale privind drepturile omului.

Pentru a păstra diversitatea etnoculturală, Ucaina s-a angajat de asemenea să ia „măsuri în domeniul educației și al cercetării, pentru a încuraja cunoașterea culturii, istoriei, limbii și religiei atât ale minorităților... naționale, cât și ale majorității” (p. 1 al art. 12).

Convenția-Cadru privind protecția minorităților naționale a fost semnată în numele Ucrainei la 15 septembrie 1995 și în ciuda naționaliștilor-șovini, care insistau să se facă unele declarații (mai ales față de drepturile care presupun exercitarea lor în mod colectiv). Parlamentul din legislatura precedentă la insistența deputaților S. Kiaško, I. Popescu și M. Tout a ratificat după mai multe încercări acest document la 9 decembrie 1997 fără nici o obiecție. La 26 ianuarie 1998 instrumentul de ratificare a fost transmis pentru păstrare Secretarului General al Consiliului Europei, iar de la 1 mai 1998 Convenția-Cadru... a intrat în vigoare pentru Ucraina în calitate de lege organică și concomitent ca obligațiune internațională. Convenția respectivă a fost reconfirmată ca lege organică și prin ratificarea Tratatului de bază ucraineano-român, despre prevederile căruia vom relata ceva mai târziu.

Angajamentele internaționale ale Ucrainei privind drepturile minorităților naționale intrate în vigoare în urma ratificării acordurilor bilaterale

La obligațiunile internaționale ale Ucrainei în domeniul asigurării drepturilor minorităților naționale se referă și acordurile bilaterale, consimțământul asupra obligativității cărora a fost dată de Rada Supremă a Ucrainei. Deoarece în conformitate cu art. 24 al Constituției „nu pot exista privilegii sau restricții după criteriul... provenienței etnice, lingvistice sau după alte criterii”, prevederile tratatelor internaționale în vigoare, care se referă la drepturile vreunui grup național din Ucraina, după ratificarea lor de către Parlament vor fi aplicate în mod automat și față de alte minorități din statul ucrainean.

La ora actuală, cel mai mare volum al drepturilor minorităților naționale într-o convenție internațională bilaterală și-a găsit exprimare în Tratatul privind relațiile de bună vecinătate și colaborare între Ucraina și România, în baza căruia în art. 13 se subliniază, că „în scopul protecției identității etnice, culturale, lingvistice și confesionale a minorității ucrainene din România și a minorității române din Ucraina (noi vom adăuga, că în conformitate cu art. 24 al Constituției Ucrainei acest lucru se referă și la toate celelalte naționalități din statul ucrainean). Părțile contractante vor aplica normele și standardele internaționale, care determină drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și anume acele norme și standarde, care sunt cuprinse în Convenția-Cadru privind protecția minorităților naționale (despre care am relatat deja mai sus), precum și în: Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței asupra dimensiunii umane a Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa, din 29 iunie 1990, Declarația Adunării generale a ONU asupra drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase și lingvistice (Rezoluția 47/135), din 18 decembrie 1992 și Recomandarea 1201 (1993) a adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la un protocol adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, referitor la drepturile minorităților naționale, „cu înțelegerea că această recomandare (se are în vedere numai această recomandare -

nota noastră), nu se referă la drepturi colective și nu obligă Părțile Contractante să acorde persoanelor respective dreptul la un statut special de autonomie teritorială, bazată pe criterii etnice” (p. 1 al art. 13).

Nu ne vom opri mai detaliat asupra aspirațiilor noastre pe care, în zadar, am sperat să le vedem reflectate și în numitul „Tratat...”, deoarece la nivelul legislației interne prin eforturile noastre comune (ale românilor din Ucraina, dar și ale celorlalte minorități) deja erau posibile pentru a fi reflectate în Tratat, și anume: - să fim recunoscuți oficial și nominalizați legal ca având un statut de populație autohtonă băștinașă (art. 11 al Constituției recunoaște existența alături de ucraineni și a altor popoare și minorități băștinașe); - să fim recunoscuți la nivelul oficial în calitate de populație, care a fost expusă deportărilor din motive etnice (așa cum au fost recunoscuți tătarii din Crimeea, germanii, armenii, bulgarii, polonii etc.) și acuzarea consecințelor Pactului Ribbentrop-Moiotov: deportări masive ale populației pașnice, masacrare de la Lunca și Fântâna-Albă, dispariția satelor întregi - Frunza, Albovăț etc., schimbarea toponimelor și denumirilor geografice etc. (deoarece Ucraina este moștenitoare de drept a Uniunii Sovietice - Hotărârea Congresului Deputaților Poporului din U.R.S.S. din 24 decembrie 1989 permitea acest lucru); - să ni se garanteze reprezentanță în Parlament (după principiul parității - așa cum sunt reprezentanți ucrainenii în România; desigur că avem deputați, dar aleși după principii generale și nu datorită faptului că-i reprezintă pe români sau că sunt români, iar acești deputați poartă responsabilitatea doar față de un partid oarecare și de alegători - indiferent de naționalitatea acesta); - să ni se garanteze redeschiderea Universității românești la Cernăuți; - să se redeschidă Mitropolia Bucovinei; - să ni se retrocedeze imobilul, care până în perioada sovietică aparținea comunității și organizațiilor naționale românești etc. Mai amănunțit despre această problemă vom raporta cu o altă ocazie, acum, însă, ne vom referi doar la normele de drept deja intrate în vigoare și de care ar trebui să știm cum să ne folosim.

Și, cu toate că unele norme se repetă din document în document, le aducem, totuși, în această ordine de idei, la cunoștința consăngenilor.

A. Documentul reuniunii de la Copenhaga a Conferinței asupra dimensiunii umane a organizației pentru securitate și cooperare în Europa (C.S.C.E.)

Unul dintre acordurile internaționale, prevederile căruia au devenit parte organică a legislației interne ucrainene privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, după ratificarea Tratatului de bază dintre Ucraina și România la 17 iulie 1997 a devenit Documentul reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umană a C.S.C.E. din 29 iunie 1990. În special, drepturilor minorităților naționale sunt consacrate prevederile 30-40 din partea IV a Documentului.

Statele participante la Reuniune... au recunoscut, „că problemele privind minoritățile naționale nu pot fi rezolvate într-o manieră satisfăcătoare decât într-un cadru politic democratic, bazat pe un stat de drept, cu un sistem judiciar funcționând independent”. Pentru că doar acest cadru garantează respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, egalitatea în drepturi și condiții egale pentru toți cetățenii, libera exprimare a tuturor intereselor și aspirațiilor lor legitime, pluralismul politic, toleranța socială și aplicarea de reguli juridice, care permit un control eficient asupra abuzului de putere exercitat de către guvern. Recunoscându-se, de asemenea, rolul important pe care-l joacă organizațiile neguvernamentale, inclusiv partidele politice, organizațiile pentru drepturile omului și grupările religioase, în promovarea toleranței și diversității culturale, precum și în soluționarea problemelor privind minoritățile naționale. Iar respectarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, considerate ca drepturi fundamentale ale omului, este recunoscută ca „un factor esențial al păcii, justiției, stabilității și democrației statelor participante” (Iv, p. 30).

În p. 31 se recunoaște, că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să exercite pe deplin și efectiv drepturile și libertățile fundamentale ale omului, fără nici o discriminare și în deplină egalitate în fața legii, iar statele „vor adopta... măsuri

speciale având drept scop garantarea pentru persoanele aparținând minorităților naționale a deplinei egalități cu ceilalți cetățeni în exercitarea drepturilor fundamentale ale omului”.

În Document... se afirmă, că „apartenența la o minoritate națională este o problemă de opțiune individuală și nici un dezavantaj nu poate rezulta dintr-o asemenea alegere”, iar persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul:

- de a-și exprima, păstra și dezvolta în deplină libertate identitatea lor etnică, culturală, lingvistică sau religioasă;
- de a menține și dezvolta cultura lor sub toate formele sale;
- la protecția față de orice tentative de asimilare contra voinței lor.

În special, „ele au dreptul:

- să folosească liber limba lor maternă atât în mod particular, cât și în public;

- să creeze și să mențină propriile lor instituții, organizații sau asociații educative, culturale și religioase, care pot solicita contribuții benevole, financiare sau de altă natură, inclusiv ajutor public, conform legislației naționale;

- să profeseze și să practice religia lor, inclusiv de a-și procura, poseda și utiliza obiecte religioase, precum și de a organiza activități educaționale religioase în limba lor maternă;

- să stabilească și să mențină contacte neîngrădite între ele în statul lor, precum și în afara frontierelor cu cetățenii altor state, cu care au o origine etnică sau națională, un patrimoniu cultural sau credințe religioase comune;

- să difuzeze, să aibă acces și să schimbe informații în limba lor maternă;

- să creeze și să mențină organizații sau asociații în țările lor și să participe în internaționale neguvernamentale” (p. 32).

Statele și-au asumat și următoarele obligațiuni: - de a proteja identitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a minorităților naționale pe teritoriul lor și vor crea condițiile necesare pentru promovarea acestei identități și de a lua măsurile necesare... după consultări corespunzătoare, inclusiv după ce vor lua legătura cu organizațiile sau asociațiile acestor minorități, conform procedurilor de decizie din fiecare stat, iar aceste măsuri trebuie luate în

conformitate cu principiile egalității și nediscriminării față de ceilalți cetățeni ai statului respectiv (p. 33);

- că „se vor strădui să garanteze, că persoanele aparținând minorităților naționale, independent de faptul, dacă ele vor trebui să învețe limba sau limbile oficiale ale statului,... să aibă posibilitatea să învețe limba lor maternă sau în această limbă, precum și, ori de câte ori este posibil și necesar, să o utilizeze în rapoartele lor cu autoritățile publice, în conformitate cu legislația națională în vigoare, iar în cadrul învățării istoriei și culturii în instituțiile educative, se va ține... cont de istoria și cultura minorităților naționale (p. 34);

- să respecte dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a participa efectiv la treburile publice, îndeosebi la activitățile privind protecția și promovarea identității unor astfel de minorități, și să ia „notă de eforturile întreprinse pentru crearea și protejarea condițiilor de natură să permită promovarea identității etnice, culturale, lingvistice și religioase a anumitelor naționalități, prin înființarea, ca unul din posibilele mijloace de realizare a acestor obiective, de administrații locale sau autonome corespunzătoare, potrivit situației istorice și teritoriale specifice acestor minorități, în conformitate cu politica statului respectiv” (p. 35).

Desigur, că în baza numitului Tratat... ultimele prevederi referitor la organele locale autonome, datorită refuzului la drepturile colective privind autonomiile teritoriale organizate pe principii etnice, nu fac parte din obligațiunile prevăzute de Tratat..., însă. Ucraina fiind parte la Documentul... În cauză fără obiecții la acest punct, nu interzice pentru viitor aceste prevederi.

În afară de aceasta, prin p. 40 statele participante „condamnă clar... totalitarismul, ura rasială și etnică, antisemitismul, xenofobia și orice discriminare împotriva oricui, precum și orice persecuție din motive religioase și ideologice. Statele vor intensifica eforturile pentru a lupta împotriva acestor fenomene sub toate formele lor, și:

- vor lua măsuri eficace contra oricărui act constituind o incitare la violență contra persoanelor sau grupurilor de persoane bazate pe discriminare națională, rasială, etnică sau religioasă, la ostilitate sau ură, inclusiv la antisemitism;

- vor... proteja persoanele sau grupurile de persoane, care ar putea fi victime ale amenințărilor sau actelor de discriminare, ostilitate sau violență pe motivul identității lor rasiale, etnice, culturale, lingvistice și religioase, și de a proteja bunurile acestora;

- vor... lua măsuri la nivel național, regional și local, pentru a favoriza înțelegerea și toleranța, în special în domeniile învățământului, culturii și informației;

- se vor strădui să garanteze, ca învățământul să pună un accent deosebit, printre obiectele sale, pe problema combaterii urii și prejudecăților rasiale și pe respectarea diferitelor civilizații și culturi;

- vor recunoaște... dreptul la despăgubiri efective... și dreptul... de a depune și susține plângeri contra actelor de discriminare, inclusiv actelor rasiale și xenofobe;

- ... vor garanta, că se vor conforma pe deplin obligațiilor...; - să supună organismelor internaționale comunicări privind actele de discriminare” (p. 40).

Ucraina demonstrează dorința de a se integra în Europa, iar noi trebuie să profităm de această ocazie, contribuind la această integrare prin revendicarea, dobândirea și realizarea drepturilor noastre naționale doar în conformitate cu standardele europene. În acest caz, și Europa va fi alături de doleanțele și speranțele noastre.

B. Declarația adunării generale a ONU privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase sau lingvistice

Un alt document, care a devenit lege organică a Ucrainei după ratificarea amintitului Tratat... este și Rezoluția ONU referitor la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, confesionale ori lingvistice.

În art. 1 al Declarației se subliniază, că statul pe teritoriul său va „proteja existența și identitatea națională sau etnică, culturală, religioasă și lingvistică a minorităților...” și va încuraja crearea condițiilor pentru promovarea acestei identități prin adoptarea măsurilor legislative sau alte acțiuni pentru atingerea acestui scop.

Art. 2 oglindește principalele drepturi individuale ale persoanelor aparținând minorităților susmenționate, de care ele se vor folosi fără obstacole sau orice altă formă de discriminare în cea ce privește dreptul:

- de a se folosi de realizările proprii culturi;
- de a profesa și a împărtăși propria religie, precum și de a practica rânduilele confesionale, de a folosi limba sa proprie în viața particulară și publică (p. 1);
- de a participa efectiv la viața culturală, religioasă, socială, economică și publică (p. 2);
- de a participa efectiv la luarea deciziilor la nivel național și local în chestiunile care se referă la propria minoritate (p. 3);
- de a înființa asociații proprii și de a asigura funcționarea lor (p. 4);
- de a stabili și a întreține, fără nici o discriminare, legături libere și pașnice cu alți membri ai grupului său, cu persoane aparținând altor minorități, ca și contacte cu cetățenii altor state, cu care aceștia au criterii naționale sau etnice, religioase sau lingvistice comune (p. 5).

Articolul 3 se referă la realizarea drepturilor atât în mod individual, cât și împreună cu alți membri ai grupului său (p. 1) fără vreo discriminare, care s-ar baza pe apartenența la minoritate și la realizarea sau nerealizarea drepturilor prevăzute în această Declarație (p. 2).

În art. 4 se subliniază, că reprezentanților minorităților statul le asigură toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului, bazate pe egalitatea deplină în fața legii (p. 1), și va lua măsuri pentru a crea pentru reprezentanții minorităților condiții favorabile pentru exprimarea identității și dezvoltarea propriei culturi, limbi, religii, tradiții și obiceiuri (p. 2). De asemenea sunt prevăzute acțiuni în domeniul învățământului privind crearea posibilității, ca reprezentanții minorității să poată studia limba maternă sau să fie instruiți în limba maternă (p. 3), vor fi luate și măsuri în domeniul educației pentru a încuraja cunoașterea istoriei, tradițiilor, limbii și culturii minorităților existente pe teritoriul statului, precum și crearea pentru minorități a condițiilor privind posibilitatea de a obține cunoștințele acumulate de întreaga societate (p. 5).

Articolul 5 prevede, că politica națională și programele de stat vor fi planificate și aplicate luându-se în considerație și interesele legitime ale persoanelor aparținând minorităților 8 (p. 1), același lucru se referă și la programele de cooperare și asistență între state (p. 2).

Este stimulată și colaborarea între state și în problemele, care se referă la persoanele aparținând minorităților, inclusiv prin schimbul de informații și experiență, cu scopul promovării unei bune înțelegeri și încrederi reciproce (art. 6). Însă în realizarea susnumitelor drepturi nu se permit activități, care se desfășoară cu încălcarea legislației naționale și contravin standardelor internaționale (p. 2 al art. 4).

C. Recomandarea 1201 (1993) - protocolul adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, privind minoritățile naționale

Un alt document, care a devenit parte integrantă a legislației interne a Ucrainei după ratificarea numitului Tratat, a devenit Recomandarea Consiliului Europei 1201

(1993) privind Protocolul adițional la Convenția europeană privind apărarea drepturilor omului referitor la drepturile fundamentale privind persoanele aparținând minorităților naționale. Cu excepția prevederilor art. 11 privind drepturile colective ia statutul special de autonomie culturală, bazată pe criterii etnice.

În partea introductivă la protocol (Preambul) se subliniază, că „numai recunoașterea drepturilor persoanelor aparținând minorității naționale dintr-un stat, precum și protecția internațională a acestor drepturi sunt în stare să pună cu temeinicie capăt confruntărilor etnice și, în felul acesta, să ajute la garantarea libertății, democrației, stabilității și păcii” (p. 3 din preambul), iar „diversitatea popoarelor și a culturilor constituie una din principalele surse ale bogăției și vitalității civilizației europene” (p. 1 din Preambul).

Recomandarea 1201 a acumulat prevederile Recomandărilor 1134 (1990) și 1171 (1992) și ordonanțelor 456 (1990) și 474

(1992) ale Consiliului Europei privind drepturile minorităților, și în conformitate cu p. 7 al părții introductive a Recomandării „persoanele aparținând minorităților ca și organizațiile împuternicite să le reprezinte” dispun de „dreptul de a depune cereri la Comisia Europeană și la Curtea pentru Drepturile Omului” în caz de necesitate ca mijloc de protecție. Protocolul, care este parte integrantă a Recomandării 1201, în art. 1 fixează expresia „minoritate națională” ce se referă la un grup de persoane dintr-un stat, care:

- a) „locuiesc pe teritoriul aceluia stat și sunt cetățenii lui”;
- b) mențin legături de lungă durată, trainice și permanente cu acel stat;
- c) manifestă particularități etnice, culturale, religioase sau lingvistice distincte;
- d) sunt suficient de reprezentative, chiar dacă sunt în număr mai mic decât restul populației unui stat sau a unei regiuni a aceluia stat;
- e) este motivat interesul lor de a păstra împreună ceea ce constituie identitatea lor comună, inclusiv cultura, tradițiile, religia sau limba lor”.

Principiile de bază ale Recomandării prevăd că: - apartenența la o minoritate națională este o chestiune de liberă alegere a fiecăruia (p. 1 al art. 2), și nici un dezavantaj nu trebuie să rezulte din alegerea sau renunțarea la o astfel de apartenență (p. 2 al art. 2);

- orice persoană aparținând unei minorități naționale are dreptul să exprime, să păstreze și să dezvolte în deplină libertate identitatea sa etnică, lingvistică, și/sau culturală, fără a fi supusă vreunei încercări de asimilare împotriva voinței sale (p. 1 al art. 3), și fiecare persoană aparținând unei minorități naționale își poate exercita drepturile și se poate bucura de ele în mod individual sau împreună cu alții (p. 2 al art. 3);

- toate persoanele aparținând minorităților naționale sunt egale în fața legii, iar orice discriminare bazată pe apartenența la o minoritate națională este interzisă (art. 4);

- se interzic schimbări intenționate în compoziția demografică a regiunii unde viețuiește o minoritate națională, în detrimentul acestei minorități (art. 5).

Sunt prevăzute următoarele drepturi reale:

- dreptul de a înființa organizații proprii, inclusiv partide politice (art. 6);

- dreptul de a folosi liber limba maternă în viața privată și publică, atât oral, cât și înscris

- drept ce se referă și la folosirea limbii materne în publicații și în sectorul audiovizual (p. 1 al art. 7);

- dreptul de a-și folosi numele și prenumele în limba maternă și dreptul la recunoașterea oficială a numelui și prenumelui său (p. 2 al art. 7);

- dreptul de a folosi limba minorității în contactele cu autoritățile administrative și în dezbaterile în fața instanțelor judecătorești și a autorităților în raioanele și regiunile în care locuiește un număr considerabil de persoane aparținând minorităților respective (p. 3 al art. 7);

- dreptul de a reda în limba minorității denumiri ale obiectelor locale, indicatoarelor, inscripțiilor și a alte informații vizibile pentru public în locurile locuite compact de persoane aparținând unei minorități naționale, în același timp acest drept nu privează autoritățile să redea informațiile susmenționate în limba sau limbile oficiale ale statului (p. 4 al art. 7);

- dreptul de a învăța limba maternă și de a fi instruit în limba maternă într-un număr corespunzător de școli și instituții de stat pentru educație și pregătire plasate în conformitate cu distribuția geografică a minorităților, precum și dreptul de a înființa și conduce propriile școli, instituții de educație, învățământ și instruire în cadrul sistemului legal al statului (p. 1 și 2 al art. 8);

- dreptul la mijloace eficiente de apărare și recurgerea la o autoritate statală pentru despăgubiri în cazul încălcării drepturilor protejate în baza acestui protocol (art. 9);

- dreptul de contacte libere și neîngrădite cu cetățenii altei țări, cu care această minoritate are particularități etnice, religioase sau lingvistice comune, sau o identitate culturală comună, respectând totodată integritatea teritorială a satului, ai cărui cetățeni sunt (art. 10).

Deoarece pentru Ucraina (dar și pentru România) acea parte a art. 11, care se referă la statutul juridic deosebit al autonomiei

teritoriale, bazate pe criterii etnice, n-a intrat în vigoare odată cu ratificarea numitului Tratat..., prezentăm mai jos pentru informare textul integral al acestui articol: „în locurile (raioanele/regiunile), în care sunt majoritare, persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a dispune de autorități locale sau autonome proprii sau de a avea un statut special, corespunzător cu situația istorică și teritorială specifică în conformitate cu legislația internă a statului”.

În același timp, în recomandare se menționează, că „nici una din dispozițiile acestui protocol nu poate fi interpretată ca o limitare sau restrângere a unui drept individual al persoanei aparținând unei minorități naționale, sau a unui drept colectiv al unei minorități naționale cuprins în legislația statului contractant sau într-un acord internațional la care acel stat este parte” (p. 1 al art. 12), iar „măsurile luate cu singurul scop al protejării grupurilor etnice, al încurajării dezvoltării lor corespunzătoare și al asigurării condițiilor de a li se acorda drepturi și un tratament egale cu cele ale restului populației, în domeniile administrativ, politic, economic, social și cultural și în alte sfere nu pot fi considerate ca o discriminare” (p. 2 al art. 12).

Foarte important este principiul cuprins în art. 13: „exercitarea drepturilor și libertăților cuprinse în acest protocol se aplică întru totul persoanelor aparținând majorității pe ansamblul statului, dar care constituie o minoritate în una sau mai multe din raioanele (regiunile) lui”. Deci, și ucrainenii, care reprezintă grupul majoritar al țării, în locurile, unde sunt în minoritate, se bucură de drepturile prevăzute mai sus. Folosirea, însă, de drepturile și libertățile consfințite în Protocol nu înseamnă limitarea sau restrângerea îndatoririlor și responsabilității cetățeni lor față de legislația internă (art. 14).

Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între Ucraina și România prin intermediul Recomandării 1201 (1903) al Consiliului Europei (care este și o obligațiune față de numitul forum european prin subpunctele XIII al p. 11 și V al p. 12 ale Concluziei 190 (1995) referitoare la intrarea Ucrainei în Consiliul Europei nota noastră) după ratificarea sa din 17 iulie 1997 ne permite în Ucraina toate formele și etapele de acordare a drepturilor minorităților naționale (și nu numai pentru români!), cu

excepția dreptului la autonomie național-teritorială, deși nu cotește acest drept, deoarece în p. 11 al art. 13 al Tratatului... se menționează, că „...nici una din prevederile acestui articol (art. 13 al Tratatului... - nota noastră) nu va fi interpretată ca limitând sau negând drepturile omului, care sunt recunoscute în conformitate cu legile Părților Contractante...”, ceea ce înseamnă, că și dreptul la autonomie teritorială pe principii etnice în Ucraina este posibil în viitor, întrucât în art. 2 al Declarației drepturilor naționalităților din Ucraina din 1 noiembrie 1991 scrie: „Statul ucrainean garantează tuturor naționalităților dreptul la asigurarea amplasării lor tradiționale, asigură existența unităților administrative naționale...”. Însă la problema autonomiilor național-teritoriale vom reveni cu o altă ocazie, deoarece astăzi nu există un cadru legislativ corespunzător. Totuși problema abordată, ce-i drept fără unitatea și insistența cuvenită, de către frații noștri maramureșeni cu privire la înglobarea satelor românești din raioanele Rahău și Teceu din Transcarpatia într-un singur raion este posibilă și în baza legislației în vigoare - formarea unui raion fără statutul de raion național după exemplul raionului Herța (cu peste 95 % de populație română), mai mult decât atât - raionul Teceu este cel mai mare raion din Ucraina și nu ar fi o problemă de a organiza un nou raion - lucru, care ar permite maramureșenilor să aibă deputați regionali, auto cărmuire raională și nedivizare în diferite circumscripții electorale în alegerile parlamentare, însă aceasta mult depinde de posibilitățile economice, de existența infrastructurii, de bunăvoința organelor executive și, bineînțeles, de dorința populației. Dar să revenim la prevederile Tratatului.

D. Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între Ucraina și România

Tratatul semnat la 2 iunie 1997 la Constanța în afară de prevederile documentelor și obligațiunilor internaționale analizate mai sus, cuprinde și prevederi concrete, înglobate într-un articol aparte - art. 13, care prevede pentru românii din Ucraina, dar, în egală măsură, și pentru ucrainenii din România, garantarea următoarelor drepturi:

- la alegerea liberă a naționalității, avându-se în vedere originea etnică, limba, cultura și religia cetățenilor (punctul 2);

- la nediscriminare și egalitate totală și adevărată în fața legii a persoanelor aparținând minorității naționale și persoanelor aparținând majorității populației în toate domeniile vieții economice, sociale, politice și culturale (p. 3);

- la protecție contra oricăror încercări de asimilare împotriva voinței lor;

- de a păstra și dezvolta cultura proprie;

- la libertatea manifestării lor individuale sau împreună cu alți membri ai grupului său, la păstrarea și dezvoltarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase;

- de a participa efectiv la treburile publice, inclusiv prin reprezentanți aleși potrivit legii, precum și la viața culturală, socială și economică (p. 4);

- la crearea condițiilor pentru studierea și instruirea în limba maternă într-un număr necesar de școli și instituții de stat pentru învățământ și specializare, situate conform răspândirii geografice;

- la utilizarea limbii materne în relațiile cu organele puterii de stat (p. 5);

- la asociere, la fondarea și menținerea organizațiilor și asociațiilor proprii, precum și instituțiilor sau așezămintelor de învățământ, culturale și religioase (p. 6);

- de a avea acces, în limba maternă, la informație și la mijloace de comunicare în masă, de a schimba liber și de a difuza

informații, precum și de a înființa și utiliza, fără obstacole, mijloace proprii de informare în masă;

- la menținerea contactelor între ele și peste frontiere cu cetățenii altor state și de a participa la activitățile organizațiilor neguvernamentale, atât la nivel național, cât și internațional (p. 7);

- la păstrarea locurilor tradiționale de trai și la neadmiterea măsurilor care să modifice componența proporțională a populației din zonele locuite de persoane aparținând minorităților naționale (p. 8);

- de a adresa, în caz de încălcare a drepturilor prevăzute prin acest articol, demersuri autorităților de stat competente, folosind procedurile legale disponibile (p. 9).

În același timp, art. 13 prevede și condițiile aplicării drepturilor acordate. Persoanele, la care se referă acest articol și care beneficiază de prevederile lui, sunt obligate:

- să fie loiale față de statul al cărui cetățeni sunt și să respecte legislația lui națională;

- să respecte drepturile altor persoane, în particular, acelea care aparțin populației majoritare sau altor minorități naționale (p. 10);

- să nu îngrădească sau să încalce drepturile omului (p. 11); - să renunțe la separatism și să recunoască principiul integrității teritoriale a statului al cărui cetățeni sunt (p. 12).

Tratatul a intrat în vigoare după ratificarea de către parlamentul ucrainean la 17 iulie 1997. Pentru supravegherea îndeplinirii angajamentelor privind drepturile minorităților naționale, prevăzute în art. 13 al Tratatului, a fost deja creată o comisie mixtă interguvernamentală, care se întrunește cel puțin o dată pe an (p. 13 al art. 13). Deci, apare speranța la o monitorizare a îndeplinirii acordurilor privind implementarea principiilor Tratatului în practică. Prin insistență la prima etapă am obținut să fiu inclus în această comisie cu mențiunea „prin consimțământ” pentru a participa la prima reuniune din 1998 la București în cadrul căreia a fost elaborat regulamentul și pregătit protocolul, iar la reuniunea de la Kiev din 25-26 noiembrie 1999, devenind membru permanent al comisiei „prin oficiu” datorită postului de președinte al subcomisiei relațiilor interetnice a Comitetului parlamentar

pentru drepturile omului, minorității naționale și relații interetnice, prin insistență am obținut ca partea ucraineană să propună, iar cea română să accepte, ca în comisie să fie introduse câte două persoane din partea ucrainenilor din România și două - din partea românilor din Ucraina, - aleși de către înseși comunitățile respective. Acest lucru, bineînțeles, va spori eficiența acestei comisii. Rămâne doar să ne alegem delegații și să-l propunem pentru acceptare Ministerului de externe al Ucrainei. ACDR-ul, care are filiale active la Cernăuți, în Sud și la Nord, urmează să ia de urgență contact cu frații din sudul Basarabiei și din Transcarpatia pentru a desemna candidatura comună. Ar trebui să-l alegem pe cel de-al doilea candidat în această comisie, care ne-ar apăra la acest nivel interesele.

Să ne adresăm, însă, la obligațiunile internaționale ale Ucrainei în domeniul protecției drepturilor minorităților naționale, care se află în stadiul de implementare.

Legea Ucrainei „cu privire la ratificarea Cartei europene a
limbilor regionale sau minoritare, anul 1992” din
24 decembrie 1999

Fiind semnată la 2 mai 1996, Carta a fost ratificată abia la 24 decembrie 1999, cu toate că Concluzia 190, alături de alte Recomandări și Rezoluții privind Ucraina, cereau ratificarea ei pe parcursul a unui an de la semnare. În conformitate cu art. 7 al Legii din 24 decembrie 1999 Nr. 1350-XIV Prevederile Cartei din Legea ratificării a intrat în vigoare ca lege internă din ziua publicării ei - din 30 decembrie 1999.

După cum putem observa din articolul 1 al legii cu privire la ratificarea Cartei, Ucraina și-a asumat toate angajamentele conform părților I, II, IV și V cu următoarele obiecții referitoare la art. 7 a Părții II a Cartei: „la aplicarea prevederilor punctului 2 din articolul 7 al Cartei, măsurile orientate la afirmarea limbii ucrainene ca limbă de stat, dezvoltarea și funcționarea ei în toate sferele vieții sociale pe întreg teritoriul Ucrainei nu sunt considerate ca asemenea ce împiedică sau creează un pericol pentru păstrarea sau dezvoltarea

limbii ruse și a limbilor altor minorități naționale” (art. 4 al Legii - lucru acceptat pentru aducerea în conformitate cu art. 10 al Constituției Ucraine) și „prevederile punctului 5 din articolul 7 al Cartei temporar în Ucraina nu vor fi aplicate” (art. 6 al Legii - deoarece legislația internă încă nu are un cadru referitor la „limbile neteritoriale (sau extrateritoriale)”. Cât despre partea a III-a, prevederile ei se aplică doar față de limbile minorităților menționate în art. 2 al legii: a rușilor, evreilor, bielorușilor, moldovenilor și românilor, tătarilor din Crimeea, bulgarilor, polonezilor, maghiarilor, grecilor, germanilor, găgăuzilor și slovacilor (enumerarea celor mai numeroase „naționalități băștinașe” a fost acceptată la insistența Comitetului de stat în problemele minorităților), în dependență de numărul persoanelor ce aparțin lor și locuiesc compact în permanență în limitele unei unități administrative teritoriale.

Așadar, drepturile sunt acordate într-un volum respectiv în trei cazuri aparte: 1) când numărul acestor persoane depășește 20 la sută din numărul populației (art. 2.1)(cifra de 20 % a fost luată din legislația slovacă, pentru ca în conformitate cu acordul ucraineano-slovac părțile s-au angajat să practice aceleași norme față de ucrainenii din Slovacia și slovacii din Ucraina, iar art. 24 al Constituției ucrainene nu permite privilegii din motive... lingvistice, etnice etc, deci aceste prevederi au fost extrapolate și față de alte grupuri naționale băștinașe din Ucraina); 2) când numărul acestor persoane sunt de la 10 până la 20 la sută (art. 2.2)(cifra de 10 % este considerată în practica europeană ca fiind substanțial semnificativă); 3) când numărul lor este considerabil, dar nu depășește 10 la sută din numărul total al populației (art. 2.3). În afară de aceasta, în conformitate cu art. 3 al legii, „Rada Supremă a Republicii Autonome Crimeea, organele auto administrației locale (se au în vedere consiliile regionale, raionale, orașenești, de orașele și satești - nota noastră) în cazul unui număr suficient de persoane de naționalitățile menționate în subpunctele 2.1 și 2.2. din prezenta Lege și în cazul existenței surselor de finanțare pot stabili condiții și mai favorabile decât în prezenta lege pentru funcționarea limbilor regionale sau minoritare” (lucru prevăzut de autori pentru a lăsa posibilitatea ca în perspectivă să fie aplicate și prevederile Cartei

nereflectate în Lege la etapa actuală din motive financiare - nota noastră).

Foarte importantă este includerea în lege a art. 5, care afirmă, că „la aplicarea prevederilor Cartei nu se admite reducerea rețelei așezămintelor de învățământ, de cultură și altor așezăminte în funcționarea cărora sunt aplicate limbile minorităților naționale” (lucru care ar opri toate încercările de a ne asimila forțat - nota noastră).

Dar să revenim la analiza prevederilor Cartei prin prisma Legii privind ratificarea ei. Mai întâi ne vom adresa la definițiile termenilor folosiți.

Termenul „limbile regionale sau minoritare” se referă la limbile care: 1) sunt folosite în limitele unui teritoriu autentic al statului de către cetățenii acestui stat, care formează un grup minoritar din punct de vedere numeric în raport cu restul populației statului în cauză; 2) se deosebește de limba oficială sau limbile oficiale ale acestui stat; și nu include dialectele limbii (limbilor) oficiale ale statului respectiv sau limbile imigranților (punctul a) al art. 1 din Partea I a Cartei).

În Cartă... termenul „teritoriul, în care se folosește limba regională sau minoritară” precizează regiunea geografică, în limitele căreia o limbă este folosită în calitate de sursă de comunicare de către un număr anumit de persoane, care îndreptățește luarea diferitelor măsuri de ocrotire și stimulare (p.b) al art. 1, P. 1). În Lege se folosește termenul de unitate administrativ-teritorială în conformitate cu Constituția Ucrainei și se referă la Republica Autonomă Crimeea, la regiuni, raioane, orașe, orașele și sate (art. 133 al Constituției).

În conformitate cu art. 2 al Cartei vor fi folosite toate prevederile Părții I față de toate limbile, care corespund prevederilor art. 1 iar prevederile Părții III vor fi folosite în conformitate cu alegerea statului, dar nu mai puțin de treizeci și cinci de norme, dintre care obligatoriu câte trei din fiecare din art. 8 și 12, și câte una din art. 9, 10, 11 și 13 ale Cartei. Art. 3 al Cartei cere stabilirea limbilor concrete și limitele teritoriale. Acest lucru a fost îndeplinit prin prevederile art. 2 al Legii.

În art. 4 al Cartei se spune clar că nimic din această Cartă nu va atinge prevederile mai avantajoase prevăzute în Convenția europeană privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în acordurile bilaterale și internaționale privind statutul limbilor regionale sau minoritare, precum și statutul de drept al persoanelor aparținând minorităților naționale.

Partea II a Cartei este constituită doar dintr-un articol - art. 7, care se referă la respectarea scopurilor și principiilor reieșind din p. 1 al art. 2 al P. I a Cartei. Punctul 1 al art. 7 prevede că referitor la limbile regionale sau minoritare, în limitele teritoriilor, în care aceste limbi sunt utilizate și ținând cont de starea fiecărei limbi. Părțile vor urmări în politica lor, legislație și practică următoarele scopuri și principii: a) recunoașterea limbilor regionale și minoritare în calitate de bogăție culturală; b) respectarea frontierelor fiecărui teritoriu geografic, în limitele căruia funcționează limba regională sau minoritară, cu scopul de a asigura ca noua împărțire administrativă sau ca existență să nu creeze obstacole în dezvoltarea limbii regionale sau minoritare respective; c) necesitatea de a aplica măsuri hotărâte îndreptate spre dezvoltarea limbilor regionale sau minoritare cu scopul păstrării lor; d) favorizarea folosirii limbilor regionale sau minoritare oral sau în scris în viața publică de stat sau privată și facilitarea acestei folosiri; e) întreținerea și dezvoltarea relațiilor, privind problemele ce cuprind prevederile acestei Carte, dintre grupurile care utilizează limba regională sau minoritară și alte grupuri de populație din stat, care folosesc limba în același mod sau în mod asemănător, precum și de a iniția legături culturale cu alte grupuri din stat, care folosesc diferite limbi; f) asigurarea formelor și mijloacelor de predare și studiere a limbilor regionale și minoritare la toate nivelurile; g) asigurarea pentru persoanele, care nu posedă limba regională sau minoritară, dar locuiesc în teritoriul în care ea este folosită, la dorința acestora, posibilitatea de a o învăța; h) favorizarea efectuării cercetărilor științifice referitoare la limbile regionale și minoritare prin intermediul universităților sau instituțiilor analoage; i) dezvoltarea schimburilor internaționale respective privind problemele abordate în această Cartă în domeniul limbilor regionale sau minoritare, care sunt folosite în aceeași formă sau o formă

asemănătoare în două sau mai multe state. Punctul 2 al art. 7, printre altele, prevede anularea oricăror restricții sau privilegii în legătură cu folosirea limbilor regionale sau minoritare, iar măsurile îndreptate spre stabilirea egalității între persoanele, care folosesc aceste limbi, și restul populației nu vor fi considerate ca fiind discriminatorii față de persoanele, care utilizează limbile mai răspândite. Părțile vor întreprinde măsuri îndreptate spre instalarea unei înțelegeri între toate grupurile lingvistice din țară și vor favoriza educația respectului, înțelegerii și toleranței față de limbile regionale și minoritare ca un scop al învățământului și instruirii profesionale din statul respectiv, iar pentru a atinge acest scop vor fi folosite mijloacele de informare în masă (p. 3 al art.). În politica lor lingvistică față de limbile regionale sau minoritare statele vor lua în considerație necesitățile și dorințele acelor grupuri de populație, care folosesc aceste limbi (p. 4 al art. 7).

Punctul 5 al art. 7 al Cartei prevede că părțile vor folosi de asemenea *mutatis mutandis*, principiile din p. 1-4 ale art. 7 și față de limbile neteritoriale, însă în conformitate cu art. 6 al Legii acest punct temporar în Ucraina nu va funcționa.

Desigur, că o mai amănunțită analiză necesită Partea III a Cartei și art. 2 al Legii, deoarece în ele și-au găsit oglindirea măsurile îndreptate spre folosirea limbilor regionale sau minoritare în viața publică în conformitate cu p. 2 al art. 2 ai Cartei.

1. Prevederile Cartei care permit folosirea limbii regionale sau minoritare (în cazul nostru - a limbii române) în viața publică în conformitate cu articolul 2 al legii

A. Folosirea limbilor în domeniul învățământului (art.8 al cartei)

În conformitate cu art. 8 al cartei și art. 2.1. al Legii, în domeniul învățământului, în teritoriile unde numărul persoanelor aparținând minorităților naționale depășește 20 la sută. Ucraina și-a asumat următoarele obligații față de folosirea limbilor naționalităților, inclusiv a limbii române, enumerate în art. 2 al Legii:

Punctul 1:

a (I) să prevadă desfășurarea unei educații preșcolare în limbile respective;

sau

(II) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a educației preșcolare în limbile respective; sau

(III) să aplice una din măsurile vizate în punctele (I) și (II) de mai sus, cel puțin copiilor ale căror familii o solicită și al căror număr este considerat suficient (aceste prevederi datorită art. 5 al Legii, care nu permite ca la aplicarea prevederilor acestei

Carte să fie redusă rețeaua așezămintelor de învățământ, de cultură și a altor așezăminte, în funcționarea cărora sunt aplicate limbile minorităților naționale și, prin urmare, garantează existența în continuare a așezămintelor naționale de educație preșcolară existente, iar acolo, unde ele sunt absente, la cererea părinților sau la decizia organelor autocărmuirii locale vor fi create noi grădinițe sau grupuri naționale ori va începe studierea limbii materne - mențiunea respectivă este valabilă pentru toate celelalte prevederi ale art. 2 al Legii);

b (I) să prevadă desfășurarea unui învățământ primar în limbile respective;

sau

(II) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a învățământului primar în limbile respective; sau

(III) să prevadă, în cadrul învățământului primar, ca predarea limbilor respective să facă parte integrantă din programa de învățământ;

c (I) să prevadă desfășurarea unui învățământ secundar în limbile respective;

sau

(II) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale învățământului secundar în limbile respective; sau

(III) să prevadă, în cadrul învățământului secundar, predarea limbilor respective ca parte integrantă a programei de învățământ;

d (I) să prevadă desfășurarea unui învățământ tehnic și vocațional în limbile respective; sau

(II) să prevadă desfășurarea unei părți substanțiale a învățământului tehnic și vocațional în limbile respective; sau

(III) să prevadă, în cadrul învățământului tehnic și vocațional, predarea limbilor respective, ca parte integrantă a programei de învățământ;

e (I) să prevadă desfășurarea unui învățământ universitar și a altor forme de învățământ superior în limbile respective; sau

(II) să prevadă studierea acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar și superior;

f (I) să ia măsuri pentru organizarea de cursuri de educație pentru adulți sau de educație permanentă desfășurate în principal sau integral în limbile respective; sau

(II) să propună aceste limbi ca discipline de educație pentru adulți și educație permanentă;

g) să ia măsuri pentru asigurarea predării istoriei și a culturii, pe care limba regională sau minoritară le exprimă;

h) să asigure pregătirea de bază și permanentă a cadrelor didactice necesare punerii în aplicare a prevederilor punctelor a-g, acceptate de Partea semnatară;

i) să creeze unul sau mai multe organe de control, însărcinate să urmărească măsurile adoptate și progresele realizate în direcția instruirii sau a dezvoltării predării limbilor respective, și să realizeze asupra acestor chestiuni rapoarte periodice, care să fie făcute publice;

Punctul 2:

În materie de învățământ în ceea ce privește zonele, altele decât cele în care sunt folosite în mod tradițional limbile regionale sau minoritare respective. Ucraina se angajează să autorizeze, să încurajeze și să creeze, dacă numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare o justifică, predarea în sau a limbii respective la niveluri de învățământ corespunzătoare (această prevedere va permite confrăților noștri și copiilor lor, care „au fost duși în Donbas și alte centre industriale”, precum și fraților din satele „moldovenești” rămase fără școli și organe locale, în care nu se utilizează limba maternă, să ceară dreptul de a fi instruiți în limba maternă sau de a o studia - nota noastră).

În conformitate cu art. 2.2 al Legii și art. 8 al Cartei, în teritoriile și unitățile teritorial-administrative, unde numărul persoanelor aparținând minorităților naționale ce aparțin lor și locuiesc compact în permanență constituie de la 10 la 20 la sută din numărul total al populației. Ucraina și-a asumat toate obligațiunile prevăzute la acest capitol (învățământ) în art. 2.1 al Legii, în afară de prevederile: subpunctelor a(i), b(i), c(i), d(i), e(i), f(i) și al punctului 1 al art. 8 al Cartei. Însă în aceste unități teritorial-administrative vor fi aplicate în plus următoarele prevederi din art. 8 al Cartei:

Punctul 1:

b (IV) să aplice una din măsurile prevăzute în subpunctele I-III (b) cel puțin referitor la copiii din familiile mixte și numărul cărora este suficient de mare;

e (III) dacă, în legătură cu rolul statului referitor la instituțiile de învățământ superior subpunctele I și II (e) nu pot fi aplicate (inexistența pe teritoriul dat a instituțiilor respective - nota noastră), statul va stimula și/sau va permite acordarea studiilor universitare și a altor forme de studii superioare în limbile regionale sau minoritare ori va crea posibilități pentru studierea acestor limbi ca disciplină a învățământului universitar sau superior.

În conformitate cu art. 2.3 al Legii și art. 8 al Cartei, în unitățile teritorial-administrative, unde numărul persoanelor de o anumită naționalitate, care folosesc limbile naționalităților respective, este considerabil, dar nu corespunde cerințelor subpunctelor 2.1 și 2.2 ale Legii, în măsura posibilităților raționale față de limbile lor vor fi aplicate toate prevederile din art. 2.2 ale Legii la acest capitol (învățământ), în afară de: subpunctele a(II), b(II), b(III), d(II), e(II) și f(II) din punctul 1 al art. 8. În afară de aceasta, în aceste zone vor fi aplicate următoarele prevederi din art. 8 ale Cartei:

a(IV) dacă statul nu are o competență directă în domeniul educației preșcolare (de exemplu, în unele zone montane, în cazul existenței în zona respectivă doar a grădinițelor și creșelor private etc.-nota noastră), atunci va sprijini aplicarea măsurilor din subpunctele I-III (a) și/sau va facilita o asemenea aplicare;

c(IV) statul va aplica una din măsurile prevăzute în subpunctele I-III (c), cel puțin față de elevii, care ei înșiși sau familiile lor doresc acest lucru, iar numărul lor este considerat a fi satisfăcător;

f(III) dacă statul nu are (în zona respectivă - nota noastră) o competență directă în domeniul instruirii adulților, el va facilita predarea limbilor respective ca disciplină în sistemul de instruire a adulților și învățământului neîntrerupt și/sau va încuraja o asemenea predare.

B. folosirea limbilor în justiție (art.9 al cartei)

Articolul 9 al Cartei se referă la folosirea limbilor regionale sau minoritare în justiție. În conformitate cu prevederile art. 2.1. ale Legii și ale art. 9 ale Cartei Ucraina și-a asumat în zonele, în care reprezentanții minorităților naționale enumerate în art. 2 al Legii (inclusiv și român) constituie nu mai puțin de 20 la Sută din populație, următoarele angajamente:

Punctul 1. Ucraina și-a asumat angajamentul în ceea ce privește circumscripțiile autorităților judiciare, în care numărul persoanelor ce utilizează limbile regionale și minoritare, și justifică măsurile specificate mai jos, în funcție de situația fiecăreia din aceste limbi, și cu condiția ca utilizară posibilităților oferite de acest articol să nu fie considerat de către judecător ca împiedicând buna aplicare a justiției:

a) în cadrul procedurilor penale:

(II) să garanteze acuzatului dreptul de a se exprima în limba sa regională sau minoritară; și/sau

(III) să prevadă ca cererile și probele, scrise și orale, să nu fie considerate ca inadmisibile numai din motivul că sunt formulate într-o limbă regională sau minoritară, și, în caz de necesitate, să asigure traducători pentru traduceri orale sau în scris fără cheltuieli adăugătoare pentru părțile cointerestate,

b) în cadrul procedurilor civile:

(II) să asigure posibilitatea ca atunci, când reclamantul sau pârâtul trebuie să compare personal în fața unui tribunal, ca această persoană să poată folosi limba sa regională sau minoritară, fără cheltuieli suplimentare; și/sau

(III) să permită posibilitatea depunerii de documente și probe în limbile respective, și, în caz de necesitate, să se recurgă la interpreți și traduceri scrise;

c) în cadrul procedurilor administrative;

(II) să se asigure posibilitatea ca, atunci când o parte aflată în litigiu trebuie să compare personal în fața unui tribunal, acesta să se exprime în limba sa regională sau minoritară fără cheltuieli suplimentare; și/sau

(III) să asigure posibilitatea depunerii documentelor și probelor în limbile regionale sau minoritare, și, în caz de necesitate, să se recurgă la interpreți și traduceri;

punctul 2:

c) să nu conteste validitatea, între părți, a actelor juridice, întocmite în țară, numai din motivul că sunt redactate într-o limbă regională sau minoritară;

punctul 3: să asigure existența în traducere în limbile regionale sau minoritare a celor mai importante acte legislative naționale, precum și textele documentelor, care se referă direct la persoanele care utilizează limbile respective, dacă aceste texte nu sunt deja disponibile în altă manieră.

În cazurile când reprezentanții minorităților naționale respective constituie între 10 și 20 la sută din numărul populației, în conformitate cu art. 2.2 al Legii se aplică toate prevederile art. 2.1 ale Legii și art. 9 al Cartei, cu excepția subpunctului b(III) a punctului 1 și a punctului 3 ale art. 9. Iar atunci, când numărul persoanelor respective nu depășește 10 la sută vor fi aplicate toate prevederile art. 2.2 al Legii - cu excepția normelor prevăzute de subpunctele a(I) și c(II) ale punctului 1 al art. 9 a Cartei, iar în schimb, în conformitate cu art. 2.3 al Legii vor fi aplicate adăugător următoarele norme, prin care Ucraina se obligă:

a (IV) să întocmească (în cadrul procedurilor penale), la cerere, actele în legătură cu procedurile judiciare în limbile regionale și minoritare respective;

b (III) să asigure (în cadrul procedurilor civile) posibilitatea de a depune documente și probe în limbile regionale și minoritare.

C. Folosirea limbilor în domeniul vieții administrative (art.10 al cartei)

În cazurile, când numărul vorbitorilor unei limbi regionale sau minoritare dintr-o unitate administrativ-teritorială depășește 20 la sută din numărul populației, în conformitate cu art. 2.1 al Legii și art. 8 al Cartei, Ucraina se obligă, în măsura posibilităților rezonabile:

Punctul 1:

a(I) să asigure ca autoritățile administrative să utilizeze limbile regionale sau minoritare; sau

a(II) să asigure ca funcționarii autorităților administrative, care lucrează cu vizitatorii (asigură relația cu publicul -nota noastră), să folosească limbile regionale sau minoritare în raporturile cu persoanele, care li se adresează în aceste limbi; sau

a(III) să asigure ca vorbitorii limbilor respective să poată prezenta cereri oficiale sau scrise și să primească răspunsuri în aceste limbi;

c) să permită autorităților locale să întocmească documente într-o limbă regională sau minoritară.

Punctul 2. În ceea ce privește autoritățile locale și regionale din zonele locuite de un număr de vorbitori de limbi regionale sau minoritare, în care se justifică măsurile specificate mai jos. Ucraina se obligă să permită și/sau să încurajeze:

a) folosirea limbilor respective în cadrul administrației regionale sau locale;

b) posibilitatea pentru vorbitorii de limbi regionale sau minoritare de a prezenta cereri orale sau scrise în aceste limbi;

d) publicarea de către autoritățile locale a textelor oficiale și în limbile regionale sau minoritare;

e) folosirea de către autoritățile regionale al limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude, însă folosirea limbii (limbilor) oficiale a (ale) statului;

f) folosirea de către autoritățile locale a limbilor regionale sau minoritare în dezbaterile din consiliile lor, fără a exclude, însă, folosirea limbii (limbilor) oficiale din stat.

Punctul 3. În ceea ce privește serviciile publice, acordate de autoritățile administrative sau de alte persoane care activează în

numele lor. Ucraina s-a angajat, în zonele în care limbile regionale sau minoritare sunt folosite, în funcție de situația fiecărei limbi, precum și în măsura posibilităților rezonabile:

a) să asigure folosirea limbilor respective în acordarea serviciilor publice;

b) să permită persoanelor, care utilizează limbile respective, să depună cereri și să primească răspunsuri în aceste limbi; sau

c) să permită persoanelor, care utilizează limbile respective, să depună cereri în aceste limbi.

Punctul 4. În vederea aplicării prevederilor punctelor 1, 2 și 3, care au fost acceptate. Ucraina se angajează să ia următoarea măsură:

c) să satisfacă, în măsura posibilităților, rugămințile funcționarilor de stat, care posedă limba regională sau minoritară, să fie repartizați la serviciu în acea zonă, în care este folosită această limbă.

Punctul 5. Ucraina s-a angajat să permită, la cererea celor cointeresați, folosirea sau acceptarea de patronime (nume de familie) în limbile regionale sau minoritare (și nu în traducere, de exemplu, să se utilizeze, la cererea cetățeanului, Lungu în loc de Dolghii etc.-nota noastră).

În unitățile teritorial-administrative, în care numărul persoanelor, care vorbesc o limbă regională sau minoritară, este între 10 și 20 la sută din numărul total al populației, se vor folosi toate prevederile art. 2.1 al Legii și ale art. 10 al Cartei în afară de subpunctele a(I), a(II) și c al punctului 1, subpunctul a al punctului 2 și subpunctul a al punctului 2. În schimb, în conformitate cu art. 2.2 al Legii și art. 10 al Cartei Ucraina se angajează să aplice prevederile subpunctului a (IV) al punctului 1: să asigure, ca persoanele, care utilizează limbile regionale sau minoritare, să poată depune cereri orale sau scrise în aceste limbi; și subpunctului g al punctului 2: să asigure folosirea sau acceptarea, dacă este cazul, alături de denumirile în limba (limbile) oficială (oficiale) și a formelor scrierii tradiționale corecte ale toponimiei (denumirile geografice - nota noastră) în limbile regionale sau minoritare.

Iar în cazurile, când reprezentanții minorității sunt într-un număr mai mic decât 10 la sută, se vor aplica toate prevederile

art. 2.2 al Legii și ale art. 10 al Cartei cu excepția subpunctului a(II) al punctului 1, subpunctului d al punctului 2 și subpunctului b al punctului 3. În schimb, se va aplica adăugător subpunctul a(v) al punctului 1 al art. 10 al Cartei, în conformitate cu care Ucraina s-a angajat: a(v) să asigure vorbitorilor de limbi regionale sau minoritare posibilitatea să poată depune (prezenta) în mod legal documente întocmite în aceste limbi.

D. Folosirea limbilor în mijloacele de informare în masă (art. 11 al cartei)

În unitățile teritorial-administrative, în cadrul cărora vorbitorii limbii minorității respective constituie peste 20 la sută din populația totală, în conformitate cu art. 2.1 al Legii și art. 11 al Cartei Ucraina s-a angajat să aplice referitor la folosirea mijloacelor de informare în masă următoarele obligațiuni:

Punctul 1: se obligă, ca pentru persoanele, care utilizează limbile regionale sau minoritare, în limitele teritoriilor, unde aceste limbi sunt folosite, ținându-se cont de răspândirea fiecărei limbi, dacă autoritățile puterii de stat au competența directă sau intermediară, au împuterniciri sau joacă un rol în acest domeniu, și prin respectarea principiului independenței și neatârnamarea mijloacelor de informare în masă:

a) în caz dacă radioul sonor și televiziunea translează programe de informare în masă:

II) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea, cel puțin, a unei stații de radiodifuziune și a unui canal de televiziune, care ar funcționa în limbile respective; sau

III) să ia măsurile convenite ca radio și telecompaniile să transmită programe în limbile respective;

b II) să încurajeze și/sau să faciliteze translarea programelor de radio în limbile respective;

c II) să încurajeze și/sau să faciliteze translarea regulată a emisiunilor în limbile respective;

e I) să încurajeze și/sau să faciliteze crearea și/sau funcționarea, cel puțin, a unui ziar, care ar publica materiale în limbile respective; sau

e II) să încurajeze și/sau să faciliteze publicarea materialelor din ziare în limbile respective;

g) să contribuie la pregătirea profesională a ziariștilor și personalului pentru mijloacele de informare în masă, care utilizează limbile regionale sau minoritare.

Punctul 2: Ucraina se obligă să garanteze recepționarea directă a emisiunilor de radio și televiziune din țările vecine, care sunt translate în aceeași limbă regională sau minoritară ori asemănătoare, și să nu împiedice retransmiterea emisiunilor de radio și televiziune din țările vecine, care sunt emise în aceste limbi. Ucraina, de asemenea, s-a angajat să asigure, că nu vor fi efectuate nici un fel de măsuri, care ar îngreuna libertatea de opinii și difuzarea liberă a informației în mijloacele de informare tipărite în limba respectivă sau într-o limbă asemănătoare.

Efectuarea libertăților susmenționate, deoarece ea este legată de obligațiuni și responsabilități, poate fi obiectul formalităților, condițiilor, limitărilor sau pedepselor, care sunt prevăzute prin lege și sunt obligate într-o societate democratică în interesele securității naționale, integrității teritoriale sau pentru a menține ordinea publică, pentru protejarea sănătății sau a moralei, pentru protecția reputației sau ale altor drepturi ale oamenilor, pentru a evita difuzarea informației obținute în mod confidențial sau pentru susținerea autorității și obiectivității judiciare.

Punctul 3: Ucraina s-a obligat să asigure reprezentarea și luarea în considerație a intereselor persoanelor, care utilizează limbile regionale sau minoritare, în organele, care pot fi create în conformitate cu legislația în vigoare pentru garantarea libertății și pluralismului mijloacelor de informare în masă.

În unitățile teritorial-administrative, în cadrul cărora minoritarii constituie între 10 și 20 la sută în numărul populației, în conformitate cu art. 2.2 al Legii vor fi aplicate toate prevederile art. 2.1 al Legii și art. 11 al Cartei, cu excepția subpunctelor d și e (I) ale punctului 1 și a punctului 2 ale art. 11 a Cartei.

Iar în unitățile teritorial-administrative, în cadrul cărora minoritățile constituie mai puțin de 10 la sută din numărul total al populației, în conformitate cu art. 2.3 al Legii vor fi aplicate toate

normele prevăzute de art. 2.2 a legii și art. 11 a Cartei, cu excepția subpunctelor a(II), c(li) și g ale punctului 1 și a punctului 3 ale art. 11 ale Cartei.

E. Folosirea limbilor în activitatea culturală și în mijloacele înfăptuirii ei (art.12 al cartei)

Luând în considerație că în activitatea culturală este un element deosebit și esențial, în conformitate cu art. 2.1 și art. 2.2 ale Legii și art. 12 a Cartei, toate prevederile Legii la acest capitol vor fi aplicate atât în unitățile teritorial-administrative în care minoritarii constituie peste 20 la sută din populație, cât și în zonele, în care vorbitorii limbilor regionale sau minoritare sunt în număr între 10 și 20 la sută. Iar pentru zonele, unde minoritarii sunt sub 10 la sută, adăugător, pentru a asigura crearea terminologiei respective inexistente în limba minorității respective în unele domenii (de exemplu, la tătarii din Crimeea), în conformitate cu art. 2.3 al Legii, se va aplica adăugător subpunctul h) al punctului 1 al art. 12 al Cartei:

h) în caz de necesitate. Ucraina se obligă să creeze și/sau să dezvolte și să finanțeze structurile de cercetări în domeniul traducerilor și terminologiei, în special cu scopul de a asigura prezența și dezvoltarea terminologiei administrative, comerciale, economice, sociale, tehnice sau juridice respective pentru necesitățile limbilor regionale sau minoritare.

Pentru românii din Ucraina această prevedere (subpunctul h) al punctului 1 - nota noastră) are mai puțină importanță, însă dat fiind acest fapt, față de românii din toate cele trei zone vor fi aplicate unele și aceleași prevederi, în conformitate cu care Ucraina s-a obligat:

Punctul 1. Referitor la activitatea culturală și mijloacele înfăptuirii ei - îndeosebi biblioteci, videoteci, centre culturale, muzee, arhive, academii, teatre și cinematografe, și de asemenea, opere literare și producția cinematografică, forme populare de manifestare a culturii, festivaluri și organizații, care se ocupă cu activitatea culturală, incluzând, printre altele, folosirea noilor tehnologii, - în teritoriile, în care sunt folosite limbile respective, și dacă organele puterii de stat au competență, împuterniciri sau joacă un oarecare rol în acest domeniu.

a) să stimuleze formele de manifestare și inițiativă, proprii (imane)te) limbilor regionale sau minoritare, și să faciliteze prin diferite mijloace accesul la operele, ce sunt create în limbile respective;

b) să faciliteze prin diferite mijloace accesul a operele, care sunt create în limbile respective susținând și dezvoltând activitățile în domeniul traducerilor, dublajelor, sonorizărilor și subtitrărilor;

c) să faciliteze accesul prin intermediul limbilor regionale sau minoritate la operele create în alte limbi, susținând și dezvoltând activitățile în domeniul traducerilor, dublajelor, sonorizărilor și subtitrărilor;

d) să asigure ca organele, care organizează sau susțin o activitate culturală diversă (multiculturală), în cadrul acțiunilor, pe care le desfășoară sau le susțin, să difuzeze informații despre limbile regionale sau minoritare, precum și despre bogăția lor culturală și să le folosească;

f) să încurajeze participarea directă a reprezentanților, care folosesc limbile respective, în asigurarea mijloacelor de efectuare a activității culturale și la planificarea ei;

g) să încurajeze și/sau să înlesnească crearea organului (organelor sau organizațiilor) pentru colectarea, păstrarea exemplarelor și prezentarea sau editarea operelor, care se referă la limbile regionale sau minoritare;

Punctul 2: Referitor la teritorii, unde limbile regionale sau minoritare nu se folosesc în mod tradițional (valabil pentru deportați, transportați, migranți etc. - nota noastră), dacă numărul persoanelor, care utilizează limba regională sau minoritară, îndreptățește acest lucru, să permită, să încurajeze și/sau să asigure o activitate culturală respectivă și a mijloacelor respective în conformitate cu prevederile punctului anterior;

Punctul 3: Să atragă atenția cuvenită în politica sa culturală externă și limbilor regionale sau minoritare, precum și culturilor, care sunt reflectate prin aceste limbi.

F. Folosirea limbilor în domeniul vieții economice și sociale (art.13 al cartei)

În unitățile teritorial-administrative, în care vorbitorii limbilor regionale sau minoritare constituie peste 20 la sută din

populație. Ucraina în conformitate cu art. 2.1 al Legii s-a angajat să îndeplinească în domeniul vieții economice și sociale următoarele prevederi ale art. 13 al Cartei:

Punctul 1. Referitor la activitatea economică și socială, Ucraina și-a luat angajamentul:

a) să excludă din legislația sa orice prevederi, care nemotivat interzic sau restrâng utilizarea limbilor regionale sau minoritare în documentele, care se referă la viața economică sau socială, în particular în contracte, și documentația tehnică în formă de instrucțiuni referitoare la folosirea mărfurilor sau utilajelor (echipament);

b) să interzică aplicarea în regulile interne ale companiilor și în documentele private orice prevederi, care exclud sau restrâng folosirea limbilor respective, cel puțin, referitoare la utilizarea lor între persoanele care folosesc una și aceeași limbă;

c) să evite practica, care împiedică folosirea limbilor regionale sau minoritare în activitatea economică sau socială;

d) să ușureze și/sau să stimuleze folosirea limbilor respective și cu ajutorul măsurilor, care nu au fost specificate mai sus:

Punctul 2: referitor la activitatea economică și socială, dacă autoritățile de stat au așa o competență, în limitele teritoriilor, unde funcționează limbile regionale sau minoritare, și în limitele posibilității rezonabile:

b) În sectoarele economice și sociale, care se află sub controlul direct al statului (sectorul de stat), să organizeze acțiuni (să ia măsuri), care vor sprijini folosirea limbilor respective;

c) să asigure ca instituțiile sociale - spitalele, casele de bătrâni și căminele, să poată primi și deservi persoane, care utilizează limba regională sau minoritară și necesită o tratare, folosindu-se limba lor, în baza stării sănătății, vârstei înaintate sau alte considerente.

În unitățile teritorial-administrative, în care vorbitorii limbilor regionale sau minoritare sunt într-un număr între 10 și 20 la sută din numărul populației, în conformitate cu art. 2.2 al Legii vor fi folosite doar următoarele prevederi ale art. 13 al Cartei: subpunctul b al punctului 1 și subpunctul c al punctului 2, iar în zonele, în care minoritarii sunt mai puțin decât 10 la sută, în

conformitate cu art. 2.3 al Legii se va aplica doar subpunctul b al punctului 1 al art. 13 al Cartei.

G. Folosirea limbilor în domeniul schimburilor transfrontaliere (art.14 al cartei)

În unitățile teritorial-administrative unde vorbitorii limbilor regionale sau minoritare constituie peste 20 la sută din populație, în conformitate cu art. 2.1 al Legii și art. 14 al Cartei, în domeniul schimburilor transfrontaliere Ucraina s-a angajat:

a) să aplice acordurile bi- și multilaterale cu statele, în care limba analogică se folosește în aceeași sau într-o formă asemănătoare, sau, în caz de necesitate, să depună eforturi pentru a încheia asemenea acorduri, cu scopul de a sprijini contactele între persoanele, care folosesc una și aceeași limbă în statele respective în domeniile culturii, învățământului, informației, instruirii tehnico-profesionale și învățământului fără întrerupere (acest lucru presupune și încheierea noilor acorduri în domeniile respective între Ucraina, România și Moldova - nota noastră).

b) având drept scop de a dezvolta limbile regionale sau minoritare, să faciliteze și/sau să dezvolte cooperarea transfrontalieră, în particular între limbile regionale și minoritare sau puterile locale, pe teritoriile cărora se folosește o limbă analogică în aceeași sau într-o formă apropiată (acest lucru ne va permite colaborarea în cadrul proiectului euroregiunii „Prutul de Sus” - nota noastră).

În celelalte două zone, în care minoritarii sunt în număr mai mic de 20 la sută, în conformitate cu art. 2.2 și 2.3 ale Legii se vor aplica doar prevederile subpunctului b) al art. 14 al Cartei.

Așadar, prezentând toate prevederile Legii referitor la Partea III a Cartei, am putut observa că avem destul de multe drepturi deja fixate în lege, însă legea are șanse să devină și un angajament internațional.

H. Aplicarea cartei în calitate de angajament internațional (părțile iv și v ale cartei)

Deoarece am obținut ca Legea să fie adoptată, luând obligațiuni nu numai față de Partea III, și față de celelalte părți ale

Cartei - ele au devenit parte a legislației interne. Așa, în conformitate cu art. 15 al Cartei, Părțile semnatare vor prezenta Secretarului General al Consiliului Europei rapoarte periodice în forma stabilită de către Comitetul de experți în legătură cu politica efectuată în baza Părții II a Cartei și despre măsurile luate în conformitate cu Partea III (cu Legea - nota noastră). Primul raport va fi depus peste un an de la intrarea în vigoare a documentului de ratificare (în conformitate cu p. 2 al art. 19 al Părții V a Cartei, Carta va intra în vigoare ca angajament internațional al Ucrainei peste 3 luni după depunerea oficială a instrumentului de ratificare), iar următoarele vor fi depuse la fiecare 3 ani.

Raportul depus Secretarului General al APCE va fi transmis Comitetului de Experți, care va reacționa la orice problemă ridicată de orice parte semnatară, iar documentul final va fi raportat Comitetului de miniștri, însoțit de comentariile de rigoare, pe care Comitetul de Miniștri îl va da publicității, iar în baza lui va pregăti recomandările de rigoare unei sau mai multe Părți. La rândul său. Secretarul General al Consiliului Europei va prezenta Adunării Parlamentare (APCE) raportul pe doi ani referitor la aplicarea Cartei (art. 16, Partea IV).

În conformitate cu art. 17 al P.IV, Comitetul de Experți va fi compus din câte un reprezentant al fiecărei părți din lista de candidați propuși din rândul specialiștilor cu autoritate în domeniu (punctul 1). Membrii Comitetului vor fi numiți pe un termen de 6 ani și pot fi reconfirmați (punctul 2). Comitetul de Experți stabilește regulile sale de procedură (punctul 3).

CONCLUZIA SPERANȚEI: „SĂ NE UNIM, FRAȚILOR, EFORTURILE, DEOARECE ÎN UNITATE ESTE FORȚA NOASTRĂ!”

Obligațiunile de bază internaționale ale Ucrainei privind drepturile noastre naționale și analiza lor ne oferă temei de afirmare că, în pofida eforturilor unor forțe național-șoviniște, care fac presiuni asupra Președintelui, Parlamentului și Guvernului, precum și asupra administrațiilor publice locale etc., privind neadmiterea extinderii drepturilor și libertăților minorităților naționale, totuși aceste drepturi și libertăți ale grupurilor etnice din Ucraina se vor extinde permanent la

nivel legislativ, iar problema principală va consta în elaborarea unor mecanisme eficiente de realizare practică.

Întrucât protecția lor contra etnofobilor, la propunerea noastră în perioada elaborării Legii Fundamentale, a fost deja consfințită în p. 3 al art. 22 al Constituției: „în procesul adoptării noilor legi sau introducerii modificărilor la legile în vigoare nu se admite restrângerea conținutului și volumului drepturilor și libertăților existente”.

În același timp, există temeri în legătură cu faptul că unii reprezentanți ai puterii executive, sprijiniți de naționaliștii din Parlament, elaborează proiecte de concepții în domeniul etnopoliticii, învățământului în limbile minorităților naționale, autonomiei național-culturale, proiecte de modificări la legi și proiecte ale legilor „Cu privire la limbi”, „Cu privire la minoritățile naționale”, „Cu privire la modificări sau abolirea Legii «Cu privire la ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare»”, „Cu privire la alegerile deputaților poporului din Ucraina” ș.a., fără coordonarea acestora cu reprezentanții grupurilor etnice din țară. Aceste proiecte, precum și unele dispoziții pe plan local, sunt orientate spre lezarea drepturilor și libertăților existente și, deci, contravin p. 3 al art. 22 al Constituției, ceea ce trezește îngrijorarea întemeiată a reprezentanților minorităților naționale și poate destabiliza situația în relațiile interetnice.

Sperăm că în perioada trecerii la sistemul electoral proporțional va fi prevăzut dreptul minorităților naționale de a participa la alegeri și de a înainta, prin intermediul organizațiilor proprii, candidații lor, inclusiv în Parlament, deoarece în art. 14 al Legii „Cu privire la minoritățile naționale din Ucraina” acest drept a fost deja prevăzut (dar încă nerealizat). Suntem convinși că dacă la elaborare vor participa reprezentanții grupurilor etnice, va fi progresistă și Concepția autonomiei național-culturale, iar în Ucraina va fi asigurat, cu timpul, întregul volum al drepturilor și libertăților fundamentale ale minorităților naționale în conformitate cu standardele europene, întrucât hotărârea Curții Constituționale a Ucrainei din 14 decembrie, care „este obligatorie pentru îndeplinirea pe teritoriul Ucrainei, este definitivă și nu poate fi atacată” (p. 3), prevede că, „alături de limba de stat, în procesul exercitării împuternicirilor organelor locale ale puterii executive...

și organelor de autoadministrare locală, poate fi folosită limba rusă și alte limbi ale minorităților naționale în limita și ordinea prevăzute de legile Ucrainei” (p. 2 ap. 1 al Hotărârii), iar „în așezămintele de învățământ de stat și comunale, alături de limba de stat conform principiilor Constituției Ucrainei, în particular art. 55, și legilor Ucrainei, în procesul instructiv pot fi aplicate și studiate limbile minorităților naționale (p. 2 al Hotărârii). Deoarece ratificarea obligațiunilor analizate în această comunicare au fost efectuate prin legi și, ținând cont de faptul că tratatele internaționale au putere juridică supremă, cele menționate ne dau temei să afirmăm că la nivel legislativ în perioada actuală drepturile naționale ale românilor în Ucraina au un nivel suficient de protecție și necesită doar un mecanism eficient pentru realizarea și perfecționarea lor pe mai departe.

Prin urmare, a apărut necesitatea:

a) la nivel de țară

- de a cere crearea unui organ interetnic cu statut consultativ pe lângă Președinte și Parlament (format din reprezentanții celor mai numeroase grupuri etnice, aleși în cadrul comunităților naționale respective) cu „drept de veto” în procesul dezbaterii proiectelor de legi și concepțiilor, care vizează interesele și influențează asupra vieții etnoculturale a minorităților naționale; și

- de a participa la toate acțiunile de solidaritate interetnică, cu scopul de a influența efectiv asupra proceselor etnopolitice din Ucraina;

b) la nivel de comunitate

- să ne alegem reprezentanții în comisia mixtă româno-ucraineană de monitorizare a art. 13 a Tratatului de bază, prezentând raportul propriu privind situația și doleanțele noastre firești, elaborat de pe poziții științifice;

- de a se pregăti pentru trecerea la o nouă etapă de renaștere etnonațională, iluminare juridică, de creare a bazei material-financiare și de cadre pentru a exercita de sine stătător sau în comun cu autoritățile centrale și locale drepturile deja dobândite și implementate în legislația în vigoare;

- de a insista pe toate căile legal accesibile pentru a obține garantarea la nivel legislativ a reprezentării noastre politice în

Parlament, în puterea executivă centrală și locală prin candidați desemnați de noi înșine;

- de a coordona activitățile ce țin de scopurile comune;

- de a cere cu insistență, inclusiv și pe cale juridică, respectarea și punerea în practică a drepturilor și libertăților noastre naționale.

Experiența țărilor în care sunt asigurate drepturile și libertățile fundamentale ale grupurilor etnice naționale minoritare, demonstrează că totul depinde, în primul rând, de activitatea minorităților naționale, de capacitatea liderilor acestora de a se uni de dragul viitorului etnic al fiecărui grup național, de insistența lor, deoarece, „un drept nerevendicat nu poate fi considerat ca fiind încălcat” și acest lucru, alături de cunoașterea drepturilor deja existente, trebuie popularizat în permanență. Iar concluzia speranței va fi următoarea: „Să ne unim, fraților, eforturile, deoarece în unitate este forța noastră!”

Și așa sa ne ajute bunul Dumnezeu

La statuia lui Ion Neculce

FILE DE ISTORIE

Cazacii și românii

Ion I. NISTOR

Năvălirea tătarilor în Europa puse capăt imperiului de la Kiev. În urma catastrofei de la Kalka din 1224 și a dărâmării Kievului din 1240 principatele rusești din Valea Niprului nu se mai putură reface. În schimb însă se ridică de la nord o nouă putere politică, cea a lituanienilor care, sub Gedimin, recuceriră Volhinia. Sub firul acestuia, Olgert, în urma bătăliei de la Sina Voda din 1362 contra tătarilor, lituanienii își asigurară domnia asupra Podoliei și Ucrainei cu centrul la Kiev. Prin actul de unire de la Krevo din 1385, Lituania se uni cu Polonia, contopindu-se într-un singur stat sub stăpânirea iagelonilor. Imperiul polono-lituan se mărginea la Nistru cu Moldova Bogdanizilor, iar dincolo de Nistru, până la Nipru și mai departe până spre Don, cu hanatul tătăresc din Crimeea, unde începea imperiul moscovit. Granița polono-lituană dinspre tătari pornea de la Nistru în dreptul Sorocei, urmând cursul râurilor Jagorlic și Codâma care se vărsa în Bug la Olviopol, iar de acolo ducea spre răsărit până la pragurile Niprului, mai jos de Katerinoslav.

Vasta regiune de hotar - Ucraina - era foarte puțin populată. Oamenii care veneau să se așeze în acea nemărginită pustietate, trăiau așa-zicând afară de hotarele țării. Ei formau bande numeroase de pradă și de apărare și se hrăneau din vânat și pescuit, dar și din prada pe care o făceau dincolo de graniță în daturile tătărăști.

Cu vremea proprietarii polono-lituanii coborâra tot mai jos spre sud, ocupară pământurile mănoase și bogate în pășuni și ridicară acolo conace fortificate, în jurul cărora se înjghebară cu vremea sate și orașe, unde locuitorii puteau găsi scut și adăpost în timp de primejdie. Curând însă proprietarii încep să ceară muncă și dijmă de la locuitori sălășluiți pe moșiilor lor. Iar autoritățile, la rândul lor, începură să urmărească pe aceia care nu respectau tratatele cu tătarii și-i determinau pe aceștia la revanșe sângeroase pe teritoriul polono-lituan.

Pentru a scăpa de urmărire, locuitorii mai slobozi se refugiau tot mai la sud, umblând stepa până la graniță cu așezările lor. Acolo luptele nu conteneau niciodată. Și cum puterea polono-lituană de la centru nu se putea afirma niciodată cu tărie până în regiunile acele așa de îndepărtate, era firesc ca populația mereu amenințată să se gândească la apărarea ei proprie, ca bunăoară codrenii noștri din codrul Tigheciuli față de tătarii din Bugeac. În scopul unei apărări mai eficace, grănicerii aceștia își ridicară, mai ales la pragurile Niprului, anumite fortificații numite siciuri, adică cuiburi, pentru siguranța lor, dar și pentru stăpânirea căilor de comunicație pe apă și pe uscat ce duceau de-a lungul acestor praguri sau cataracte ale marelui fluviu. Astfel se dezvoltă cu vremea. În această mare regiune de graniță o situație particulară: pe de o parte, tătarii gata de pradă, pe de alta, supușii polono-lituanii, gata de revanșă și viceversa.

De pe la sfârșitul veacului al XV-lea, populația aceasta de graniță, cu organizația ei militară și oricând gata de luptă, apare sub numele de cazaci. Originea acestui nume propriu n-are nimic comun cu etimologia populară care îl derivă de la „koza” - capră, cum crede Miron Costin sau istoricii germani Pollmann și Eckert¹, ci este de origine turco-tătără. Anumite triburi kirghizice se numesc până azi „Kaisak”, după turcescul „kaj” - ușor și „sak”, cuvânt arie

¹ *Letopiseșile Țării Moldovii*, t. 1, p. 313; H. Pollmann, *Beitrag zur ältesten Geschichte des Kozakentums*, München, 1888; R. von Eckert, *Der Ursprung der Kozaken*, Berlin, 1882. Gustînskaia letopisi crede că cazacii și-ar fi împrumutat numele de la o căpetenie a lor cu numele Kozak.

trecut prin persană la tătari, cu însemnătatea de sarcină, povară, sac, adică oameni sprinteni, mobili și gata oricând de luptă și acțiune². Miron Costin avea cunoștință despre această etimologie, dar dânsul nu voia să o creadă, zicând: „Deci, mulți au zis că numele lor ar fi de la un neam ce este pe lângă apa Volgăi (stepele kirghizice), anume casak; ca acele deșarte povești sunt”³.

Vechile documente rusești amintesc de caizaci sau cazaci tătari. Marele cneaz Ivan al III-lea aducea aminte hanului Dzanibeg din Crimeea de timpurile când găsisese la curtea sa din Moscova azil în calitate de „cazac”, adică de pribeag, refugiat, bejenar⁴. La 1504 un principe tătar, Tevekkul, scria marelui cneaz Ivan că într-o vreme hoinărea în stepă fiind „cazac” și numai de curând s-a supus hanului Mangli-Ghirei din Crimeea⁵. Numele de „cazac” se întâlnește adeseori de titlul „kneaz”, „mârza”, „ulan” și „cazac”. Herberstein amintește de o întreagă hoardă de „cazaci”, probabil hoarda kirghizică⁶. Cazacii tătăreștise găseau în număr mare în serviciul rușilor, ca informatori și călăuze în stepă și ca mercenari în războaiele cu vecinii⁷.

Îndeletnicirea aceasta a tătarilor „caizaci” sau „cazaci” de a hoinări liberi după pradă și o însușiră curând și creștinii de la granița tătărească, adoptând cu îndeletnicirea și numele ei. Vecinătatea cu tătarii, felul lor de a trăi și de a prăda, aduse cu sine nevoia și pentru creștini de a se organiza la fel și de a se adapta noilor condiții de trai de la hotar. Pentru a se putea măsura cu vecinii lor războinici, cazacii creștini se organizează și ei în „coșuri”, adică în unități de câte patru cu un al cincilea ca conducător. Ei se înarmară la fel, se deprinseră cu serviciul de informații și cu apărarea graniței, curat ca și comilitonii lor tătari. Unii erau „cazaci” de profesiune, alții se asociau numai vremelnice la vreo

² N. Ernest, *Die ersten Einfälle der Krymtataren in Südruland*. „Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, III, p. 12.

³ *Letopisișile Țării Moldovii*, p. 313.

⁴ *Sbornik Imperatorskogo Rusakogo Istoriceskogo Obșcestva*, vol. 41, p. 4–5.

⁵ *Ibidem*, vol. 41, nr. 97, p. 518.

⁶ *Rerum moscovitarum commentarii*, Basileae, 1556, p. 91.

⁷ Cf. N. Ernst, *op. cit.*, pp. 13 și 43.

expediție de pradă sau la vreo incursiune oarecare. Elemente tinere și întreprinzătoare de toate națiunile, așa poloni, ucraineni, ruși, lituani, moldoveni ba chiar și tătari, fugeau la cazaci pentru vreo „excursie” de pradă, pentru o expediție de răzbunare sau pentru a-și satisface pofta de aventură. Iobagii asupriți de pe moșiile nobililor, vânătorii și pescarii abijduiți și loviți de soartă sau împiedicați de a-și agonisi pâinea de toate zilele, formau contingentele căzăcești. Răzbunarea era pentru ei o ușurare sufletească, iar prada un adaos de hrană la viața lor zbuciumată. Contrastul religios între creștini și mohamedani împrumută expedițiilor acestora nimbul mistic al unor lupte sfinte pentru credință, iar dorul de libertate nelimitată în imensitatea stepei, le dădea avântul unui eroism național și al unei idealizări poetice⁸. Hrușevski îi compară cu vechii brodnici și bârladnici și vede în aceștia pe predecesorii cazacilor⁹. Celibatul obligatoriu și lupta contra necredincioșilor îi făcu pe unii să-i asemene cu membrii ordinelor religioase din apus. Alții vedeau în cazaci mai curând o obște comunistă din cauza libertății nelimitate și a lipsei de proprietate individuală. În organizația căzăcească domnea o egalitate deplină a membrilor comunității în toate chestiunile politice și sociale. Toată puterea era concentrată în sânul adunării obștești. Slujbașii și comandanții unităților, odată aleși, executau, cu puteri depline, toate hotărârile. Libertatea individuală trebuia să se subordoneze voinței grămezii. În timp de război, adunarea încredința hatmanului puteri discreționare, pe care el le exercita ca oricare alt autocrat¹⁰.

Cercetătorul polon Rawita-Gawronski ajunge la concluzia că așezarea cazacilor la Nipru n-a pornit din imboldul unei mari idei

⁸ N. Iorga. Acte și fragmente, vol. I, p. 25–26; cf. idem, *Legăturile românilor cu rușii apuseni*. „Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii istorice”, tom XXXVIII, p. 752 passim.

⁹ Vezi capitolul „Kazațki ciasî de roku 1625”, în M. Hrușevski, *Istoria Ucrainî-Rusi*, vol. VII; cf. M. Korduba, *Die Anfänge des ukrainische Kozakentuma*, „Zeitschrift für osteuropäische Geschichte”, Bd. II, p. 369 passim.

¹⁰ Cf. St. Rudnîțki, *op. cit.*, p. 201 passim.

de stat, cum cred unii, și nici dintr-un plan bine chibzuit de a apăra creștinătatea contra tătarilor păgâni.

De aceea dânsul nu împărtășește vederile acestora, care căutau în organizația căzăcească analogii cu ordinul cavalerilor teutoni sau ioaniți. El se ridică contra încercărilor de idealizare a căzăcimii, și caută originea alcătuirii căzăcești în nevoile și neajunsurile politice și sociale ale populațiilor cis- și transniprene, precum și în îngrămădirea de iobagi pribegi din țările vecine¹¹. Se pare că aceste juste aprecieri sunt cele mai aproape de adevărul istoric.

„Pentru cazaci, ce neam sunt” găsim la Miron Costin care, precum se știe, își făcuse studiile la colegiul catolic de la Bar din Ucraina, informațiile poate cele mai autentice. El ne relatează zicând:

„Sunt cazacii de neamul lor ruși, rămășiță din oștenii cnezilor rusești, pe care cu îndelungate vremi supunându-i craii leșești și căzând și Kievul, scaunul Rusiei, pe mâna leșilor, ei pre Nipru în jos și pre de cea parte și de ceasta parte trăiau sub ascultarea crailor leșești, slobozi de vecinătate, în chipul oștenilor, cu hrană slobodă pe Nipru, ori cu vânătoria, ori cu pescăria, până la pragurile Niprului, unde are Nipru în trei locuri praguri, așa de firea locului făcute, și cade apa de pe stânci, ce sunt în fundul apei, la un loc gios; care locuri nici un fel de vase a trece nu pot, fără vasele lor (adică ale cazacilor); și acele încă cu mare grijă trec; și de multe ori pe uscat trag vasele până trec acele praguri; și așa trăind până în zilele lui August crai”¹².

Mărturia lui Miron Costin este una din cele mai prețioase contribuții la istoria cazacilor. Dar cu toate acestea opera lui Miron Costin nu o găsim citată în lucrările istorice asupra cazacilor, nici la autorii germani și nici la cei ucraineni. De altfel asupra mărturiilor cronicarilor moldoveni vom reveni mai adesea în cursul expunerilor noastre.

Una din cele dintâi mențiuni despre cazacii ruși o găsim în cronica lui Bielski la 1489. Atunci cazacii ruși, ca buni cunoscători

¹¹ N. Ernest, *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*, Bd. III, p. 443.

¹² *Letopisiștile Țării Moldovii*, t. I, p. 313.

ai stepei pontice, ar fi dat regelui Ioan Albert un foarte prețios ajutor la urmărirea tătarilor¹³. La 1495 „ukrainniki”, adică grănicerii cazaci, numiți de moscoviți „liudi ukrainnâie”, oameni de graniță, raportau regelui Alexandru al Poloniei că Mengli-Ghirei, a cărui invazie în Ucraina era așteptată, nu ar fi ajuns încă la Nipru¹⁴. Prima mențiune documentară despre cazacii ruși o găsim la 1499 într-un act al marelui cneaz Alexandru al Lituaniei către târgoveții din Kiev, prin care aceștia primiră autorizația de a percepe o anumită taxă de la pescarii cazaci de la Nipru¹⁵. În 1503 cazacii de Cerkassy pândeau la vadul Niprului și spoliară pe meșterii italieni care călătoreau din Moldova la Moscova și în Crimeea¹⁶. În același an voievodul Kievului Dimitrie Putiatici avea concentrate în jurul său mari contingente de cazaci¹⁷. La 1510 se pomeneste de „exploratores” cazaci, care aduceau din stepă informații asupra tătarilor¹⁸.

Cronicile poloneze arată că la 1516 pârcălabul Kamenitei, Przecklaw Lanckorunski, întreprinse în fruntea unei oștiri de „cazaci” o expediție contra Cetății Albe și Oceakovului. Acolo el bătu rău pe tătari și se întoarse victorios și cu pradă foarte bogată. Acest Przecklaw Lanckorunski era probabil fiul lui Stanislav Lanckorunski, care cu ocazia unei misiuni diplomatice în Moldova se purtase foarte arrogant și indispuse pe Ștefan cel Mare, așa că domnul Moldovei, la 1502, cerea prin solul său regelui polon Alexandru să impună trimișilor săi un limbaj mai cuviincios decât cel al lui Lanckorunski¹⁹.

Cronicile poloneze pun organizația militară a căzăcimii în legătură cu expediția aceasta a lui Lanckorunski contra Cetății Albe și consieră pe acesta ca pe primul hatman al cazacilor. În realitate

¹³ Martin Bielski, *Kronika polska*, Krakow, 1597, p. 476.

¹⁴ *Sbornik Imperatorskogo...*, vol. 35, nr. 39, p. 204.

¹⁵ *Aktî Zapadnoi Rossii*, vol. I, nr. 170.

¹⁶ *Sbornik Imperatorskogo...*, vol. 35, nr. 89, p. 469.

¹⁷ Pasecki, *Kronika*, Krakow, 1870, la anul 1503.

¹⁸ *Acta Tomiciana*, t. I, nr. 78, 90, 99 și 212.

¹⁹ Zrodia dziejowe, t. X, nr. 23, p. 81: „quod aliis verbis uterentur quam dominus Lanckorunski, quae non placerent vojvode”.

însă Lanckorunski nu era decât un pârcălab polon care își spori rândurile oștirii sale cu contingente căzăcești, gata oricând la expediții de pradă și de aventură.

Unul dintre cei dintâi eroi ai cazacilor fusese Ostafie Dașkovici, starostele din Cerkassy și Kanev, care organizează mai bine pe cazaci și-i întrebuiința ca forță apreciabilă contra tătarilor. El propuse guvernului polon să organizeze la Nipru o strajă căzăcească permanentă de 2.000 de oameni, care de pe luntrele (ciskiki) lor să poată zădărnici trecerea fluviului și forțarea pragurilor. Ostroavele Niprului trebuiau fortificate prin ridicarea de întărituri, băști sau siciuri (cuiburi) de apărare, resturile vechilor „zarubi” din secolul al XII-lea, care deveniră apoi adevăratele propugnacule ale republicii poloneze contra tătarilor²⁰. Dar seimul polon respinse planurile sale de fortificație²¹. Cronicarul polon Simon Starovoski menționează despre Ostafie Dașkovici, zicând că el își organizează „un fel de armată, căreia îi dădu numele de cazaci, adică ostași armați ușor și fără teamă de moarte, care mai toți sunt țărani, adunați de prin satele, orașele și ocinile boierimii rutene, având întotdeauna un șef ales dintre ei, sub a cărui comandă ei se luptau cu inamicii regatului polon, din ordinul regelui sau din smomeala prăzii, și care în timp de vară erau foarte numeroși, ajungând câteodată până la 40.000, organizați după normele militare ale romanilor, iar în timp de iarnă fiecare se retrăgea pe acasă la rude sau la amici”²². Ostafie n-a mai apucat să-și apere planurile sale strategice, întrucât el căzu în prinsoarea tătarească. De acolo dânsul izbuti să scape, refugiindu-se în Moldova la curtea lui Ștefăniță Vodă. Solul Moldovei în Polonia la 1523, Luca Cârjă, avea poruncă să arate regelui, „în privința lui Ostafie, că e foarte bolnav și roagă pe Domnul nostru ca să facă știut aceasta Măriei Sale Regelui”. Se pare că Ostafie murise scurt după aceea în Moldova în vârstă de 70 de ani²³.

²⁰ *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*, Ed. III, p. 443.

²¹ Cf. N. Ernst, *op. cit.*, p. 44.

²² B.P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României*, vol. III, p. 56 *passim*.

²³ *Ibidem*, p. 53; cf. N. Iorga, *Legăturile românilor cu rușii apuseni*, p. 753; *Zeitschrift für osteuropäische Geschichte*, Bd. IV, p. 117.

Curând însă cazacii, dându-și seama de puterea lor, începură să opereze pe socoteala lor proprie. Ei nu se mai supuneau totdeauna ordinelor regelui polon, ci începură să nesocotească mereu aceste ordine. Cazacii polonezi făceau adesea cauză comună cu cazacii moscoviți, când împotriva craiului, când împotriva țarului. Pe la sfârșitul veacului al XVI-lea revoltele și răzvrătirile căzăcimii contra autorității de stat se țineau lanț. În atitudinea aceasta de neascultare și nesupunere cazacii găseau tovarăși în numeroase cete de țărani de pe moșiile nobililor poloni cae refuzau de a mai suporta sarcinile dijmei și ale prestațiilor sau robotei. Neascultarea aceasta determină pe craiul Sigismund I să pună capăt acestor semne de anarhie. În 1541 el hotărî ca toți cazacii polonezi să fie trecuți într-un registru, pentru ca să se știe precis, cine trăiește din vânatul de pește și vidre pe Nipru, iar în caz de tulburări cu moscoviții și tătarii, să se poată constata vinovații: Astfel cazacii deveniră cu vremea o tagmă specială, alături de boierime, târgoveți și țărani. Pe la 1550 se formă o obște deosebită, obștea „cazacilor zaporojeni”, adică a cazacilor de dincolo de pragurile Niprului. Sub regele Ștefan Bathory se produse la 1583 ruptura între cazacii înregistrați și între cazacii zaporojeni, care refuzau să fie trecuți în registrele regale. De atunci începu lupta și rivalitatea între înregistrați și zaporojeni, de la care porniră năzuințele spre independență²⁴.

Curând după organizarea lor, cazacii începură să se amestece în tulburările din Moldova. Cronicarul Ureche arată că Despot Vodă își făcuse prieteni și între cazaci, care îi ajutară la urcarea sa în scaunul Moldovei²⁵. La ajutorul acelorași cazaci recurse și Dimitrie Vișniovecki care cobora dintr-o soră a lui Petru Rareș, când umbla să-și revendice drepturile sale la tronul Moldovei. Chemat de un partid de boieri în Moldova ca să ocupe tronul părintesc, ce era uzurpat de Despot Vodă, Dimitrie sau Mitru Vodă năvăli în Moldova cu oaste căzăcească.

²⁴ N. Ernest, *op. cit.*, p. 46.

²⁵ *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron Vodă (1359–1595)*, îngr. și introd. Constantin Giurescu, prefața I. Bogdan, București, 1916, p. 175.

El fu însă lovit pe neașteptate de Ștefan Tomșa la Vercicani și silit să se refugieze într-un sat din apropierea Botoșanilor, dar acolo fu descoperit și trimis împreună cu cumnatul său Pisacenski la Istanbul unde pieri în cârlige ca rebel 1563²⁶.

Cu acest prilej cazacii își deschiseră larg calea în Moldova, unde neconținutele lupte pentru domnie le ofereau bun prilej de a se amesteca și interveni. Grigore Ureche relatează că „Ion Vodă cel Cumplit, îndată ce s-a văzut înstrăinat de mila stăpânului său, se gândi să țină țara cu sabia și de sârg trimise la cazaci, de i-au poftit să vie cu leafă în ajutor”²⁷.

Atunci „cazacii s-au giuruit, cât le va da știre, cât vor veni”²⁸. Și de fapt cazacii „cum sunt ei gata de a se amesteca la toate amestecăturile, neîntrebând pe nimeni, au strâns 12.000 de oameni și au venit la Ion Vodă, pe care văzându-i Ion Vodă, nu într-alt chip, ci ca și când ar fi văzut înger din cer cu veste bună de izbândă pogorât, și cu multe daruri, capetele cine erau, le-au dăruit... Așa au ales Ion Vodă cap dintre cazaci pe Sfirciovski cu câțiva cazaci și cu o seamă de oaste de țară și i-au trimis înainte de strajă, să vadă cu ochii, și el cu altă oaste au purces după dâșii. Iar Sfirciovski cu acea seamă de oameni au nimerit 400 de oameni, straja lui Petru Vodă, și fără veste i-au înconjurat și pre toți i-au prins. Sfirciovski dacă au biruit această strajă și au prins de veste cum Petru Vodă nimic nu știe de oastea lui Ion Vodă, îndată au repezit oameni de țară, să dea știre lui Ion Vodă să sârguească, să-i lovească fără veste, că are vreme acum de i-l voia să-i bată, și i-au dat știre cum este oaste multă foarte”. În luptele domnului Moldovei contra tătarilor „cazacii nu se lenevea, ci câmpii Bugeacului pururea cerca și multă pradă făcea”. La bătălia nenorocită de la Roșcani lângă Cahul, cazacii luptară vitejește de partea voievodului Moldovei, „pedestrându-se” cu toții și „intrând în grămada turcească, tăind și omorând, de au pierit până la unul”²⁹.

²⁶ Ibidem, p. 222.

²⁷ Ibidem, p. 223.

²⁸ Ibidem, pp. 191, 199 și 200; cf. N. Iorga, *Legăturile...*, p. 755.

²⁹ Ibidem, p. 230 pasim.

În anii următori cazacii interveniră în Moldova pentru Ion Vodă Potcoavă³⁰, pentru fratele acestuia Alexandru³¹ și pentru alți domnișori dornici de domnie. Între acești „domnișori” se găsea și un oarecare Petru Cazacul, care își încercă norocul la tron cu ajutorul semenilor săi, precum arată și numele. „De noroc era Petru cu cazacii, zice cronica lui Ureche, cum se tâmplă omului de n-are odihnă, că bine de unii nu se mântuia, alții venia asupra lui, ca într-același an, după ce s-au așezat al doilea rând și al treilea la domnie. În 7076 (1578) iunie 27, niște cazaci cu un domnișor au venit la Nistru și toți și-au pus capetele. Așisderea curând după acești cazaci, în anul 7087 octombrie 12, un Constantin, iar cu cazacii au intrat în țară și s-au topit toți în Nistru”³².

„Nu multă vreme, zice Ureche, ci fără zăbavă au venit cazacii în țară cu un domnișor, ce i-au fost zicând Ivan, cărora li-a ieșit înainte Petru-Vodă cu oaste din sus de Tutova, noiembrie 23 (1587). Și dând război vitejește în ambele părțile, mulți au picat și în 26 de zile a lui noiembrie birui Petru-Vodă pe cazaci și-i sili de i-au dat pe cine au vrut mai mare, carele au luat plata după vina lui, iar ceilalți se ascundeau prin păduri și care pe unde puteau, iar moldovenii îi gonea. Mai apoi cazacii, fugind prin păduri, care pe unde au putut scăpa, apărându-se până la apa Cerimușului, de s-au tras în țara lor, puțini întregi, ci mai toți răniți și pedestri”³³.

Petru Șchiopul avea veșnic lupte cu ei, bătându-i în 1583 la Bogdănești pe Prut³⁴. În august 1584 cazacii arseră Tighina³⁵. În 1587 cazacii fură bătuți la Tutova³⁶. În 1595 cazacii năvăliră în Moldova pe vremea lui Aron Vodă Tiranul, sub căpeteniile lor Lobodă și Severin Nalivaiko, arzând târgul lașilor și pricinuind

³⁰ Ibidem, pp. 236 și 244.

³¹ Ibidem, pp. 245 și 246.

³² Ibidem, pp. 246 și 247.

³³ Ibidem, pp. 257 și 258.

³⁴ Ibidem, p. 252.

³⁵ Ibidem, p. 253–254; E. Hurmuzachi, Documente, vol. III, nr. 6 și XXIII.

³⁶ Letopisețul Țării Moldovei..., p. 258.

mare pagubă țării³⁷. Ambii luptară sub steagurile imperiale și în Ardeal. Lobodă pare să fi fost român de origine³⁸.

În neastâmpăratul lor dor de pradă și aventură, cazacii se aruncau asupra țărilor vecine, și îndeosebi asupra Moldovei, ca să-și câștige existența. Și așa se explică deseori lor năvăliri în Moldova, ba chiar și în Muntenia și Transilvania. Unii dintre conducătorii lor ridicau pretenții chiar asupra tronului Moldovei cum s-a arătat mai sus. Pretențiile acestea porneau de la elementele românești din rândurile căzăcimii. Și că aceste elemente erau destul de numeroase, rezultă, între altele, și dintr-o mărturie a regelui Ștefan Bathory, care, într-o scrisoare adresată sultanului Murad al III-lea, arăta că regiunea între Bug și Nipru era populată de o adunătură de oameni compusă din „moscoviți și români”³⁹. Din rândurile acestei adunături româno-ruse se ridicau pretendenții la tronul Moldovei, de care s-a amintit mai sus. Între tovarășii de luptă ai lui Ion Potcoavă se pomenește și de moldovenii Ceapă sau Țopa și Cârstea Voloșin⁴⁰. Din vasta corespondență a regelui Ștefan Bathory cu sultanul Murad al III-lea se vede că năvălirile cazacilor în Moldova se țineau lanț, ceea ce confirmă de altfel și mărturiile cronicilor moldovenești⁴¹. Cazacii năvăleau adesea și în Muntenia, unde luptau uneori umăr la umăr cu românii⁴². Un raport din 13 iunie 1595 arăta 7.000 de cazaci în armata lui Mihai Viteazul. Legăturile lui Mihai Viteazul cu cazacii erau destul de strânse. La 1598 voievodul Kievului scria lui Mihai Viteazul: „Iar cât pentru afacerile Măriei Tale, precum M.T. mi-ai fost scris, ca să spun cazacilor să vie la M.T. spre a da împreună cu ei față cu păgânii în vreme de nevoie; pentru aceia am trimis la dânsii și ei sunt gata și nu așteaptă decât răspuns de la M.T.; chiar voiesc să știe ce le

³⁷ Ibidem, p. 270; E. Hurmuzachi, *Documente*, vol. III, XXXI și CCIII.

³⁸ N. Iorga, *Acte și fragmente*, vol. I, p. 25; cf. I. Nistor, *Românii transnistrieni*, p. 24 pasim.

³⁹ M. Hrușevski, *Istoria Ucrainî-Rusi*, vol. VII, p. 321.

⁴⁰ E. Hurmuzachi, *Documente*, vol. III, I, Nr. 2, 4, 6, 10, 14, 15, 19–23, 71, 73, 74, 76, 83, 89, 100, 115–118, 138, 144, 161, 168, 178, 192 și 203.

⁴¹ Ibidem, vol. III, 2, nr. 55, 86 și 89.

⁴² Ibidem, p. 109, nr. 129.

făgăduiește M.T. și când ar trebui să pornească; aceștia sunt oameni ce pot să te servească pe M.T. și toată creștinătatea”⁴³. Tratatивele cu cazacii duseră la bun sfârșit, căci la 6 iulie 1598 Mihai Viteazul vestea pe voievodul Ardealului că cazacii sunt gata să-i vină în ajutor și că au și trimis soli la Ieremia Movilă pentru libera trecere prin Moldova, dar că acesta le-ar fi oprit trecerea de frica turcilor⁴⁴. Dar cu toate acestea aflăm că în timpul bătăliei de la Șelimbăr, 300 de cazacii ocupaseră trecătoarele peste munți⁴⁵. Se poate să fi fost un grup nou de cazaci, veniți numai de curând în ajutorul domnului muntean, sau poate că era un detașament din grupul de 7.000 de cazaci pomeniți încă la 1595 în armata lui Mihai Viteazul⁴⁶. La lupta de la Buzău din 1600 luă parte și contingente căzăcești⁴⁷. În martie 1600 cazacii zaporojeni tăgăduiau, într-o scrisoare către regele Sigismund al III-lea, că ar fi avut de gând să între în slujba lui Mihai Viteazul împotriva Moldovei. Ei înțelegeau să lupte contra păgânității, ademeniți de simbria pe care domnul muntean le-o făgăduise. În schimb cazacii cereau regelui polon să le respecte drepturile îngăduite lor de Ștefan Bathory și să fie luați în scut față de slujbașii asupritori⁴⁸.

Marile planuri de reorganizare a căzăcimii, concepute de Ostafie Dașkovici și continuate de Ion Badovski, primul hatman asupra tuturor cazacilor, numit de Sigismund August la 1572⁴⁹, au fost reluate și duse la îndeplinire de regele Ștefan Bathory. Miron Costin relatează că „Ștefan Bator, craiul leșesc, și mai mari așezări au făcut Cazacilor, dându-le hatman să aibă, cu steag, cu dobe, cu trâmbițe și după voia lor să-și aleagă hatman; și i-au pozvolit și i-au întărit să facă și vase de Marea Neagră și să facă cazaci răgistrovi, adică de catastiv până la 40.000 de oameni; și loc să aibă scaunul

⁴³ *Ibidem*, vol. III, I, p. 319, nr. 247.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 294, nr. 227.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 340, nr. 263; p. 345, nr. 265; cf. pp. 348, 351, 381 și 431.

⁴⁶ N. Iorga. *Legăturile...*, p. 66 passim.

⁴⁷ E. Hurmuzachi, *Documente*, vol. III, 2, p. 371, nr. 451.

⁴⁸ *Ibidem*, *Supliment II*, vol. I, p. 586, nr. 312.

⁴⁹ Cf. Vladimir Milkowicz, *Die Kozaken*, in Helmolt, *Weltgeschichte*, vol. V, p. 538 passim.

lor într-un ostrov la Nipru, în care este o mănăstire mare cu câteva alte biserici mai mici și anume Trăhtămirov (Trahtemirov). Și aceasta este începătura oștirilor lor, după căderea cnejilor rusești de 150 ani...”⁵⁰

Sub hatmania lui Petru Konașevici (1612-1622) cazacii dezvoltară o mare activitate războinică, amenințând cu năvălirile lor nu numai Moldova și Crimeea, ci întreg litoralul Mării Negre, lovind orașele Sinope și Trapezunt⁵¹ și ajungând până aproape de Constantinopol⁵². Expedițiile de pradă ale cazacilor produsă o încordare a raporturilor dintre poloni și turci care duse la izbucnirea războiului polono-turc din 1620. Câmpul de operație era în Moldova în regiunea Hotinului, unde la 1621 se încheie și pacea între Skindir-Pașa și craiul leșesc

Sigismund al III-lea. Prin tratat regele polon se obligă să pună stavilă năvălirilor căzăcești în Marea Neagră⁵³. Următori dispozițiilor din tratatul de pace de la Hotin, polonii opriseră cazacilor calea spre mare, ridicând la pragurile Niprului, după planurile inginerului francez Beauplan⁵⁴, cetatea Kodakului pentru închiderea drumului. Măsurile acestea indispușeră foarte mult pe cazaci și-i mână la acte de răzvrătire contra polonilor. Pentru reprimarea acestora, poloniirecurseră la măsuri aspre. Miron Costin relatează că la 1637 pe vremea regelui Vladislav al IV-lea (1632-1648), „cazacii se ridicase cu Pavliuc, hatmanul lor, asupra leșilor, pentru oprire de pe Marea Neagră; pe carii Potocki, hatmanul leșesc cel de câmp, i-au lovit, și închizându-le tabăra, au dat cazacii viu pe Pavliuc, hatmanul lor, și în anul acesta au făcut leșii o cetate, anume Kodakul, pre Nipru la pragul cel dintâi al Niprului, oprind pe cazaci să nu umble pe Marea Neagră, stricând pacea cu turcii, care oprală a

⁵⁰ *Letopisiștile Țării Moldovii*, ed. M. Kogălnicanu, vol. I, p. 313 passim.

⁵¹ *Ibidem*, p. 265.

⁵² *Ibidem*, p. 267.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ J. Chx. Engel, *Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kozaken*, Halle, 1796, p. 128.

lor a răsuflat spre marea pustietate a Crăiei Leșești, cu Hmil hatmanul căzăcesc”⁵⁵.

Miron Costin, care pe vremea aceea își făcea studiile la colegiul din Bar, ne desfășoară în cronica sa moldovenească un luminos tablou asupra frământărilor căzăcești până la răscoala lui Bogdan Hmelnițki, Hmil al cronicarilor moldoveni, din care reținem următoarele: „Pe acele vremuri multă nevoie făceau cazacii Crâmului și țărilor tătărești; până la Anadol au hălăduit, Sinope și Trapezuntul, cetăți mări le-au luat în câteva rânduri și alte orașe mai mici, dincolo de Marea Neagră și dincoace Varna, Misivria, Ahilo, până la Aitos și la Pravadia, pururea prădau; și au lovit până aproape de Țarigrad, la Enikioi, pe Boaz, de nu cură Marea Neagră în Marea Albă, sub cetatea Țarigradului.

Și așa dodoind împărăției turcești, venia de la turci ponosul pentru prăzi ce făceau cazacii în țărilor lor, socotind de la o vreme leșii, pentru ca să nu strice pacea cu împărăția Turcului, făceau cazacilor mare strâmtoare, oprindu-i de pe mare, care hrană o deprinsese cu mare dobândă; și averea ce scoteau de acolo, și cu alte avuții zideau biserici, mănăstiri de piatră; câte o mănăstire în Kiev, căreia îi zic Arhanghel, stă și până astăzi cu o boltă în mijloc foarte mare, și toată bolta acoperită cu tablă galbenă de aramă și poleită cu aur.

Și pentru ca să-l oprească de tot să umble pe mare, au făcut leșii o cetate, anume Kodakul, la pragul cel dintâi ai Niprului și țineau acolo câte 2.000 de nemți de pedestrimă cu puști pentru opreala lor, care era foarte ca mare silă cazacilor, ca unor oameni, care altă hrană nu știau fără oștire, și dintr-acea opreală s-au ridicat în câteva rânduri împotriva leșilor, cu Nalivaiko hatmanul, apoi cu Sulima, mai apoi cu Kuzima, hatmanul lor.

Ci îi risipeau hatmanii leșești, până, văzând neticneala cu dânșii, îi ridicase hatmania să nu fie și le trimitea câte doi oameni comisari să le fie mai mari, și acei doi comisari li făceau giudețe și îi cârmuiau și cu vremea și cu alte volnicii le-au stricat toate câte nu era cazacul cu nimic volnic”⁵⁶.

⁵⁵ *Letopisiștile Țării Moldovii*, p. 303.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 314.

Hotinul în cronicile moldovenești

Ștefan PURICI

Timp de peste cinci secole, Hotinul și cetatea Hotinului au jucat un rol deosebit în istoria Moldovei medievale. Amplasat pe malul drept al râului Nistru, asigurând controlul asupra vadurilor nistrene, această localitate ocupa un loc strategic la marginea de nord-est a principatului. Situat chiar pe granița moldo-polonă, Hotinul a fost martor și participant la nenumărate războaie și conflicte, reprezentând, totodată, o poartă prin intermediul căreia se stabileau și se desfășurau cele mai variate relații comercial-economice sau influențe cultural-spirituale. Ciocnirile militare provocau imense pagube locuitorilor și economiei ținutului, în timp ce anii de pace și liniște, însoțiți de obicei de revigorarea schimburilor comerciale, duceau la creșterea numărului populației - țărani, meșteșugari, negustori etc. Spre regret, din lipsa sau din cauza pierderii de-a lungul timpului a izvoarelor istorice, multe dintre paginile acestui trecut deosebit de interesant - cu necazurile sau momentele lui fericite - nu vor fi niciodată reconstituite. Din acest motiv, una dintre categoriile de surse informaționale care pot alimenta procesul de scriere a istoriei naționale și universale sunt cronicile medievale moldovenești, ale căror autori au fost, în multe cazuri, martori sau participanți la evenimentele descrise.

În continuare, vom încerca să prezentăm unele dintre temele și problemele principale ale trecutului Hotinului și locuitorilor săi, abordate în letopisețele moldovenești de către cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce și alții.

Probabil, prima chestiune care i-a interesat pe cronicari a fost legată de perioada și autorii întemeierii Hotinului. De pildă, în interpolarea lui Misail Călugărul la Letopisețul Țării Moldovei al lui Grigore Ureche, se specifică faptul că: „Aflatu-s-au într-această țară și cetăți făcute mai de demult de ianovedzi: cetatea în târgul Sucevii și cetatea la Hotin și Cetatea Albă și cetatea Chiliii și

Cetatea Neamțului și Cetatea Nouă, Romanul, ce i s-au surpat pământul și-au căzut cetatea”¹.

Alt cronicar, filo-polonezul Miron Costin, în *Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, intrată în istoriografie ca *Poema polonă*, scria că Hotinul, Neamțul și Suceava au fost construite „sau de daci, sau de romani”².

Același autor, în altă creație a sa, intitulată *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei* și cunoscută sub numele de *Cronica polonă*, menționa: „Despre cetatea Hotinului de asemenea avem știri că este clădită de daci, ceea ce poate să fie, căci dacii au locuit și în Podolia”³. Existența unor multiple fortificații antice în spațiul carpato-dunărean este semnalată de istoricul bizantin Procopius din Caesarea (secolul VI d.Hr.). Acest scriitor constata că gepizii⁴, care deveniseră stăpâni „aproape a tuturor cetăților Daciei”, se lăudau că „vor cuceri întreaga Dacie”⁵. Este o mărturie care, cu toate că nu menționează direct Hotinul, nu trebuie trecută cu vederea.

Dimitrie Cantemir, umanist și om de știință, fost Domn al Moldovei (1710-1711), ales în anul 1714 membru al Academiei din Berlin, în *Descrierea Moldovei* a abordat și chestiunea privind data întemeierii cetăților moldovenești. Pornind de la prezența Valului lui Traian în diverse părți ale Moldovei, inclusiv în Hotin⁶, el ajunge la concluzia că „nu se va mai putea spune niciodată ceea ce

¹ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș-vodă până la Aron-vodă (1359–1595)* în *Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici, îngrijirea textelor, glosar și indici* de Tatiana Celac, Chișinău, Editura Hyperibn, 1990, p. 28.

² Miron Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească* [Poema polonă], în *Opere*, Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu, București, 1958, pp. 222, 237.

³ Miron Costin, *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei* [Cronica polonă], în *ibidem*, p. 205.

⁴ Gepizii - unul dintre triburile goșilor.

⁵ Procopius din Caesarea, *Războiul cu goții*, București, 1963, pp. 188, 190.

⁶ Vinscur I., Guțul A., Peniac S., Timosuc B., Iacubovski V., *Dovidenie Arheologii Ucrain...* Kiiv 1984, S. 167.

au vrut să zică unii⁷ că cetățile din Moldova ar fi fost ridicate de genovezi. Căci oștenii romani aflați acolo (în Dacia - n.n.), întotdeauna în număr foarte mare, nu puteau locui fără a avea cetăți și case; de asemenea nu este de crezut că genovezii, care încercau să pună piciorul la Pont (Marea Neagră - n.n.) numai pentru a face negoț, ar fi pătruns în lăuntrul Moldovei și, în locuri potrivite mai degrabă pentru plugărit decât pentru negoț, ar fi ridicat cetăți. Mai curând s-ar putea zice că aceste cetăți au fost ridicate de dacii cei vechi pe când erau încă în înflorire, pe vremea domniei lui Decebal, iar după aceea, ocupate de către romani, ele au ajuns locuri de așezare pentru coloniile acestora”⁸.

Dacă nu a existat o opinie univocă în ceea ce privește primii întemeietori, cronicarii au fost unanimi în descrierea perioadei și autorilor fortificațiilor ridicate în jurul centrului primar. De pildă, Miron Costin, în studiul său *De neamul moldovenilor*, menționa că dacă întemeietori ai Sucevei, Neamțului, Hotinului, Tighinei au fost „dachi cei vechi”, rândul al doilea al zidurilor de apărare de „domnii”⁹ sunt adaose”¹⁰. Mai clar, această idee a fost formulată în *Cronica Țării Moldovei și Munteniei*, scrisă de cărturar pentru autoritățile poloneze: „Numai partea lor din mijloc, în formă de turnuri, durează de la prima clădire, iar zidurile mai late dimprejur le-au clădit, atât la Hotin, cât și la cetatea Sucevei, a Tighinei și la Cetatea Albă”¹¹.

Intensificarea relațiilor comerciale între Orient și Occident în secolul al XIV-lea, ce se realizau prin spațiul carpato-nistean, a stimulat dezvoltarea numeroaselor localități, în special a celor situate în punctele ce permiteau efectuarea unui control direct asupra circulației mărfurilor. Hotinul, crescut lângă unul dintre

⁷ D. Cantemir face trimitere la cronicarul polonez Joachim Bielski (1540–1599).

⁸ *Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, Chișinău, Editura Hyperion, 1992, p. 32–33.*

⁹ Aceași idee este cuprinsă și în lucrarea sa *Istorie în versuri* polone Moldova și Țara Românească, p. 222.

¹⁰ Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, în Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 265.

¹¹ Miron Costin, *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei* [*Cronica polonă*], p. 205.

vadurile Nistrului, pe vestita cale „din varegi la greci”, a atras locuitori din regiuni limitrofe sau îndepărtate. Spre exemplu. Vaticanul, cointerestat în atragerea Țării Moldovei în tabăra statelor catolice, a trimis mai mulți emisari în ținuturile situate la est de Carpați în vederea realizării unei propagande concentrate și a atragerii populației și conducătorilor locali de partea sa. Din acest motiv, pe lângă informațiile despre niște prozeliti catolici în Siret la începutul secolului al XIV-lea, cancelaria papală menționează într-un document, emis la 15 februarie 1310, prezența unui episcop „da Chocina”¹² (de Hotin). Alt episcop catolic - Jan din Hotin - este inclus la 1433 printre demnitarii de înalt rang ai Poloniei¹³. Aceste două informații sugerează faptul că, în secolele XIV-XV, în zonă a existat un anumit număr de locuitori care împărtășea catolicismul.

Constituirea, la mijlocul secolului al XIV-lea, a statului medieval Țara Moldovei a dat un impuls puternic vieții economice și politico-sociale în teritoriile est-carpătice. Într-o anexă a Letopisețului de la Voskresensk, în care sunt enumerate cele mai importante centre urbane bulgare, românești, volâniene, kievene, lituaniene și poloneze, cunoscută sub titlul Lista orașelor rusești apropiate și îndepărtate, este acesta și orașul „voloh” Hotin pe Nistru¹⁴. Faptul că acest orașel a început să joace un rol important în viața politică a principatului se poate observa și din faptul că un oarecare „Ștefan din Hotin” (pârcălab?) a fost inclus în rândul martorilor și garanților diplomei de liberă trecere¹⁵, eliberată la 3 februarie 1397 palatinului Podoliei Spitko de către domnul moldovean Ștefan I (1394-1399).

Cronicarii medievali atribuie Domnului Alexandru cel Bun (1400-1432) reorganizarea aparatului administrativ și de stat al Țării Moldovei.

¹² *Monumenta Hungariae Vaticana*, Seria I, 1885, vol. II, p. 456; apud Ion Chirtoagă, Hotinul, „Destin Românesc - Revistă trimestrială de istorie și cultură” (Chișinău-București), II, 1995, nr. 1, p. 86.

¹³ Mihai Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, 1932, vol. II, p. 657.

¹⁴ *Polnoe Sobranie Russchih Letopisei T. VII*, Peterburg, 1856, S. 240.

¹⁵ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p. 616-617.

Descriind structura puterii instituită de acest domnitor, letopiseștele specifică faptul că în Sfatul Domnesc intra și „pârcălabul de Hotin la acea margine despre Țara Leșască și Căzăcească, judecătorul tuturor la acel ținut”¹⁶. Ca importanță, pârcălabul Hotinului se afla pe treapta a patra în ierarhia demnităților boierești. Miron Costin, care a deținut o anumită vreme această funcție, menționa că, la nivelul administrației locale, lista demnitarilor începea cu pârcălabul de Hotin care, „după privilegii, stau și astăzi între cei doi vornici mari, după cel al Țării de Jos și înainta celui al Țării de Sus; pârcălabii de Neamț vin după cei de Hotin. Odinioară, după pârcălăbia de Suceava, era cea de Cetatea Albă la Marea Neagră, apoi cea de Chilia, apoi cea de Hotin, care era a patra la rând. Acum (1684 - n.n.), când pârcălăbia Sucevei o ține hatmanul, iar cele de Cetatea Albă și de Chilia le țin turcii, în frunte stă cea de Hotin”¹⁷. Același cronicar arăta în altă parte că pârcălabii „nu mai iau parte la senat, afară de cel de Suceava, dar în privilegii și acum sunt așezați între cei doi vornici”¹⁸.

Importanța Hotinului pentru domnie, dar și pentru întreaga țară, consta în faptul că, fiind situat la granița moldo-polonă, cetatea, condusă de unul sau doi pârcălabi, trebuia să asigure apărarea din partea Poloniei și să suprima orice tentative ale unor eventuali pretendenți la tron, sprijiniți de polonez, de a destabiliza situația internă a Moldovei. Miron Costin arăta și faptul că lipsa de atenție față de menținerea capacității militare a cetății Hotin l-a costat tronul pe Vasile Lupu (1634-1635). Rivalul său, Gheorghe Ștefan (1653-1658), ocupând Hotinul, a reușit să păstreze și domnia în mâinile sale¹⁹.

¹⁶ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, p. 31 (glosa lui Misail Călugărul).

¹⁷ Miron Costin, *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei* [Cronica polonă] (variantă), în *Opere*, București, 1958, p. 390.

¹⁸ Idem, *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească* [Poema polonă], în *ibidem*, p. 239.

¹⁹ Idem, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace, în Letopiseșul Țării Moldovei...: Cronici, îngrijirea textelor, glosar și*

Datorită zidurilor puternice și poziției sale strategice, cetatea Hotinului a fost de nenumărate ori centrul de pregătire a ofensivei sau a apărării armatei moldovenești în timpul repetatelor războaie cu polonezii, turcii sau tătarii. Așa s-a întâmplat, de pildă, în anul 1572, când sultanul turc l-a mazilit pe Bogdan Lăpușeanu (1578-1572) și l-a numit pe tron pe Ion Vodă cel Viteaz (1572-1574). În fața trupelor turco-tătare, intrate pe teritoriul Moldovei sub conducerea noului domn, Lăpușeanu s-a retras în cetatea Hotinului, pregătindu-se de luptă și așteptând sprijinul militar polonez. Armata moldo-poloneză a apărut fără probleme Hotinul, însă Bogdan

Lăpușeanu, fiind grav bolnav de pe urma unei boli a ochilor, a renunțat să continue lupta și s-a refugiat „în Moscu (în Rusia - n.n.), unde și moartea i s-au prilejuit acolo”²⁰.

La fel s-a întâmplat câteva decenii mai târziu. În anul 1600, Mihai Viteazul, Domn al Țării Românești (1593-1601), în tendința de a unifica sub conducerea sa și Moldova, pe lângă Muntenia și Transilvania, a întreprins acțiuni hotărâte împotriva domnului moldovean Ieremia Movilă (1593-1601), care încercase să submineze puterea lui Mihai în Țara Românească, Ieremia a abandonat capitala Suceava și s-a retras în cetatea Hotinului, în care se afla o garnizoană întărită cu mercenari germani. Miron Costin menționează că „Mihai-vodă cu toată osârdia bătea cetatea Hotinului, gloanțele lui să cunoșteau în zidurile cetății până la surparea cetății, având nădejdea că dacă va lua și acea cetate, va putea stăpâni prea lesne și țara Moldovei”. În continuare, făcând trimitere la un Cronograf polonez, cărturarul moldovean sublinia că atât de mare era slava domnului muntean, încât și „țara Podoliei”, aflată sub presiunea prozelitismului catolic, „aștepta cu bucurie pre Mihai-vodă să vie, știindu-l de o lege (religie - n.n.) cu dâșșii, să i

indici de Tatiana Celac, Chișinău, Editura Hyperion, 1990, pp. 207–210, 216.

²⁰ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 102–103.

se închine toți podolenii”²¹. Și de această dată, apărută de trupele poloneze, cetatea Hotinului a rezistat asediului.

Dominația otomană s-a repercutat în mod negativ asupra potențialului economic și militar al Moldovei, având implicații deosebit de nefaste și în evoluția activă a domnilor români față de suzeranitatea otomană, sultanul turc a decis să slăbească capacitatea de apărare a statului, dispunând dărâmarea cetăților moldovenești. Alexandru Lăpușeanu, numit pentru a doua oară pe tronul Moldovei (1564-1568), „făcând pre cuvântul împăratului” ce i-a încredințat din nou destinul țării, „umplând toate cetățile de lemne, le-au aprins de au ars și s-au risipit, numai Hotinul l-au lăsat, ca să fie aparatură dinspre leși”²². În acest context, era firesc ca, în anul 1621, în timpul războiului polono-turc, sultanul, constatând că Hotinul a fost văduvit de atenția autorităților moldovene, lipsesc podurile, nu sunt pregătite locuri de încartiruire a armatei „și țara aflându-se fugită și stricăță de leși”, s-a „scârbit” pe domnitorul Alexandru Iliăș (1620-1621, 1631-1633). De la moarte a fost salvat de vizirul turc, însă domnului i s-au pus cătușe de lemn, a fost legat de tun și adus așa de la Suceava la Hotin, unde a fost aruncat în închisoare, în care s-a aflat din luna august până în octombrie 1621²³.

Mai târziu, când principii moldoveni au început tot mai des să se ridice împotriva dominației otomane, folosind cetățile pentru respingerea invadatorilor, domnul Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675), grec de origine, fidel sultanului, a dispus distrugerea acestor centre de rezistență. De această dată, cetatea Hotinului n-a avut noroc, zidurile fiind dărâmate²⁴.

²¹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace*, p. 141–142.

²² Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 100.

²³ Miron Costin, *op. cit.*, p. 165–166.

²⁴ Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*, în *Letopisțul Țării Moldovei...: Cronici, îngrijirea textelor, glosar și indici de Tatiana Celac*, Chișinău, Editura Hyperion, 1990, p. 295.

Potrivit păcii de la Karlowitz (26.01.1699), arăta Ion Neculce, Poarta Otomană s-a obligat „să nu-l tocmească (reconstruiască - n.n.) niciodată”²⁵.

Totuși, după campania de la Prut (1711) a țarului Petru I, în anul 1713 sultanul a ordonat domnului Nicolae Mavrocordat (1709-1710, 1711-1715) să refacă zidurile cetății Hotinului²⁶. În vederea asigurării fidelității domnilor moldoveni și de a se asigura din partea Poloniei, guvernul otoman a hotărât să înființeze o garnizoană permanentă în Hotin și să transforme întregul ținut într-o raia turcească. Consecințele imediate ale acestei măsuri au fost descrise de către cronicari în următorii termeni: „Că turcilor le era calea tot prin țară, mergând și viind la Hotin. Unii veneau pre la Focșani, de mergeau pre Siret, pre la Botoșani, dinspre Bosna, alții pe Bârlad și pre la Iași, alții pre Prut. Și ca niște oșteni păgâni ce erau, tot stricăciuni făceau cu fel de fel de râsuri și batjocuri a fete fecioare și a femei înțelepte”²⁷. De asemenea, arăta Ion Neculce, în timpul războiului ruso-austro-turc din 1736-1739, oastea otomană ce era dislocată în Hotin „mare stricăciune și pozne făcea oamenilor pre unde lovea”²⁸.

Hotinenii au avut de suportat necazuri și nevoi nu numai în secolul al XVIII-lea. Spre exemplu, Grigore Ureche scria că, în anul 1538, oastea poloneză condusă de hatmanul Tarnowski a ocupat ținutul Hotinului și a ridicat mulți locuitori, pe care i-a dus în teritoriile leșești²⁹. În anul 1541, Petru Rareș (1527-1538, 1541-1546) a trimis o solie la regele Poloniei, revendicând restituirea prizonierilor, însă „nici cu o ispravă s-au întors solii săi înapoi”³⁰. În timpul războiului polono-turc de la 1621, înainte de a ajunge armata otomană, dintr-un motiv necunoscut, polonezii au aruncat „fără de nici o milă” de pe zidurile cetății „o samă ce au fost mai

²⁵ Ibidem, p. 340.

²⁶ *Cronica anonimă a Moldovei 1661–1729* (Pseudo-Amiras), Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Editura Academiei, 1975, p. 73–74.

²⁷ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 412.

²⁸ Ibidem, p. 458.

²⁹ Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 76.

³⁰ Ibidem, p. 82.

fruntea” dintre târgoveții Hotinului, a consemnat Miron Costin³¹. Același cronicar menționa că, în anul 1650, Bogdan Hmelnițkii a efectuat împreună cu tătarii o expediție militară în Moldova, ocupând o mare parte a țării, inclusiv ținutul Hotinului. Cetatea Sucevei a fost salvată de „Gavrilaș logofătul și câțiva boieri de la țară” care „au dat cazacilor și tătarilor o sumă de bani. Iară dinafară, la țară, au aflat țara toată pre acasă, cu dobitocul cu herghelii, de care era pre atunci plină țara. Plean, robi au luat fără număr multe, și case de boieri au robit”³².

Chiar și în vreme de pace locuitorii Moldovei o duceau nu prea strălucit. De pildă, în scopul prevenirii răscoalei populației și excluderii posibilității revenirii pe tron a lui Ștefan Petriceicu (1672-1673, 1673-1674, 1683-1684), care se refugiase în Polonia, domnul Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) „adus-au multă oaste tătărăscă, și au iernat în țară, în Lăpușna, în Orhei, Soroca, Iași, Hotinul, Dorohoiul și Hârlăul. Și de primăvară, când au vrut să purceadă, tătarii au robit mulțime de oameni dintr-acele ținuturi, care până astăzi (1729 - n.n.) stau săliștile pustii, e atunci”³³.

Trebuie să menționăm faptul că nu numai polonezii, turcii sau tătarii provocau nenorociri hotinenilor, ci și ostile ortodoxe. Pe lângă incursiunile cazacilor, moldovenii au avut de făcut față și ocupației armatelor rusești. Astfel, în anul 1739, oștirile țariste au cucerit Hotinul și au lăsat aici o garnizoană în număr de 3000 ostași, în frunte cu generalul Lowendal. Inițial, rușii au pregătit cetatea pentru a o arunca în aer, însă apoi au renunțat la această idee. În schimb, scria Ion Neculce, ei „trimis-au de au robit toți oamenii din ținutul Hotinului și de pe marginea Cernăuțiului. Și i-au trecut cu copii, cu femei la Mosc. Și împărțeau pre oameni ca pre dobitoace. Unii le luau copiii, alții bărbații, alții muierile. Și-i vinde unii la alții, fără leac de milă, mai rău decât tătarii. Și era vreme de iarnă. Bogate lacrimi era, cât s-auzea glasul la cer”³⁴.

³¹ Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei de la Aaron-vodă încoace*, p. 160.

³² Ibidem, p. 199.

³³ *Cronica anonimă a Moldovei 1661–1729* (Pseudo-Amiras), p. 49.

³⁴ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 466.

Deseori, însă, și hotinenii profitau de pe urma dezordinii ce se instaura în timpul războiului sau a schimbării domniei. Astfel, Miron Costin a descris faptele locuitorilor Hotinului în timpul războiului între Gheorghe Ștefan (1653-1658), numit domn de către sultan, și Vasile Lupu, susținut de Bogdan și Timoș Hmelnițkii. În momentul în care Vasile Lupu și curtea lui traversa Nistrul pentru a trece în teritoriul controlat de ginerele său Timoș, târgoveții Hotinului, „văzând spaima și graba la trecătoare, precum face vremea ca aceea, au dat jacu în rămășița carelor, și multe haine scumpe, arginturi au apucat, încât de atunci știu îmbogățiți pre câțiva hoticeni”, menționa cronicarul³⁵. În același an 1653, când oastea poloneză s-a așezat cu tabăra lângă Jvanț, leșii au construit un pod peste Nistru și au început să treacă în Moldova „la pâine, la fânuri, strica și prisecile oamenilor. Și era la Hotin pâine în stoguri cu mare bivșug într-acel an. Iar mulți din Ieși au plătit și cu capetele hrana aceea de la oameni de țară, durându-i inima pentru munca sa”³⁶.

Numeroasele războaie și nenorocirile care le însoțeau creau un teren favorabil pentru izbucnirea diverselor mișcări țărănești. Una dintre tulburările sociale de acest gen a fost amintită în cronică: „Se ridicase pre acele vremi un tâlhar, anume Ditinca, care la vedere, fără sfială, umbla în ținutul Hotinului și a Cernăuților și porunceă satelor. Ce au trimis [Gheorghe] Ștefan-vodă pre Bucioc stolnicul cu o samă de slujitori și l-au spart și toți oamenii lui i-au risipit”³⁷.

Iar Ion Neculce relatează că, în anul 1672, „făcutu-s-au și o minune mare arătare la Hotin, într-o mănăstioară mică ce este supt cetate. Au lăcrămat icoana Maicii Precistei, cât se răntuna lacrimile pe chipul icoanei, de le vedeau toți oamenii. Și pica într-o tipsie ce era pusă supt icoană, de era de mirare a privi arătarea și semnul ca acela, care au fost adevărat semn de pieire a mulți creștini în Țara Leșească și începătura durerii și stricării țării noastre.

³⁵ Miron Costin, *op. cit.*, p. 207.

³⁶ Ibidem, p. 224.

³⁷ Ibidem, p. 229.

Că de atunci din an în an tot rău și amar de creștini și pustiire au rămas locurile pre acolo”³⁸

Cronicile medievale moldovenești conțin de asemenea multe alte informații referitoare la personalitățile care au murit sau au fost răpuse în Hotin; la mersul diverselor războaie și bătălii ce s-au purtat pe teritoriul ținutului Hotin; la multiplele devastări ale acestei zone, dar și la colonizarea ei în timpul primilor domni moldoveni sau în secolele următoare (așa-numitele „slobozii” în ținuturile Hotin și Cernăuți); la impozitele și obligațiile la care era supusă populația; la demnitarii administrației moldovenești sau turcești din Hotin; la regii, principii, magnații, boierii și membrii familiilor lor care căutau sau găseau refugiu în vestita cetate etc. Toate acestea, ca și încă multe altele, reprezintă un material informațional extrem de valoros ce trebuie transpus în diverse lucrări științifice sau de popularizare a istoriei naționale și a ținutului natal.

.

³⁸ Ion Neculce, *op. cit.*, p. 286.

Revenirea Bucovinei la sânul patriei

Dumitru COVALCIUC

*coordonatorul Institutului obșteșc de istorie, restituiri literare și
folclorice „D. Onciul” din Cernăuți*

Ce era Bucovina la izbucnirea primului război mondial? O țară de coroană cu o suprafață de 10 mii kmp, cu o populație de circa 800 mii locuitori (români, ucraineni, germani, evrei și poloni), având în frunte un guvernator austriac, pe contele Meran, dietă provincială, universitatea cu cea mai vestită facultate de teologie din lumea ortodoxă, un bogat muzeu de antichități, ale cărui exponate fiind ridicate și puse la adăpost undeva în Austria propriu-zisă, nu vor mai fi întoarse nici după Conferința de pace de la Paris. Mai avea Bucovina două orașe mari - Cernăuții și Suceava (primul era capitala ducatului, cel de al doilea a fost în epoca medievală strălucita capitală a Moldovei), orașe mai mici ca Rădăuții, Siretul și Storojinețul, un șirag de târguri și, în rest, la vreo trei sute de sate și cătune bine îngrijite. La Cernăuți se afla reședința Mitropoliei Bucovinei și Dalmației, iar în scaunul mitropolitan se afla pe atunci eruditul și vrednicul arhipăstor Vladimir de Repta, urmașul unor răzeși români de pe valea Ceremușului. La Suceava, însă, se mai vedeau ruinele Cetății de Scaun a Moldovei lui Ștefan, era întreagă și reparată (la stăruința lui Doxuță Hurmuzachi, nepoul de frate al marelui istoric cu același nume, și a lui Silvestru Morariu-Andrievici) biserica Mirăuților, iar în vechea catedrală mitropolitană de aici se păstrau moaștele Sfântului Ioan cel Nou, aduse cu peste un veac în urmă și reasezate, întru bucuria creștinilor, de către Dositei Herescu din Zolkiew-ul Poloniei. În vestigii istorice erau bogați și Rădăuții, căci biserica „Sf. Nicolae”, unul dintre cele mai vechi monumente de arhitectură din Moldova, o înălțase după 1359 însuși Bogdan întemeietorul de Țară. Această biserică o lărgise mai apoi Alexandru Lăpușeanu, domnul pe care-l cunoaștem și din cronici bătrâne, și din celebra nuvelă a lui Negruzzi.

Așezat la drumul comercial ce lega odinioară Lvovul cu Marea Neagră, Siretul a fost capitală de țară după Baia, leagăn al Mușatinilor. El mai păstra încă monumente din secolul al XIV-lea și secolul al XVII-lea, căci cea mai veche biserică o ctitorise acolo harnicul voievod Petru. Iar Storojinețul, urbe pe cursul superior al Siretului, era vestit pe atunci nu prin monumentele sale, căci, ca atare, era mai sărac în monumente, ci prin cuibul vitejilor flodoreni, apărători neînfricați ai neamului românesc din Bucovina.

Pe parcursul primului război mondial armatele ruse vor distruge până în temelie conacul și acareturile Hurmuzăcheștilor de la Cernauca, iar armata austriacă va lua întregul material pietros al acestor clădiri reduse la ruine pentru a pava cu el șoseaua înspre Sadagura. Dar va rămâne în picioare, deși n-a fost scutit de devastări, conacul de la Storojineț, unde de la începutul veacului era strămutată Meca românismului și de unde Iancu Flondor, nepot al Hurmuzăcheștilor, va osârdi întru slobozenia și emanciparea națională a neamului său.

Și mai era Bucovina pe atunci o minunată țărișoară de cosmine, dumbrăvi roși și de dragomirne, de moldavițe și de sucevițe, o țară cu porți albastre de Voroneț deschise spre locașul Domnului și cu sfânta necropolă voievodală de la Putna, o țărișoară păzită de străjile albe din pridvorul Rarăului, o țărișoară cu creștetul în munții Dornei, cu coapsele zimțate de munții Putilei și cu picioarele-i scăldate în apa cristalină a Nistrului și în valul înspumat al Ceremușului. Bistrița, Moldova, Suceava, Siretul și Prutul își mânau năvalnic toate dorurile spre Marea cea mare.

Era mică, dar încântătoare și bogată dulcea Bucovină. Bogată în păduri și exploatări forestiere, bogată în ape minerale și ape curative, era bogată în diferite minereuri (cupru, mangan, pirită). Era bogată în saline și fabrici de sticlă. Era bogată în herghelii împărătești de cai (la Rădăuți și Lucina), în crescătorii de pește (la Coțmani și Zastavna). Și cel mai mare proprietar era, de peste un veac. Fondul religios, pe spezele căruia erau construite biserici și întreținut clerul ortodox, erau sprijinite internatele de copii români, tipărirea cărților de bună învățătură pentru popor.

Câmpurile Bucovinei erau roditoare și în regiunea cuprinsă între Nistru și Prut, și în părțile Humorului, de unde încep să se resfire, înspre șarul Carpaților, neîntrecutele în frumusețe obcini.

Bărbații erau ca feți-frumoșii din basme: înalți, spătoși, sfătoși, robaci. Țineau datina și obiceiurile pământului. Țineau vârtos și de coarnele plugului, își păzeau graiul și își creșteau copiii spre bucurie. Dar a început războiul și, prin ordinul de mobilizare din 17 iulie 1914, ei au fost chemați sub arme, de la 21 la 42 de ani, să se jertfească pentru „tron și patrie”. Peste 30 mii de români, încorporați în regimentele bucovinene 41 și 22 infanterie, 9 dragoni (ce staționa în Berejană, Galiția) și într-un regiment de artilerie au fost trimiși să oprească iureșul polcurilor căzăcești, care se năpusteau asupra acestei țărișoare pentru a o cucerii de la austrieci și a împreuna populația ei ortodoxă cu noroade din Imperiul țarist.

Primele ciocniri între trupele rusești și cele austro-maghiare au avut loc la 26 iulie (st. vechi) 1914 în zona Noua Suliței, pe linia pâraului Răchitna, după care la Cernăuți au sosit primele transporturi cu răniți și cu morți. Au urmat apoi luptele de pe linia Boian-Mahala-Rarancea-Toporăuți și pierderile suferite de regimentele austriece au fost enorme. Administrația civilă a contelui Meran, autoritățile militare și polițienesci, încercând să pună insuccesele militare în seama „spionilor” și „trădătorilor”, care ar fi fost recrutați și din sânul populației românești și ar fi vândut rușilor pozițiile armatei imperiale, au dispus descoperirea și arestarea acestora. Închipuiții spioni, „demascați” de către elemente dubioase, mai ales din rândurile evreimii, au fost ridicați de la domiciliile lor fără nici o ceremonie, unii fiind executați pe loc, alții - trimiși în fața curților marțiale, care, după pronunțarea sentinței, aveau să nimerească în lagărele de concentrare din Stiria, în Austria de Jos. Așa, fără să aibă vreo vină, preoți, învățători, avocați și țărani fruntași ori sunt escortați spre tribunale, ori jandarmii faimosului colonel Fischer le pun ștreangul la gât, ridicând spânzurători în toate satele din preajma zonei de operații.

Ofensiva armatei țariste nu putea fi, însă, stăvilită. Contele Meran și-a evacuat administrația la Gura Humorului, iar rușii și-au făcut apariția în capitala Bucovinei în ziua de 2 septembrie 1914, mergând mai departe, ocupând Storojinețul și prindu-se pe linia

Siretului, de la izvoarele lui până la orașul ce poartă numele acestui râu. Acesta era teritoriul pe care și-l revendicau, în baza principiului etnografic, și regiunii cuprinsă între Nistru, Ceremuș și Siret avea să i se atribuie o denumire ce, spre regret, mai dăinuie și azi - Bucovina de Nord. Această parte a Bucovinei va fi împreună iarăși cu Galiția. Reședința general-gubernatorului rus se afla la Lvov, iar un reprezentant al acestuia conducea administrația civilă instituită la Cernăuți.

Sub loviturile armatelor austro-germane, trecute la contraofensivă, rușii vor părăsi Cernăuții la 20 octombrie 1914. Din nou va bântui teroarea declanșată împotriva populației pașnice de către Eduard Fischer, comandantul corpului austriac de jandarmi din Bucovina, din nou sute și sute de bucovineni vor fi spânzurați în văzul lumii îngrozite de cruzimea iscoadelor stăpânirii de la Viena sau trimiși în lagărul de concentrare din Talerhof, lângă Graz, pentru motivul că i-ar fi simpatizat pe ruși, că în timpul ocupației s-ar fi rugat în biserici și pentru sănătatea țarului Nikolai etc. Dar la 28 noiembrie 1914 rușii iar pun stăpânire pe capitala Bucovinei, pe care vor părăsi-o la 17 februarie 1915, în rezultatul operației reușite din Galiția. Însă ei se vor întoarce la 17 iunie 1916, când, pe parcursul puternicei ofensive a generalului Brusilov, se vor produce breșe serioase în sistemul defensiv austro-german când spre Bucovina va înainta vertiginos Armata a 9-a țaristă. Aceasta va fi cea de a treia ocupație rusească a Bucovinei și armatele țariste vor cuprinde Suceava, Câmpulungul și se vor întări pe linia Mestecăniș. Atacul rușilor a fost atât de fulgerător, încât contele Meran și suita sa abia au reușit să se salveze, fugind spre Vatra Dornei. Autoritățile civile s-au evacuat în grabă la Praga, unde au rămas până la sfârșitul războiului. La Cernăuți a fost instalat un guvernator rus, care se subordona general-gubernatorului de la Lvov. El a numit prefecți și primari în orașele Bucovinei. De-o vorbă, primac al Storojinteului a devenit românul Iancu Flondor, care, preluând această funcție, a intervenit prompt în favoarea populatei sărăcite de pe urma rechizițiilor de animale de tracțiune, mijloace de transport, produse alimentare, și a împrumuturilor de război.

Un alt român, preotul Gheorghe Șandru, a fost ales în fruntea primăriei orașului Cernăuți (dânsul va fi și primul primar al Cernăuților după unirea Bucovinei cu România). Deoarece Vladimir de Repta, căzut în dizgrația austrieșilor, se afla în exil, în scaunul mitropolitan din capitala Bucovinei a fost instalat un arhiereu rus.

Cea de a treia ocupație rusească a Bucovinei va dura mai mult și va deveni și ea nesuferită ca și cea austriacă. După evenimentele din 27 februarie 1917 de la Petrograd și răsturnarea țarului Nikolai al II-lea, valurile revoluționare au cuprins și unitățile Armatei a 8-a dislocate atunci și în Bucovina. La 23 aprilie 1917 acestea au depus la Cernăuți jurământ de credință Guvernului Provizoriu condus de A.F. Kerenski. După lovitura de stat bolșevică de la 7 noiembrie 1917, Krilenko, comandantul Grupelor ruse, va adresa beligeranților un manifest, prin care îi va invita la începerea tratativelor de pace. În urma acestui manifest, militarii ruși se vor grăbi să încheie armistiții pe diferite sectoare ale frontului și așa vor înceta să mai lupte. La 27 noiembrie 1917 generalul german Litzmann va primi la Cernăuți o delegație militară rusească, care cerea încetarea ostilităților militare pe sectorul bucovinean al frontului. Primind această veste, împăratul Carol I (Franz Joseph decedase în noiembrie 1916) va sosi personal la Cernăuți pentru a inspecta frontul și pentru a încuraja inițiativele de pace ale rușilor.

Schimbarea situației politice în Rusia i-a determinat pe deputații ucraineni din Parlamentul de la Viena (ședința din 12 iunie 1917 în special, la care s-a remarcat deputatul bucovinean Nikolai (Coco) Wasilko, un român care și-a vândut neamul) să ceară cu insistență crearea unei provincii ucrainene autonome în cadrul monarhiei habsburgice, care să cuprindă Galiția Orientală (separată de cea poloneză) și nord-vestul Bucovinei. Fiind gata să trateze cu rușii și ucrainenii o pace „fără compensații și anexiuni”, guvernul de la Viena s-a arătat dispus, la sfârșitul anului 1917, să unească Galiția Orientală, Bucovina și Rusia Subcarpatică într-o țară de coroană austriacă, în care ucrainenii să se bucure de o autonomie națională deplină. Însă împotriva acestei concesiuni s-au ridicat polonezii din Galiția, românii din Bucovina și guvernul de la Budapesta, care n-ar fi vrut să cedeze Rusia Subcarpatică.

Ceva mai târziu cancelarul Czernin va încheia, sub presiunea foametei care amenința Austria, o convenție secretă cu Directoriul ucrainean de la Kiev, în baza căreia guvernul de la Viena se obliga să aducă până la 15 iulie 1918 în fața parlamentului un proiect de lege, prin care teritoriile ucrainene din Galiția să fie unite cu cele ucrainene din Bucovina în cadrul fostului regat al Haliciului, regat pe care împăratul urma să-l proclame. Ucraina, însă, era obligată să furnizeze Austriei, în urma acestei concesiuni, un milion puduri de grâu și alte alimente. Dar acest târg numit „pace a pâinii”, târg ce viza direct Bucovina, a fost încheiat la 9 februarie 1918 la Brest-Litovsk. După semnarea convenției, prețul de cedare a Bucovinei ucrainenilor s-a ridicat, după mărturia lui Czernin, la 42.000 vagoane de grâu, însă tranzacția n-a mai putut avea loc din cauză că în săptămânile următoare puterea în Ucraina a nimerit în mâinile bolșevicilor.

Cu cât primul război mondial se apropia de sfârșit, cu atât problema Bucovinei devenea mai acută. Viitorul ei nu era încă sigur, dar anumite părți din ea sau chiar întregul ei teritoriu erau revendicate și de către ucraineni, și de către români. De exemplu, șeful partidului rutenilor bătrâni din Bucovina, preotul dr. Kasian Bohatâreș, cerea, într-un memoriu lansat la Marburg, în Stiria (unde era exilat pentru rusofilism) cerea crearea unei țări noi, numite Carpatorusia, din care să facă parte și sudul Bucovinei, cu Putna și cu Sucevița, precum și Moldova, care ar fi făcut parte în negura vremurilor din fostul cnezat al Haliciului.

Pe fronturile din Europa sângerau mii de bucovineni, sate și târguri erau devastate sau prefăcute în mormane de cenușă în rezultatul operațiilor militare, dar Bucovina, ca o unitate geografică și istorică, devenise chiar din 1914 obiectul unor tratative și acorduri secrete, prin care se urmărea separarea ei de Austria și împărțirea acesteia între Rusia și România. Rusia țaristă își revendica mari părți din Bucovina pe temeiul așa-zisului principiu etnografic. România, însă, punea la baza cerințelor sale (în cazul victoriei repurtate în război de către Antanta) dreptul ei istoric, dreptul ei legitim asupra Bucovinei. Oferta rusă privind Bucovina, ofertă făcută la începutul toamnei anului 1914, nu putea să nu trezească îngrijorarea cercurilor guvernante de la Viena.

Ottokar Czernins pe atunci ministru plenipotențiar austro-ungar la București, în raportul său din 28 august/10 septembrie 1914 către ministrul de externe de la Viena, menționa: „Situația de aici (din România - n.a.) a devenit și mai critică, datorită eventualității ca rușii să ofere României Bucovina. Oferta, adică promisiunea, au făcut-o desigur chiar de la izbucnirea războiului, însă actul generos pur platonice de odinioară ar fi mai practic - și pentru România mai prețios - dacă Bucovina ar fi în mâini ruse - deci dacă posesiunea română ar putea să se efectueze de fapt imediat”. În continuare experimentatul diplomat austro-ungar constata: „Care ar fi urmările ocupării Bucovinei de către ruși și cedării ei românilor este foarte greu de spus; ceea ce este sigur e că dușmânia împotriva noastră și dorința de a intra activ împotriva noastră ar crește și mai mult în toate păturile și că nu este probabil ca slăbul rege să poată rezista acestei agitații”. Diplomația austro-ungară considera că România ar putea fi, totuși, atrasă de partea Puterilor Centrale, dar ca răsplată, acesteia trebuia să-i fie cedată de urgență barem Suceava.

În septembrie 1914, când trupe rusești operau deja în Bucovina, S. Poklevski, reprezentantul diplomatic al Sankt-Petersburgului la București, îl sfătuia, printr-o telegramă, pe S. Sazonov, ministrul de externe al Rusiei. „Îmi face impresia că în momentul de față ar fi util și oportun să propunem în mod confidențial guvernului român de a trimite trupe române în acea parte a Bucovinei ocupată de trupele noastre și locuită de români. Dacă România nu se va decide să accepte propunerea noastră, această ofertă va fi totuși o nouă probă a prieteniei noastre față de România și va risipi teama care există în anumite cercuri privind intenția noastră de a anexa la Rusia provinciile austro-ungare locuite de români”. Rușii înaintaseră atunci până la râul Siret. Dincolo se aflau trupe austro-ungare. Ca să între în posesiunea fâșiei cuprinse între Siret și Derelui (căci despre cedarea Cernăuților și a împrejurimilor sale rușii încă nu vorbeau). România ar fi trebuit să declare război Austro-Ungariei și să declanșeze ofensiva împotriva unităților acesteia dislocate în zona Sucevei. Dar oferta rusă, fiind cântărită și răscântărită la București, încă părea să nu fie acceptată.

De ce? Guvernul lui I.I.C. Brătianu încă nu se grăbea să se alăture uneia din grupările de state beligerante până nu avea deplina asigurare că României îi vor reveni nu părți de teritoriu, ci provinciile locuite de români, k legătură cu acest fapt, contele Czernin menționa în telegrama sa din 15 septembrie 1914, expediată din Sinaia la Viena: „În ceea ce privește o eventuală cedare a unei părți din Bucovina, nu pot decât să repet că pofta românilor pare deja mai mare și crește pe zi ce trece”. La 3/16 septembrie 1914 S. Sazonov îl înștiința, printr-o telegramă, pe S. Poklevski că putea să comunice guvernului român că este chemat să se alăture Rusiei și să introducă trupele sale în sudul Bucovinei și Transilvaniei, specificând următoarele: „Disponerea trupelor ruse și române în Bucovina s-ar putea face pe baza unei înțelegeri mutuale între comandanții celor două armate și fondate numai pe rațiuni de ordin militar, fără ca aceasta să influențeze mai târziu asupra delimitării de teritorii ce va avea loc după o înțelegere între guverne și în conformitate cu etnografia populației”.

Ca să grăbească decizia României privind intrarea ei în război, pe lângă faptul că îi promitea partea Bucovinei locuită de români îi mai punea la dispoziție și șapte corpuri de armată. Acest lucru, evident, nu putea fi pe placul Austriei, de aceea ea făcea eforturi diplomatice, prin care să determine guvernul României la cooperare militară cu Puterile Centrale. Dintr-un document secret din 9/12 septembrie 1914, semnat de către S. Poklevsky, reiese că Austria îi promisese României în cazul unui război victorios de partea ei o oarecare rectificare a frontierei Bucovinei, un statut special pentru Ardeal, cedarea către aceasta a întregii Basarabii, precum și a Odesei.

În urma negocierilor purtate la Petersburg dintre S. Sazonov și ministrul român Diamandi, a fost elaborat în toamna anului 1914 proiectul următorului acord, prin care „Rusia se angajează să recunoască dreptul României de a anexa provinciile aparținând Austro-Ungariei a cărei populație era românească”. În acest proiect se mai sublinia: „în Bucovina delimitarea provinciilor ce urmează să fie anexate de Rusia sau România va avea drept principiu majoritatea etnică a populației. România va avea dreptul să ocupe această regiune în momentul care i se va părea cel mai prielnic”.

Luând cunoștință de proiectul viitorului acord, Brătianu l-a autorizat pe Diamandi să înceapă schimbul de note și cerea ca să mai adauge două lucruri esențiale: 1. Să i se garanteze României posesiunile sale de la acea vreme; 2. Ca frontiera între partea rusă și partea română a Bucovinei să fie delimitată pe Prut, aceasta constituind frontiera între cele două state și corespunzând delimitării geografice în această regiune.

Rusia se va eschiva un timp de la îndeplinirea celei de a doua cerințe a României. Abia în vara anului 1916 se va angaja în negocieri serioase cu Aliații. Pe parcursul acestora au fost încheiate două convenții: una militaro-politică, între România și Rusia, și alta militară, între România, Franța, Anglia și Italia. Convenția politică stabilea teritoriile ce le vor fi recunoscute românilor ca preț al cooperării lor militare. Ea aproba acordul încheiat în luna august 1915, potrivit căruia Prutul și Tisa trebuiau să formeze frontiera răsăriteană și, respectiv, ce apuseană a teritoriilor cedate României. Privind Bucovina, regiunea dintre Suceava și Prut, cuprinzând și Cernăuții, îi era cedată, în cazul victoriei Aliaților României.

În conformitate cu Tratatul de Alianță încheiat la 4/17 august 1916 între Franța, Marea Britanie, Italia, Rusia și România, România se angaja, mobilizând toate forțele sale terestre și maritime, să atace Austro-Ungaria cel târziu la 15/28 august 1916. Ca ofensiva trupelor române în Transilvania să aibă sorți de izbândă. Aliații se angajau să deschidă de urgență frontul de la Salonic, ca, astfel, forțele bulgaro-turce să nu poată opera în Dobrogea.

În Consiliul de coroană din 27 august 1916 România a declarat război numai Austro-Ungariei, dar nu și Germaniei, cu care nu avea nimic de împărțit. Trecând vertiginos Carpații, având misiunea să elibereze Ardealul, armata română a ocupat zona Brașovului, ținuturile locuite de secui și a ajuns până în apropierea Sibiului. Hotărârea României de a desfășura acțiuni militare împotriva unui aliat al său a înfuriat guvernul de la Berlin, care se vedea silit să deschidă un nou front și care trebuia acoperit cu forțe aduse din vest. Unitățile militare de sub comanda generalului Falkenhayn au primit ordinul să pornească imediat în ajutorul trupelor austro-ungare care operau în Transilvania.

Se producea exact ceea ce și-au dorit Aliații, când au determinat România să între în război. Adică prin redisolocarea unor forțe germane avea să slăbească presiunea acestora asupra orașului Verdun.

Pe neașteptate, fulgerător, vor intra în acțiune împotriva României bulgarii. Sub comanda generalului german Mackensen aceștia vor ataca garnizoanele românești din Dobrogea. Ostașii români sângerau deja pe două fronturi. Deși promiseseră, rușii n-au trimis imediat trupe în ajutorul României. Pe de altă parte, Aliații n-au reușit să deschidă frontul de la Salonic, ca, astfel, să pună în imposibilitate atacurile bulgaro-turce împotriva armatei române. După bătălia de la Turtucaia, românii s-au retras pe un aliniament din centrul Dobrogei. Și din Transilvania trupele române s-au văzut silite să se retragă pe linia Carpaților. Vitejia ostașului român a devenit proverbială, dar el nu putea rezista în fața unui inamic superior, dotat cu tehnică militară modernă. O puternică grupare bulgaro-turco-germană de sub comanda lui Mackensen a reușit să treacă Dunărea, încercând să ocupe Muntenia, ca, astfel, nemții să poată pune stăpânire pe câmpurile petrolifere românești, ceea ce însemna un mare câștig pentru continuarea războiului. În același timp în mâini germane încăpea și grânarul României, la fel de necesar inamicului, căci după doi ani de ostilități militare în Germania se făcea tot mai simțită lipsa de produse alimentare.

Luptele ce s-au dat la trecătorile Oituzului, pe Jiu, în nordul Olteniei au obligat comandamentul român să elaboreze un nou plan de acțiuni. Prin joncțiunea trupelor care se retrăgeau dinspre sud cu cele ce veneau dinspre nord și vest se urmărea respingerea armatei lui Mackensen peste Dunăre. Bătălia a început la 29 noiembrie 1916. Dar trupele generalului rus n-au intervenit la timpul oportun și, începând cu ziua de 3 decembrie, românii s-au retras de pe poziții. Guvernul român, văzând că capitala țării era amenințată cu încercuirea ei de către inamic, s-a refugiat la Iași. Drumul bejeniei spre Moldova l-au luat și mii de locuitori ai Munteniei. Situația devenea din ce în ce mai critică și guvernul român a decis trimiterea tezaurului Băncii Naționale și a celor mai valoroase opere de artă la Moscova, de unde nu mai avea să fie întors.

Sistemul defensiv românesc s-a dovedit a fi inefficient. Fortificațiile dintre Carpați și râul Siret erau orientate spre nord, dar atacul venea dinspre sud. Conștient de faptul că dacă nemții vor reuși să străpungă culoarul dintre munți și Siret inamicul și-ar fi putut conțina ofensiva spre nord-est, ceea ce ar fi însemnat întoarcerea întregului front rusesc din Carpați până la Marea Baltică, comandamentul rus a trimis, totuși, în ajutorul românilor efectivul armatei a 4-a. Luptele au continuat pe valea Oituzului și germanii înaintau spre Focșani. Românii au contraatacat la baionetă și cu grenade de mână. Pierderile uriașe nu le-au slăbit moralul și lupta lor pe viață și pe moarte a dus la epuizarea inamicului. La 10 ianuarie 1917 comandamentul german a ordonat încetarea operațiilor din această zonă. Pe lângă faptul că erau slăbiți și mereu hărțuiți, ei au mai avut de suferit și pierderi de altă natură, căci românii, retrăgându-se, au dat foc câmpurilor petrolifere și depozitelor de petrol. În schimb, germanii s-au dedat la jaful populației, iar produsele alimentare rechiziționate le trimiteau în țara lor, în care bântuia foametea.

În timpul iernii anului 1916 armata română a fost refăcută. Unitățile capabile de luptă au fost lăsate pe front. De data aceasta ele erau dotate cu armament francez și britanic. La refacerea armatei participa și o misiune franceză în frunte cu generalul Berthelot. Armata română era deja capabilă să desfășoare o mare ofensivă, dar în primăvara anului 1917 șeful diplomației austro-ungare Czernin i-a propus Germaniei să renunțe la Alsacia și Lorena și să încheie pace cu Franța. Drept compensație, Austria îi ceda Germaniei Galiția și tot germanilor li se lăsa posibilitatea de a ocupa Polonia, Lituania și Finlanda. În schimb, Austria își propunea să ocupe România cu excepția unui soi de principat-marionetă, creat pe baza teritoriului de la gurile Dunării. Această ofertă a fost respinsă de către guvernul francez, care nu dorea ca România să fie sacrificată, deoarece ea intrase în război pentru Franța.

Ofensiva aliată care trebuia să fie declanșată în martie 1917 nu mai putea să aibă loc din cauza revoluției ruse din februarie. Pe frontul român, însă, luptele principale se desfășurau la Mărăști, Mărășești și Oituz. Revoluția bolșevică din Rusia a însemnat pentru Germania lichidarea unui adversar puternic.

Ea a început negocierile cu guvernul bolșevic de la Petrograd, negocieri care vor avea drept rezultat pacea de la Brest-Litovsk. Demoralizate, revoluționizate, cuprinse de valul anarhiei, trupele rusești au început să prade Moldova. Armata română, care avea de înfruntat un inamic puternic și perfid, s-a văzut nevoită să se bată și cu foștii ei aliați, alungându-i de pe teritoriul țării.

După semnarea Tratatului de la Best-Litovsk (3 martie 1918), germanii au ocupat Kievul, apoi și Odesa. În rezultatul acestui fapt, ei înconjurau întregul hotar a ceea ce mai rămăsese din România. Pierzând orice legătură cu Aliații, România s-a văzut silită să semneze în ziua de 7 mai 1918 pacea de la Buftea (București). Acest tratat de pace încheiat între România, Austria, Germania, Bulgaria și Turcia era înrobitor pentru prima semnatară, căci, în virtutea lui, Dobrogea îi era cedată Bulgariei, munții Carpați (5600 kmp) treceau în stăpânirea Ungariei, iar țara trecea sub strictul control al Germaniei. În tratat n-a fost trecută cu vederea nici mult pătimită în război Bucovina. Teritoriul Bucovinei, în care urmau să între trupele de ocupație austro-germane, trebuia să fie lărgit pe seama regiunilor învecinate. Austria pretindea acum la o Bucovina mai mare, din care să facă parte ținutul Hotinului, o parte a județului Dorohoi și Domele românești din județul Fălțiceni până! a Broșteni pe Bistrița. Astfel, încă la 7 mai 1918 era urzit planul lărgirii Bucovinei. Acest plan a și constituit prototipul regiunii Cernăuți de astăzi, crește la 7 august 1940, după pătrunderea în această zonă a trupelor sovietice.

Dar planurile pe care Viena oficială și le mai făcea în privința Bucovinei nu mai aveau sorți de izbândă. Insuccesele militare de pe fronturile din Europa, dar și mișcările de eliberare națională din țările și provinciile anexate de Habsburgi și ținute în frâu ascultării de împărat aveau să ducă la prăbușirea Imperiului austro-ungar. Ca să oprească declinul monarhiei, tânărul împărat Carol aducea la cunoștința supușilor săi, prin manifestul din 16 octombrie 1918, că „Austria va deveni, în sensul dorințelor popoarelor ei, un stat federativ, în care fiecare popor să formeze o unitate de stat proprie în cuprinsul teritoriului său”. Înșelate îndelung în speranțele lor, popoarele subjugate nu mai voiau să știe nimic de Austria, chiar dacă ea ar fi devenit un stat federativ.

Animate de principiile wilsoniene, care le garantau dreptul la autodeterminare, popoarele din cadrul monarhiei care se dezagrega își creau consilii naționale, care să le dirijeze pe calea formării organismelor proprii ale puterii de stat.

Prin manifestul lui Carol, ucrainenii, prinzând curaj, și-au revendicat din nou părți din Bucovina. Astfel, la 19 octombrie 1918 Rada Națională Ucraineană de la Lvov a proclamat independența teritoriului ucrainean în Austro-Ungaria. Statul ucrainean care urma să fie creat avea să cuprindă în granițele lui Galiția Orientală, partea de nord-vest a Bucovinei cu orașele Cernăuți, Storociineț și

Siret, precum și Rusia Subcarpatică, de care ținea și Maramureșul istoric din dreapta Tisei. Ideea dezmembrării Bucovinei ca unitate istorică și geografică era combătută cu vehemență atât de către unii deputați români din Parlamentul de la Viena (s-a remarcat îndeosebi deputatul social-democrat Gheorghe Grigorovici), cât și în cercurile voluntarilor bucovineni de la Iași și Kiev. Intelectualii români rămași sau întorși la Cernăuți, printre care Sextil Pușcariu, Isidor Bodea, Alecu Procopovici, Dionisie de Bejan, Maximilian Hacman, Vasile Bodnărescu, Doru Popovici, Laurențiu Tomoiagă, Gheorghe Sârbu ș.a. se vor strădui să încline balanța evenimentelor și spre emanciparea națională a românilor bucovineni.

Văzând că colosul habsburgic se risipea, atât românii, cât și ucrainenii din Bucovina își cereau cu insistență dreptul la auto determinare națională. La 11 octombrie 1918 un grup de intelectuali români (George Băncescu, Isidor Bodea Vasile Bodnărescu, Octavian Georghian, Max Hacman, Cornel Moiuca, Vasile Marcu, Al. Procopovici, Eudoxiu Procopovici, Sextil Pușcariu, Gheroghe Șandru, Valerian Șesan și Alexandru Vitencu) au semnat o petiție, care începea astfel: „Vrem să rămânem români pe pământul nostru strămoșesc și să ne ocârmuim singuri, precum o cer interesele noastre românești”. Tot la 11 octombrie în editorialul ziarului „Bucovina” se reliefa că „noi, ucrainenii, suntem fermi în ce privește unirea Galiției Orientale și Bucovinei de Nord, până la Siret, într-un corp statal ucrainean în uniune cu ținuturile actualei monarhii austro-ungare.

Cel mai avantajos ar fi formarea din aceste ținuturi a regatului ucrainean cu un arhiduce austriac ca rege. Acest regat se va uni cu federația statelor populare federative austro-ungare”. Dar în timp ce ucrainenii aspirau la readucerea la existență a străvechiului regat al Haliciului, fără ca acesta să depășească limitele autonomiei în cadrul monarhiei Austro-Ungare, intelectualii români rămași sau sosiți la Cernăuți de pe diverse fronturi și adunați în acea zi de 11 octombrie în casa doctorului Isidor Bodea, bănățean stabilit în Bucovina, au pus la cale editarea unui ziar care să devină o tribună combativă de propagare și promovare a ideilor românismului. Acest ziar, numit sugestiv „Glasul Bucovinei” și al cărui director a fost la început profesorul universitar Sextil Pușcariu, a început să apară săptămânal de la 22 octombrie 1918 (de la 24 noiembrie devenind cotidian) și a fost organul de propagandă pentru unirea politică a românilor de pretutindeni. Prin articolul de fond intitulat „Ce vrem” se trasa programul general al luptei de eliberare națională a românilor din cuprinsul Bucovinei. În acest program se reliefa următoarele postulate:

„NU VREM: să cerșim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest război - jerfe mai dureroase decât ale altor popoare.

PRETINDEM: ca împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

CEREM: să putem aduce la congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanții aleși de noi înșine din mijlocul națiunii noastre”.

Ceva mai înainte de apariția primului număr al „Glasului Bucovinei”, Aurel Onciul, deputat în Parlamentul de la Viena și liderul Partidului social-creștin din Bucovina, a convocat această grupare de intelectuali români la o consfătuire politică restrânsă, pe parcursul căreia s-a subliniat necesitatea pregătirii unei adunări naționale, la care să fie decisă soarta Bucovinei. Abia la cea de a doua întâlnire, care a avut loc la 15 octombrie. Aurel Onciul și-a dat arama pe față, dând citire manifestului pe care trebuia și-l adopte proiectata adunare națională.

Planul adoptat de către acesta era identic cu proiectele ucrainene privind împărțirea Bucovinei în conformitate cu principiul majorității. Acest plan năstrușnic mai prevedea că părțile din sudul provinciei să fie unite cu Regatul României, dar sub sceptrul Casei de Habsburg. Participanți la întrunire, printre care s-a remarcat profesorul Sextil Pușcariu, au combătut cu vehemență planul lui Aurel Onaciul, considerându-l drept proiect al trădării naționale.

Fără întârziere o conferință interpartinică au convocat și liderii mișcării naționale ucrainene din Bucovina. În rezoluția adoptată, privind viitorul provinciei, se sublinia: „Convocată la Cernăuți la 13 octombrie, conferința tuturor partidelor ucrainene din Bucovina reclamă dreptul la autodeterminare națională și pentru poporul ucrainean. Ne anunțăm dreptul nostru asupra regiunilor ucrainene ale Bucovinei cu al lor unic centru de comerț și circulație - orașul Cernăuți...” între 18 și 19 octombrie 21 de ucraineni bucovineni au participat la ședințele Radei Naționale Ucrainene de Lvov, votând acolo o rezoluție, în care se specifica că „întreaga regiune etnografică ucraineană din Austro-Ungaria și în special Galiția Orientală, Bucovina de nord-vest cu orașele Cernăuți, Storojineț și Siret, precum și zona ucraineană a Ungariei de nord-est formează un teritoriu ucrainean integral”. Aflând despre pretențiile ucrainenilor la trei orașe bucovinene, pe care nu aveau nici temeiuri istorice, nici motive etnice mai serioase ca să le revendice, George Grigorovici, deputat social-democrat, s-a arătat foarte revoltat la ședința din 22 octombrie a Parlamentului din Viena, obiectând: „Orașul Cernăuți nu est un oraș izolat, orașul Cernăuți este centrul economic al Bucovinei, este punctul central al tuturor instituțiilor și așezămintelor pe care le posedă românii și germanii în Bucovina, este sediul Landtagului, al Landtagului istoric, locul istoric în care românii au format majoritatea. Acest oraș Cernăuți este sediul centrelor culturale ale germanilor, sediul Universității și al catedrelor românești, sediul tuturor institutelor culturale, al internatelor de băieți necunoscute aici, în Vest, al internatelor de fete. Aceste internate nu sunt destinate exclusiv Cernăuților; a admite așa ceva ar fi o eroare pentru că acestea se leagă de toată regiunea româno-germană a Bucovinei și acolo își trimit toți

germanii și românii copiii la învățătură”. Aducând numeroase argumente istorice, lingvistice, statistice în favoarea menținerii Cernăuților în arealul românesc al Bucovinei, George Grigorovici mai spunea atunci: „Există și alte indicii că aveți pretenția să provocați, să puneți mâna pe Bucovina și pe Cernăuți. Acum o săptămână. Legiunea ucraineană, creație a Austriei vechi, falimentare, a intrat în Cernăuți pentru a ocupa Cernăuții și Bucovina... Trebuie să spun că Austria a înnebunit eu totul, dacă, având în vedere vecinătatea cu România, lasă legiunile ucrainene să între în Bucovina. În momentul în care nota lui Wilson este cunoscută, aceste legiuni intră nu numai în Cernăuți, ci și în Gura Humorului... Vă avertizez, nu vă ascundeți în spatele legiunilor negru-galbene! Vă avertizez, nu vă ascundeți în spatele vechii Austrii! Puneți-vă în legătură cu popoarele libere. Popoarele libere, cehoslovacii, românii, ceilalți slavi și chiar germanii s-au eliberat de curatelă. Aceștia vor hotărî cum vor trăi. Nu uitați, domnii mei ucraineni, că sunteți înconjurați din toate părțile, că n-aveți ieșire la mare dacă vreți o Ucraina austriacă, că trebie să vă lipiți marii Ucraine sau să nu existați deloc. Într-un astfel de moment, când aveți astfel de griji vreți să luați altui popor chiar capitala și centrul său cultural? Vă avertizez să nu continuați să mergeți pe drumul acesta!”

Grupul de intelectuali care au semnat proclamația de la 11 octombrie și a decis apariția ziarului „Glasul Bucovinei” s-a străduit, luând legătura cu deputații români din parlamentul de la Viena, cu foștii deputați din Dieta Bucovinei, cu primari din localitățile ținutului, să convoace la Cernăuți o mare adunare națională, la care să se hotărască soarta provinciei. Adunarea s-a ținut în ziua de 27 octombrie 1918 în sala „Armonia” a Palatului Național și președinte al ei a fost ales neînfricatul luptător pentru dezrobirea românilor bucovineni Iancu Flondor. Proclamându-se Constituantă, adunarea a votat în unanimitate o moțiune, punctul II al căreia glăsuia: „Constituanta hotărăște unirea Bucovinei integrale cu celelalte Țări Românești într-un stat național independent și va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania și Ungaria”.

Iar în punctul IV al moțiunii se reliefa clar: „Constituanta respinge orice încercare care ar ținti la știrbirea Bucovinei, dorește însă să se înțeleagă cu popoarele conlocuitoare”.

Constituția a ales Consiliul Național Român, din 50 persoane (ulterior el se va completa cu noi membri din rândurile bucovinenilor refugiați în Vechiul Regat), în frunte cu dr. Iancu cavalier de Flondor. S-a purces apoi la alegerea unui comitet executiv (birou), compus din Iancu Flondor - președinte, Dionisie Bejan, Doru Popovici, Sextil Pușcariu - vicepreședinți, Vasile Bodnărescu, Radu Sbiera, Laurentie Tomoiagă - secretari, George Băncescu - casier, George Grigorovici, Alexandru Hurmuzachi, Constantin Isopescu-Grecu, Aurel Onciul, Teofil Simionovici, Gheorghe Sârbu - membri.

Adunarea a decis ca a doua zi, 28 octombrie, o delegație a Consiliului Național, în frunte cu Iancu Flondor, să se prezinte la guvernatorul austriac al Bucovinei, să-i ceară eliberarea deținuților politici și aducerea în Cernăuți a regimentelor bucovinene. Luându-și rolul de conducător al destinelor românilor din Bucovina, Consiliul Național s-a străduit să organizeze exemplar viața socială în condițiile care s-au creat. În acest scop, la una din ședințele sale a fost constituită secția administrativă, sub președinția lui Dori Popovici, care avea subsecțiile. Administrația internă. Siguranța publică. Școala, Biserica și Fondul bisericesc. Finanțele, Comunicațiile și Poșta, Igiena, Justiția, Agricultură, Comerțul și Industria. Prin crearea acestor subsecții, care s-au transformat ulterior în secretariate de serviciu, s-a purces la constituirea unei administrații românești a Bucovinei cu o lună mai devreme de proclamarea actului de unire a provinciei cu România.

La 28 octombrie în calitate sa de președinte al Consiliului Național, Iancu Flondor s-a prezentat la Etzdorf, guvernatorul austriac al Bucovinei, și, pe temeiul dreptului istoric, a cerut ca el să-i predea puterea de guvernământ. Contele Etzdorf i-a răspuns că în privința transmiterii puterii nu avea încă instrucțiuni de la Viena. Flondor i-a expus celelalte cerințe ale CNR, cerințe a căror satisfacere nu suporta vreo amânare, și l-a lăsat pe guvernator să-și vadă de treburi.

În zilele următoare Flondor n-a mai trecut pragul celui ce mai reprezenta la Cernăuți stăpânirea austriacă. Situația s-a agravat brusc și prin faptul că elemente bolșevizate întoarse de pe front, punând stăpânire pe magazinele de arme și depozitele de muniții din Cernăuți, s-au dedat la cel mai cumplit jaf al populației românești din oraș. Instigate de către dușmanii românilor, aceste bande, contopindu-se cu Legiunea ucraineană, îl căutau pretutindeni pe Iancu Flondor, ca să-l ucidă. Ca să nu li se nimerească în mâini, boierul de la Storojineț a fost sfătuit să se ascundă. Teroarea, dezlănțuită mai ales în capitala Bucovinei, nu slăbea și CNR, care nu dispunea barem de o gardă națională, s-a văzut nevoit să ceară intervenția armatei regale în scopul ocrotirii populației pașnice. Un membru al CNR, anume Vasile Bodnărescu, a fost trimis la Iași cu misiunea de a lua contact cu guvernul român și de a-l determina să trimită trupe în Bucovina. Fără a se consulta cu Aliații, guvernul român acest lucru nu-l putea face. Zilele treceau, la Cernăuți continuau să domnească jaful și anarhia. Apoi, la 3 noiembrie 1918, a avut loc Vecea (adunarea) populară ucraineană și participanții la ea au recunoscut „până ce drept putere supremă în această regiune ucraineană Rada Ucraineană”, proclamată la Lvov și pe care „o invocau cât mai curând să înfăptuiască organizarea național-politică a acestei regiuni și să ia întreaga conducere în mâinile sale”.

Ideea dezmembrării Bucovinei și a împărțirii ei după principiul majorității etnice a început iarăși să fie agitată. Interesele naționale ale românilor și cele ale ucrainenilor erau diametral opuse. Ucrainenii dispuneau de forțe militare, românii - nu și, în cazul când ciocnirea acestor interese ar fi dat naștere unui conflict interetnic, ultimul guvernator austriac al Bucovinei n-ar fi putut interveni, căci, de fapt, dânsul nu numai că ar fi dispus de puține trupe credincioase guvernului, dar, de fapt, nu mai avea nici o putere.

În noaptea de 3 noiembrie, luând act de faptul că la demonstrația ce a avut loc după Vece s-au alăturat mii de țărani ucraineni, dintre care mulți erau înarmați cu puști, că soldații ucraineni au devastat magazinele din Noua Suliță, abătându-se grav de la disciplină, contele Etzdorf, temându-se de o eventuală răzmeriță a ordonat jandarmilor să ia sub paza lor podurile de peste

Prut, dar în nici un caz să nu facă uz de armă. Apoi, printr-o scrisoare, l-a convocat la el pe inginerul român Aurel Țurcan, membru al CNR. Acesta a ajuns cu greu până la Palatul administrativ, căci soldații ucraineni cutreierau orașul, trăgând focuri de armă și băgând groază în populație. Guvernatorul l-a primit imediat. Era foarte agitat, mai ales din cauză că situația în Cernăuți și în alte localități era periclitată de trupele neregulate ucrainene. El ajunsese la concluzia că ar fi fost timpul să părăsească Bucovina. Mai aștepta, însă, să sosească de la Viena, cu instrucțiuni speciale, curierul pe care l-a trimis în capitala Austriei. Chemând un funcționar, ca să aibă un martor la discuția ce avea să urmeze, contele Etzdorf i-a comunicat mai întâi lui Țurcan că după Vece, adică în seara aceleiași zile, el a fost vizitat de către Aurel Onciul și Omelian Popovici (acesta din urmă din numele Comitetului ținută! ucrainean), care s-au declarat a fi gata să preia administrația Bucovinei. Contele ar mai fi vrut să știe care ar fi fost atitudinea CNR față de Aurel Onciul, care s-a dat drept reprezentant al acestui organ național și care pretindea la guvernarea Bucovinei. Mai vroia să afle dacă Vasile Bodnărescu, agentul diplomatic al Consiliului Național, ar fi reușit să transmită oarecare știri din Iași în legătură cu o posibilă „intervenție” românească. Inginerul Țurcan i-a răspuns că discuția dintre ei purta un caracter confidențial și că ei nu era în acest caz împuternicit să facă oarecare declarații. Atunci guvernatorul l-a rugat să-i mijlocească o întrevedere cu președintele CNR, dacă, bineînțeles, știa și unde se ascundea de urmărirea elementelor anarhice. O întâlnire în cursul acelei nopți între contele Etzdorf și cavalerul Flondor era imposibilă.

În dimineața zilei următoare, prin aceeași Aurel Țurcan, Flondor i-a răspuns guvernatorului că nu putea sta oficial de vorbă cu el până ce Etzdorf nu se va arăta dispus să transmită puterea administrativă, în conformitate cu dreptul istoric și caracterul etnic al populației. Consiliului Național Român. Îl invita, totuși, la o discuție particulară în casa rudei sale Alexandru Hurmuzachi, căpitanul provinciei, întâlnire la care vor fi de față atât gazda, cât și baronul Stârcea. La 4 noiembrie, pe la orele 10, contele Etzdorf a intrat în casa baronului Hurmuzachi.

Față de cei prezenți a declarat cu îngrijorare că situația se agravase, că ordinea nu mai putea fi menținută, deoarece în multe sate jandarmii au fost dezarmați, că pe locuri se constituiau rade ucrainene, membrii cărora cereau să fie destituiți prefecții județelor, devastau conacele boierești, că și soldații unguri, reînforși de pe frontul rusesc, s-au constituit în bande și prădau prăvăliile din Dorna și Cârlibaba, precum și din alte localități bucovinene de la hotar cu Ardealul, că din cauza dezmățului dezlănțuit de soldații ucraineni, practic nu se mai putea de ieșit în stradă. Guvernatorul era conștient de faptul că Austria pierdea Bucovina, însă el nu putea să părăsească Cernăuți până ce nu vedea constituindu-se la Cernăuți un guvern din reprezentanții românilor și ai ucrainenilor, căruia să-i transmită puterea administrativă.

Etzdorf și Flondor n-au ajuns nici la o înțelegere, deoarece ultimul a combătut vehement ideea creării condominiului româno-ucrainean. Referitor la Aurel Onciul, Flondor a subliniat că acesta a purtat tratative ca o simplă persoană particulară, că CNR a adus la cunoștința României deciziile Constituantei, ci un agent diplomatic era plecat la Iași cu misiunea de a cere trimiterea armatei române și intervenția Antantei dacă în Bucovina ar fi provocate tulburări bolșevice sau s-ar face încercări de a se uzurpa drepturi cu forța.

La 5 noiembrie legionarii ucraineni au ocupat comandamentul corpului austriac de jandarmi, iar mai apoi și direcția de poliție. Răpind un șofer, au pus mâna pe un automobil și pe mai multe camioane ale administrației și, urcând în ele, înarmați, au pornit să ocupe gara din Cernăuți. Prin influența pe care o avea asupra Comitetului ținutal, contele Etzdorf a reușit să contracareze aceste acțiuni, însă a fost nevoit ca șef de gară să-l numească pe un ofițer ucrainean, pentru a ține deschisă circulația cu Colomeea, de unde soseau mereu trupe ucrainene. La 6 noiembrie ucrainenii, având sprijinul câtorva companii militare aduse din Colomeea, au ocupat Palatul administrativ, iar reprezentanții Radei au cerut guvernatorului să le transmită puterea. Contele a mai încercat să realizeze o înțelegere mutuală cu românii, apoi și cu ucrainenii. Reprezentanții Radei l-au lăsat un răgaz pentru aceasta și Etzdorf l-a convocat pe Iancu Flondor, la tratative, în locuința sa.

Cavalerul era neînduplecat în hotărârea sa privind păstrarea integrității teritoriale a Bucovinei, pe care, ca unitate istorică și geografică neștirbită, trebuiau s-o stăpânească numai românii, în baza faptului că ea i-a fost răpită Moldovei, și nu Galiției. Tratativerile, însă, aii eșuat și Etzdorf, sub presiunea forței ucrainene și în prezența celor mai înalți funcționari din subordinea sa a semnat protocolul de transmitere a puterii de guvernământ lui Aurel Onciul, unicul român proaustriac, dar care nu avea deloc susținători printre românii bucovineni, și lui Omelian Popovici, reprezentantul Comitetului ținutal ucrainean. Prin semnarea protocolului privind transmiterea puterii reprezentanților principalelor națiuni din Bucovina, se încheia, după o perioadă de 144 de ani, stăpânirea habsburgică într-un fost ținut moldovenesc.

Condominiumul româno-ucrainean, menținându-se în vechea ideologie austriacă, a purces la împărțirea Bucovinei după principiul majorității populației. Zona cuprinsă între Suceava și Siret se afla sub controlul „guvernului român” al lui Onciul, iar regiunea dintre Prut și Nistru o administra „guvernul” lui Popovici. Între Siret și Prut, după cum se menționa în proclamația semnată de Onciul și Popovici la 6 noiembrie, „competența ambelor guverne respective se bazează pe majoritatea respectivă din comună, precum a fost constatată ea la recensământul din 1910. Drept aceea, comunele în care majoritatea relativă a populației este română sunt supuse guvernului român, iar comunele în care majoritatea aceasta este ucraineană, guvernului ucrainean. Orașul Cernăuți, capitala țării, rămâne sub administrația interministerială de până acuma”. Totuși, în conformitate cu pactul Onciul-Popovici, problema bucovineană urma să fie pe deplin soluționată la viitoarea Conferință de pace.

Chiar după semnarea acestui manifest s-a văzut clar că Onciul, în calitatea sa de „comisar național român” nu se bucura de nici un fel de autoritate la populație, pe care, chipurile, o reprezenta. Ucrainenii au pus stăpânire pe oficiile centrale din Cernăuți, pe gară, pe poștă, pe telegraf, iar Onciul, simțind că pierderea terenul de sub picioare, a început să comită greșeli tot mai grave. Autointitulându-se, în manieră exagerată, „administrator al Moldovei de Sus”, el a lăsat baltă treburile „guvernului” și a plecat

la Iași pentru a stabili „legături de vecinătate” cu guvernul român. A ajuns până la gara din Iași, însă acolo a fost huiduit de către refugiații bucovineni, fiind pus pe fugă. Încă la 6 noiembrie câteva plutoane românești intraseră, pentru a stabili și menține ordinea, în Suceava. Aurel Onciul, un om cu două doctorate, a alergat încolo, pentru a încerca să convingă autoritățile militare, cu care ar fi putut veni în contact, că armata română nu avea ce căuta în Bucovina.

În timp ce Onciul nu-și vedea de administrația „părții românești” a provinciei, situația, mai ales cea din Cernăuți, devenea tot mai critică. Întorși într-un număr tot mai mare de pe fronturi (soldații de origine română ori se mai aflau în prizonieratul rusesc, ori încă făceau parte din legiunile române din Italia, ori se mai aflau la Viena și Lvov), soldații de origine ucraineană se înrolau în Legiunea arhiducelui Wilhelm (pretinsul conducător al Regatului Ucrainean) și se dedau la jafuri și acte de violență împotriva populației românești. De devastări și descinderi n-au fost scutite nici birourile Consiliului Național Român, nici sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, unde era căutat Iancu Flondor, ca să fie arestat și asasinat. O asemenea situație nu mai putea dăinui. După telegramele trimise de CNR la Iași, guvernul generalului Constantin Coandă a decis ca Divizia a VIII-a de sub comanda generalului Iacob Zadik să treacă frontiera Bucovinei. La 11 noiembrie 1918, în ziua când împăratul Austriei Carol I a abdicat, refugiindu-se în Elveția, unitățile acestei divizii au intrat în Cernăuți, fiind întâmpinate cu multă bucurie de către populația românească și de către liderii ei, apoi au luat sub control întregul teritoriu al Bucovinei până la Ceremuș, Colacin și Nistru. Fără să opună rezistență, trupele ucrainene s-au retras în Galiția, administrația lui Aurel Onciul și Omelian Popovici s-a dizolvat și, astfel, în orașul Cernăuți și în întreaga provincie au fost instaurate liniștea și ordinea.

Armata română n-a fost una de ocupație, cum se afirmă în unele lucrări istorice ucrainene. În proclamația generalului Zadik către populație se spunea: „Răspunzând la chemarea Consiliului Național bucovinean, armata română, din înalt ordin al M.S. Regelui Ferdinand I al României, a pășit pe pământul marelui voievod Ștefan, pentru a ocroti viața, avutul și libertatea locuitorilor de orice neam și credință

împotriva bandelor de criminali, care au început opera lor de distrugere în frumoasa voastră țară. Trecând hotarul pus între noi de o soartă vitregă acum 100 și mai bine de ani, trupele române sosesc în ajutorul vostru, aducându-vă dragostea și sprijinul lor, pentru libera împărțire a dorințelor născute din dreptul legitim al popoarelor de a dispune de soarta lor”.

Odată cu sosirea armatei române, Iancu Flondor a preluat puterea de guvernământ. Din porunca noului guvern a fost arestat și transportat la Iași generalul-maior Eduard Fischer, fostul comandant al corpului austriac de jandarmi din Bucovina, acuzat fiind că în anul 1914 a ordonat spânzurarea unui mare număr de români bănuți de spionaj în favoarea Rusiei, că în tot cursul războiului a terorizat populația prin rechiziții de animale și produse alimentare în folosul armatei, că a abuzat peste măsură de împuternicirile sale în privința mobilizării țăranilor români în armata Austro-Ungară și că a inspirat și patronat contrabanda cu vite din Bucovina în Moldova. Autoritățile militare române au dispus și arestarea contelui Etzdorf, însă Iancu Flondor s-a opus cu insistență acestei măsuri represive. La 22 noiembrie șeful guvernului român de la Cernăuți a pus la dispoziția lui Josef conte de Etzdorf un tren special, cu care să plece la Viena, dar acesta fiind bolnav, nu s-a putut folosi de el. La fel, prin grația lui Iancu Flondor, cavaler în adevăratul sens al cuvântului, Etzdorf a ajuns cu un alt tren special în capitala Austriei, urmat de 120 de bucovineni, în ziua de 20 decembrie 1918.

Situația ce s-a creat în Bucovina era acum favorabilă românilor de aici, dar, totuși, soarta politică a provinciei trebuia s-o decidă un for reprezentativ. Sfătuit de către istoricul Ion Nistor, întors la Cernăuți din refugiu, Iancu Flondor a consimțit convocarea, pentru ziua de 28 noiembrie 1918, a Congresului General al Bucovinei. Congresul și-a desfășurat lucrările în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan din Cernăuți și la el s-a menționat: „Ca moștenitori ai vechilor tradiții politice, istorice și culturale ale Bucovinei, ținem cu sfințenie la integritatea granițelor ei, fiindcă am fi niște urmași netrebnici ai vitejilor noștri înaintași dacă ne-am întoarce în sânul Patriei române cu moștenirea știrbită”.

Congresul a votat în unanimitate Declarația de unire necondiționată a Bucovinei până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României (la vot au participat și reprezentanții germanilor, polonilor și ai unor comune ucrainene din nordul ținutului), iar după aceasta aveau să urmeze Legea asupra Unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României (18 decembrie 1919) și integrarea acestei provincii istorice în viața politică și administrativă a României.

Deși în toamna anului 1918 la Cernăuți s-a săvârșit un act de dreptate istorică, soarta Bucovinei mai urma s-o decidă și Conferința de pace de la Paris, convocată de puterile victorioase în primul război mondial și care și-a început lucrările la 18 ianuarie 1919 în scopul semnării tratatelor de pace cu țările învinse. Germania, Austria, Ungaria, Bulgaria și Turcia. Conferința s-a încheiat la 21 ianuarie 1920 și pe parcursul ei au fost semnate tratatele de la Versailles, Saint-Germain, Neuilly, Sevres și Trianon.

Încă la 31 mai 1919, cu câteva luni înainte de semnarea tratatului cu Austria, delegația română considera că încheierea păcii cu această țară nu lăsa nici o îndoială în ce privește unirea Bucovinei cu România. Ea sublinia faptul că România, care a devenit prin Tratatul de alianță din 17 august 1916 o putere beligerantă împotriva Austriei, a văzut revenindu-i Bucovina ca o consecință a dezagregării Imperiului habsburgic și în acord cu dorința populației bucovinene. „Prin adeziunea la actul de unire proclamat de Bucovina, se reliefa în declarația delegației române la Conferința de pace. România procedează la reconstituirea acestei provincii, asigură securitatea ei și oprește pe frontiera Nistrului expansiunea anarhiei care amenință o întreagă parte din Europa, cu prețul sacrificiilor militare care nu sunt deloc pe punctul de a înceta. România veghează asupra Bucovinei și își afirmă în același timp solidaritatea cu interesele generale ale civilizației”.

Într-un memoriu al delegației române la Conferința de pace de la Paris, care cuprindea revendicările teritoriale ale României, se spunea, printre altele, că: „Bucovina nu este decât o porțiune (10.000 kmp) din Moldova. Ea a fost detașată din această provincie în 1775 în urma unei combinații diplomatice a Austriei, fapt ce nu reprezenta decât un veritabil rapt, recunoscut ca atare de însăși împărăteasa Maria-Tereza.

Administrația austriacă s-a străduit să micșoreze, în limita posibilităților, importanța elementului românesc care, în 1775, constituia aproape în exclusivitate populația regiunii... Austria a preferat să folosească amestecul de naționalități în provinciile care îi erau supuse, transportând aici coloniști și favorizând imigrația populației limitrofe. Bucovina a fost în mod deosebit supusă acestui regim, iar rezultatul a fost constituirea unui amalgam de naționalități, în care elementele român și rutean sunt cele mai numeroase, fără ca Austria, potrivit chiar statisticilor sale oficiale, favorabile rutenilor, să fi reușit să obțină pentru aceștia un procent mai mare de 3/8 din populația totală a provinciei... Și pentru Bucovina războiul a fost o ocazie de a-și manifesta voința. Guvernul provizoriu, creat de o Adunare națională a românilor și a tuturor naționalităților din Bucovina, reprezentând marea majoritate a populației din întreaga provincie cu excepția rutenilor, a proclamat, la 28 noiembrie 1918, la Cernăuți, unirea definitivă și necondiționată cu România a întregii provincii în limitele sale istorice până la Nistru”.

Fiindcă în timpul Conferinței de pace Bucovina a devenit o „problemă” din momentul în care delegațiile americană și engleză erau de părerea ea unită cu România să fie recunoscută numai acea parte a provinciei, cuprinzând și Cernăuții, care a fost prevăzută în tratatul de alianță cu Rusia din vara anului 1916, invocând faptul că regiunea dintre Prut și Nistru era populată în temei de ucrainenii, delegația română s-a văzut nevoită să respingă această obiecție. Ea a demonstrat că prezența ucrainenilor în această regiune s-a datorat politicii de dezbinare și asuprire, promovate de Casa de Habsburg după 1775, politică ce a încurajat colonizarea elementelor alogene în zona transpruteană a Bucovinei. Delegația română a prezentat și un studiu, în care era fundamentat, printre altele, și dreptul de legitimă recunoaștere internațională a alipirii întregii Bucovine la România. Privind chestiunea Bucovinei, în acel studiu se spunea:

„Nu putem renunța la regiunea cuprinsă între Prut și Nistru din următoarele motive:

1. Orașul Cernăuți, cel mai mare centru politic, cultural, economic și militar al Bucovinei, ar rămâne chiar pe frontieră;

2. Sursele de apă care alimentează acest oraș se găsesc în această regiune;

3. Singura șosea care leagă Cernăuții cu Hotinul trece tot prin această regiune;

4. Singura cale ferată care leagă Bucovina și nordul Moldovei cu nordul Basarabiei trece de la Cernăuți la Noua Suliță tot prin acest teritoriu.

Dacă această cale ferată se pierde, relațiile economice între cele 3 regiuni indicate mai sus ar fi cu totul compromise fiindcă cea mai apropiată cale ferată care ar putea face această legătură trece pe la Iași. Bălți, Ocnița, făcând un ocol de 250-3000 km.

5. La cel dintâi conflict armat cu vecinii noștri, orașul va fi la completa discreție a adversarului;

6. În sfârșit, deși această regiune este astăzi în mare parte rutenizată, totuși se poate dovedi cu ușurință că această rutenizare s-a făcut prin forță.

La 1775 când Bucovina ne-a fost răpită, ținutul era în întregime locuit de români și era cuprins în granițele provinciei”.

Ca un fir roșu a trecut prin toate memoriile și studiile prezentate de delegația română ideea că statul român nu avea nici o vină că pe parcursul celor 144 de ani de dominație habsburgică populația Bucovinei dintre Prut și Nistru s-a înstrăinat. Delegația S.U.A. și Angliei la Conferința de pace, luând cunoștință de toate argumentele aduse, au recunoscut până la urmă legitimitatea actului votat la 28 noiembrie 1918 la Cernăuți de către Congresul General al Bucovinei și unirea Bucovinei cu România în granițele ei istorice.

La 10 septembrie 1919 a fost semnat la Saint Germain-en-Laye Tratatul de pace cu Austria. Tratatul consfințea dezmembrarea Imperiului Austro-Ungar, crearea statelor naționale Austria, Ungaria, Cehoslovacia, unirea unor părți din teritoriul fostei monarhii cu România, Iugoslavia, Italia și Polonia. Tratatul cu Austria era unul din actele fundamentale pentru viitorul ființei naționale a României, fiindcă prin el obținea investitura juridică internațională legitimitatea unirii Bucovinei cu România în hotarele stabilite prin hotărârea din 28 noiembrie 1918 a Congresului General al Bucovinei și fiindcă actul arbitrar din 1774 era anulat.

Delegația română, care la început s-a abținut de la semnarea acestui tratat, l-a aprobat, totuși, după concesiile făcute de ambele părți, fa 10 decembrie 1919. Pe el și-au pus semnăturile generalul Constantin Coandă și Victor Antonescu, ca reprezentanți ai guvernului român.

La 22 decembrie 1919 Georges Clemenceau, președintele Conferinței de pace, a dat citire documentului, care însemna recunoașterea întregii Bucovine ca aparținând României:

„Conform deciziei luate de către Consiliul Suprem al Puterilor Aliate și Asociate la data de 18 ale lunii, am onoarea a vă face cunoscut că frontiera României cu Galiția Orientală, în Bucovina, de la Nistru până la vechea frontieră între Ungaria și Galiția a fost fixată după cum urmează:

O linie care părasește talvegul Nistrului până la un punct, situat aproximativ la 2 km în aval de Zalescyki.

De acolo spre sud-vest către punctul de întâlnire al liniei administrative dintre Galiția și Bucovina, cu limita dintre districtele Horodenka și Snyatyn, la aprox. 11 km sud-est de Horodenka; o linie de demarcație pe terenul care trece prin cotele 317, 312 și 239.

De acolo spre sud-vest, vechea limită administrativă dintre Galiția și Bucovina până la punctul ei de întâlnire cu vechea frontieră dintre Ungaria și Galiția.

Adoptând acest traseu, consiliul Suprem a menținut Bucovina - pe care o recunoaște ca românească - în integritatea teritoriului său istoric, în afara unei neînsemnate rectificări, pe care a considerat-o necesară pentru a nu tăia legătura de cale ferată dintre orașele galițiene Horodenka și Zalescyki”.

Prin aceasta s-a pus punct la problema Bucovinei, provincie ce a revenit la sânul Patriei-mame după 144 de ani de înrobire habsburgică.

Bibliografie

1. *Bătălia pentru Bucovina*. Volum îngrijit de Stelian Neagoe, Ed. Helicon, Timișoara, 1992.
2. Ion Bulei, *Arcul așteptării*. 1914. 1915. 1916, Ed. Eminescu, București, 1981

3. Ioan Cocuz, *File din istoria Bucovinei*, Suceava, 2000 4. Covalciuc Dumitru. Preludii la formarea regiunii Cernăuți, în: „Zorile Bucovinei” din 5, 9, 19 și 26 august 2000.

5. Iosif Constantin Drăgan, *Istoria Românilor*, Ed. Europa Nouă, București, 1993.

6. Josef Graf von Etzdorf, *Ultimele zile ale puterii austriece în Bucovina*, în: „Analele Bucovinei”, An. V, 1/1998, pp. 200-214.

7. Iancu Flondor - eroul Bucovinei. Prefață, selecția materialelor și redacția volumului Mihai Pânzaru-Bucovina, Ed. Spafarii, Chișinău, 1992.

8. Ivanenko M.I. Zaklepnâki na zamovlennea, Ujgorod, 1986.

9. Kurilo V.M. Vplâv Velikoi Jovtnevoi soțialistâcinoi revoliuții na rozvitok revoliuționoho ruhu na Bukoyâni, Cernivți, 1973.

10. Cosmin Lucaciu, Aurelian Teodorescu, „Țara de margine”. *Între mit și adevăr*. București, 1999.

11. Doru Mihăiescu, *La Bucovine et la Bessarabie*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1998.

12. Arcadie Moisei, *Bucovina în vâltoarea războiului imperialist (1914-1918)*, în: „Zorile Bucovinei” din 27 octombrie 1982.

13. Aurel Morariu, *Bucovina. 1774-1914*, București, f.a.

14. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Ed. Humanitas, București, 1993

15. Ștefan Purici, *1918: Concepții privind viitorul Bucovinei*, în: „Miorița”, Revistă de istorie, literatură și folclor. Cernăuți, nr. 1 (4), 1993, pp. 18-23.

16. Emil Racilă, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea Patriei în primul război mondial. 1916-1918*, Ed. Eminescu, București, 1981.

17. Petru Rușșindilaru, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, 1998.

18. Florea Șapcă, *1919: Diplomația americană și problema Bucovinei*, în: „Miorița”. Revistă de istorie, literatură și folclor. Cernăuți, nr. 1(4), 1993, pp. 23-27.

19. Ion Zadik, *Generalul Iacob Zadik și revenirea Bucovinei la România*, în: „Analele Bucovinei”, An. V, 1/1998, pp. 21-29.

20. *1918 la Români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român. Documente interne și externe*, vol. II-VI, EȘE, București, 1983-1986.

*Un grup de târgumureșeni și bucovineni la statuia ui Ștefan cel Mare și
sfânt din Ostrița (septembrie, 1999)*

DOCUMENTE BUCOVINENE

Scrisori către Ion Nistor, ministru al Bucovinei

1 octombrie 1923

Domnule Ministru,

Subsemnatul cu respect supune Excelenței Voastre broșura sa „Orbii, surdo-muții și anormalii”, studiu despre reforma școlară.

a) Înaintând Excelenței Voastre prin această lucrare dezideratele și propunerile referitoare la organizația învățământului de orbi, surdo-muți și anormali într-un timp când la onor. Minister al Instrucției se pregătește „Reforma școlară”, iar la onor. Minister al Sănătății Publice, Muncii și Ocrotirii Sociale „Reforma Asistenței Sociale”;

b) Aducând Excelenței Voastre la cunoștință doleanțele „Institutului de orbi Regina Maria” și ale „Institutului de surdo-muți” din Cernăuți cu relevarea, că aceste două instituții sunt actualmente unicele așezăminte încă nestatificate, cu toate că celelalte instituții similare din Transilvania și Vechiul Regat obținură în aceeași vreme favoarea de a fi statificate complet;

c) Rugând să binevoiți Excelența Voastră a lua măsurile necesare pentru statificarea „Institutului de orbi Regina Maria” și a „Institutului de surdo-muți” din Cernăuți, pentru a le asigura existența, căci fără statificare aceste instituții sunt în pericolul de a se desființa cu începutul anului 1924.

Dimitrie RUSCEAC
(*Arhivele Statului din Cernăuți, fondul 1240, c. I, d. 171*)

București, noiembrie 1923

Prea Onorate Domnule Ministru,

Vă trimit prin șeful meu de atelier Dl. Lazăr Cristescu un exemplar din lucrarea Părintelui Consilier D. Dan, „Mănăstirea Sucevița”, care s-a tipărit la Tipografia „Bucovina”, pe cheltuielile Fondului Bisericesc din Bucovina.

Cartea a apărut înainte de vreo zece zile și având promisiunea Părintelui Dan că în cursul săptămânii curente îmi va aviza negreșit suma cuvenită pentru tipar, până astăzi am tot așteptat zadarnic sosirea banilor. Cum mâine, sâmbătă, am plata lucrătorilor, care nu îngăduie nici o amânare, și cum până în prezent n-am nici o știre de la Cernăuți, după mult zbucium cu mine însumi recurg la D-voastră, cu rugămintea să binevoiți a mă împrumuta eu suma de Lei 25.000 (douăzeci și cinci mii lei), asigurându-Vă că dacă mâine, sâmbătă, vor sosi banii, chiar mâine Vi-i întorc cu mulțumită. În orice caz în cursul săptămânii viitoare o să Vii restitui, fie că-i vom încasa de la Cernăuți, fie că încasez vreo ordonanță pentru imprimarele Ministerului de Domenii.

Sunt străin aici și lupt pe picioarele proprii cu greutatea mari, mai ales că principalii mei clienți - autoritățile - plătesc foarte greu.

Șeful meu de atelier este un om cumsecade și dacă puteți să răspundeți afirmativ la rugămintea mea, îi puteți încredința lui banii.

Mulțumindu-Vă dinainte din toată inima. Vă rog. Domnule Ministru, să-mi iertați îndrăzneala și să primiți din parte-mi încredințarea înaltei mele stime și considerațiuni.

I.E. TOROUȚIU

*Directorul Institutului de Arte Grafice „Bucovina” din București
(ASC, f. 1240, c. I, d. 185, p. 1-2)*

Arbore, la 27 octombrie 1924

D-le Ministru,

Subsemnatul președinte al societății de cumpătare „Trezvia” din Arbore, cu onoare Vă aduce la cunoștință că, fără să fiu vinovat cu ceva, la uneltirile cârciumarilor bine organizați din Arbore și a uneltelor lor, printre care se află mai ales șeful de post Rusu și marele dușman al românilor Prosser, am fost arestat la ordinul d-lui căpitan de jandarmi din Câmpulung, vineri, în 17 l. c., tratat ca un criminal ordinar și deținut 2 zile în temnița tribunalului Suceava împreună cu niște criminali, din care de pildă unul era osândit la 15 ani, iar altul la 12 ani de închisoare.

Aceasta mi-a fost răsplata pentru curajul ce-am avut de-al apăra cu arma în mână - am permis de a purta arma de când au vrut să mă omoare clienții cârciumarilor - pe vrednicul nostru preot, părintele Tonigariu, care desigur că ar fi fost de altfel ucis de oamenii cârciumarilor conduși de individul Prosser.

În privința asta mă refer la anchete ce s-a făcut la noi în Arbore și mai ales la domnul prefect Leontieș și la toți intelectualii români din Arbore.

Subsemnatul, care mi-am servit bine neamul la armată, având certificat de bună purtare și fiind propus spre decorare pentru bravura arătată cu ocazia Revol. rg. 113, și acum cu lupta pe viață și pe moarte ce o ducem contra cârciumarilor ce ne pustiesc satul, cu lacrimi în ochi și în numele societății „Trezvia” și a sătenilor cinstiți din Arbore, vin să Vă rog să binevoiți a interveni:

1. Să se închidă imediat toate cârciumile cârciumarilor din Arbore pedepsiți pentru contravenție la vânzarea alcoolului în anul din urmă;

2.1 a deschiderea unei cercetări disciplinare și eventuala îndepărtare din comună a șefului de post Rusu, care ese dușmanul mișcării antialcoolice de la noi;

3.1 a aducerea imediată a bunei legi, relativă la vânzarea alcoolului în Vechiul Regat și la noi în Bucovina.

În nădejdea că D-stră, D-le Ministru, Veți binevoi a ne lua apărarea în contra cârciumarilor. Vă rugăm să mă credeți al D-voastră prea plecat și prea supus luptător rezervist.

(ASC, f. 1240, c. I, d. 214)

Cernăuți, 4 decembrie 1924

Ilustre Domnule Ministru,

Atât la înaintarea anteproiectului de buget, cât și de repetițe ori în alte rapoarte am atras atențiunea Rectoratului și a Ministerului Instrucțiunii că Biblioteca Universității din Cernăuți nu dispune de fondurile necesare pentru a-și împlini chemarea sa față de domnii profesori, de studenți și de intelectuali în mod satisfăcător. În comparare cu anul 1913 a scăzut în 1924 dotațiunea anuală de la 19.450 coroane aur (=972.500 lei) la 250.000 lei, taxele studenților de la 5.862 cor. aur (=293.100 lei) la 1.270 lei (!), iar dotațiuni extraordinare, care în 1913 au fost acordate în suma de 7.000 cor. aur (=350.000 lei) n-am primit până acum deloc. În anul 1913 Biblioteca Universității avuse câte 1000 cor. aur (=50.000 lei) pentru cărți din limba și literatura ucraineană resp. cea germană, iar după război Biblioteca Universității, exceptând exemplarele legale care provin din 1923, încă n-a primit nici o alocațiune pentru cărți românești. În anul 1913 s-au cumpărat 3068 volume cu prețul de 27.902 cor. aur (=195.100 lei, iar în anul 1922/23 abia 1057 volume cu 65.819 lei 88 b.

Am atras și de repetiție ori atențiunea forurilor în drept că Biblioteca Universității din Cernăuți are prea puține cărți românești și că înzestrarea ei cu cărți românești este o chestie națională. Ne lipsesc mai ales cărți vechi românești (-1830), apoi prime ediții de ale autorilor români (din timpul între 1830-1890) și revistele literare mai însemnate (din 1840-1900). În general Biblioteca Universității din Cernăuți are numai 25 % din acele cărți românești de care are nevoie.

Anul 1924 e pe sfârșite și se discută bugetul pe 1925, dar pentru Biblioteca Universității din Cernăuți nu sunt speranțe sigure. Conform cu Monitorul Oficial Nr. 31 din 20 oct. c. (p. 11534) Ministerul Instrucțiunii dispune încă de un fond de 150.000 lei pentru înzestrarea bibliotecilor celor patru universități cu manuale și cărți clasice - deci pentru Cernăuți 37.000 lei - cf. cu Monitorul Oficial Nr. 244 din 5 noiembrie 1924 (pag. 12202) Ministerul

Instrucțiunii e autorizat să cumpere manuale și cărți clasice¹ pentru cele patru universități fiind la concurența sumei de 1.200.000 lei - deci pentru Cernăuți 300.000 lei. Un fond de rezervă se găsește la art. 35, statul 302, numărul curent. 6 al bugetului pentru exercițiul 1924.

Din anteproiectul de buget pe 1925 s-au înscris - bineînțeles cu asentimentul Comisiunii Bibliotecii Universității - sume care cam ar corespunde dotațiunilor din 1913 și anume:

Ca dotațiuni regulate 660.000 lei

Pentru cărți românești 225.000 lei

Pentru manuale și cărți clasice 375.000 lei

În total 1.560.000 lei

Domnule Ministru,

Cu onoare Vă rog să binevoiți a interveni personal la domnul ministru al Instrucțiunii publice, pentru ca

1) D-Sa să binevoiască a acorda Bibliotecii Universității din Cernăuți încă pe exercițiul 1924 din fondurile amintite pentru înzestrarea bibliotecii cu cărți românești sumele ce ne revin.

2) D-Sa să binevoiască a insista, ca în bugetul pe 1925 să se treacă numaidecât sumele sus amintite, iar dacă aceasta n-ar fi posibil nici într-un caz, atunci cel puțin minimum de trebuințe, și anume: ca dotațiune regulată 450.000 lei, pentru cărți românești 150.000 lei și pentru completarea revistelor 300.000 lei.

3. Primiți, Vă rog. Domnule Ministru, asigurarea deosebitului meu respect și devotament.

Directorul:

C. Mandicevshi (ASC, f. 1240, c. I, d. 220)

¹ Ce-i drept, se spune: „cărți din Franța”, dar poate s-ar putea rezerva o sumă oarecare și pentru înzestrarea Bibliotecii Universității din Cernăuți cu cărți românești.

1 iulie 1925

Domnule Ministru al Bucovinei,

Subsemnatul, văzând bățiile și destrăbălarea din satele sărace în mijloace dar bogate în cusururi „Cireș” și „Budiniț” jud. Storojineț, unde am copilărit și eu, am îndrăznit a organiza în aceste sate societățile arcășești „Ștefan cel Mare” și „Cuza Vodă”, făcându-le și sfințindu-le steagurile, care au fost văzute la serbarea Monumentului Unirii în Cernăuți în ziua de 11.XI.1924 și la primirea Principelui Moștenitor în Storojineț în ziua de 15 iunie 1925.

Pentru aceste steaguri și sfințirea lor făcute pe rizicul propriu, am rămas dator vreo 25.000 lei, care datorie este demult scadentă și nu o pot acoperi nici eu ca funcționar sărman și nici societățile menționate compuse mai mult din săteni fără mijloace. Și pentru ca jertfa mea, care aduce în sate ordine și liniște, și bunăcuviință și patriotism, să nu aibă un sfârșit tragic, ajungând steagurile la mezat, m-am hotărât să fac încă o efortare pentru a salva situația.

Sunt o seamă de buni români, cărora le face bucurie fapta mea și judecând românește îmi vor veni în ajutor, făcându-se ei înșiși întemeietorii acestor steaguri.

În acest sens mă îndrept către D-voastră, Domnule Ministru, și Vă rog să binevoiți a primi atenția ce v-o dăm și a-mi acorda sprijinul D-voastră în forma unui dar pentru o țintă sau două ținte, care le voi bate ocazional în numele D-voastre ca nănaș în steagurile arcașilor din Cireș și Budiniți. Spre acest scop binevoiți a Vă servi de mandatul alăturat, înapoindu-mi și cuponul legitimației de nănaș, după ce le veți completa și contrasemna, ca să aibă și societățile o amintire scumpă.

În speranța că vom fi pe deplin înțeleși și considerați de D-voastră, Domnule Ministru, Vă zicem din tot sufletul și cu toată dragostea

„Să trăiți!”

Vatra Dornei, La 1 iulie 1925

Valerian DUGAN,

Organizatorul societăților arcășești din Cireș și Budiniți,
conducătorul gazetei „Sentinela română”, înainte „Arcașul”.

EVENIMENTE DE TRISTĂ MEMORIE

Prima ocupație sovietică în nordul Bucovinei (1940-1941)

Vasile ILICA
Veteran de război, or. Oradea

I. Câteva considerații istorice preliminare

Semnarea, în septembrie 1938, a Acordului de la München a constituit primul succes major al politicii de agresiune a Germaniei în Europa, dar și recunoașterea de facto a dezmembrării Statului cehoslovac. Acest act politic de o gravitate deosebită a avut urmări dezastruoase pentru statele independente din centrul și din răsăritul Europei, din care s-ar putea menționa:

- dezinteresul total al Franței și Angliei, principalele țări învigătoare în primul război mondial, față de noile democrații existente după prima conflagrație mondială în estul continentului;

- prin dezmembrarea Cehoslovaciei, „Mica înțelegere”, care a fost creată spre a proteja interesele țărilor din zonă, inclusiv și cele ale României, a fost în mod practic desființată;

- deschiderea pentru Germania a unui coridor extrem de larg în răsăritul Europei în scopul promovării intereselor strategice și economice în acea zonă și a ajungerii la o eventuală ciocnire de interese cu noua putere apărută pe harta europeană - URSS;

- statele ce fac jocul Germaniei - Ungaria și Bulgaria - încep să formuleze pretenții teritoriale față de vecini și, în special, asupra

unor provincii din cadrul Statului român, provincii recunoscute ca aparținând României conform dreptului internațional și Tratatului de pace încheiat după primul război mondial. În această conjunctură România s-a pomenit complet izolată și fără speranța de a fi ajutată de vreo mare putere europeană în ce privește apărarea intereselor sale naționale.

În situația de completă izolare. România dă curs propunerilor germane de a începe negocieri comerciale în vederea obținerii de grâu și petrol românesc atât de necesare pentru susținerea mașinii de război a Germaniei naziste.

Cunoscând situația de izolare politică a României, Germania încă de la începutul negocierilor a căutat să-și impună statutul de mare putere față de prima, căutând să i se accepte un fel de ultimatum, care, în felul cum a fost formulat, nu putea fi încuviințat de către un stat care se considera independent, cum era cazul României.

În acest moment de grea încercare (17 martie 1939) Virgil Tilea, ministrul român de la Londra, lansează acel S.O.S. către toate puterile din Europa și America, demers ce a produs o vie activitate diplomatică în apusul Europei și s-a soldat cu o serie de intervenții în favoarea României, din care mai importantă a fost cea din 14 aprilie 1939 a Americii, când F.D. Roosevelt, președintele USA, a precizat că țara sa era hotărâtă să apere pacea în Europa, „opunând forței, forța”. El l-a somat pe Hitler și Mussolini să dea dovadă de responsabilitate. Această intervenție energică din partea Americii a făcut ca presiunile Germaniei asupra României să devină puțin mai relaxate, iar negocierile întrerupte ce au avut loc între Franța și Anglia pe de o parte și URSS pe de alta în vederea constituirii unui front comun în Europa spre a se stăvili amenințările germane au fost reluate la Moscova. Aceste negocieri tripartite au trenat în continuare, deoarece puterile europene nu reușeau să asigure coridorul necesar trecerii trupelor sovietice, în caz de conflict armat, spre Cehoslovacia și Germania, coridor ce putea fi deschis prin Polonia sau de a se obliga la asemenea facilități. Încercările lui N. Titulescu din perioada anilor 1934-1936 de a rezolva această problemă împreună cu URSS, în schimbul recunoașterii de către aceasta a statutului Basarabiei în

cadrul României s-a soldat cu demiterea diplomatului din Guvernul României și, deci, și din calitatea de Ministru al Afacerilor Externe. Poate că nu este lipsită de interes părerea sa fermă în legătură cu această problemă, exprimată în volumul „Politica externă a României” (1936, p. 131): „Am fost, sunt și voi rămâne în favoarea unui pact de asistență mutuală cu URSS... Mai mult, acest pact va trebui făcut la timpul potrivit; altminteri apropierea ruso-germană va avea loc fără noi și împotriva noastră”.

Încă la acea dată echilibrul de forțe existent pe continent era cu precădere în favoarea democrațiilor europene. Dacă se calculau cele 175 divizii ale armatei sovietice, cele 135 divizii ale Franței, Belgiei și Olandei luate împreună, precum și cele circa 70 divizii ce puteau fi mobilizate de România, Iugoslavia și Grecia, secondate de puternicele flote militare ale Marii Britanii și Franței, față de cele 135 divizii ale Germaniei, 85 divizii ale Italiei și cele circa 45-50 divizii ale Ungariei și Bulgariei rezultă că raportul de forțe din acea vreme era în folosul grupului de țări antirevizioniste. Dar în acest moment de mare cumpănă, URSS, din motive de oportunism politic, ia decizia de a se alia cu Germania nazistă, încheind la 23 august 1939 faimosul tratat Ribbentrop-Molotov, tratat care a schimbat raportul de forțe în Europa în favoarea Germaniei și a aliaților săi. În felul acesta hotărârea neașteptată a URSS a dat lumină verde lui Hitler de a declanșa cel de al doilea mare război în Europa. Istoria a demonstrat că acest tratat a fost foarte păgubos chiar pentru URSS, iar socotelile făcute de Stalin și acoliții săi s-au dovedit a fi greșite. Chiar istoricii sovietici care s-au ocupat de conținutul acestui pact îl caracterizează ca pe un act politic foarte grav, care a adus URSS-ului mari dezavantaje.

2. Ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940

Dacă pactul Ribbentrop-Molotov a fost semnat la 23 august 1939, de ce a trebuit să treacă un an până când URSS și-a formulat pretențiile asupra teritoriilor revendicate Regatului României? Aici intervin o serie de elemente care justifică acțiunea din iunie 1940 a URSS-ului:

- În primul rând, intenția de a ocupa Bucovina, teritoriu ce nu fusese obiectul tratativelor sovieto-germane, dar în legătură cu care se făceau mari presiuni la Moscova din partea organizațiilor comuniste evreiești ca această provincie românească să fie anexată odată cu Basarabia;

- la Moscova se știa că Hitler nu va accepta anexarea Bucovinei din cauză că această provincie făcuse parte din cadrul Austriei (el însuși fiind austriac) și că în ea la acea vreme locuiau circa 80.000 de nemți;

- s-a așteptat ca Hitler să-și retragă unele divizii combatante din Polonia și să le transfere pe frontul din Franța, ceea ce s-a întâmplat în mai 1940, ca la momentul dat Germania să nu dispună de o forță de șoc împotriva URSS.

Când la cunoștința Berlinului oficial a fost adusă intenția Moscovei de a ocupa și o parte a Bucovinei, Hitler a avut un acces de furie împotriva lui Stalin, lucru ce se desprinde din schimbul de telegrame dintre Ribbentrop și Schulenburg, ambasadorul său de la Moscova.

Se pare că problema Bucovinei a constituit pentru Hitler acea „picătură”, care a făcut să se reverse și bruma de încredere ce-o mai avea în loialitatea lui Stalin. În acele împrejurări Hitler a luat două măsuri deosebit de importante:

- a dispus ca Ribbentrop să negocieze cu Moscova „repatrierea” în Germania a tuturor nemților trăitori în nordul Bucovinei - operațiune ce s-a realizat până la 1 noiembrie 1940;

- a dat dispoziție Marelui Stat Major al Vermahtului să pună în mișcare planul „Barbarossa”, plan ce prevedea declanșarea războiului contra URSS.

În ce privește ultimatumul dat României la 26 iunie, acesta a găsit Guvernul de la București complet nepregătit de a face față la o asemenea încercare gravă, ce punea în pericol integritatea teritorială a statului. În „Memoriile” sale, referindu-se la ziua de 26 iunie 1940, regele Carol al II-lea menționează: „Această știre (este vorba despre ultimatumul sovietic - n.a.) m-a trăsnetit ca o lovitură de măciucă și m-a revoltat în cel mai înalt grad... Oricare ar fi riscurile, părerea mea este că trebuie să rezistăm, și să ne ținem de aceea ce am spus atât de des, că dacă vom fi atacați, ne vom apăra”.

Dacă regele ar fi rămas credincios crezului său (de atâtea ori a declarat că nici o brazdă nu va cădea din teritoriul țării!), atunci el, în calitate sa de șef al statului, putea să ia o hotărâre istorică, în sensul că acel Consiliu de Coroană nu era decât un organ consultativ ce, potrivit Constituției, nu putea nesocoti hotărârea suveranului. Dar, pentru a-și acoperi propria lașitate, regele a mizat pe părerea Consiliului de Coroană... '

3. Invadarea nordului Bucovinei de către trupele sovietice

(28 iunie 1940)

Intrarea trupelor sovietice în Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța a găsit populația total neinformată și nepregătită de a face față evenimentelor în plină desfășurare.

Guvernul României nu a difuzat nici un comunicat către populația țării în legătură cu ceea ce se întâmpla odată cu trecerea, de către trupele sovietice, a Nistrului.

Era rezervat și Ministerul de Externe, care dispunea de informații obținute pe linie diplomatică.

Armata română, care avea o serie de unități dispersate în zona de frontieră încă din 1939, nu a dat nici un fel de instrucțiune unităților sale, cum ar fi trebuit să procedeze în caz de invazie.

Deoarece și familia noastră locuia într-un sat de frontieră din nordul Bucovinei, am putut sta de vorbă cu mai mulți ofițeri ce erau încartiruiți pe la gospodari. Unui mi-a spus direct că nu se avea în vedere o confruntare directă cu armata română, iar prezența unităților armatei române în zonă era mai mult demonstrativă.

Ministerul de Interne, care dispunea de organele de poliție și jandarmerie în teritoriu, nu a transmis unităților sale nici un fel de instrucțiuni, majoritatea acestora fiind surprinse la post, arestate și deportate de către organele sovietice. Cunosce bine cazul Legiunii de jandarmi din Storojineț. Aceasta, în baza unui ordin telefonic, a părăsit orașul în două ore - la 14 și 30 minute pe data de 28 iunie. Iar tancurile sovietice au ajuns în Storojineț în aceeași zi, la orele 16, venind din direcția Vijnița.

Nici presa, nici radioul n-au pomenit nimic pe data de 28 iunie despre gravele evenimente ce erau în desfășurare. În schimb, organizațiile comuniste, conduse de activiști evrei, desfășurau o intensă activitate în vederea întâmpinării și primirii „eliberatorilor”. Sub supravegherea acestora se lucra la pavoazarea caselor și străzilor cu panouri, lozinci și steaguri roșii. În vitrine au început să apară portrete ale lui Stalin, Kalinin, Voroșilov, Molotov și ale altor tirani de la Moscova. Toate acest portrete le aveau și le vindeau activiștii comuniști, abia „ieșiți” din ilegalitate. Tot aceștia organizau în grabă grupuri subversive și mici detașamente de partizani, având misiunea de a hărțui unitățile armatei române în retragere. Desigur, acestea nu s-au încumetat să atace unitățile compacte, ci se legau de ostașii și ofițerii izolați de grosul trupelor în retragere, dezarmându-i, dezbrăcându-i și bătându-și joc de ei. De-o vorbă, în orașul Cernăuți, la instigarea „activiștilor”, evreii aruncau de la balcoane tot felul de murdării în capul ostașilor români, iar aceștia, pășind încolonați, nici nu aveau voie să-și ridice privirile sau să răspundă la sudalme.

În același timp unitățile motorizate sovietice intrau cu mare viteză în Bucovina, pe itinerare dinainte stabilite, urmărind ocuparea cât mai rapidă a teritoriului și închiderea căilor de acces spre interiorul României. Lucru de mirare, unitățile sovietice intrau în formațiuni organizate și în perfectă ordine, sub stricta supraveghere a ofițerilor și politrucilor. Militarii sovietici nu puteau nici pe departe fi asemănați în ce privește comportarea cu cazacii din primul război mondial, care în câteva rânduri, au terorizat populația civilă a Bucovinei. Cetățenii de rând căutau să între în vorbă cu soldații sovietici spre a afla cum se trăia în URSS, dar acest lucru era zadarnic, căci politrucii erau mereu pe fază și interveneau prompt. De aceea soldații nu îndrăzneau să vină în contact cu populația civilă. De altfel, populația civilă nici nu cunoștea modul de organizare a armatei sovietice și nici nu știa cine era politrucul și ce funcții avea acela. Politrucii, însă, aveau reprezentanți chiar la nivel de grupă, ei se distingeau printr-o banderolă roșie legată mai sus de încheietura brațului stâng. Numai aceștia erau instruiți cum să discute cu populația autohtonă. Cam toți repetau aceeași poveste:

- că în URSS se trăia foarte bine, că oamenii de acolo se bucurau de cea mai mare libertate, că cei ce lucrau în colhozuri erau aproape milionari, că știința sovietică era cea mai avansată din lume, că Uniunea Sovietică era unica țară în care nu existau închisori, ci doar centre de reeducare etc. Oamenii ascultau mirați ceea ce li se îndruga și, până la urmă, se împrăștiu pe la casele lor, ca să-și vadă de treburi...

Dispersate în zona de frontieră, unitățile românești au fost anunțate să se îndrepte spre centrele de județ, unde se găsea grosul unităților motorizate sovietice. Odată ajunse acolo, acestea erau dezarmate. Lor li se confiscau vehiculele, caii, echipamentul, armamentul. Ofițerii, de asemenea, erau dezarmați și trimiși sub arest în localurile școlilor, iar soldații erau lăsați la vatră. Pe mulți ofițeri români i-am văzut plângând, datorită umilințelor la care erau supuși.

Activiștii evrei adunau steaguri românești de la unități militare sau de prin birouri și portrete ale regelui Carol al II-lea și, în mod demonstrativ, le ardeau pe străzi sau în piețe. S-a anunțat în prealabil că funcționarii de stat, profesorii, preoții etc. aveau dreptul să părăsească teritoriul ocupat în termen de patru zile și, deoarece nu mai circulau nici trenuri, nici alte mijloace de transport, aceștia angajau cu bani grei căruțe spre a fi transportați în România. Dar mulți din acești „bejenari”, când ajungeau acolo unde fusese trasată noua frontieră, erau cercetați, arestați, iar lucrurile și bagajele le erau confiscate. După o judecată sumară, aceștia erau condamnați la ani grei de închisoare și expediați în gulagurile sovietice, de unde n-aveau să se mai întoarcă niciodată.

4. Instalarea autorităților provizorii

Chiar din primele zile de ocupație în toate instituțiile au fost instalați funcționari noi. Evident, șefii sau directorii acestora făceau parte din aparatul birocratic al URSS, iar locuitorii lor erau cadre locale, recrutate din rândul foștilor „ilegaliști”, care, în majoritatea cazurilor, erau evrei.

Din capul locului trebuie de spus că evreii erau preferați în 1940, fiind considerați cei mai de încredere, pe care regimul

sovietic se putea bizui. Dintre aceștia se excludeau foștii proprietari de fabrici și magazine, precum și tradiționaliștii habotnici ce nu se puteau împăca cu orânduirea bolșevică. Problema cea mai importantă de care s-au ocupat noile autorități sovietice era pregătirea deschiderii anului școlar. Au fost convocați toți profesorii și învățătorii, din rândurile cărora au fost selectate persoanele de încredere. Acestea au fost trimise la cursuri speciale de „alfabetizare” politică, cursuri la care se predau noțiuni de economie politică, marxism-leninism și pedagogie socialistă. Cei ce nu frecventau aceste cursuri, la catedră nu erau admiși.

Investite cu puteri discreționare, noile autorități au pornit în mare viteză la construirea orânduirii socialiste ce se baza pe criteriul luptei de clasă, al proprietății colective asupra mijloacelor de producție, precum și al educației ateiste, în special a generației în creștere. Separarea oamenilor pe criterii de avere sau proprietate funciară a urmărit evidențierea celor ce aveau să fie incluși în categoria chiaburilor, să fie supuși unui regim special de pauperizare și izolare față de restul locuitorilor, fiind considerați „dușmani ai poporului”.

S-a trecut la exproprierea tuturor proprietăților foștilor latifundiași și ale agenților economici ce foloseau forța de muncă angajată. Au fost expropriate, de asemenea, și mijloacele de producție, mai ales cele de la sate, cum ar fi batozele, presele de ulei, atelierele de prelucrat lână etc. Noua putere a mai pus mâna și pe toate magazinele, prăvăliile și depozitele de la sate. Paralel cu aceste acțiuni s-a trecut la introducerea unui regim fiscal împovărător la restul proprietăților rămase nenaționalizate. Afară de impozitele datorate în bani, s-au făcut impuneri în cote de cereale, semințe, carne, lapte, ouă, lână, cartofi etc. Termenul de predare a impozitelor și a cotelor era foarte scurt și se urmărea cu severitate. Pentru execuția impunerilor fiscale și a cotelor în natură, s-au format la nivelul satelor echipe de „activiști” ce umblau din casă în casă și ridicau și bruma de cereale ce mai rămăsese prin podurile și hambarele gospodarilor, iar în contul impozitelor se ridicau uneltele, hainele oamenilor, chiar și lăicerile, scoarțele și valurile de pânză ale gospodinelor.

În afara impozitelor și a diferitelor taxe pe clădiri, terenuri, pe animale, pe atelaje s-au mai fixat tot felul de contribuții în ani pentru înzestrarea armatei, pentru Crucea Roșie, tot felul de titluri de împrumut de stat, titluri ce nu s-au mai răscumpărat niciodată.

Toate acestea s-au făcut cu scopul ca gospodarii satelor să renunțe la pământul ce-l aveau în proprietate și cât mai repede să se înscrie în „întovărășirile agricole”, care în nordul Bucovinei au început să fie înființate chiar în vara anului 1940. Acest tratament de o duritate sălbatică ce s-a revărsat asupra satelor bucovinene, a găsit marea masă de țărani complet nepregătită de a face față terorii de stat. Dar, totuși, țăranii au înțeles că ei nu vor putea supraviețui în consecința acestor măsuri draconice exercitate asupra lor.

În cursul lunii decembrie 1940 au avut loc pregătirile pentru „primele alegeri libere”. Candidații ca deputați pentru Sovietul Suprem de la Kiev și Sovietul Suprem de la Moscova nu erau, în temei, oameni ai locului. Printre aceștia se aflau și trei generali sovietici - Galanin, Eriomenko și Jukov. Alegerile s-au desfășurat în ianuarie 1941, dar până la ele bieții locuitori au trebuit să ia cunoștință de „noi metode” privind modul de exprimare a dreptului la vot. Evident, exercitarea dreptului de vot s-a făcut prin simpla prezență la urnă și introducerea în ea a listei cu candidați propuși de partid. Desigur, mulți electori, scârbiți de mascarada acelor alegeri „libere”, au tăiat pe toți candidații pe care nici nu-i cunoșteau și au înscris pe listele de vot pe regele Mihai al României, pe Iuliu Maniu etc. Aceste „propuneri” n-au fost semnalate de către comisiile electorale de sector, formate din „tovarăși de nădejde”. Membrii acestor comisii au raportat mai sus că în alegeri au reușit candidații propuși de partidul comunist în proporție de 99,8 la sută, că doar 0,2 la sută ar fi reprezentat voturile anulate...

5. Politica de zvonuri și de manipulare a populației

NKVD-ul - polița secretă - desfășura o activitate sistematică privind dezinformarea populației. Și, datorită lipsei de informare a oamenilor, enkavediștii obțineau rezultate extraordinare. Pe parcursul anilor de „transformări socialiste” în URSS aceștia își câștigaseră o bogată experiență în ce privește răspândirea zvonurilor, prin care populația se vedea involuntar silită să ia o atitudine oarecare, pentru car, e în cele din urmă, putea fi pedepsită și chiar reprimată.

La început se lansau zvonuri că anumiți șefi vor fi schimbați, deoarece nu s-ar fi bucurat de populari*ate în rândurile populației autohtone. Oamenii scăpau câte o vorbă, unii se aprindeau, alții se

bucurau, zvonurile, însă treceau, iar șefii rămâneau mai departe în posturi, fiind apreciați cum se cuvenea de eşaloanele superioare ale puterii. Cu vreun alt prilej se răspândeau zvonuri despre schimbarea banilor, iar oamenii se repezeau la magazinele de stat și cu puținii bani ce-i mai aveau cumpărau toate soldurile ce mai zăceau pe rafturile prăfuite ale prăvăliilor.

În cursul lunilor februarie-martie 1941 s-au lansat zvonuri și mai năstrușnice, dar verosimile. Adică cine dorea să plece în România în scopul reîntregirii familiilor era solicitat să depună o cerere la secția raională de miliție, unde va fi examinată și semnată de membrii unei comisii special create în scopul acesta. Aici se cere menționat faptul că după intrarea armatei sovietice în Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța orice comunicare cu România, fie prin poștă, fie prin telefon, a fost întreruptă, motiv pentru care se făceau încercări disperate de trecere a noii frontiere. Evenimentele de la 28 iunie 1940 au găsit multe familii despărțite, în sensul că numeroși bărbați, fiind concentrați în armata română nu s-au mai întors acasă. Alții, fiind funcționari de stat, au plecat în pripă, lăsând membri de familie sub ocupația sovietică și considerând că după normalizarea relațiilor cu URSS vor putea fi recuperați cei rămași în teritoriul ocupat. Existau mulți elevi și studenți care, după terminarea vacanțelor, trebuiau să se întoarcă la cursuri, lată din câte motive se făceau încercări și gesturi disperate privind trecerea frontierei, acțiuni ce se soldau cu jertfe sau cu ani grei de închisoare pentru cei ce erau prinși. Mai mult decât atât, autoritățile sovietice, văzând ce presiune se făcea asupra frontierei, au instruit, din rândul populației de origine ucraineană, așa-zise „călăuze”, ce apăreau în satele din preajma graniței, ademenind tot felul de transfugi. Contra unor sume oneroase, aceste „călăuze” îi duceau pe oameni noaptea până în apropierea pichetelor de grăniceri, unde erau capturați, condamnați și expediați în lagăre de exterminare sovietice.

Data fiind teroarea politică ce se exercita asupra populației, precum și situațiile din cadrul unor familii despărțite, era logic și normal ca zvonurile lansate de agenții NKVD legate de posibilitatea plecării în România să provoace o adevărată revoluție în rândul populației autohtone. Desigur, autorii acestei „manipulări”, prin care se urmărea testarea atașamentului populației față de regimul impus nu s-au așteptat la asemenea efecte. Știrea despre o posibilă plecare în România s-a răspândit cu iuțeala fulgerului, provocând o

mare agitație între oameni. Țăranii au început să asalteze birourile de avocați evrei, care cunoșteau și limba română, pentru a avea la mână cereri de plecare, redactate în limba rusă, cereri ce urmau să fie înaintate secției raionale de miliție din Hliboca. Pentru redactarea unei cereri se încasau câte 5-10 ruble, astfel că mulți avocați au făcut averi în consecința zvonurilor răspândite de agenții NKVD-ului. Boala plecării a cuprins și cele mai îndepărtate cătune. De ea s-au molipsit și foarte mulți ucraineni, care, de asemenea, erau nemulțumiți de politica dură promovată în nordul Bucovinei de către autoritățile sovietice. Văzând că acțiunea lua amploare, autoritățile au căutat să „tempereze” avântul plecării spre România și au încetat să mai primească cererile, fapt ce a stârnit o mare nemulțumire în rândul populației din nordul Bucovinei. În rezultatul acestui fapt lumea a început să demonstreze în centrele raioanelor cu populație majoritară românească. Astfel, pe data de 27 martie 1941 a avut loc o mare demonstrație în orașul Storojineț, unde a fost chemat chiar deputatul Vasile Luca din Kiev, care a vorbit cu oamenii și care le-a sugerat să nu mai dea crezare unor zvonuri false, lansate de agenți provocatori, veniți, chipurile, din România.

Demonstrațiile au continuat în satele românești de pe valea Siretului. Pe data de 1 aprilie 1941 din aceste sate s-au adunat circa 2500-3000 oameni, care s-au prezentat la autoritățile raionale din Hliboca (Adâncată), cerând permisiunea de a trece chiar în acea zi în Bucovina. Bineînțeles că o asemenea aprobare nu li s-a dat și, drept urmare, ei, instigați de unele elemente provocatoare ce se găseau în mijlocul lor, s-au îndreptat spre frontieră în zona localității Fântâna Albă, unde grănicerii sovietici i-au așteptat cu mitralierele și unde au fost secerate atâtea vieți nevinovate.

La două luni și jumătate de la acest măcel înfiorător, în nordul Bucovinei a început o altă ofensivă asupra populației autohtone, cea de dezlădăcinare și înstrăinare a ei.

Au început, deci, deportările „în neagra străinătate”, în Siberia și Kazahstanul de Nord adică, de unde din mii s-au întors sute, iar din sute doar zeci de românași năpăstuiți de către regimul sovietic.

*Bustul poetului Mihai Eminescu la Cernăuți, Operă a sculptorului
Dumitru Gorșcovișchi*

MICROMONOGRAFII

Tereblecea - veche vatră de români

Ion CREȚU

După cum citim la Mihai Costăchescu (Documente moldovenești, II. București, 1940), „... Ștefan Vodă II în martie 1446 dăruiește mănăstirii Neamțului... Telibeaciniții pe Siret. Oamenii acestui sat au fost scutiți de dan, posad, iliș, podvod, deseatină de albine și de porci, nu vor lucra la cetate, nici la mori sau iazuri. În sat nu vor umbla nici globnicii, pripașarii, nici ilișarii, nime din ureadnicii domnești sau din pererubți. Îi va judeca numai egumenul mănăstirii”. Deci, la prima mențiune documentară el era un sat bine constituit, și dacă mai ținem cont de apropierea imediată de orașul Siret, la timpul său reședință domnească, apoi trebuie să fi fost un sat mare, dezvoltat pentru perioada respectivă.

De-a lungul a peste trei secole el apare în document sub diferite denumiri. Telebecince, Telebeciniții pe Siret, Telebecinzi, Telebeanici, Terebleșa și abia într-un document din timpul domniei lui Ioan Teodor Calimah, notat cu anul 1760, - Tereblece, adăugându-i-se mai târziu un „a” la sfârșit. Sub această denumire s-a păstrat până în prezent (cu excepția a jumătate de secol, când sovieticii l-au rebotezat Poruhnoe). Credem că are dreptate Teodor Rusu, unul din tereblecenii care s-a pasionat de studierea istoriei satului, când afirmă că această varietate de denumiri este rezultatul „cunoștințelor în ale scrisului ale celor ce alcătuiau documentele”.

La fel de multe sunt și versiunile etimologiei lui.

Academicianul Dimitrie Onciul în „Din istoria Bucovinei” crede că la baza denumirii stă tătărescul „telebi”, în românește - „nobil”. Terebleceanul Eugen Botezanul, fost rector al Universității cernăuțene, vine cu presupuneri mai inspirate, de origine romană: „terrae bellua” - pământ bun, frumos; „terrae bellua” - teren, teritoriu populat de animale mari, cerbi, căprioare. O altă versiune: „terrae blachorum” - pământ al românilor (moldovenilor). Or, din timpuri străvechi străinii ne numeau „blachi”, „vlachi”.

O altă versiune ar fi că la descălecatul lui Dragoș din Maramureș s-ar fi așezat aici o familie (sau mai multe) Tălabă. Versiune negată de istoricul I. Bogdan, care respinge că toponimicul Teleabeaciști, Terebleca ar proveni de la antroponimicul Tălabă. Cu atât mai mult, că tereblecenii nu țin minte ca cineva din locuitorii satului să fi purtat acest nume. Nu e de respins, însă, versiunea legată de comuna Terebești din actualul județ Baia Mare din România, de unde nu este exclus să fi fost fondatorii Tereblecei. Or, din surse bine documentate, e cunoscut că cea mai mare parte a primilor locuitori ai acestui sat au venit încoace din Ardeal și Maramureș. Despre ce mărturisește până în zilele noastre limbajul, asemănarea lui fonică. Precum și multe nume de familie comune. Dar aceasta e o altă temă.

După cum vedem, până în prezent nu s-a ajuns la o unitate de păreri asupra etimologiei toponimicului Tereblecea.

Treptat, satul se lărgește, din cauza inundațiilor pricinuite de revărsările Siretului țărani defrișează pădurile de pe locurile mai înalte, unde-și așează gospodăriile.

La 1 septembrie 1668 vistiernicul Gheorghe Ursachi cumpără de la călugării mănăstirii Neamț Tereblecea „cu tot hotarul și cu vad de moară pe apa Siretului”¹. Satul trece de la un proprietar la altul, ca în cele din urmă să ajungă proprietate a mănăstirii Putna (Dimitrie Dan, Mănăstirea și comuna Putna).

La 1785 Tereblecea se hotăra cu moșiile Poiana și Tureatca, cu Stăneștii, Stârcea sau Burlenița (Berlinți), Vășcăuți, moșia Greci și Gârbăuți.

¹ T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. 3.

Dintr-un studiu al lui N. Grigoraș (Bisericile și mănăstirile din Moldova) aflăm că la 6 iunie 1446... Ștefan Vodă II hotărăște „ca să asculte de mănăstirea noastră de la Neamț bisericile și toți popii din satele mănăstirești”, printre care era numit și satul Telebecinți. Așadar, la prima atestare documentară a Terebleci aici erau deja biserică și preot. Lipsind alte date, putem numai bănuî că biserica era din lemn, ca și toate lăcașele de rugăciune din acea vreme.

Urmează o perioadă lungă, de peste 330 de ani, care nu ne-a lăsat (sau încă n-a fost descoperit) nici un document referitor la viața religioasă a tereblecenilor. Din surse scrise aflăm că la 1777 în Tereblecea este ridicată o nouă biserică de lemn, pe locul dăruit de Ierimie Dubău, pe care austriecii l-au făcut „Ieremievici”.

Acum câțiva ani, la o întâlnire cu regretatul Teodor Rusu, amintit mai sus, care locuia la Brașov, am aflat lucruri interesante despre familia Dubău, pe care i le-a relatat profesorul universitar, doctor Eugen Botezat, a cărui mamă era din această familie de preoți. După afirmațiile acestuia, familia Dubău a venit în Tereblecea din Transilvania. Cel dintâi preot din această familie la Tereblecea, cam cu 100-80 de ani înainte de ocuparea Țării Fagilor de către austrieci, ar fi fost Leonte Dubău, căruia i-au urmat Tudose Dubău, Ieremie (-viei) Dubău, Filip Ieremievici Dubău.

Biserica de lemn, construită la 1777, a servit credincioșilor din Tereblecea timp de 110 ani, când, în 1887, a fost demontată și reclădită în satul vecin Stârcea, unde se înalță și astăzi.

Noua biserică de cărămidă, acoperită cu tablă, a fost construită între anii 1883-1886 și sfințită când îl avea ca paroh pe Dimitrie Seleschi și cooperador pe Ilarie Dracinschi. De atunci ea a cunoscut câteva restaurări ale picturii murale interioare, iar în 1998, grație strădaniei parohului Victor Iachimciuc, activului bisericesc, cu susținerea întregii obști ortodoxe din sat, ba și din alte localități, biserica a fost acoperită cu tablă de zinc.

Din mai multe surse documentare și în special din lucrarea lui Dimitrie Dan „Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la dezrobirea Bucovinei (15.XI.1918)”, publicată la Cernăuți în 1921, aflăm și numele altor vrednici propagatori ai Cuvântului lui Dumnezeu în biserica din Terebecea.

Printre aceștia îi amintim pe Teodor Teofil Patraș, Vicențiu Simiganovschi (originar din Boian), Ștefan Seleschi, George Ciupârcă, Dimitrie Georgescu, Mihai Rusu, Teodor Polonic, Ioan Tipa, Aurel Ciumău, Zaharie Fărtuiș, Dimitrie Motoc, Simion Belța.

După ocuparea părții de nord-vest a Moldovei de către Austria, încoace vin de aiurea oameni de diferite naționalități. Începând cu anul 1787, în Tereblecea își fac apariția primii coloniști germani (șvabi), iar din 1799 - poloni și slovaci. Cam în această perioadă încep să vină în sat și evrei. Numărul coloniștilor crescând continuu, apare necesitatea ridicării unor biserici proprii. Așa, la 1895 este construită biserica evanghelică-luterană a șvabilor. La început nu avea preotul său. Abia în 1906 ca pastor este numit aici Rudolf Fischer, care a servit până în 1940, când întreaga Tereblece Nemțească s-a repatriat în Germania. (După 1944, acest lăcaș a servit un timp ca cinematograf, iar prin anii '60 a ajuns, culmea ironiei, muzeul V.I. Lenin din sat. În prezent este sală de rugăciuni a baptilștilor).

Pe la sfârșitul secolului trecut, în imediata apropiere a bisericii ortodoxe, a fost construită biserica romano-catolică a polonilor. Ea funcționează și în zilele noastre, însă nicicând n-a avut un preot permanent, slujba ținând-o până la război preoți din Siret și Adâncată (Hliboca), iar în prezent - din Cernăuți.

Deși mai puțin numeroși la Tereblecea, evreii au avut, totuși, templul lor, într-o clădire de lemn, distrusă în 1941. Ultimul rabin a fost Solomon Schaffer, o persoană, după câte se pare, departe de credință, care în 1940 a devenit un slugoi al bolșevicilor, aducând mult rău tereblecenilor.

Există o părere că până la răpirea unei părți a Țării de Sus a Moldovei de către habsburgi, aici analfabetismul cuprindea întreaga populație. Această părere este speculată mai ales de acei care în mod conștient, intenționat vor să denatureze faptele, să-i prezinte pe românii băștinași pe aceste meleaguri ca pe un popor fără un bogat trecut istorico-cultural. Adevărul e, însă, altul. „Încă cu mult timp înainte de anexarea Bucovinei la Austria, preoții satelor întrețineau în Moldova de Sus un număr de școli pentru care vărsau anual o dajdie la Episcopie”².

² Octav Vorobchievici, *La noi în Bucovina*.

Chiar și mai mult, la Putna, Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Câmpulung Moldovenesc, Siret funcționau așa-zisele școli domnești, deschise pe timpul voievodului Mihai Ghica, care a domnit între anii 1753-1758³. După cum mărturisește Simeon Reli, același Constantin Loghin, școlile din provincie au continuat să funcționeze în limba română până la 1786, când au fost obligate să treacă mai întâi sub conducerea Consiliului școlar primar din Lemberg (Lvov), iar de la 1816 - sub direcția și supravegherea nemijlocită a Episcopiei romano-catolice din capitala Galiției. În felul acesta, în școlile moldovenești ca limbă de predare a fost introdusă germana, dar și cea polonă. Consecințele sunt ușor de înțeles. Multe școli au fost închise, învățătorii, în mare parte, plecând în Moldova, Muntenia ș.a. Această stare a ținut până la 1844, când, în urma nemulțumirilor manifestate în diferite forme de populația românească și a protestelor repetate ale Episcopiei ortodoxe din Bucovina, guvernul austriac dispune printr-un decret ca școlile primare moldovenești din Bucovina să treacă sub conducerea Episcopiei ortodoxe din Cernăuți, iar limba română fiind oficial decretată ca limbă de predare. Am insistat asupra acestor detalii pentru a înțelege mai bine împrejurările în care a luat naștere școala de la Tereblecea, cum se desfășura procesul de învățământ în această instituție.

Conform unei statistici din 1869, în acest an în întreaga Bucovină existau 124 de școli de stat, cea din Tereblecea fiind deschisă la 1816, în ordin cronologic a noua în Bucovina și prima dintre școlile din localitățile românești din actuala regiune Cernăuți. Apariția ei, printre primele, se explică, credem, prin faptul că Tereblecea se găsea în apropierea imediată a orașului Siret, viața culturală de aici neputând să nu exercite o puternică influență asupra satului - localitate mare, situată la o importantă cale de comunicare rutieră, ce lega Cernăuțiul de Suceava și, mai departe, de Moldova și de alte provincii ale viitoarei României. Ea a fost înființată ca o școală de stat romano-catolică sub directă administrare a parohului romano-catolic al bisericii din Siret.

³ Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultură și Literatură Română din Bucovina. La 80 de ani*, Cernăuți, 1943.

Din lipsă de documente, nu cunoaștem dacă până la înființarea acestei școli de stat a existat sau nu la Tereblecea vreo școală condusă de preoți, în care copiii de țărani să fi învățat a citi, a scrie și a socoti. Ținând, însă, cont că aici cu mult înainte de 1816 au activat mai mulți preoți din cunoscuta familie Dubău, cu pregătire teologică trainică, iar la deschiderea școlii de stat paroh al bisericii din localitate era Filip Ieremievici Dubău, om foarte cult, ajuns mai târziu protopop al Siretului și Vicovelor, bănuim că o fi fost o asemenea școală. Mai mult decât atât, Filip Dubău a dăruit satului o casă pentru localul școlii de stat cu o grădină de două hectare și un hectar de teren de pământ arabil. (Drept recunoștință, peste ani, până la 1944, școala din Tereblecea i-a purtat numele).

Împreună cu acest preot la deschiderea școlii a contribuit Vasile Țântilă (Schintilă, Scintilă, cum apare în diferite documente), care, de fapt, este și primul învățător oficial din sat. „Din viața acestui Țântilă sau V. Schintilă, citim în „Istoria literaturii române din Bucovina” a lui C. Loghin, se cunosc numai puține date. E născut în satul bucovinean Tereblecea, a terminat seminarul preoțesc din Cernăuți, dar nu a obținut post de preot, ci a devenit cântăreț de biserică și dascăl la școala trivială din satul său natal. El muri pe la 1840”. Vom mai adăuga că V. Țântilă a editat la 1811 primul calendar moldovenesc (românesc) din Bucovina, intitulat „Calendar de casă”.

Din lipsă de documente nu știm exact până când a lucrat ca învățător V. Țântilă și, mai ales, cum el, român ortodox, se împăca cu cerințele impuse de Episcopia romano-catolică din Lemberg. În orice caz, după el, până la 1868, după cum aflăm din unele însemnări ale lui Teodor Rusu, lui i-au urmat ca învățători polonezii Jebacinski și Malachowski, înaintați la acest post de parohul romano-catolic din Siret. Bănuim, de asemenea, cât de complicat era procesul de învățământ, dacă într-o singură clasă se găseau români, nemți, poloni, evrei și ucraineni. Situația rămânea la fel de complicată și după 1844, când limba română a fost decretată ca limbă de predare. Adevărat, nemții, mai numeroși, creaseră încă la 1823 o clasă separată în același local. În schimb, polonii, mai puțin la număr, au obținut dreptul la o clasă aparte în 1912.

Un moment de cotitură spre bine pentru elevii români îl constituie venirea în fruntea școlii, în 1868, a lui Constantin Ștefan Botezat.

Născut la Siret, el își face studiile la Școala normală de învățători din Viena. Numărul elevilor a crescut brusc, doritori ca copiii lor să învețe la Tereblecea s-au găsit și printre gospodarii din satele învecinate Stănești, Poieni, Sinăuți și Oprișeni, unde încă nu existau școli de stat. S-a deschis, în 1874, și a doua sală de clasă, învățământul ținându-se dimineța și după amiază.

Deși elevii nemți, după cum s-a spus mai sus, au început să învețe aparte din 1823 (în unele documente acest an este considerat drept anul deschiderii școlii germane la Tereblecea Nouă, adică Tereblecea Nemțească), în realitate nemții au trecut în clădirea școlii lor abia la 1874, clădire care există și astăzi în complexul școlii-înternat speciale din Tereblecea. Școala germană de aici a funcționat până în 1940, când întreaga comunitate nemțească din localitate a plecat în Germania și Austria. Pe an ce trece școala românească își mărește numărul de elevi și de clase, lui Constantin Ștefan Botezat i se alătură noi învățători: Gorda (prenumele nu i l-am putut afla). Emil Antonovici, Eugen Teliman ș.a. După pensionarea lui Constatnin Ștefan Botezat (1896), director al școlii din Tereblecea a fost numit Vasile Solonari, originar din Pătrăuții pe Suceava.

La începutul secolului nostru, casa dăruită ca local al școlii de către Filip Ieremievici Dubău nu-l mai încăpea pe elevii în număr de peste 300. Se crează un comitet de construcție în componența primarului Sârbu Holovati, parohului Teodor Polonic, directorului de școală George Brăteanu, învățătorului Ion Țigară și gospodarului Dumitru Crețu și în 1912 Tereblecea se vede cu o mândreață de școală din cărămidă, cu etaj, care și astăzi servește satului. Primii care au avut fericirea să țină lecții cu elevii din noua școală au fost directorul George Brăteanu, învățătorii Maria Brăteanu, Teofila Dașchevici, Mihai Dracinschi, Sidonia Schlotzer și Iozef Stepkowski (acesta în clasa polonă). Până la 1944 liceele din Cernăuți, Suceava, Rădăuți, chiar și din Vijnița și Coțman, dar mai ales cel din Siret, erau asaltate de copiii gospodariilor din Tereblecea. Mulți dintre absolvenți și-au continuat studiile la instituții de învățământ superior, ajungând profesori, preoți, juriști, ingineri, medici etc. Printre marii fii ai Tereblecii îi vom numi pe Vasile Țântilă și Filip Dubău, Teodor Patraș, arhimandrit al Mănăstirii Putna, elogiat de Nicolae Iorga („Frumosul arhimandrit bătrân, vrednic în înfățișare și iubitor de neam, bucuros de oaspeți și de sfat, părintele Pataș... fiu de țăran din Tereblecea, pare căzut din

cer între atâția stricați și atâția nevoiași...”)), doctorul în biologie și filosofie, membru-corespondent al Academiei Române și Societății de biologie din Paris, Eugen Botezat, rector al Universității din capitala Bucovinei (1938), geograful și poetul George Nimigeanu, profesor al Universităților din Craiova și București, Nicolae Ieremievici Dubău, Iosif Wotta și Ilie Nimigeanu, profesori la Școala normală din Cernăuți, Pantelemon Socaciu, profesor la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, Isidor Socaciu (unchiul subsemnatului), protopop de Lugoj. Și această enumerare ar putea fi continuată.

La sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului XX Tereblecea devine una din comunele cele mai bine amenajate și dezvoltate din întreaga Bucovină. Partea centrală a satului, numită Tereblecea Nemțească sau Tereblecea Nouă, avea un aspect urban, cu case din piatră, una mai frumoasă decât alta, cu trotuare. Aici funcționau oficiul poștal. Societatea „Luminătorul” (cabinet de lectură), căminul cultural „Ieremievici Dubău”, banca populară, circumscripția sanitară, casa forestieră. Societatea arcășească „Tudor Vladimirescu”, peste 20 de unități comerciale. Era bine dezvoltată industria locală, cu moara lui Florea Cudelaca, cunoscută în întreaga Bucovină și peste hotarele ei, velnița, care fabrica spirt din cereale, câteva oloinițe, cooperative de lăptărie, o măcelărie, ateliere de tâmplărie, fierării, croitorie pentru bărbați și femei, frizerie etc. Tereblecea își avea rotari, dulgheri, cizmari, curelari, sobari, tinichigii, fântânari, sumănari, jocari (cu ateliere și la Cernăuți).

O importanță deosebită pentru Tereblecea a avut construirea, în 1897, a liniei ferate Adâncată (Hliboca) - Siret, cu gară în sat. Pământurile mănoase (în îngrijirea și lucrarea cărora coloniștilor nemți le revine un merit aparte) dădeau roade bogate de cereale, sfeclă de zahăr și, mai ales, de cartofi. (Cartofii de Tereblecea nu aveau concurență la piețele din Cernăuți chiar și mulți ani după cel de al doilea război mondial). Dispunând de surplusuri de produse agricole, tereblecenii au început să desfășoare un comerț susținut cu diferite provincii din România, dar și cu Germania și alte țări. Cel mai întreprinzător era Wolf Schaffer, ajuns milionar. Numai la Bolgrad (sudul Basarabiei) el expedia în anii '20 din gara Tereblecea până la 450 de vagoane de cartofi pe sezon.

În genere, vorbind despre starea materială a tereblecenilor, vom menționa că aici întreaga populație ducea o viață avută. Săraci erau doar bețivii și leneșii, care nu vroiau să muncească.

Or, chiar și cei cu mai puțin pământ (lipsită complet de pământ nu era nici o familie), lucrând la oameni mai bogați, primeau a patra parte din roadă.

Pulsul normal al vieții tereblecenilor, ca și al întregii populații din nordul Bucovinei, a fost întrerupt de „eliberarea” bolșevică, care, împreună cu ideologia comunistă, a instaurat în acest ținut teroarea și fărâdelegile imperiului roșu. Din Tereblecea au fost deportate, în 1941, în Siberia și Kazahstan 88 de familii (237 persoane) în frunte cu cei mai buni gospodari, dintre care puțin s-au întors acasă. Vreo sută de bărbați au fost duși, în 1944, să moară în Karelia și Armenia. În procesul trecerii la „viața nouă colectivă” au fost distruse sute de gospodării țărănești, majoritatea caselor de cărămidă ale nemților plecați în Germania și Austria, calea ferată Adâncată - Siret, întreprinderile industriei locale, atelierele meșteșugărești...

De atunci s-au scurs mai bine de 50 de ani. A dispărut, sperăm pentru totdeauna, regimul comunist. Harnicii terebleceni și-au reconstruit satul, se zbat pentru un trai mai bun, omenesc, pe care îl merită! Și despre care, suntem convinși, se va mai scrie.

De ziua limbii române

Pătrăuții-de-Jos pe Șiret

Prof. șc. Valeriu ZMOȘU

Conform legendei, denumirea acestui sat se trage de la cel de al treilea fecior al babei Uța, zis Patru. Cică acea bătrână rămasese văduvă cu trei feciori și voinici ca brazii din Carpați. Și fiii ei ar fi avut o turmă mare de oi, rămasă de la tatăl lor. Acea turmă le-ar fi fost toată bogăția și toată mândria. Dar iată că într-o dimineață, când s-au trezit și au vrut să scoată oile pe imaș, au găsit ocolul gol. Bătrâna, care era cam bolnavă le-ar fi poruncit fiilor mai mari, Ioniță și Gheorghe, să pornească în căutarea turmei, iar pe Patru l-a rugat să rămână pe lângă ea, s-o aibă în grijă. Porniți în căutarea turmei, cei doi nu s-au mai întors. După un timp bătrâna a repausat, iar Patru, văzând că frații nu-i veneau, a așteptat cât a așteptat și, până la urmă, s-a însurat cu o fată de pe Valea Siretului. Și-au trăit viața în pace și în bună înțelegere, au avut mulți copii, iar urmașii acestora trăiesc și astăzi în satul ce și-a luat, de la acel Patru, denumirea de Pătrăuți.

Aceasta-i legenda. Cercetătorul român A.I. Gonța menționează într-o lucrare a sa că la începutul secolului al XV-lea satul Pătrăuți exista, dar avea o altă denumire, cea de Pitici și că pe atunci el a fost întărit stolnicului Sbiera. Acest fapt este confirmat și de un șir de documente moldave. De exemplu, la 15 aprilie 1423 Alexandru cel Bun a întărit vatamanului Verigă hotarul de lângă Rotopănești, sat disputat de fiii lui Rotopan. În niște comentarii ale lui M. Costăchescu se precizează: „Satul (Rotopănești - n.n.) nu-l aflu pomenit în uricele lui Ștefan cel Mare, unde aflu alte sate prin apropiere, în stăpânirea urmașilor lui Rotopan, ca Mihăieștii de pe Brădățel... apoi Jădeștii (Jadova -n.n.), Zbereștii și Ijeștii de pe dealul Putnei și Piticii pe Sirețel, cum se vede din uricul din 20 aprilie 1481”.

În „Documentele lui Ștefan cel Mare”, publicate de Ioan Bogdan, se arată că la 20 aprilie 1481 domnul Moldovei îi confirma boierului Sbiera stăpânirea peste satele Jădeștii, Zbereștii, Ijeștii pe

dealul Putnei și Piticii pe Sirețel, cumpărate toate cu 100 zloți tătărești de la Sima, Șteful și Meseico, fiii boierului Rotimpan, care le stăpâniseră în virtutea unui privilegiu de la Alexadnru cel Bun: „Din mila lui Dumnezeu noi Ștefan Voievoda, domn țării Moldovii, facem știre cu această carte a noastră tuturor acelora ce or vede-o sau citindu-se or auzi-o că au venit înaintea noastră și înaintea tuturor ai noștri moldovenești boieri, mari și mici, slugile noastre Sima și Șteful și Maseico, feciorii boierului Rotimpan, de a lor bună voie, de nimeni nevoiți nici siliți, și și-au vândut moșiile lor cele drepte, ce-au avut din părinți, din uricul lor cel vechi și drept, adevă din uricul ce-au avut părintele lor boierul Rotimpan de la moșul nostru de la Alexandru Voievoda, patru sate, anume Jădeștii, și Zbereștii și Iijești pe dealul Putnei și Piticii pe Sirețel; aceste tuspatsu sate le-au vândut slujii noastre boierului Zbieri drept o sută zloți tătărești...”

Urmărind documentele istorice, observăm că denumirea de Pitici se schimbă în Piticii pe Sirețel, iar apoi - în Pătrăuți. Evident, specialiștii în materie de toponimie indică etimonul Patru. Referitor la anul înregistrării în documentele vechi moldovenești a toponimului Pătrăuți cercetătorii, se pare, n-au ajuns la un consens. Autorii „Atlasului lingvistic moldovenesc” dau anul 1737. Ion Popescu-Sireteanu, de asemenea, reliefează anul 1737. I. Akarpenko se oprește la anul 1783. Și totuși, denumirea de Pătrăuți este pentru prima dată atestată la 11 iulie 1610, când Ștefan, șoltuzul târgului Siret, mărturisește că Ileana a vândut unchiului ei Pintea părțile sale de moșie din Igești și Pătrăuți pe Siret: „Eu Ștefan Șoltuz împreună cu cei 12 pângari și cu oameni buni din târg din Siret mărturisim cu acest zapis al nostru, precum de nimeni siliți nici asupriți au venit înaintea noastră Pintea cu jupâneasa sa Dumitra și cu nepoata Ileana și Ileana a vândut partea ei din sat din Igești pentru 15 taleri, iar partea din Pătrăuți cu 5 taleri, nimeni din rudele Ileanii și din nepoți să nu se amestece, și la această tocmeală au fost de față oameni buni, anume popa Toma, popa Foca, Anton, Fedor, ginerii Marghitei și alți oameni buni și văzând a lor de bună voie învoială am dat pecetea târgului și așîșdere au dat peceteile lor mărturii mai sus numiți”.

La 15 octombrie 1761 domnul Moldovei trimite doi hotărnici, pe Vasile Buhaiescu biv vel paharnic, și pe Lupul Hadâmbu, vornic de poartă, pentru a examina plângerea egumenului mănăstirii Putna Pahomie referitor la satul Cupca, dăruit acestei mănăstiri de către Petru Rareș. În plângere se arăta că „Cupca e în hotar din sus cu satul Pătruți a lui Gheorghe Turculeț postelnic, din jos cu Corcești a mănăstirii Dragomirna...”. Deci la acea dată proprietarul satului era postelnicul Gheorghe Turculeț. Pătrăuții, cum reiese dintr-un alt document moldovenesc, i-au fost dăruți acestuia, încă în martie 1737, de către Grigore Ghica. Conținutul aceluia document este următorul: „Noi Grigore Ghica VV din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei.

Scriem domnia mea la vătămanul și la toți lucrătorii satului Pătrăuți... și vă facem știre precum am miluit și am dat satul Pătrăuți lui Gheorghe Turcul postelnic fiind baștină du-sale de la neamul său și i-am întărit de aceea să-l ascultați să-i faceți munca obișnuită”.

Informații despre acest sat găsim și la Teodor Bălan, istoric regional, care a menționat că pe timpuri el s-a numit Pitici, dar și-a luat denumirea de Pătrăuți pe Siret, ca să nu fie confundat cu „satul Pătrăuți lângă târgul Sucevii, unde a fost o mănăstire de maici”.

Date despre vechimea satului Pătrăuți pe Siret găsim și în lucrarea „Moldova în epoca feudalismului”, editată la Chișinău, sub auspiciile Academiei de Științe din Moldova, în anul 1975. Astfel, aici se menționează că satul ținea de ocolul Berhometelor și de ținutul Suceava, că avea înaintea anexării unei părți din teritoriul de nord-vest al Moldovei de către Austria 50 de birnici, 6 femei sărace și doi preoți. După 1774 satul Pătrăuții pe Siret, nimerind în zona ocupată de către Habsburgi, va crește și pe baza populației aduse aici din diferite colțuri ale monarhiei, căci noii stăpâni promovau în Bucovina o politică de deznaționalizare și de înstrăinare a populației autohtone, lată ce ne mărturisește în legătură cu acest fapt Ion Gh. Sbiera, filolog, profesor universitar la Cernăuți, primul membru bucovinean al Academiei Române: „Văzând nemții că țara e de tot goală de locuitori și că locurile zac pustii, au adus de prin alte țări și i-au așezat aici cu traiul pe oameni de ai lor”. La Pătrăuți au fost aduși în temei poloni și evrei.

Urmașii polonilor, veniți pe timpuri din comuna suceveana Soloneț, locuiesc și astăzi în cătunul Arșița. Evreii, însă, s-au stabilit aici, mai ales în centrul satului, deschizând cârciumi, în care băștinașii și-au băut banii și averile, venind din Galiția.

Deși Pătrăuții erau un sat destul de mare, localnicii nu s-au grăbit să-și construiască biserică, deoarece umblau la cea din satul vecin, Igești. Abia în 1806 pătrăucenii și-au înălțat prima lor biserică, la câteva sute de metri de albia Siretului Mic.

Odată cu creșterea numărului populației, satul a fost împărțit în două. Părții aflate pe malul stâng al Siretului Mic i s-a spus Pătrăuți de Sus, iar părții de pe malul drept - Pătrăuți de Jos.

În rezultatul Revoluției burghezo-democratice de la 1848 în Galiția, la care era încorporată, ca un simplu cerc administrativ, și Bucovina, a fost desființată Serbia. Boierii, însă, se opuneau energic acestui lucru. Văzând că decretul imperial semnat de împăratul Ferdinand nu schimbese spre bine situația țăranilor, pătrăuceanul Ilie Schipor, zis al Bălănoaiei, și cumătrul său Gheorghe Timiș, originar din satul vecin Cupca și deputat în Parlamentul vienez, au pornit spre capitala Austriei în căutarea adevărului. Zice-se că aceștia ar fi ajuns la curtea împărătească după 42 de zile de mers pe jos. Francisc Joseph, abia urcat pe tronul Austriei, i-ar fi primit și i-ar fi ascultat, dându-le apoi hârtii doveditoare că boierescul în Bucovina era lichidat și că țăranii din cele două sate nu mai aveau de îndeplinit prestații feudale. Tradiția mai spune că împăratul ar fi trimis un om al curții să se încredințeze la fața locului dacă cei doi au spus adevărul sau ba. Ajuns la Pătrăuți pe Siret, acel domn ar fi bătut la ușa unui țăran, rugându-se să-l primească de mas. Țăranul nu l-ar fi primit în casă, fiindcă i-ar fi născut nevasta, însă i-ar fi dat voie să doarmă pe prispă. A doua zi domnul de la Viena i-ar fi cerut gazdei niște straie țărănești, zicând că, drept mulțumită pentru găzduire, se duce să-i facă o zi de boieresc. Întrebat de vechil de ce a întârziat, ar fi spus acel domn deghizat în straie țărănești că i-a născut nevasta și Că de bucurie a uitat să iasă la lucru. A fost însă lovit cu harapnicul. Cămașa ar fi plesnit sub șfichiul harapnicului și vechilul ar fi zărit pe gulerul ei însemnele curții imperiale. S-a speriat vechilul și a început să tremure în fața curteanului, cerându-i iertare.

Curteanul, însă, nu l-ar fi băgat în seamă, ci ar fi dat poruncă țăranilor să-l aducă pe boier legat. Când l-au adus, ar fi zis să-l lege de car și s-a dus cu el înspre Viena...

Pe la 1866 în Bucovina a bătuit holera, care și la Pătrăuții de Jos a secerat sute de vieți omenești. Văzând ce năpastă a dat peste ei, gospodarii satului au hotărât să-i îngroape pe cei repausați nu în cimitirul de lângă biserică, ci pe o colină din centrul satului, pentru a le fi mai ușor urmașilor să îngrijească de morminte.

Tot pe timpul stăpânirii habsburgice, când Pătrăuții formau încă o singură localitate, aici a ființat o școală cu o singură clasă și cu predarea în limba germană. Ea s-a aflat pe locul unde-i astăzi școala mixtă ucraineano-română din Pătrăuții de Sus. Copiii de ambele maluri ale Siretului Mic frecventau această școală, unii dintre ei fiind nevoiți să străbată până la ea câțiva kilometri. După împărțirea satului, la Pătrăuții de Jos a fost deschisă, pe la 1888, o altă școală, care funcționa pe lângă biserică. Odată cu construirea noii biserici, pătrăucenii au ridicat și o școală nouă. După cum mărturisesc bătrânii satului, la construcția acelei școli primare ar fi participat toți băștinașii de aici.

La începutul secolului XX (prin anul 1903) gospodarii și-au dat seama că biserica devenise neîncăpătoare. Susținuți de Mitropolia Bucovinei și Dalmației, în particular de vrednicul mitropolit Vladimir de Repta, ei au hotărât să ridice alta mai spațioasă. Locul a fost ales pe acea colină din centrul satului, unde cu o jumătate de secol în urmă fuseră înmormântați cei secerăți de holeră. Dar, totuși, biserica n-a putut fi construită pe acel loc. Locuitorii din cătunul Fundoaia, cătun ce ținea de Pătrăuții de Sus, nu au fost acceptați să participe la construcția bisericii din satul lor. Atunci ei s-au rugat de cei din Pătrăuții de Jos să-i primească la înălțarea noului lăcaș de închinare Domnului. Ruga acestora a fost împlinită, iar gospodarul Ion Popescu, zis Ioan al lui Gheorghies, a donat terenul pe care urma să fie construită noua biserică. Zidirea ei începe în 1903. Piatra pentru temelie a fost adusă din cătunul Deal la Piatră, cât și de pe malurile Siretului. Cărămida a fost arsă în sat. Lemnul din vechea biserică a fost dăruit creștinilor din satul Rogojești, proprietatea compozitorului Tudor Flondor (fratele mai mare al lui Iancu Flondor), decedat în 1908.

Construcția bisericii a durat șase ani și a fost terminată în 1909. În fiecare geam făcut în formă de cruce culorile întruchipează tricolorul românesc. De afară acest lucru nu poate fi observat, ci numai din interior poate fi văzut simbolul demnității noastre naționale. La sfințirea bisericii a participat Vladimir de Repta, mitropolitul de atunci al Bucovinei, însoțit de un mare sobor de preoți. Biserica a fost sfințită de Adormirea Maicii Domnului. În ziua acestei mari sărbători e și hramul satului.

Din 1806 până în prezent la cele două biserici de pe teritoriul acestui frumos sat bucovinean de la poalele Carpaților au slujit 22 de preoți, dar numai actualul, protoiereul Gheorghe Zmoșu, este om al locului, ceilalți erau fie din alte județe ale Bucovinei, fie din Basarabia.

În perioada interbelică, adică în timpul României Mari, satul a cunoscut o înflorire intensă. Fiecare gospodar se stăruia să muncească cât mai bine pe propriul său ogor, iar pământul, lucrat cu atâta dragoste și ardoare, îl răsplătea din plin. La Pătrăuții de Jos n-au existat latifundii cu sute de hectare de pământ. Cel mai mare proprietar funciar a avut 70 ha de pământ și acesta se numea Adolf Kapucinski. Din această cauză a și fost deportat la 13 iunie 1941 în Kazahstanul de Nord.

După 28 iunie 1940, când partea de nord a Bucovinei a fost ocupată de către sovietici, Pătrăuții de Jos au devenit un sat de frontieră. Nemulțumiți de stăpânirea bolșevică, gospodarii de aici s-au aflat printre inițiatorii marșului spre Fântâna Albă de la 1 aprilie 1941, pentru a trece pe acolo în Româna. În timpul acelui marș, la care au participat mii de români din satele de pe valea Siretului, 16 pătrăuceni au fost împușcați de către grănicerii sovietici într-o groapă comună, iar alte 22 de persoane din acest sat au fost cu acest prilej arestate și deportate în Siberia.

La numai două luni și jumătate de la această masacrare a românilor nord-bucovineni au început deportările în masă, cele de la 13 iunie 1941. Fără a fi cu nimic vinovate, zeci de familii de pătrăuceni sunt ridicate în miez de noapte, escortate la gara feroviară din satul vecin Pătrăuții de Sus, unde sunt învagonate pentru a fi trimise pe drum fără întoarcere.

Printre acestea s-au aflat familiile lui Adolf Kapucinski, Arcadie Schipor, Ion Schipor, Gheorghe Gheorghian, Ion Pătrăucean, Ion Zmoșu, Constantin Fedorean. 26 de membri ai acestor familii de buni gospodari își dorm somnul de veci în stepele aride ale Kazahstanului și în pământul înghețat al Siberiei.

La numai 9 zile după deportările în masă ale românilor nord-bucovineni, a început războiul de dezrobire a celor ce au nimerit în „raiul” bolșevic. Dar spre sfârșitul lunii martie a anului 1944 URSS-ul și-a restabilit frontiera cu România, cea cucerită în 1940. În ajunul celei de a doua ocupații sovietice, 120 de pătrăuceni s-au refugiat în România, cu gândul că la momentul potrivit vor reveni la baștină. N-au revenit din război alte 40 persoane. Peste 125 persoane aveau să devină victime ale stalinismului.

În 1947 a început colectivizarea forțată a țăranilor. La Pătrăuții de Jos a fost înființată gospodăria colectivă „Kalinin”. La mulți țărani le-au fost demolate atunci gospodăriile, iar la alții pământul le-a fost tăiat până la prispă. Cei care nu se înscriau în colhoz erau siliți să achite un impozit agricol exagerat. Abia reușea bietul țăran să-și însămânțeze ogorul, că și era silit să plătească acest impozit, cu toate că până la recoltare mai erau câteva luni. În 1947, bunăoară, pentru neachitarea la timp a impozitului agricol, pătrăuceanul Ilie Ștefureac a fost condamnat la ani grei de detenție și a murit într-o închisoare din Lvov. La fel a fost condamnat și Constantin Vatamanescu. Un alt pătrăucean. Nicolae Vatamanescu, pentru a nu fi întemnițat, a dat din pod și ultimii saci de porumb, ba și toate fasolele ce le mai avea, dar n-a fost cruțat de condamnare. Doar pentru un pumn de boabe de grâu găsite într-un buzunar al hainei, pătrăuceanca Raveca Fedorean a primit câțiva ani de pușcărie.

După mulți ani de chin munca colhoznicilor a început să fie plătită mai bine, deși era plătită mai mult în natură. În 1963 colhozul din sat a fost comasat cu cel din Pătrăuții de Sus, iar gospodăria a primit denumirea de „Prietenia”. Șef al acestei gospodării a fost numit fostul șef al serviciului raional al securității de stat M. Kolomeiciuk. Sediul cârmuirii gospodăriei se afla la Pătrăuții de Jos. Pentru orice informație colhoznicii din Pătrăuții de Sus trebuiau să alerge la Pătrăuții de Jos.

Nemulțumiți de această stare, aceștia s-au pronunțat pentru decomasarea gospodăriei. Și nu le-a putut sta în cale nici comitetul raional de partid, nici alte organe. Gospodăriei de la Pătrăuții de Sus i s-a pus numele „revoluționarului” Kotovski, iar denumirea de „Prietenia” s-a păstrat pentru colhozul din Pătrăuții de Jos.

Încă înainte de colectivizare mulți pătrăuceni au fost mânați la munci silnice în Karelia. Din lagărele de muncă pe țărmul lacului Onega nu s-au întors la vatră 7 gospodari ai satului. Pentru restabilirea minelor de cărbune din Donbas au fost luați în miez de noapte mulți băieți, care n-au mai revenit la baștină.

Periaoda de cea mai tristă amintire din viața satului a constituit-o cea a luptei ideologice. Sătenilor li se interzicea organizarea hramurilor și nunților tradiționale. De praznicele împărătești pătrăucenii erau scoși la muncile câmpului. Copiilor li se interzicea să umble cu colinda și să vestească nașterea Domnului, să treacă pragul bisericii în ziua Sfintelor Paști. Se încerca cu orice preț de a șterge din memoria oamenilor tot ce era românesc și creștinesc.

În 1967 în sat a fost deschis un nou Cămin cultural, de care sătenii aveau multă nevoie. În 1971 a fost dat în exploatare noul local al Școlii medii. A mai fost construit un magazin alimentar și amenajat parcul de mașini și tractoare. În 1989 și-a deschis larg ușile grădinița de copii din Pătrăuții de Jos. În genere, în anii 70-80, prin noile construcții individuale, satul a devenit de nerecunoscut. În 1989 în sat a fost înființată filiala Societății regionale de cultură românească „Mihai Eminescu”, iar a 28 august 1992, de hramul satului, în ziua Sfintei Marii adică, la noi a fost sfințit monumentul ridicat de către pătrăuceni în memoria victimelor staliniste. Acest monument a fost înălțat din inițiativa organizației primare a Societății victimelor staliniste „Golgota” cu concursul bisericii și a enoriașilor în frunte cu parohul Gheorghe Zmoșu, precum și al rudelor celor ce s-au pierdut în neagra străinătate. Ajutor au mai acordat cârmuirea colhozului local și combinatul intergospodăresc raional pentru producerea materialelor de construcție. Pe placa memorială au fost înscrise numele a 125 de pătrăuceni, care au murit de foame și de frig în neagra străinătate.

În fiecare an, la o săptămână după Sfintele Paști, lângă acest monument are loc pomenirea, de câte rude, a celor pe care sovieticii i-au dus la pierzare.

Unii cercetători istorici ucraineni caută să ne lămurească că acest pământ de la poalele Carpaților ar fi pământ slav, iar românii de aici n-ar fi autohtoni, ci niște venetici. Evident, aceasta s-ar referi și la Pătrăuții de Jos. Toponimia, însă, dovedește latinitatea noastră pe aceste locuri binecuvântate de Dumnezeu, lată, deci, cum se numesc locurile ce țin de Pătrăuții de Jos: Arșița, Barca lui Tăi, Clinul, Coasta, Coasta lui Sârbu, Dealul Crucii, Dealul Maidanului, Dealul Miculicului, Dealul la Piatră, Dodeni, Dumbravă, Humăria, Ilinca, Maidan, Micuțoiul, Obcina, Obreje, Ocean, Onel, Pătruț, Pisc, Poarta Țarinei, Poeni, Poiană, Poenița, Pricina, Săcătura, Seliște, Schiporeni, Tolocuța din Ilinca. Țarină, Unghiul Mare, Vadul, Valea Costei ș.a. Cât privește numele de familie și ele sunt un argument în favoarea romanității locuitorilor Pătrăuților de Jos, fiindcă aici predomină cele de Popescu, Bălan, Buta, Pavel, Baciuc, Burlă, Gheorghian, Fedorean, Ursulean, Vladian, Zmoșu, Grijinu. Ultimele nume de familie trecute aici sunt specifice numai pentru Pătrăuți.

În ultimii ani a scăzut simțitor nivelul de trai al bucovinenilor, ceea ce este un rezultat al adâncirii crizei economice și financiare în Ucraina. Cei care o viață întreagă au muncit din zori și până în noapte pe lanurile colhozului sau la fermă, azi își trăiesc zilele în mari lipsuri, iar unii își doresc chiar moartea. Bieții bătrâni nu-și primesc cu lunile pensioara, din care să-și cumpere strictul necesar pentru trai. Într-o stare jalnică s-au pomenit și tinerii, fiindcă, în primul rând, nu au unde munci. Mulți dintre ei formează brigăzi și pleacă la munci sezoniere în Federația Rusă sau în regiunile sudice ale Ucrainei. Pentru a-și asigura un trai mai îmbelșugat circa 20 de consăteni muncesc în prezent în Grecia, Italia, Polonia, Israel, Portugalia. După cum mărturisesc rudele acestora, cei plecați la câștig sunt mulțumiți de salariile pe care le primesc.

Conform statisticii oficiale, la 1 ianuarie 1999 numărul populației era la Pătrăuții de Jos, sat ce face parte din actualul raion Storjineț, de 3850 locuitori.

Din aceștia 3518 sunt români, 285 poloni, 25 ucraineni, 10 „moldoveni”, 7 ruși, 3 evrei, 2 coreeni, un tătar și un bielorus. Din 1991 până la 1 ianuarie 1999 în sat s-au stabilit cu traiul 21 persoane, dintre care 15 ucraineni, 3 ruși, 2 „moldoveni” și un bielorus, atât prin căsătorii mixte, cât și din alte motive. În prezent 260 fii și fiice ale satului Pătrăuții de Jos locuiesc în afara regiunii Cernăuți. Cei mai mulți din aceștia s-au statornicit în regiunile sudice ale Ucrainei, precum și în Republicile Baltice, fiindcă acolo și-au putut găsi de lucru. Alții, în căutarea unui trai mai fericit, au ajuns chiar până în Siberia și Extremul Orient. Unii au rămas în Republica Moldova, unde au obținut studii superioare și medii de specialitate și au fost repartizați în câmpul muncii.

În ce privește componența religioasă a populației, predominant este numărul ortodocșilor - 3455 persoane. 320 sunt catolici, 60 - baptiști, 15 - adventiști. Catolicii au propria lor biserică în cătunul Arșița. Este de menționat faptul că imediat după primul război mondial în Pătrăuții de Jos s-au stabilit persoane care au încetățenit aici curentele neoprotestante. Baptiștii își au aici propria casă de rugăciune, precum și cimitirul lor.

Chiar dacă criza economică și financiară s-a acutizat în Ucraina și numărul populației din această țară a început să scadă în rezultatul înrăutățirii stării ei materiale, la Pătrăuții de Jos natalitatea a depășit mortalitatea și sporul de locuitori a fost cel ce reiese din următorul tabel:

Anii	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
nou-născuți	68	76	86	84	74	57	60	57
decedați	37	35	35	33	39	36	31	45
sporul	31	41	51	51	35	31	29	12

După cum vedem, cel mai mare spor de populație s-a înregistrat aici în anii 1993 și 1994. Dar, odată cu scăderea nivelului de trai, a început să fie mai mic numărul de nașteri.

Deci, în 1998 sporul a fost de numai 12 persoane, adică de peste 4 ori mai mic în-comparație cu anul 1994.

Prima școală a fost deschisă în sat în 1888. Era o școală începătoare, cu limba de predare germană. Bunicii noștri au învățat în limba germană, părinții - în limba română, iar după venirea puterii sovietice limba oficială a fost declarată în învățământ „limba moldovenască”. Acum predarea obiectelor de studiu în această școală se face în limbile română și ucraineană. În prezent peste o sută de persoane născute în Pătrăuți de Jos au studii superioare, dintre care 50 sunt profesori școlari (26 din aceștia își desfășoară activitatea la cele două școli din sat). Mai avem 16 ingineri, 8 medici, 4 preoți, 3 economiști. Pătrăuții de Jos sunt baștină actualului șef al administrației raionale de stat din Storojineț, Arcadie Schipor, a docentului de la Universitatea din Cernăuți Ilie Popescu, a deputatului în Rada Supremă a Ucrainei, Ion Popescu, a juristului Nicolae Popescu. Mai menționăm faptul că la 1 ianuarie 1999 numărul elevilor școlii medii era de 440, cel al profesorilor - de 41, dintre care 25 fiind de obârșie din acest sat (19 având studii superioare și 6 - studii medii de specialitate). În școala medie incompletă din cătunul Arșița învățau la acea dată 160 elevi, dintre care 100 erau români, iar 60 - poloni. Din 1992 limba de predare în această școală, care ar putea fi româno-polonă, este cea ucraineană. Aici își desfășoară activitatea 15 profesori și învățători. Limba română se predă aici în cadrul cursurilor facultative, adică nu se studiază în mod obligatoriu, fapt ce va duce, treptat la înstrăinarea unei părți a populației satului storojinețean Pătrăuții de Jos.

Pedagogiul din cernăuți (1848-1947)

O prestigioasă școală românească din Bucovina

Prof. Victor DOBRESCU

În cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Imperiul habsburgic învățământul secundar și superior era bine organizat, în schimb învățământul primar (poporal) lăsa mult de dorit. Pentru organizarea învățământului în imperiul din care de la 1774 făcea parte și Bucovina, din Prusia a fost adus profesorul Johann I. Felbiger. Acesta a întocmit „Planul general al școlilor normale, principale și triviale din toate țărilor ereditare cezaro-crăiești”, care, evident, a contribuit la modernizarea învățământului în epocă. Se prevedea ca în fiecare provincie să se instituie câte o comisie școlară cu menirea de a organiza și conduce învățământul. Pe lângă principalele școli triviale s-au înființat și școli normale, care pregăteau învățători pentru celelalte școli¹, în special pentru școlile sătești.

O astfel de școală a luat ființă și la Cernăuți. Aici au fost organizate cursuri de preparandie - Preparandia Ortodoxă Orientală de învățători, cu durata de 6 luni - 2 ani. Inițiatorul acestor cursuri a fost Cari Enzenberg, cel de al doilea guvernator militar al Bucovinei. Ca profesor pentru cursurile ce s-au deschis la 1 martie 1784 a fost adus din Târgu-Mureș Anton Marki, cunosător al limbii române. Din cei 69 de elevi, români erau doar 4. Însă cursurile se desfășurau atunci numai în limba română. La cursul de preparandie se predau: pedagogie - 5 ore, traduceri din Comenius - 3 ore, gramatică practică - 3 ore, aritmetică și caligrafie - 3 ore², folosindu-se „Cartea necesară pentru dascăli” a lui Felbiger.

¹ M. Grigoroviță, *Învățământul în nordul Bucovinei (1775-1944)*, EDP, București, 1993, p. 34.

² Ibidem, p. 35.

La 6 august 1786 Bucovina a fost alipită, ca un simplu cerc administrativ, la Galiția. Conducerea administrației de la Lemberg era poloneză și catolică. În acest sens, istoricul austriac Ferdinand Zieglauer aprecia că unirea cu Galiția a constituit pentru Bucovina o soluție nefericită, iar învățământul a avut de înregistrat un regres izbitor. Deja în anul 1817 în școlile din Bucovina a fost introdusă limba polonă, deoarece administrația galițiană nu ținea cont de caracterul românesc și ortodox al ținutului răpit Moldovei. La 4 martie 1849 Bucovina va deveni duet autonom, dar sub îndrumarea Consistoriului episcopal ortodox român din Cernăuți școlile vor trece abia în 1851. Încă la 12 octombrie 1848 Consistoriul episcopal al Bucovinei a înștiințat protopopiatele din Bucovina despre înființarea Preparandiei prin decretul ministerial nr. 6111/17 sept. 1848. Cursul de preparandie de doi ani, în limba română, a fost inaugurat la Cernăuți la 17 decembrie 1848. La acest curs erau primiți tineri care împlineau vârsta de 16 ani și erau absolvenți ai gimnaziului inferior, dovadă că școala era de grad mediu. Se predau următoarele obiecte, religia - 2 ore, învățătura despre trup și suflet (citire și metodică) - 3 ore, scriere, geometrie și desen cu metodică - 4 ore; gramatică, stilistică, logica populară cu metodică - 4 ore; istorie naturală, fizică, economie populară și tehnologie cu metodică - 5 ore; pedagogie și didactică 2 ore; muzică și gimnastică - 1 oră³.

Cursul preparandiei era predat în limba română la început: s-a trecut apoi și la limba rusă și doar un singur obiect era predat în limba germană. Durata cursului era de doi ani. Primul an era teoretic, iar al doilea - practic. La înscriere se cereau certificatul de botez și atestatul de absolvire a unei școli. Corpul didactic era compus din 5 învățători, iar cursurile erau ținute în localul Școlii triviale din Cernăuți⁴.

În baza Legii privind învățământul primar imperial din 14 mai 1869, Ministerul Instrucțiunii și Cultelor din Viena a înființat la Cernăuți un Consiliu școlar și a propus deschiderea, în

³ I. Dârdală. înființarea Preparandiei din Bucovina, în: „Revista de Pedagogie”, XVI, nr. 11/1967, p.71.

⁴ Ibidem, p. 72.

capitala Bucovinei, a Pedagogiului pentru pregătirea învățătorilor. Evident, odată cu crearea acestuia se desființau cele două preparandii - cea de la Cernăuți și cea de la Suceava, care formau corpul didactic de la școlile populare. Cursurile Pedagogiului din Cernăuți au început la 1 octombrie 1870. Din primii 15 elevi, români erau atunci doar trei. Concomitent, a fost deschisă și o școală de aplicație cu 234 de elevi. Director a fost numit românul Dimitrie Isopescu. Limba de predare era cea germană, iar limbile română și ucraineană erau simple obiecte de studiu. Această anomalie pedagogică a fost vehement combătută de către frații Hurmuzachi și de către omul politic bucovinean Eugen Stârcea, care au întocmit un memoriu, trimițându-l la Viena, în care arătau că „această școală normală de stat este mai degrabă un bine chibzuit și eficace mijloc pentru deznaționalizarea noastră”⁵. Unele cadre didactice învățau românește de la elevii lor. Primul profesor de limba română a fost aici Ioan Drogli, fostul director al Preparandiei din Cernăuți și cumnat al lui Mihai Eminescu. În 1879 s-a ținut examenul de maturitate, pe care l-au luat 12 absolvenți⁶. Corpul didactic era compus din: Bumbac Ion, Drogli Ioan, Halițki Leon, Klimeczek Mihai I, Hlibovițchi Ion, Kraus Conrad, Luția Elias, Prelici Victor, Simiginowicz Adolf, Ciuntuleac Elias (religie), Lewandowski Ladislau, Vota Iosef etc.⁷ În 1872 a luat ființă secția de învățătoare cu limba de predare germană. În același an s-a ținut primul curs de perfecționare, la care au participat 38 de învățători. Atunci la Pedagogiul din Cernăuți erau înscriși 64 de băieți și 8 fete ortodoxe, iar revista bisericească „Candela”, abia înființată, îi îndemna pe părinți să dea a această școală copii ortodocși și români⁸.

În mai 1888 Pedagogiul s-a mutat în noul local din strada Eminescu, nr. 15, cu școala și grădinița de aplicație. Școala dispunea de 6500 mp de grădină, din care o parte a fost

⁵ C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1926, p.147

⁶ G. Galan, *Scurt istoric al Școlii Normale din Cernăuți* (msse), p.1

⁷ Hof und Staats, *Handbuch der Österreich-Ungarn. Monarchie*, Wien, 1878, p. 666.

⁸ „Candela”, nr. 12 din 11.XII.1883.

transformată ulterior în teren de sport. Dimitrie Isopescu a fost cel dintâi profesor de pedagogie în limba română din Bucovina. Ca noi obiecte de studiu au fost introduse cântarea bisericească și lucrul manual. Dimitrie Isopescu a întemeiat în 1872 Asociația învățătorilor din Bucovina și a fost redactor al revistei „Foaia pedagogică bucovineană” (în limba germană), prima revistă didactică din Bucovina. A alcătuit și câteva manuale didactice, ca, de exemplu, A întâia, A doua și A treia carte pentru deprinderea limbii germane (prelucrate după Roth), Carte de cetire pentru al IV-lea, al V-lea și al VI-lea an al școlilor populare (colectiv cu I. Luția și N. Iremievici-Dubău). Simion Reli, om de cultură și istoric regional, considera că D. Isopescu „a fost primul pedagog al Bucovinei de altădată, care a propovăduit principiul metodic al școlii active și principiul naționalizării educației și al moralizării maselor românești prin școală și biserică”⁹.

După decesul profesorului D. Isopescu (anul 1901) director al Pedagogiului din Cernăuți a fost numit profesorul Mihail Cușniriuc, care a condus școala în timpuri grele, până în 1919. În 1906 profesor la această școală este numit Gheorghe Tofan, adevăratul apostol al limbii române în Bucovina, despre care elevul său Emil Boca scria: „Aici, el a desfășurat între elevii săi o activitate care nu știu cum se împăca cu programa oficială a acestei școli împărătești cu limba de predare germană... Ce va fi scris el în condici nu știu. Știm că trebuia să învățăm o limbă românească aleasă corectă: trebuia să scriem bine, literar; să avem respectul cuvenit pentru ortografie și gramatică; trebuia să cunoaștem istoria națională în modul cel mai temeinic; trebuia să cunoaștem evoluția limbii, istoria literaturii și să fi citit toate operele scriitorilor români”¹⁰. În 1907 la Pedagogiul (Școala Normală) din Cernăuți erau înscriși 321 de elevi, dintre care 174 români. În 1909 școala se desparte în trei secții naționale: germană, română și ucraineană, conduse de un profesor coauditor, subordonat directorului

⁹ M. Lutic, *Isopescu Dimitrie (1839-1901)*, în: „Literatura și Arta”, Chișinău, nr. 45/1993, p. 7.

¹⁰ G. Galan, *op.cit.*, p. 3.

Cușniriuc. Clasele germane aveau câte 35 de elevi, iar cele românești și ucrainene câte 40. Limba de predare era cea maternă. La secția învățătoare, unde erau 18 eleve române, limba de predare era germana, cu excepția religiei. Spre a acoperi lipsa unei secții românești, „Asociația corpului didactic român din Bucovina” a înființat în anul 1912 la Cernăuți Școala normală particulară de învățătoare cu limba de predare română.

Corpul didactic al Pedagogiului era compus din profesori cu titluri academice, care și-au ocupat posturile prin concurs¹¹.

Ca să ne edificăm asupra învățământului austriac, mă voi referi la articolul din 1868 al lui Alecu Hurmuzachi „Care e caracterul și tendința învățământului la noi”. În acest articol cărturarul bucovinean menționa că „... învățământul național se mărginește la predarea religiei și ca obiect secundar, a limbii române. De istorie și geografie nici urmă... Elevul, despărțindu-se de casa părintească pentru un lung șir de ani îndată ce intră în școlile acestea, trăind în deplină izolare sufletească și trupească de popor, nestând prin materiile, spiritul și inima învățământului în nici un raport moral cu acesta, primind acest învățământ în limba străină, pierzând încet din memorie și apoi din inimă toate tradițiile părintești, ne mai auzind, afară de orele când se predă limba, nici o jmintire de ai săi... iată, cum crește tinerețea noastră, cum se cresc generațiile viitoare”¹².

În acest sens ilustrativ este articolul „Cum a fost pe vremuri școala din Pătrăuți pe Suceava”, scris de Leca Morariu, un alt cărturar bucovinean notoriu, în acest articol se arăta cum erau umiliți elevii și dascălii români de către autoritățile școlare austriece, dacă îndrăzneau să vorbească în școală românește. În asemenea cazuri, aceștia erau sancționați cu „cinci bote la dos sau cinci ceasuri de închisoare”¹³. Elevului, care îndrăznea să vorbească românește, „îi atârna de gât un măgar zugrăvit pe-o tablă de Imn pe care trebuia s-o poarte întreaga săptămână.

¹¹ Ibidem

¹² A. Hurmuzachi, *Care e caracterul și tendința învățământului la noi*, în: „Literatura și Arta”, nr.8/1990, p. 8.

¹³ L. Morariu, *Ce-a fost odată*, București, Casa Școalelor, 1926.

Sâmbăta îi aduna pe școlarii din toate clasele și toți aveau dreptul de a stuchi (scurpa) asupra păcătoșilor români...”¹⁴

După revenirea Bucovinei la sânul Patriei-mame, Școala Normală din Cernăuți a fost orientată pe făgașul românizării. Elevii de la secțiile germană și ucraineană au fost trecuți la secția română cu durată de 6 ani, după sistemul din Vechiul Regat. Secția de fete s-a scindat în trei secțiuni: română, ucraineană și germană, creându-se și o secție polonă (mixtă). În 1919 director al Școlii Normale din Cernăuți a fost numit profesorul Gheorghe Tofan (1880-1920), care era și secretar al resortului Instrucțiunii Publice din cadrul guvernului Bucovinei și redactor al revistei bucovinene „Școala”. Personalitate de seamă a școlii și publicisticii românești din Bucovina, militant pentru realizarea unității naționale a românilor, Gh. Tofan a fost organizatorul primului Congres al învățătorilor români din toate provinciile vechii Dacii, care s-a ținut la Suceava în 1914¹⁵. Dintre lucrările sale, cea mai importantă este „Din istoricul învățământului din Bucovina” (1919), lucrare rămasă în manuscris și păstrată la Biblioteca pedagogică din București. După decesul lui Gh. Tofan, director al Școlii Normale din Cernăuți a fost numit profesorul Laurențiu Tomoiogă.

În anul școlar 1913/1914 Pedagogiul funcționa cu 12 clase și 480 elevi, iar în anul școlar 1921/1922 - cu 27 de clase și 817 elevi, dintre care 271 băieți și 546 fete, numărul românilor fiind de 408. În baza ordinului nr. 4908/7 sept. 1922 al Directoratului pentru Instrucțiunea Publică din Cernăuți, secțiile cu alte limbi de predare decât cea a statului s-au desființat, formându-se un institut unitar cu clase paralele: învățători și învățătoare¹⁶.

La 1 septembrie 1923 secția de fete se separă de Școala Normală de băieți, care a rămas în clădirea din strada Eminescu, nr. 15. Școala Normală de fete „Maria Voichița” s-a mutat în localul Școlii primare din strada Cuza Vodă, nr. 4, având ca

¹⁴ C. Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni*, Cernăuți, 1893, p. 30.

¹⁵ *Știința în Bucovina, Ghid bibliografic*, vol. III, Suceava, 1984, p. 319.

¹⁶ G. Galan. *op. cit.*, p. 4.

directoare pe profesoara Victoria Constantinescu. În spațiul rămas liber a luat ființă, la 19 decembrie 1923, internatul școlar¹⁷.

În perioada de tranziție de la învățământul austriac la cel românesc au avut loc următoarele schimbări:

Ministerul Instrucțiunii din București a dispus la sfârșitul anului 1918 înlocuirea limbii de predare germană cu cea română;

Secretariatul pentru Instrucția Publică din Bucovina prin ord. nr. 5214 din 16 august 1920 a dispus ca în toate școlile secundare limba română să fie predată numai de persoane de naționalitate română și cu studii universitare;

Consiliul școlar al Țării Bucovinei prin ord. 16704 din 24 decembrie 1918 a dispus introducerea predării istoriei și geografiei României în locul celor austriece, iar prin ord. nr. 6577 din 16 iunie 1920 - ca aceste discipline să se predea de profesori români și după manuale românești (manualele austriece au fost retrase din uz);

Ministerul Instrucțiunii a dispus trecerea la Programa analitică din Vechiul Regat, începând cu 1 ianuarie 1921.

La 1 martie 1921 a avut loc Conferința corpului didactic al Școlii Normale din Cernăuți. Ea a discutat și a adoptat:

- orarul de studii pentru sem. II al anului școlar 1920/1921 după programa din țară;
- folosirea manualelor din țară;
- desființarea cursului pregătitor de doi ani;
- introducerea termenului de învățământ de 6 ani.

Prin adresa nr. 25371 din 19 septembrie 1924 Ministerul Agriculturii și Domeniilor aducea la cunoștința Școlii Normale de băieți din Cernăuți că i s-au repartizat 14 hectare de pământ din moșia Camena, lângă Spitalul de boli nervoase, pământ destinat fermei școlare¹⁸.

În ziua de 20 mai 1923 această școală a fost vizitată de regele Ferdinand I, fiind întâmpinat de directorul Laurențiu Tomoiogă, de întregul corp didactic și de elevi.

¹⁷ M. Grigoroviță, *op. cit.*, p. 48.

¹⁸ H. Burdujan, *Aspecte din specificul muncii în Școală normală de băieți, Cernăuți* (msse), P-1.

Cu acel prilej, corul școlii, dirijat de profesorul Alexandru Zavulovici, a interpretat mai multe cântece patriotice. Aceasta era prima vizită a familiei regale în Bucovina¹⁹.

Funcția de director al Școlii Normale a exercitat-o între anii 1921-1938 profesorul Laurențiu Tomoioagă (1880-1952), personalitate cu vaste cunoștințe de specialitate, care a fost însărcinată de către Ministerul Educației Naționale să elaboreze manualele de științe naturale pentru învățământul secundar. În 1918 a fost ales secretar al Consiliului Național Român, și a îndeplinit funcția de director general al învățământului din Bucovina. După unire a deținut funcții de răspundere în învățământ: a fost secretar general în cadrul Ministerului Instrucțiunii Publice și inspector-șef al Regiunii a XIV-a școlare din Cernăuți, întotdeauna a muncit cu abnegație și pasiune. La clasă el nu avea elevi corigenți sau repetenți. Și aceasta datorită faptului că peste 80 la sută din cunoștințe și deprinderi erau însușite de către elevi în clasă. Pedagog prin vocație, în actul de predare-învățare el punea accentul pe receptare-creație-trăire, pe cultivarea năzuinței spre bine, frumos și adevăr. S-a preocupat intens de buna pregătire teoretică a viitorilor dascăli, considerând că învățătorul trebuie să fie pârghia de ridicare culturală și economică a țăranilor, exponent al culturii, științei și artei în rândurile populației. El zicea: „Voi veți fi apostolii neamului, luminătorii satelor”. S-a îngrijit permanent pentru asigurarea celor mai bune condiții de învățătură și trai ale elevilor în școală și internat. A redactat Regulamentul de ordine interioară, prin care a instituit autoconducerea elevilor. Un absolvent al său considera că era un om cu multă prestanță, care se impunea prin vasta sa cultură, prin corectitudinea în relațiile cu oamenii, conștiinciozitatea în îndeplinirea obligațiilor de serviciu și disciplina exemplară în muncă²⁰.

Cu toată rigiditatea regimului de muncă și odihnă din școală, atmosfera era luminoasă și generoasă, îndrumată spre cultura autentică cu implicații formative, printr-un cadru rațional și eficient.

¹⁹ *Magazin istoric*, XXXI, nr. 4/1997, p. 39.

²⁰ H. Burdujan. *op. cit.*, p. 4.

Existau multe posibilități de contact ale elevilor cu lumea din afara grilajului școlii. Plimbarea zilnică în parcul Dominic, săptămânal, sâmbăta după masă, elevii interni beneficiau de învoirea generală în oraș pentru a-și face diverse cumpărături, a vizita rudele și cunoscuții, pentru vizionări de filme, plimbări prin centru, cercetarea librăriilor etc. Vizionarea spectacolelor se făcea de obicei, în grup duminica dimineată, la teatru. Tot așa erau organizate plecările la concerte, expoziții, conferințe. Pentru probleme speciale se acorda bilet de voie în oraș semnat de prof. diriginte sau pedagog²¹.

În oraș elevii apăreau în frumoase costume populare bucovinene ori în uniforma de cercetaș sau străjer. Ministerul Instrucțiunii cu adresa nr. 2382/1936 comunica școlilor că elevii erau obligați să poarte uniforma școlară cu numărul de ordine cusut pe brațul stâng. Numai elevilor școlilor normale li se îngăduia să poarte costumul național, iar elevilor școlilor secundare din Bucovina - să poarte pitorescul costum al regiunii²².

Unii elevi erau figuranți în diferite spectacole la Teatrul Național („Crai Nou”, „Iorgu de la Sadagura” etc), alții erau membri activi ai Societății muzicale „Armonia” sau făceau parte din Corul mitropolitan ce cânta la Catedrala ortodoxă. Unii elevi urmau paralel și cursurile Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică sau cele de pe lângă Filarmonica municipală, ca, de exemplu, elevul Buta Victor²³.

Cu ocazia zilelor festive și a sărbătorilor naționale, la încheierea trimestrului și a anului școlar erau organizate serbări la care participau locuitorii din jurul școlii. De mare amploare era tradiționala sărbătoare a datinilor și obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou, desfășurată pe scena Teatrului Național în colaborare cu Școala Normală de fete. Anual erau organizate programe cultural-artistice în suburbiile orașului, unde elevii din ultimul an țineau conferințe pe teme de educație.

²¹ Ibidem, p. 11.

²² *Buletinul școlar* nr.5/1936, p.3

²³ H. Burdujan. *op. cit.*, p. 11.

Excursiile școlare în împrejurimile orașului erau destinate cunoașterii mediului înconjurător și cultivării locuitorilor prin prezentarea de programe cultural-artistice. Duminica și în sărbătorile legale elevii participau la serviciile divine oficiate în biserica Sf. Paraschiva, unde veneau și elevele de la Liceul ortodox de fete.

Printre preocupările culturale ale elevilor era și redactarea revistei școlare „Plaiul Fagilor”, care a apărut din anul 1928²⁴.

În articolul „Școala ce ne trebuie”, poetul bucovinean Gavril Rotică făcea următoarea constatare: „Școala românească, romantică și visătoare, plină de iluzii, ne-a plimbat o viață întreagă pe mincinoase poteci de mătase, în loc să ne îndrepte pașii pe drumul pietros, dar sigur al realității și care aveau să ne trezească în chip așa de crud. Am plătit scump această educație cu decepția de acum un an (1914). Cum eram vizionari, credeam că la România Mare se ajunge repede. Căderea bruscă a fost cea mai clară dovadă a educației noastre greșite. Războiul ne-a indicat și drumul spre școala care ne-a lipsit. Am plecat de acasă cercetași păpuși și ne-am înapoiat oameni români”²⁵. Referitor la desfășurarea învățământului în limba maternă, Rotică spunea. „Trei bunuri sfinte mai presus de toate sunt păstrate în adâncul inimilor noastre: pământul, legea strămoșească și limba”²⁶.

Pe parcursul celor 17 ani cât a condus școala, directorul L. Tomoioagă și-a asigurat un select corp didactic, care a lucrat în sensul dorinței exprimate de G. Rotică. În 1934 membri ai acestui corp au fost:

1. Ipolit Tarnavski - limba română
2. Emilian Goraș - limba română
3. Georges Dementhon - limba franceză
4. Petre Diaconu - matematici
5. Ion Cavulea - geografie
6. Vasile Strejac - științe naturale
7. Eugen Țintă - desen

²⁴ Ibidem, p. 12.

²⁵ G. Rotică. *Cele două Românii*, București, 1924, p. 18.

²⁶ Mitroplia Moldovei și Sucevei LXI, nr. 10-12/1985, p. 744.

8. Ioan Vlonga - istorie
9. Zaharie Percic - religie
10. Alexandru Zavulovici - muzică
11. Diomid Postulache - științe agricole
12. Alexandru Cuzmany - gimnastică
13. Petru Buga - lucru manual
14. Ioan Manea - pedagogie
15. Ioan Florea - psihologie
16. Dr. Gr. Tăbăcaru - igiena.

Numărul membrilor corpului didactic era de până la 27, însă cei nemenționați aici aveau doar ore la Școala Normală de băieți din Cernăuți. Toți erau oameni în vârstă, conștiincioși în îndeplinirea obligațiilor școlare. Fiecare tindea să asigure o pregătire temeinică elevilor în specialitatea lui²⁷. Școala Normală din Cernăuți s-a dezvoltat continuu, fiind considerată una din cele mai democratice școli normale din România. În anul școlar 1935/36 cursurile ei erau frecventate de către 237 de elevi, dintre care 217 români. Aici predau 23 de profesori și maiștri, dintre care 19 români. Evident, unii dintre profesori erau doctori în specialitățile respective. În anul 1931 numărul claselor s-a ridicat la 7, iar în 1934 - la 8. Până în 1948 s-a predat după planul de învățământ din 1929, prin care activitățile clasei a VIII-a se împărțeau în 1/3 teoretice și 2/3 practice. Prin legea privind organizarea învățământului primar-normal din 1939 se prevedea o pregătire specială pentru viața sătească și apropierea școlii normale de liceu²⁸, pentru a asigura dreptul învățătorilor la cultura universitară.

În formarea viitorilor învățători nu trebuie să omitem activitățile practice desfășurate în cadrul școlii de aplicație de către profesorii de pedagogie Ipan Abager, Ion Florea, Petre Apolzan și N.C. Enescu, precum și de către Institutorii Aurel Vogel, George Ucraineț, Orest Luâițju, Petrii Dreab/Dimitrie Staroste, și C. Spănu. De asemenea, trebuie să amintim de lucrările practice agricole din grădina școlii și ferma agricolă conduse de prof. dr. Aurel Voronîi,

²⁷ H. Burdujan. *op. cit.*, p. 9.

²⁸ G. Galan. *op. cit.*, p. 5.

Diohmid Postulache și ing. Ion Chiriță, precum și de lucrările agronomului C. Bocahcea, care locuia la ferma școlii. Nu se pot trece cu Vederea nici lucrările practice din atelierul de lucru manual: tâmplărie, sculptură în lemn, traforaj, pirogravură, legătorie cărți, aeromodelism, confecționare material didactic etc., conduse de prof. Alexandru Isopescu²⁹. Una din tradițiile dispărute în ultimul timp este corul școlar bisericesc. În perioada interbelică elevii Școlii Normale de băieți din Cernăuți, sub îndrumarea profesorului de muzică, a dirijorului și compozitorului Alexandru Zavulovici, au organizat un ansamblu coral pe trei voci, care dădea răspunsurile la Sfânta Liturghie din duminici și sărbătorile religioase, iar în Săptămâna patimilor elevii se spovedeau și se împărtășeau la biserica Sf. Paraschiva³⁰.

În anul școlar 1927/28 corul bisericesc era condus de elevii Ion Dreab și Mihai Mitriniuc din clasa a VIII-a și interpreta Liturghia lui Eusebie Mandicevski. În același timp elevii din clasele VII-VIII cântau și în corul mixt al Catedralei ortodoxe, dirijat de prof. Al. Zavulovici, în fiecare duminică, în partea a doua a Liturghiei, răspunsurile se dădeau alternativ din Liturghia lui Eusebie Mandicevski, Al. Zavulovici și Isidor Vorobchievici. Printre soliști se afla și distinsa Vera Mora (Carolina V. Șesah), solistă la Opera din Praga, cernăuțeană prin naștere, care avea o voce îngerească³¹.

Ocuparea prin ultimatum a nordului Bucovinei și a Ținutului Herța de către Uniunea Sovietică la 28 iunie 1940 a stârnit vii proteste în rândul profesorilor și elevilor Școlii Normale de băieți din Cernăuți. În anul școlar 1940/41 școala a fost transformată de către ocupanți în Școală pedagogică cu limba de predare ucraineană. Elevii în cea mai mare parte au rămas în teritoriul ocupat samavolnic și au pierdut acest an școlar. Profesorii, însă, în marea lor majoritate, s-au refugiat în România.

²⁹ H. Burdujan. *Momente din istoricul învățământului primar-normal din Bucovina* (msse), p. 5.

³⁰ *Teologie și viață II*, nr. 11-12/1992, p. 216-217.

³¹ Ibidem.

Eliberarea orașului Cernăuți de către Armata 3 română la 5 iulie 1941 a făcut posibilă reînceperea cursurilor la Școala Normală în ziua de 9 septembrie 1941, sub conducerea conf. univ. dr. Ipolit Tarnavski, care predă limbile română și latină și locuia în școală.

Ipolit Tarnavski s-a născut la 13 martie 1894 în satul rutenizat Rarancea din județul Cernăuți. Școala populară a urmat-o în satul de baștină, liceul - la Cernăuți, Facultatea de Litere și Filosofie - tot în capitala Bucovinei. Licența și-a luat-o în 1924 cu specialitatea „Limba și literatura română” (secundar limba germană cu doctorat). În învățământ a fost încadrat în 1919, când a început să predea cursuri la Liceul de băieți din Cernăuți. În 1938 a fost numit director al Școlii Normale de băieți și conferențiar la Universitatea din Cernăuți. În 1942 a fost transferat la Muzeul Limbii Române din Cluj. Bine pregătit din punct de vedere profesional și posedând un real talent pedagogic, la clasă el oficia lecția, nu o predă. A fost unul dintre cei mai iubiți profesori de către elevi, fiind și un mare domn³².

Director adjunct a fost numit ing. agronom Ion Chiriță, care conducea practica agricolă și ferma școlii.

Profesori au fost:

Dr. Constantin Loghin - limba română Dr. Ilie Mandiuc - limba română Emilian Goraș - limba română Dr. Aloia R. Grigorovici - istorie Nicolae Cavulea - geografie Dr. Otto Tarnavski - geografie Ion Nichiteanu - geografie Georges Demanthon - limba franceză Constantin Popescu - limba franceză Petru Diaconu - matematici Aurel Pop - matematici Ion Botez - matematici Vasile Strejac - științe naturale Scarlat Vianora - fizico-chimice Nicolae Enescu - pedagogie-psihologie Ion Nușfeleanu - pedagogie-psihologie Maria Popa Paladi - limba latină Ovid Țopa - istorie și drept Alexandru Zavulovici - muzică Alexandru Cuzmany - educație fizică Leon Hrușcă - desen-caligrafie Eugen Gâscă - desen-caligrafie Ing. Ioan Chiriță - științe agricole Pr. Toma Gherasimescu - religie Petru Buba - lucru manual Dr. Grigore

³² C. Kirițescu, *Anuarul învățământului școlar din România*, București, 1925, p. 10.

Tăbăcaru - igiena Agr. C. Bocancea - ferma I. Leca - pedagog-educator Lt. (r) Pavel Perebiceanu - matematici I. Buzdugan - pedol (administrator); Nicolae Brunevici - portar; Țopa + Țurcanu - îngrijitori etc.

Profesorul Ilie Mandiuc publica în ziarul „Bucovina” (nr. din 13 septembrie 1941) un articol-îndemn, în care releva: „Pentru refacerea și reconstrucția țării să ne smulgem din întuneric și în mersul unui salt frenetic să năvălim la lumină cu fruntea fierbinte și pieptul înainte, să ne dăruim cu patimă acestei noi bătălii de dezrobire morală”³³.

Când, în noiembrie 1942, profesorul Ipolit Tarnavschi a fost detașat la Muzeul Limbii Române din Cluj, director al Școlii Normale de băieți din Cernăuți a fost numit profesorul de istorie Alois R. Grigorovici. Acesta era născut la Suceava în ziua de 24 octombrie 1902. Școala normală a urmat-o în orașul natal, gimnaziul - la Viena și Suceava, iar Facultatea de Litere și Filosofie - la Cernăuți, luându-și licența în 1927. Teza de doctorat și-a susținut-o tot aici, în 1934, apoi a urmat cursuri de specializare la Paris. La 1 noiembrie 1926 a fost încadrat în învățământ ca profesor la Liceul de băieți din Lugoj. A trecut apoi la Liceul de băieți din Piatra Neamț, iar în 1937 a fost transferat la Școala Normală de băieți din Cernăuți și la Seminarul Pedagogic Universitar de aici. Din 1945 a predat la Liceul Comercial din Suceava, apoi - la București. S-a pensionat în 1957. S-a remarcat ca un pasionat istoric, activând și în cadrul Institutului de Istorie al Academiei³⁴.

În anul școlar 1943/44 Școala Normală de băieți din Cernăuți a fost militarizată. Cei 240 de elevi formau un batalion condus de opt. I. Grigoroșcuță, comandantul companiei 2 fiind lt. (r) Pavel Perebiceanu, iar comandant al plutonului 4 - slt. Mircea Hreamăță. Aveam uniformă de culoare bleu cu un triunghi portocaliu la guler.

În anul școlar 1941/42 Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor a luat o serie de măsuri pentru îmbunătățirea muncii în cadrul școlilor normale.

³³ G. Galan. *op. cit.*, p. 6.

³⁴ *Țara Fagilor*, I, nr. 4/1993, p. 7.

Astfel, prin adresa nr. 198.038/1941 s-a propus un schimb de elevi între școlile din vechiul Regat și provinciile alipite. Ministerul a dispus ca fiecare școală normală să țină la dispoziția lui câte 5 locuri la cls. I, pentru schimbul de elevi, care vor fi bursieri (ex. elevului Radu Florea din Muntenia).

Prin adresa nr. 246.387/1942, Ministerul a dispus ca, în fiecare școală, să funcționeze, la fiecare clasă câte un învățător cu însărcinarea de pedagog-educator. Aceștia erau recrutați din rândurile învățătorilor ce au fost pe front. Lor le revenea sarcina de a face educație patriotică și instrucție militară cu elevii normaliști.

Prin circulara nr. 62312/1941, Ministerul recomanda școlilor secundare să folosească elevii cei mai buni din ultima clasă ca ajutoare în supravegherea activității din școli la exercițiile fizice de înviorare, organizarea serviciilor etc., iar profesorii tineri erau chemați cu rândul să facă de serviciu în școală, având rolul de coordonatori ai activității cotidiene³⁵.

Evident, continua să fie aplicat și Regulamentul de ordine interioară moștenit de la profesorul I. Tomoioagă. La îndeplinirea Regulamentului școlar erau antrenați și elevii prin instituirea autoconducerii elevilor. Anumiți elevi aveau anumite răspunderi:

Șeful internatului (elev cls. VIII) urmărea îndeplinirea activităților zilnice;

Șefii de meditații supravegheau pregătirea lecțiilor pentru ziua următoare și erau retribuiți lunar;

Șefii de clasă făceau legătura cu direcțiunea școlii, dirigintele și profesorii clasei;

Șefii de dormitoare (elevi cl. VII) supravegheau îndeplinirea programului de dimineață și seară, ordinea și curățenia în internat, planificau plantoanele de noapte;

Elevul de serviciu la bucătărie (elev cls. VI-VII) avea de lucru timp de trei zile la rând. Acesta asista la scoaterea alimentelor din magazie și introducerea lor în cazan, supraveghea respectarea orelor de masa, precum și ordinea și curățenia în sala de mese;

³⁵ Școala Românească, aprilie-mai 1941, p. 118.

Elevul de serviciu la ferma școlii (elevi cl. V-VI) cu rândul de câte o zi îndeplinea lucrări curente³⁶.

În seara zilei de 18 martie 1944, pe la orele 23, clopotul școlii a sunat sinistru alarma. Ne-am adunat în careu în curte și directorul școlii ne-a anunțat consternat că Armata Sovietică (Frontul I. Ucrainean), pornind la 4 martie ofensiva de la Uman cu lovitura principală spre Cernăuți, a ajuns la Nistru și că școala în asemenea condiții își încheia activitatea. Toți elevii au fost promovați, iar a doua zi a avut loc capacitatea mică pentru clasele V-VI și examenul de capacitate pentru învățători³⁷. Mulți elevi s-au împrăștiat pe la casele lor, îngrijorați de cele ce urmau să se întâmple. La 25 martie 1944 școala a fost evacuată la Abrud, județul Alba. Au plecat în refugiu cu școala personalul administrativ, câțiva profesori, printre care Ion Nichiteanu, Petru Diaconu, Vasile Strejac, Ion Mușfeleanu, precum și grupul de elevi refugiați din nord-estul Ardealului și alții (printre care și subsemnatul). A fost, evident, ridicat utilajul laboratoarelor, al sălii de gimnastică, a fost, de asemenea, ridicată și arhiva Școlii Normale de băieți din Cernăuți.

La 29 martie 1944 trupele sovietice au ocupat Cernăuții și au reinstaurat puterea sovietică. Noi, însă, în acea zi nu ne mai aflam în capitala Bucovinei. Trenul cu care călătoream spre Abrud staționa mult prin gări și triaje. Abia la 3 aprilie 1944 am pornit din triajul Gării de Nord din București înspre Transilvania, triaj care a doua zi a fost bombardat în mod sălbatic de către aviația anglo-americană. La 6 aprilie am ajuns la destinație, adică la Școala Normală de băieți „Andrei Șaguna” din Abrud. Ne-am încadrat în programul școlii, continuând cursurile până la sfârșitul anului școlar. Director al școlii era profesorul Ion

Micu, un bun român și un bun gospodar. Aici, în iarna anului 1945 a decedat profesorul Petru Diaconul.

Autoritățile locale s-au purtat omenește cu elevii refugiați din nordul Bucovinei până la 1 decembrie 1944. În acea zi am fost convocați la comisariatul de poliție și ni s-a pus în vedere că trebuia să ne prezentăm la Comisia de Control sovietică (Aliată) din Alba

³⁶ H. Burdujan. *Aspecte...*, p. 1.

³⁷ G. Galan. *op. cit.*, p. 6.

Iulia în vederea repatrierii în URSS, conform articolului 5 din Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944. Neam sustras acestei obligații ori de câte ori ne vizita poliția. Ne ascundeam în tufișurile din spatele școlii pe dealul Știurțului, Dar într-o noapte din ultima decadă a lunii mai 1945, poliția a înconjurat școala și ne-a reținut. Ziua participam la cursuri cu polițistul pe coridorul școlii pentru încheierea situației pe trimestrul III al anului 1945, iar noaptea eram cazați la comisariatul de poliție, aflându-ne sub pază. În ziua de 15 iunie 1945 am fost trimiși sub escortă polițienească la numita comisie. Distanța de 33 km dintre Abrud și Zlatna am parcurs-o noaptea pe jos. Dimineata am luat trenul de linie îngustă, „Mocănița” de la Zlatna la Alba Iulia. Am fost duși la prefectură. Aici am fost prezentați Comisiei româno-sovietice, unde ni s-au cerut documentele doveditoare, din care să rezulte că în anul 1940 am fost refugiați în țară. Ni s-a eliberat o dovadă că nu eram cetățeni sovietici și că nu urmam să fim repatriați în Uniunea Sovietică. Cei ce nu posedau documente doveditoare au fost reținuți și cazați! a hotelul „Dacia”, de unde urmau să fie repatriați. Cei mai mulți au abandonat: bunurile ce le aveau acolo și au dispărut. Astăzi se știe care a fost soarta celor ce-au acceptat să se repatrieze: au fost deportați în Siberia, de unde nu s-au mai întors...

După terminarea anului școlar 1944/45 școala s-a întors din evacuare la Suceava. Am fost cazați în Internatul „Vasile Cocârlă”. Inițial s-a intenționat ca școala noastră să se unifice cu Școala Normală de fete din Gura Humorului, unde directoare era Silvia Bălan, dar s-a renunțat. În octombrie 1945 am fost transferați din Suceava la Siret, în locul fostului liceu cu gimnaziul comercial împreună. Aici școala a funcționat până la sfârșitul anului școlar 1946/47, când a fost desființată din motive economice, dar și politice: în Siret a fost deschisă Școala Pedagogică Ucraineană. Examenul de capacitate l-am susținut la Școala Normală de băieți „Alexandru Vlahuță” din Șendriceni, județul Dorohoi. Elevii din ciclul superior s-au împrăștiat ca potârnicile pe la diferite școli normale din țară. Astfel, la Caransebeș au poposit elevii Octavian Sandu, Ion Bașniță, Radu Florea și Ion Bulat; la Năsăud - elevii Valerian și George Galan, Ion Cuciureanu, Ion Brădățeanu, Ion Capră, Visarion Vasilovschi, Victor Plăcintă.

Mulți s-au dus la Șendriceni și la Piatra Neamț. Cei din ciclul inferior, printre care și George Muntean, au trecut la diferite licee.

La Siret au venit personalul administrativ și arhiva școlii, căci utilajele ei au fost predate rușilor în cadrul Convenției de Armistițiu, câțiva membri ai corpului didactic, printre care prof. Vasile Strejac, agronomul C. Bocancea și institutorul Constatnin Spânu. Evident, aici au mai venit și elevii refugiați din nordul Bucovinei. Aici profesorul Strejac a fost lovit de o paralizie parțială.

Umbla șchiop și, uitat de toți, s-a stins în mare mizerie. Era născut în Roșă, suburbie a Cernăuților, a urmat studiile în orașul natal, devenind profesor în anul 1912, iar în perioada 1921-1947 a funcționat neîntrerupt la Școala Normală de băieți din Cernăuți. A fost un savant în specialitatea sa și e păcat că a avut parte de o soartă atât de tristă. Mormântul său, ca și cel al profesorului Alexandru Zavulovici, se află în Cimitirul Central din Suceava. În Siret, director ne-a fost pr. Gheorghe Dușceac, care preda și religia. Era născut la 9 ianuarie 1892 în satul Cupca din județul Storojineț.

Școala poporală a urmat-o în satul de baștină, iar liceul și Facultatea de Teologie - în Cernăuți. Licența și-a luat-o în 1918, iar activitatea didactică și-a început-o la Liceul din Siret în 1923. În 1944 a fost numit director al Gimnaziului comercial mixt din Siret, iar în 1945 - și al Școlii Normale de băieți, întoarsă din evacuare. Purta reverendă și făcea politică liberală. A decedat la 3 martie 1950.

Ceilalți membri ai corpului didactic au fost:

Silvestru Zahorodnei - științe pedagogice

Vasile Strejac - științe naturale

Dr. Gheorghe Cliveț- medicină

Ana Teleagă - geografie

Iacob Kamil - istorie

Aurora Martinescu - științe fizico-chimice

Mihai Cosmineanu- limba română

Sidonia Frimet - limba română

Edith Pariser- limba franceză

Erna Landmann - matematici

Ștefan Strătescu - educație fizică

Hildegarde Tomaseck - dreptul
Constantin Bocancea - științe agricole
Constantin Alexandru - muzică
Leon Scarlat - cooperatie
Constantin Spănu - institutor șc. aplicație
M. Dumbravă - pedagog-instructor
Pr. Octavian Gheorghian - religie etc.

Deși colectivul didactic de la Siret era modest în comparație cu cel de la Cernăuți, în sensul că unii profesori aveau studii incomplete sau nu predaseră la ciclul liceal, totuși s-au străduit să fie la înălțimea chemării. Elevii s-au confruntat cu multe privațiuni materiale.

Din ultima promoție de absolvenți au făcut parte:

Alexa Ion - Mălini, jud. Baia
Andronic Ioan - Pârteștii de Jos, jud. Suceava
Antioh Gheorghe - Hălăucești, jud. Roman
Blănaru Mihai - Suceava
Bălan Constantin - Brusturi, jud. Baia
Cordeleanu Victor, Chetroșița, jud. Bălți
Dobrescu Victor, Prevoroachie, jud. Cernăuți
Iacob Ion - Fântânelele, jud. Botoșani
Levițchi Victor - Larga, jud. Hotin
Paulencu Dumitru - Voloca, jud. Cernăuți
Piuaru Ioan - Bunești, jud. Baia³⁸

În preajma alegerilor parlamentare de la 19 noiembrie 1946, situația la Siret era incertă. Grăniceri nu existau pe granița cu URSS. Aproape zilnic aveau loc demonstrații și mitinguri ale populației evreiești cu drapele israelite sau cuvântări ale agitatorilor ruteni din balconul primăriei. Într-o zi de târg, țăranii români din satele din jur au defilat și ei cu drapelul tricolor, dar steagul a fost smuls de un grup de huligani, care se aflau într-un camion, iar țăranii au fost împrăștiți de poliție. Într-o zi am fost reținut pe stradă, pe când mă plimbam alături de colegul Victor Levițchi.

³⁸ V. Dobrescu. *Caiet de planuri de lecții*, Siret, 1947, p. 4-5.

Am fost dus la comisariatul de poliție pe motiv că purtam insigne cu efigia regelui Mihai I.

Cu ocazia alegerilor din toamna anului 1946 am fost în prealabil sfătuit de către conducerea școlii să votăm soarele, căci, contrar, nu vom beneficia de masă și casă la internatul școlii. Secția de votare se găsea chiar în localul școlii noastre, iar la intrare se aflau saci cu nisip și un ostaș echipat ca de război cu o pușcă mitralieră în poziție de tragere. Am votat așa cum am fost sfătuit, dar mai degrabă de frică, decât de eventuale consecințe. Țăranii români din satele vecine, veniți la votare călări și cu steaguri tricolore, au fost împiedicați să voteze de către poliție și grupuri formate de comuniști.

Un eveniment deosebit pentru noi a fost invitarea la Cercul cultural al învățătorilor din plasa Siret, condus de învățătorul George Ghicioc din Tereblecea, care mai târziu a fost înlăturat în mod abuziv din învățământ. Ședința Cercului a avut loc la 19 decembrie 1946 în localul Școlii primare de băieți și la ea au participat, pe lângă învățători, elevii normaliști din clasa a VIII-a, conduși de profesorul Silvestru Zahorodnei institutorul la Școala de aplicație, Constantin Spânu, precum și de către învățătorul Nicolae Cudla, directorul școlii și învățătorul Max Grunichevici, subrevizor școlar la plasa Siret. După asistența la lecția deschisă și prezentarea referatului metodic, s-a trecut la discuții. Deoarece se indica să se învețe „Internaționala”, învățătorul Iancu Istrate din Calafindești a intervenit, arătând că „De câte ori aud Internaționale, parcă îmi bat în cap mii de ciocane”. Noi, elevii, neam mirat de îndrăzneala și verticalitatea acestui învățător și am hotărât să ne solidarizăm cu el. În acest sens colegii m-au însărcinat să-i scriem și să-i urmărim exemplul. Am scris o ilustrată, prin care împărtășeam atitudinea sa anticomunistă. Atunci nu intuiam că acest gest se putea termina cu 10 ani de închisoare pentru cel ce redactase textul. Domnul Istrate n-a avut neplăceri din cauza ilustratei, ci din cauza atitudinii sale de frondă a făcut închisoare la Canal în perioada 1952-1954, fără să fi fost judecat. Nu demult, la o vârstă venerabilă, mai locuia în orașul Rădăuți³⁹.

³⁹ Inform. primită e la prof. pens. Bătă din Rădăuți

Pedagogicul din Cernăuți a funcționat timp de 99 de ani și a dat circa 1485 absolvenți „semănători de lumină și fericire” (Al. Vlahuță), care întotdeauna au fost demni de menirea lor. Printre aceștia merită să fie amintiți Vasile Huțan, Ilarie Postam, Arcadie Cerneanu, Modest Slimaq, Serafim Baniliuc, Ion Gavrilesco, Victor Buta, Nicanor Moroșanu, Daniel Oniga, Traian Berculeanu, Aurelian Câmpan, Eusebie Fochi, Avram Boghian, Vasile Cioban, Vasile Andru, Ioan Lupu, Vasile Boca, Haralambie Burdujan, Nicolae Simionovici, George Sidorovici, D. Hâncu, Vasile Bizori, Cozma Habulea ș.a.

În decursul anilor la Pedagogiul din Cernăuți au funcționat o serie de profesori deosebit de valoroși, somități în știință și cultură, cum ar fi, de exemplu, dr. acad. Dimitrie OnciuI, dr. doc. Nicolae Tcaciuc-Albu, dr. doc. Eugen Botezat, dr. Alexandru Bocănețu, dr. ing. Aurel Voronca, dr. N. Harly, dr. Alois R. Grigorovici, dr. Nicolae Grămadă, dr. Ovidiu Țopa, dr. doc. Traian Ștefureac, dr. Constantin Loghin, dr. conf. Ipolit Tarnavschi, prof. univ. Leca Morariu, prof. univ. Gr. Nandriș, prof. Dimitrie Isopescu, prof. Gheorghe Tofan⁴⁰.

În decursul unui veac de existență, directori ai acestei prestigioase școli secundare din Bucovina au fost profesorii:

Ioan Drogli - Preparandie - 1848-1870

Dimitrie Isopescu - Pedagogic - 1870-1901

Mihail Cușniriuc - Pedagogic - 1901-1919 *

Gheprghe Tofan - Școala Normală - 1919-1921

Laurențiu Tomoioagă - Școala Normală - 1921-1938

Ipolit Tarnavschi - Școala Normală - 1938-1942

Alois Grigorovici-Școala Normală - 1942-1944

Gheorghe Dușceac - în refugiu - 1945-1947⁴¹

Pe baza Școlii Normale de băieți din Cernăuți a fost creată, în capitala Bucovinei, Școala Pedagogică cu predarea în limba ucraineană, dar și cu secții în limba română, însă despre aceasta vom vorbi într-un articol aparte.

⁴⁰ H. Burdujan. *op. cit.*, p. 10.

⁴¹ Ibidem.

GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC

„Vino încoace, frate!”

Gheorghe FRUNZĂ

În cartea de mărturii „Douăzeci de ani în Siberia. Destin bucovinean” de Anița Nandriș-Cudla, la capitolul „Am fost și eu martor”, dr. Gheorghe Nandriș,; nepotul autoarei, trăitor acum în Sibiu, ne spune: „Un alt moment ieșit din comun, la care am fost și eu martor, a fost fuga în masă peste graniță înspre România a tineretului din Mahala și din satele vecine. La numai șase luni după invazia rusească, în ianuarie 1941, un prim lot de tineri, de peste o sută persoane, reușesc să treacă granița spre România. Ceilalți prind curaj și peste o lună, în noaptea de 6 spre 7 februarie 1941, se formează al doilea convoi de aproximativ 400 de oameni, în majoritate tineri. Printre documentele doctorului Ion Nandriș am găsit o scrisoare rară - mărturia scrisă a unuia dintre cei 40 de supraviețuitori din «convoiul morții», care a scăpat ca prin minune din masacrul ce a urmat”.

Este prima oară când masacrul de la Lunca este descris de un participant direct. Acesta este Ilie Horoșinschi și iată ce scrie el: „Adunarea a fost pe malul Prutului, în țarina Cotenilor, sub dealul cel mare... Acolo, după multă așteptare, ne-am strâns cam mulțșori, cam prea mulți pentru scopul în care eram adunați. Erau din Horecea cam 15, din Buda vreo 10, din Cotenii vreo 20-25, iar restul, ca la 300 de persoane, din Mahala. Erau bărbați în vârstă de 30-40 de ani și mulți tineri, ba și câțiva copii de 16 și 18 ani.

Am așteptat să ne vină o iscoadă, după cum a fost înțelegerea, care să ne conducă înspre granița românească.

În sfârșit, văzând că nu mai vine nimeni, am plecat singuri, cu nădejdea în Dumnezeu și cu cele 30 de arme, 25 revolvare, 8 grenade și o pușcă mitralieră ce o aveam cu noi (arme de care nu s-a făcut uz, ci au fost o provocare a NKVD-ului - n.a.).

Am luat-o spre dealul Prutului în jos, mergând la vale de Țurenii Mamornița, pe unde am trecut Prutul și am luat-o așa razna înspre Herța. Aproape de oraș, câțiva dintre noi au distrus sârmele de la telefon. Am poposit ceva, mâncând care ce avea, și apoi, pe sub Herța ne-am apropiat pe lângă comuna Lunca de Prut. Cam prin dreptul comunei Tărășăuți și Noua Suliță, am încercat să trecem din nou Prutul, de astă dată pentru a trece granița în România. După socoteala noastră, pichetele grănicerilor ruși rămaseră în urma noastră. Dar dacă nu-i noroc, nu-i, căci numai după câțiva pași am auzit o groază de împușcături de mitralieră. Conducător nu aveam și, deci, nefiind niciunul din noi care să cunoască terenul și mai ales granița, am rămas toți năuci. Nu știam încotro s-o luăm. Grănicerii ruși ne-au simțit și trăgeau cu mitralierele în plin. Pentru a putea nimeri mai bine prada, aruncau rachete iar câinii dresați s-au năpustit asupra noastră. Zăpada era mare, încât ne înfundam în zăpadă până în gât. Undeva de vale se mai auzea și Prutul, în partea care, fiind mai repede, nu înghețase. În acest infern noi nu mai știam încotro s-o luăm. O parte, cei mai mulți, au luat-o pe gheața Prutului, tocmai în raza puștilor mitraliere. Dintre aceștia, puțini au rămas teferi, câțiva, iar restul răniți și morți... O parte dintre noi, printre care am fost și eu, Toader Dasacaliuc, Ion Spănușă, am trecut de partea dreaptă a Prutului, trecând astfel frontiera. În fuga noastră nebună cădeam uneori în gropi adânci, din care anevoie ieșeam, pierzând astfel tot ce aveam cu noi. Ne-am dat seama că suntem pe drumul cel bun, când am ajuns la primul gard de sârmă ghimpată. Acest gard, foarte înalt pentru puterile noastre, l-am trecut greu. Am trecut apoi încă două și, în sfârșit, îngroziți și înnebuniți de frică, am auzit o voce caldă de soldat român: «Vino încoace, frate!» Era un grănicer român. Am mai făcut un salt, căci ne ajungeau câinii rusești din urmă și am trecut frontiera ajungând pe pământul nostru sfânt al României.

Până când au mai venit câțiva de-ai noștri, 30 sau 40, ne-am mai întreținut cu grănicerii, apoi ne-am dus la pichetul grănicerilor români și, după ce ni s-au dresat acte, am fost duși la legiune, la Dorohoi, și, în fine, eliberați la Rădăuți... Eram mulțumiți că am scăpat de cizma bolșevică și steaua lui Stalin”.

Jertfa a fost mult prea mare, fiindcă au fost trădați și grănicerii îi așteptau pregătiți pentru masacru, cu mitraliere și câini. Mai târziu, câțiva oameni din Lunca povesteau că morții au fost aruncați în trei mari gropi comune, nu departe de Prut. Cei care se mai zbăteau în spasmele morții au fost omorâți cu lopețile. În lunile ce au urmat, din cauza ploilor abundente, Prutul s-a revărsat și a înămolit terenul cu gropile comune, peste care au crescut buruieni. La reînțorcerea românilor, în 1941, vara, nu s-a mai putut găsi decât o singură groapă din cele trei, cu 107 persoane. Dezgropați, cei 107 tineri au fost depuși în curtea bisericii din Mahala, unde s-a făcut slujba religioasă, apoi au fost așezați creștinește în cimitir. Șirul de cruci ce se văd și astăzi ne amintește peste decenii că setea de libertate este uneori mai mare decât dorința de a trăi.

Cântecul supraviețuitorilor măcelului de la Lunca

Ana CIOBOTAR

Dă-mi, mamă, cămășile
Că se duc, transporturile
De prin toate satele
Din județul Cernăuți,
Unde sunt români mai mulți.
Căci și noi români suntem,
Pe Mihai rege îl vrem.
Pentru el ne tot jertfim
România s-o-ntregim,
Bucovina să-nflorească,
România să trăiască!
Rusu-n țară a intrat,
Noi spre Lunca-am apucat,
Spre Lunca de lângă Prut,
Unde era norod mult.
Norodul ținea un sfat:
— Hai, mergem, că nu-i de stat:
Pe noi rușii ne apasă,
Ne rod carnea pân'la oasă...
Cu prapuri și cu icoane
Am apucat-o spre vale, -
Spre vale la Dorohoi,
Rușii au strigat: „Pastoi!”
Ei rachete aruncau,
Din mitraliere-mpușcau.
Vai, săracii românași
Fără viață-au fost rămași,
Sângele din ei curgea,
Gheata Prutului roșea.

*Înreg. la 11.111, 1994 de la Ana CIOBOTAR, gospodină din
Molodia (Plaiul Cosminului), sat de lângă Cernăuți*

Tragedia de la Fântâna Albă

Gheorghe ISOPESCU

participant la evenimentele la la 1 aprilie 1941

Trecerea organizată a românilor bucovineni în România a început încă în toamna anului 1940, când bieții noștri oameni s-au convins că jugul ocupației bolșevice era de nesuportat. Numai într-o singură noapte din satul Suceveni, de unde sunt de baștină, au plecat circa o sută de persoane. Tot în toamna anului 1940 am fost angajat cu ziua la săpatul cartofilor pe ogorul gospodarului Lazăr Amari. Am muncit o zi, m-am dus acasă de m-am odihnit, însă dimineața, întorcându-mă la lucru, am găsit casa gospodarului pustie: împreună cu familia s-a furișat spre graniță și a avut norocul s-o treacă. Tot în acea noapte au trecut clandestin în România fratele mai mare Dumitru, consătenii mei Sucevean Gheorghe, Amari Gheorghe, Frătăucean Toader și alții. Fiind pe atunci un băietanaș de 17 ani, nu mi-am pus în gând să părăsesc casa părintească, căci, la drept vorbind, nici nu aveam motive.

Trecuse iarna, avuseseră loc primele „alegeri libere”, dar țăranii noștri deveneau tot mai îngrijorați. În loc să se pregătească de muncile câmpului, ei nu-și găseau astămpăr din cauză că stăpânirea bolșevică începuse a se răfui, fără dovezi, cu persoanele ce ar fi avut chipurile, o atitudine dușmănoasă față de puterea sovietică încă înainte de potop. Ba dispărea un om, ba era arestat și întemnițat altul, ba erau organizate descinderi pe la casele celor bănuți că ar fi făcut parte până la 1940 din partidele politice din România, ba ici-colo erau împușcați țăranii care n-ar fi răspuns la somații ș.a.m.d. Situația ce s-a creat era de așa natură că gospodarii români din satele de pe valea Siretului s-au văzut siliți să-și părăsească averea și casele și să treacă în patria lor istorică.

La 1 aprilie 1941, dimineața, trebuia să merg prin curtea casei părintești. Deodată, am auzit mai multe glasuri care strigau „Ura!”, dar nu mi-am dat seama ce se întâmpla.

Am ieșit la poartă și cineva mi-a dat de știre că dinspre Cupca, pe șosea, înainta o coloană de oameni ce aveau de gând să treacă granița și să se statornicească în România. Am lăsat lucrul baltă și am alergat să văd dacă era adevărat ceea ce auzisem. Gospodăria noastră se află cam la un kilometru de șosea, dar îndată mare m-am pomenit în coloană.

— Măi băietane, m-a îndemnat cineva, inga, noi mergem la Hliboca, să cerem autorităților să se deie voie să trecem în România. Vino și tu cu noi că, de rămâi aici, ți-or mânca bolșevicii tinerețele.

— Bade, i-am răspuns, n-am lăsat acasă vorbă că mă duc pe totdeauna și biata mamă s-o îngrijora.

— N-ai nici o grijă, o să afle ai tăi c-ai trecut în România și s-or bucura.

— M-am lăsat înduplecat și, văzând în coloană atâția oameni de la noi, m-am alăturat cu bucurie lor. Coloana bărbaților, femeilor și copiilor creștea întruna și când cei din fruntea ei au ajuns în dreptul bisericii din Suceveni, ne-am oprit. Am primit binecuvântarea preotului, câțiva bărbați au ieșit din biserică cu cruci și prapuri și cu curajul înzecit și, cu gândul că vom izbândi, am pornit spre centrul raional Hliboca.

Când să trecem podul peste Siret, între Suceveni și Petriceanca, ne-am pomenit în față cu un pâlț de soldați călări. Un ofițer rus ne-a ordonat să ne întoarcem pe la casele noastre și să ne vedem de treburi. Nimeni nu i-a dat ascultare, căci toți erau hotărâți să ajungă la Hliboca. Soldații ne-au îngrădit drumul, unul a lovit cu sabia în crucea ce-o ducea suceveanul lire Șcrobanet, dar acest om voinic și isteț a aplecat crucea și, trecând nepăsător printre milițeni ruși, a pășit pe pod. Coloana s-a mișcat, iar soldații ne însoțeau în tăcere, mergând pe ambele părți ale drumului.

La Hliboca am fost ascultați, dar cererile de repatriere nu ne-au fost semnate. Ni s-a spus să ne întoarcem acasă și să așteptăm decizia organelor superioare, care, după ce vor examina cererea noastră, ne vor da răspuns prin autoritățile locale. Noi o țineam morțiș că anume în acea zi ne vom duce în patria noastră, așa cum s-au dus în patria lor nemții din Bucovina. Unii oameni au căzut pe gânduri și de la Hliboca s-au pornit spre satele lor.

Cei mai mulți, însă, au hotărât să pornească fără tăgadă spre frontieră, ca pe înserate să ajungă în România. Unii aveau cu ei merinde, aveau și haine de schimb, eu, însă, care în acea dimineață n-am luat nici rouă în gură, m-am supus voinței generale și am continuat drumul. Pasul nostru sporea, entuziasmul ce ne-a cuprins era mare și nici nu ne dădeam seama că din urma noastră, păstrând o oarecare distanță, veneau soldați călări.

Am ajuns din nou în Petriceanca, am trecut podul peste Siret la marginea Sucevenilor, apoi am cotit-o spre stânga, spre pădure, urmând drumeagul spre Fântâna Albă, sat lipovenesc, pe unde era trasată granița cu România. Când neam văzut pe malul drept al Sirețelului, suceveanul Hariton Amari a făcut semn să ne oprim și a grăit:

— Oameni buni, de-am ieși direct la Fântâna Albă, ne putem nenoroci, căci anume acolo suntem așteptați de către grănicerii ce ne-or întinde capcana. S-o luăm pe alt drum, mai pe ocolite, să ieșim direct la graniță... Omul, fiind mai în vârstă și mai chibzuit, presimțea că ceva ni se putea întâmpla, dar nimeni nu i-a ascultat povața. Dacă am fi înaintat pe drumul propus de Hariton Amari, mulți ar fi reușit în acea zi să treacă frontiera și numărul victimelor ar fi fost cu mult mai mic.

De cum am ajuns în pădure, grănicerii au dat pintoni cailor, ne-au întrecut și s-au făcut nevăzuți. Noi credeam că ei s-au dus la pichet și, în general, nu bănuiam că ei ne vor întâmpina cu focuri de armă, deoarece marșul nostru era pașnic și dorința noastră era una - să trecem în România, țara de la care am fost smulși de către ocupanții sovietici.

Din pădure, pe locul numit Varnița, am ieșit pe înserate. Coloana s-a destrămat și participanții la marș s-au desfășurat în linii cu mai multe rânduri. Pas cu pas înaintam spre noua frontieră. Cei ce mergeau în față au zărit un tranșeu proaspăt săpat, dar nu s-au oprit. Un ofițer a ordonat mulțimii să stea pe loc, că, în caz contrar, asupra ei se va trage. Ofițerul a mai spus ceva, dar el vorbea rusește și nimeni nu-l înțelegea. Oamenii nu se lăsau intimidați. Unii strigau: „Nici un pas înapoi! Tot înainte!” Deodată a răsunat o împușcătură. A fost un foc prevenitor sau un semnal pentru începerea masacrului? Cei din față au încetinit pasul.

Dar cei din urmă îi împingeau, strigând: „Nu vă lăsați intimidați! Înainte! N-o să tragă în oameni!” Și masa de oameni s-a pus iarăși în mișcare. Ce putea să li se întâmple, se întrebau cu toții, când ei au lăsat casele și avutul agonisit noului regim și plecau în România numai din cauză că nu se puteau deprinde cu orânduirea sovietică? Amarnic se înșelau! Au început să țacănească mitralierele. Se trăgea din plin, se ochea în oameni. Cei din față cădeau, cei din urmă se învălmășeau, se poticneau de cadavrele celor secerăți de gloanțe. Scena era îngrozitoare - strigăte, răcnete, panică. Unii au luat-o la fugă îndărăt, spre pădure. Alții încercau să le acorde ajutor rudelor și prietenilor ce zăceau în sânge. Șuieratul gloanțelor nu contenea. Cădeau și acei care încercaseră să-i salveze pe răniți.

Eu m-am pomenit nu tocmai în primele rânduri. Când am auzit țipetele celor ce cădeau ca snopii de secară, m-am tupilat, apoi m-am lăsat pe brânci și m-am târât spre pădure. Gloanțele se loveau orbește de copaci, frângeau ramuri, curmau viețile unora dintre cei ce se retrăgeau, dar am avut norocul să nimeresc într-o gărlă adâncă unde mi-am tras sufletul și m-am întâlnit cu consătenii Sucevean Dumitru și Luțu Gheorghe. Pe malul opus al gârlei se întindea o pădure rară. Dar trebuia să trecem un drum ca să nimerim în ea. Dumitru s-a târât printre tufișuri și a observat un pâlc de soldați călări. Ne-a făcut semn să stăm pe loc. Am stat ascunși vreun ceas și jumătate. Când călărașii au dispărut, am trecut drumul și prin pădure am ajuns la hotarul Cupei. Pe ocolite am venit acasă târziu, pe la miezul nopții. Timp de trei zile n-am ieșit din curte, ca să nu fiu descoperit de agenți și recunoscut că am luat parte la evenimentele de la 1 aprilie. Nici nimănui n-am suflat o vorbă despre ceea ce am văzut la Varnița. Mă bucuram că am avut noroc și n-am fost nici rănit, nici prins, nici pedepsit pentru că am participat. Sa marșul românilor de pe valea Siretului, porniți să treacă în primul an de ocupație sovietică a nordului Bucovinei, în România. În curând, însă, am fost ridicat și deportat doar de aceea că aveam un frate în România.

Eșalonul morții

Aglaiia MOSCALIUC

Locuitoare a satului Prisăcăreni, fostul județ Storojineț

Ziua am muncit prin gospodărie și noaptea, fiind osteniți, am adormit adânc. N-am auzit nici lătratul cânelui, nici pași grei prin ogradă, numai bătăile puternice în ușă și în geamuri m-au deșteptat din somn. Am sărit buimacă din așternut, am tras zăvorul de la ușa tinzii și peste mine au dat năvală în casă consăteanul nostru Petrea Grosu și doi milițieni. Și eu, și soțul am fost somați să ridicăm mâinile în sus și să nu facem nici o mișcare. Milițianul ce stătea cu pușca îndreptată asupra noastră ne-a întrebat dacă nu avem armă, în timp ce celălalt scotocea prin lada de zestre și prin dulap. Nu aveam armă, nu aveam nimic suspect în casă, dar milițienii borfăiau în tot locul, de parcă asta le era meseria. Copilul cel mic, trezit și el din somn, plângea și eu nu aveam voie să las mâinile în jos și să mă apropiu de el pentru a-l liniști. Nici nu înțelegeam de ce ni se făcea percheziție. După vreo trei sferturi de ceas ni s-a ordonat să ne îmbrăcăm, să luăm cu noi câteva cotelecioare și merinde cam pe-o săptămână - două. Nu eram în stare să fac nimic. Eram dezorientată. Plângeam.

Când am fost scoasă din casă, am văzut că în drum ne aștepta căruța lui Ștefan Șorodoc. În drum un milițian s-a apropiat de bărbat și i-a spus să mai pună în căruță și alte haine și cămăși de schimb, și așternut, că nu se știa când ne vom întoarce. A aruncat sârmanul în căruță ce i-a căzut sub mână...

Pe la mijitul zorilor am fost porniți la drum. Când treceam pe lângă școală, am văzut cum din partea de nord a satului veneau alte care încărcate cu oameni ridicați ca și noi. Apoi în întâmpinarea noastră venea băietanul Petrea Hrincu. Milițianul i-a ordonat să stea pe loc, să se întoarcă cu spatele spre drum, ca să nu ne recunoască. Ajungând la intersecția cu drumul ce ducea la Carapciu, neam pomenit într-un convoi de care. Și acel convoi nu s-a mai oprit la primărie, ci a fost mânat înspre centrul raional Hliboca.

Când am ajuns pe peronul gării din Hliboca, m-am înspăimântat. Din vagoane de vite răzbăteau țipete, bocete, blesteme. Am înțeles deodată că nu eram chemați undeva doar pentru câteva zile, cum ni s-a spus, ci că vom fi duși departe de baștină și, poate, pentru totdeauna. Îmi părea rău că nu m-am învârtit prin casă, s-apuc cât mai multe lucrușoare, ce ne-ar fi fost de trebuință în neagra străinătate...

Pe peron a început îndată mare vânătoria bărbaților, care erau separați de familiile lor și îmbrânchiți în alte eșaloane pentru a fi duși în Republica Komi sau în străfundul Siberiei. Soțul meu a reușit, sub pretextul că-mi aducea copilașul care adormise la el pe brațe, să între și să rămână în vagonul în care mă aflu. Vagonul gemea de lume din satele românești din jurul Hlibociei. Din Prisăcăreni o aveam alături doar pe Mărioara Bilencu cu patru copilași ai ei. Ușile vagonului au fost zăvorâte pe dinafară, dar în Hliboca, pe-o linie moartă, am mai stat două zile. Am mai stat ceva și în Gara Mică din Cernăuți, apoi eșalonul nostru a luat-o spre răsărit. O singură dată în zi ni se dădea ceva de mâncare. Ne chinuia, însă, setea, ne înăbușeau duhoarea și căldura din vagon. Norocul meu că mi-am găsit un loc lângă o fereastră, prin care pătrundea câte-o dâră de aer și lumină. În Kiev am aflat că a început războiul și că românii încercau ca să-și întoarcă Bucovina...

Eșalonul morții a alergat spre stepele pustii ale Kazahsthanului vreo trei săptămâni. Într-o zi, când drumul de fier s-a terminat, trenul s-a oprit în mijlocul stepei. Am fost scoși din vagoane și îndemnați să urcăm în căruțele reprezentanților gospodăriilor agricole la care aveam să fim repartizați la muncă silnică. Împreună cu cumnata mea Nastasia Moscaliuc (avea cu ea trei copilași), cu consătențele Teodosia Luchian și Veronica Luchian (cu doi copii) și cu Victoria Popescu (cu cinci copii) din satul vecin Suceveni am nimerit la ferma nr. 3 a sovhozului Kizik-Kainski, raionul Novorossiisk, regiunea Aktiubinsk. Aici erau vreo zece bordeie și trei grajduri pentru vite. Deci, din 18 persoane, 12 erau copii, iar o femeie abia își ducea bătrânețele. Apte de muncă eram doar cinci persoane. De fapt, toate aveam copii mici, care trebuiau îngrijiți și supravegheați.

În primele zile de aflare în acel sovhoz am fost trimiși cu toții la plivit grâul, apoi ne-au scos la strângerea fânului și la recoltarea pâinii. Doamne, greu ne mai erai Nu cunoșteam limba și obiceiurile localnicilor. Nimeni nu ne întindea o mână de ajutor, căci eram calificați drept „dușmani ai poporului”, căci eram români și România lupta împotriva Uniunii Sovietice. Nici nu eram de-b vorbă, lăsați să lucrăm gospodărește, că pe la noi, în Bucovina. Nu aveam voie să legăm grâul în snopi. Îl strângeam în căpițe, apoi îl clădeam în cirezi. Vacile, nimeni nu le mulgea. Vițeii erau scoși pe imășuri împreună cu vacile și, desigur, nu erau înțărcați.

Fiecare persoană deportată ieșea zilnic la lucru, căci acei care munceau, primeau zilnic câte 300 grame de cereale (grâu, orz, păsat sau ovăz). Bătrânii și copiii, nefiind ași de muncă, primeau doar câte 150 de grame. Nu primeam nici grăsime, nici zahăr, nici cartofi, nici legume și norma ce ni se dădea nu era îndestulătoare. Ne umflam uneori de foame, cădeam, dar ne ridicam și iarăși munceam pentru a ne salva copilașii. În primele luni de deportare o duceau ceva mai bine doar acei care au luat de acasă mai multe provizii. Înainte de a fi ridicați am măcinat doi saci de făină albă, dar am luat cu noi vreo 25 kilograme. Apoi am scos și mierea din stupi, dar n-am mai gustat-o, că nu mi-a fost gândul la ea, când am fost scoasă din casă. Am început a vinde lăicere, ștergare. Pentru o scoartă ți se dădea, de pildă, două puduri de grâu.

În al doilea an al deportării au început să ne moară copiii și bătrânii. De foame și de frig ni s-a stins fiul Corneliu, care nici nu împlinise doi anișori. Ne mai rămăsese un băiețel și, ca să nu moară, soțul Grigore, se apuca de orice lucru, numai ca să scoată un ban sau un codru de pâine: repara încălțăminte, muncea ca tâmplar, prindea țistari, pe care îi puneam la fiert și cu care ne mai astâmpăram foamea. În primăvara anului 1944 Grigore s-a îmbolnăvit. A fost dus la spitalul din aulul Sursai, unde se afla și sediul cârmuirii sovhozului. Mult a stat acolo, dar n-a avut bietul salvare. Când l-am vizitat pentru ultima dată, mi-a spus că nu-și primea în spital nici mizerabila porție de mâncare, mi-a spus că moare și m-a rugat să am grijă de fiul nostru Ion, să nu-l las să se prăpădească printre străini și, la timpul potrivit, să pornesc împreună cu el în Bucovina.

Când m-am întors de la spitalul din Sarsai, l-am găsit mort și pe fiul cumnatei. Nu-mi mai rămăsese nici un nepot în blestemata stepă kazahă. Peste câteva zile m-am îmbolnăvit și eu. M-am umflat de foame ca butea. Nici nu avea cine să mă îngrijească, căci cei care au venit odată cu mine în eșalonul morții și-au nimerit în acel sovhoz kazah, erau duși pe lumea cealaltă. M-a salvat, totuși, o ucraineancă. În fiecare zi îmi aducea o căniță de lapte și-o turtită. Jumătate mâneam eu, jumătate îi lăsam lui Ion, fecioreluiui. Acesta, ca să nu moară de foame, de la vârsta de șapte anișori avea să iasă la păscut cu vitele sovhozului sau ale localnicilor...

Timpu trecea și tot mai rar mă întâlneam cu oameni de la noi. Doar odată, în primăvara anului 1943, a trecut să ne vadă consăteanul Nicolae Bilencu, care se întorcea de la cursurile de mecanizatori. El lucra în același sovhoz, dar în altă brigadă, și distanța între brigăzi era de 12-15 kilometri. Am fost nevoită să învăț și limba rusă și limba kazahă. Mă înconjuram cu două familii de poloni din Zaleściki, cu doi nemți mai în vârstă, deportați cu un an înaintea noastră, cu o familie de ucraineni. În timpul războiului în brigada noastră au fost aduși și câțiva ceceni. Țineam unii la alții, căci ne apropia necazul și durerea...

Din cătunul Deal al Prisăcărenilor au fost deportate, la 13 iunie 1941, 6 familii sau 33 de persoane, dintre care 5 bărbați au fost duși în Republica Komi, fiind separați de familiile lor. Din Komi s-a întors o singură persoană, din Kazahstan - opt. Deci, 24 n-au mai avut drum întorcător spre baștină...

După terminarea războiului, am simțit noi, deportații, o atitudine mai binevoitoare din partea autorităților locale. Ni s-a mărit întrucâtva porția de cereale la o zi-muncă, primeam chiar și câte 2 litri de lapte pe zi. Înainte de a se îmbolnăvi, bărbatul a scris la Prisăcăreni mamei mele Marina Dascaluic.

Scrisoarea a ajuns după a doua intrare a sovieticilor în nordul Bucovinei. Așa că rudele noastre au aflat că eram în viață și că fusesem deportați în Kazahstanul de Nord. În anul 1947 am auzit că cineva dintre deportați ar fi fugit în Bucovina. Aș fi zburat și eu înspre satul meu de pe Siret. Dar cum? Mai întâi s-a întors la Prisăcăreni Mărioara Bilencu împreună cu fiul ei Grigore. Aflând de la dâșii cu ce ne poate ajuta, mama ne-a trimis 1000 de ruble.

Am mai fost sfătuită printr-o scrisoare cum se poate ajunge în Bucovina. M-am rugat bunului Dumnezeu să-mi ajute la drum, apoi, m-am cerut de la șeful fermei la care lucram să-mi dea voie pe câteva zile să mă duc în târg, la bazar, că aș fi avut nevoie să-mi cumpăr străie. Știind că am primit bani și aveam pe ce să-mi cumpăr haine, nu s-a împotrivit. Făcând drumul spre Donskoi, m-am oprit la Elena Ravliuk din Hliboca, care era tractoristă într-un colhoz. Am stat la ea trei zile. Ea o ducea mai bine decât o duceam noi în sovhoz. Din făina ei mi-am copt turte de drum. Mi-a mai dat brânză și alte alimente. Din Donskoi mi-am luat bilet până la Kiev. În Penza, pe peronul gării, l-am pierdut pe Ion. L-am găsit la postul de miliție al gării. Cineva îi furase bagajul, pe care i l-am lăsat pentru câteva clipe să-l păzească. Am rămas și fără bani, și fără mâncare.

Frânți de oboseală și lihniți de foame am ajuns în Kiev. De la Kiev la Cernăuți am călătorit cu trenuri de ocazie, neavând bilete. Într-un tren am dat de niște prizonieri germani, cărora le-am povestit necazurile noastre. Unul din ei a pândit momentul când supraveghetorul ieșise din vagon și mi-a dat carne conservată și pâine. De la Cernăuți spre casă nu puteam călători cu trenul fiindcă nu aveam buletin de identitate și permis în zona de frontieră. Aveam doar un permis temporar ce-mi permitea deplasarea doar în aria regiunii Aktiubinsk. Un feroviar din Hliboca m-a așezat alături de el și revizorul nu mi-a cerut biletul, iar grănicerii s-au făcut că nu mă observă. Venind pe jos de la gara din Carapciu, m-am oprit la porțița surorii Ioana. Eram atât de slăbită și de prefăcută, încât cu greu am fost recunoscută.

Am mulțumit bunului Dumnezeu că am ajuns acasă, măcar că din patru ne-am întors doar doi, că m-am văzut liberă, că am simțit adevăratul gust al pâinii. M-am pus pe muncă, vroiam să-mi fac de toate, numai că noaptea tresăream la auzul pașilor întârziți, la orice lătrat de câine, căci mă temeam să nu fiu întoarsă în stepele Kazahstanului, de unde am fugit după șase ani de calvar.

În memoria deportatului necunoscut

Vasile LEVIȚCHI

Ion al lui Ion
cu graiul blând și plecăciuni umile,
cel strămutat în mari pustietăți uitate.
Ioane, îngropatule de viu,
ucisule cu zile,
nici cunoscut de nimeni
locul tău de veci,
nici plâns, nici prohodit și nici sicriu...
Și-apoi
de unde atâtea lumânări
la câți Ioni avurăm noi prin sate?
Zvârliți demult sub greii bulgări reci,
și unde-i groapa lor, deasupra-i să te-apleci?

Pe sub sălbaticile veșnice înghețuri
cât ține răsăritu-n lung și lat
a-ncremenit printre schelete deșirate lutul
ca niște stranii lespezi de beton armat.
Cât prinde Nordul ger în nesfârșire
se-ntinde în albul orbitor de nepătruns
muțenia acelor sfinte nesfințite cimitire.
În lutul bocnă, sub un strat de-o palmă, zac
Ioni dintre Ionii noștri duși fără prihană,
În veacul crud,
Însângerat precum o rană,
zac țeste găurite, oase frânte, așchii, moaște,
iar veacul minte-ntruna că renaște.
Și nu sunt nici buldozere de ajuns
să poată dezgropa tot ce a fost ucis
și ascuns
și ferecat în zgura tundrei

nemiloase,
că s-ar găsi acolo. Doamne!
atâta-amar de mici Moldove-ntregi de oase!

Ioane, tu cel smuls și dus
în mari pustiuri albe-reci,
ele să-ți fie nouă baștină pe veci,
atunci te-ai stins
răpus de jale
când ți s-a spus că ele ți-s de acum
natale,
atunci te-ai frânt...

Dar poate nici murind
n-ai fi putut să crezi că sunt
ascunse goluri
într-o și mai grea-ncercare a pieirii -
a sufletului pustiit,
golit ca-n toamnă ramul,
pustietatea ce se casă atunci mai mare
când neamul
își uită morții risipiți în largul firii
și prea puțin îl doare
unde-i sunt martirii.

Duși de-acasă la pierzanie

*Eugenia CIOBOTAR,
Locuitoare a satului Prisacăreni, Raionul Hliboca*

În noaptea spre 13 iunie 1941, târziu, au început deodată să latre câinii, apoi am auzit bocăneli în ușă și la geamuri. Tata s-a sculat, a aprins lampa și s-a grăbit să deschidă ușa. A ieșit, fără să bănuiască ce avea să se întâmple. S-a lăsat o liniște apăsătoare. Din prag tata a întrebat pe cine l-a adus nevoia la casa noastră după miezul nopții, dar a fost împins în casă și peste el au dat năvală niște oameni înarmați. Printre ei i-am recunoscut doar pe directorul sovhozului, creat în pripă pe baza moșiei boierului Grigorcea, refugiat în România, și pe Karpo Lupuleak, pădurar, de loc din Hliboca. Ceilalți erau străini. Lupuleak știa românește și s-a răstit la tata, cerându-i să le dea arma. Tata a strâns din umeri, zicând că nu poartă armă. Atunci haidăii s-au urcat în pod, au cotrobăit peste tot locul, au făcut zgomot, gălăgie, dar n-au găsit nimic. Când au intrat iarăși în casă, eram sculați cu toții. Mama plângea și pe lângă dânsa scânceau frățiorul meu Laurențiu de numai zece anișori și surioara Emilia. Ne-au poruncit să ne îmbrăcăm, c-om fi duși undeva departe, și ne-au lăsat să luăm ceva de-ale gurii și puține lucruri din casă.

Tata a fost silit să înhame caii și cu căruța noastră am fost duși a gara din Hliboca. Ne-au băgat într-un vagon de vite, păzit de soldați cu baionetele pe arme și era plâns, și era jale, și era durere. Pe tata l-au strigat niște soldați, l-au luat dintre noi, l-au scos afară și mai mult nu l-am văzut. Trenul a șuiurat a despărțire și timp de vreo două săptămâni a tot alergat spre pustietățile în care eram duși la chin și la moarte. Mâncare ne-au dat în vagon abia a treia ori a patra zi. Ne muncea setea, eram întruna flămânzi și doar undeva prin niște gări din Rusia, când trenul era tras pe-un timp oarecare pe vreo linie moartă, veneau femei bătrâne și ne dădeau posmagi prin spărturile geamurilor. Când trenul a ajuns undeva în stepa kazahă, au fost deschise ușile vagoanelor.

Am fost dați jos și ne-a orbit lumina. Și ne bătea vântul de slabi ce eram. Pe bieții români din Bucovina îi așteptau acolo, în mijlocul câmpului, reprezentanți ai diferitelor gospodării agricole. Familia noastră, a lui Vasile Bilencu adică (au fost, de asemenea, ridicați bunicul de 86 de ani și bunica de 84 de ani), a nimerit într-un sovhoz specializat în creșterea vitelor pentru carne. Lucrători fermei nr. 1 a acelui sovhoz din raionul Novorossiisk, regiunea Aktiubinsk dispuneau numai de trei case de locuit. De aceea deportații au fost siliți să ocupe un bordei săpat în pământ, unde cândva s-au adăpostit niște tractoriști. N-am fost lăsați să ne venim în fire și timp de două săptămâni am fost scoși la plivit buruienile din lanurile cu grâu. Ne dădeau mâncare, doar o fiertură de ovăz și când băgăm lingura în strachină mi se întorcea stomacul pe dos. Pe urmă am fost mânați la arat, la deștelenirea stepei.

La un plug tras de șase boi eram câte patru plugari. Câmpul era atât de întins, că dacă porneam dimineața, după răsăritul soarelui, ajungeam la capătul lui la crucea amiezii. Și boii erau slabi, costelivi, hitioni. Și ba nu trăgeau, ba își încordau grumajii și scoteau plugul din brazdă, ba se opreau de trebuia să-i împingem până iarăși urneau plugul. La capătul ogorului, unde ne întorceam, era o râpă, un loc bălțos și boii se repezeau să se adape. Intrau în mocirlă, se scufundau și ne sleiau toate puterile până-i scoteam și până reușeam să mai tragem o brazdă. Of, Doamne, la deștelenitul stepei era să-mi iasă sufletul. Și alături de mine se speteau Petrea și Maria Dumitriuc, Nicolai Calancea din Prisăcăreni, Dragoș Opaît, Vasile Banilean și Aurica Cârciu din Carapciu, Leon, Ionică și Gheorghe Jijian din Trestiana. Aveam 18 ani și puteam scăpa de boi și de plug numai dacă mă înscriam la cursurile de tractoriști. Ce-mi rămânea să fac? Mi-am dat consimțământul. Școala de mecanizaori era departe, în orașul Orsk, sub Ural. După ce am terminat cursurile de tractoriști, am rămas să învăț și la cele de șoferi.

M-am întors în sovhoz și am lucrat pe același camion cu un kazah ce era invalid de război. Apoi mi s-a dat alt lucru. Eram motoristă la o stație ce asigura niște ateliere și unitatea centrală a sovhozului (aulul Sarsai) cu curent electric.

În 1942 a murit bunicul, iar după el s-a stins și bunica.

La începutul anului 1943, când m-am întors de la cursuri, nu l-am mai găsit în viață pe fratele meu Laurențiu. Îndurând chinuri și foame, au decedat apoi mama și surioara Emilia. De tata nu știam nimic și din șapte, câți am fost ridicați dintr-o familie de români de pe valea Siretului, am rămas cu zile numai eu...

De fapt, cei mai mulți români din nordul Bucovinei, deportați în Kazahstanul de Nord, au murit în anul 1942. Nu erau sărmanii pregătiți de viață în condițiile aspre ale climei de acolo. Ei nu aveau nici haine de iarnă, nici încălțăminte, nu aveau nici hrană suficientă și de aceea mureau ca muștele. Cum putea să trăiască un bătrân neputincios sau un copil fraged, neapt de muncă, numai cu 160 grame de pâine pe zi? Pe o femeie din Carapciu, pe care o chema Fruzina și care avea cinci copilași, o auzeam în prima vară a deportării mereu căinându-se și rugându-se să fie omorâtă, ca să nu se mai necăjească. Iar bătrânul Gheorghe Prisăcărean din Carapciu îi răspundea de fiecare dată: „Nu boci, femeie, că cu timpul moartea ne-a curma pe toți”. Acei care munceau din greu, primeau o porție mai mare, câte 300 grame de pâine pe zi. Deportatii erau considerați „dușmani ai poporului” și numai după terminarea războiului atitudinea localnicilor față de noi întrucâtva s-a schimbat. Dar câți deportați mai rămaseră în viață?

M-am hotărât să mă întorc acasă, dar nu aveam bani de drum. L-am scris mătușii Margalina Luchian și ea mi-am trimis 500 de ruble. Și în iarna anului 1947 m-am pornit spre Bucovina. Până în localitatea Donkoi am mers pe jos, de acolo am ajuns cu un mărfar la Nikeltau. Fugisem, mă temeam să nu fiu prinsă și la Nikeltau am stat trei zile ascunsă la surorile Karliiciuk din Camenca, sat vecin cu al nostru, care lucrau acolo la un spital. Pe urmă am luat trenul spre Karaganda, iar de acolo - spre Aktiubinsk. Mi-am luat bilet până la Kamenetș, căci mai departe nu era voie. De la Cernăuți am venit pe jos și în Prisăcăreni am ajuns pe la sfârșitul iernii. În casa noastră locuia mătușa Margalina.

Când s-a organizat colhozul, au venit haidamacii stăpânirii și ne-au desfăcut stodoala. La colhoz ne-au luat și vaca, pe care a crescut-o mătușa. Mie nici nu mi-au dat voie să cumpăr casa părintească. În 1948 m-am căsătorit cu Gheorghe al lui Cozma Cibotar și soțul meu a reușit să cumpere această casă.

Mult timp m-am gândit pentru ce vină putea familia noastră să fie deportată. Tata, Vasile Bilencu, n-a avut mult pământ. Avea pe lângă casă doar 60 de prăjini de loc. Bunicul i-a dat mamei, când s-a măritat, cam o sută de prăjini. Au mai cumpărat împreună 30 de prăjini de pământ. Tata a mai primit două hectare în timpul reformei agrare în Bucovina, înfăptuită de către stăpânirea românească, pentru că a participat la primul război mondial. A mai fost tata și primar în timpul românilor. A mai făcut parte și din partidul țărănist. Aceasta să-i fi fost toată vina? Am aflat de la niște basarabeni, care l-au cunoscut, că tata, Vasile Bilencu, a fost condamnat la cinci ani de închisoare grea, pe urmă la încă doi ani și a murit într-un lagăr din Kareiia. Cu câțiva ani în urmă organele respective mi-au eliberat un document, în care scrie negru pe alb că tata, Vasile Bilencu, nu s-a făcut cu nimic vinovat în fața puterii sovietice și că condamnarea lui, de către staliști, n-a avut nici un temei legal.

Am fost și eu reabilitată. Și pentru bunurile care ne-au fost distruse, pentru toată averea înstrăinată știți cât am primit, ca despăgubire? Doar 41 de ruble. La această sumă am mai adăugat 20 de ruble și mi-am cumpărat un tulpan, lată și toate compensările pentru daunele morale și materiale ce ne-au fost provocate, pentru șase morți dintr-o familie de români, pentru că am fost purtată în tinerețe prin toate cercurile iadului stalinist!

Stejărelule frumos...

Stejărelule frumos,
Pleacă-te o țară-n jos,
Să mă sui în vârful tău,
Să-mi văd sătișorul meu,
Sătișorul cel dorit,
În care-am copilărit.
Singură-am rămas pe lume
Și nici nu-i mai știu de nume...
De jale și de necaz
Îmi curg lacrimi pe obraz.
Din lacrimi ce am vărsat
S-ar face-o fântână-n sat.
Fântână cu trei izvoară
Cinea-a bea, să nu mai moară.

Doamne, cu ce ți-am greșit,
C-așa rău ne-au pedepsit?
„Vinovați”, dar fără vină
Ne-au dus în țară străină
Din frumoasa Bucovină,
În țară înstrăinată.
Să nu venim niciodată.
Să ne pierdem prin străini.
Pentru că suntem români.
Cei ce ne-au dus s-au gândit
Că ne duc la necăjit.
Fără masă și bordei
Numai printre oameni răi.
Numai printre oameni răi...

*Cântec comunicat de Silvia SCHIPOR
din Pătrăuții de Jos, fostă deportată.*

Bucovină, Bucovină

Frunzuliță și-o sulcină,
Bucovină, Bucovină,
Străinioară ești, străină,
De toată lumea suspină.
Cântă cucul în brăduț,
De se-aude-n Cernăuți:
Bucovină, plai cu flori,
Unde-ți sunt ai tăi feciori?
— Au fost duși în altă țară,
Dar se-ntorc la primăvară!
— Înapoi când or veni
Tot pe tine te-or iubi;
Acolo pe unde-au fost,
Ei au dus-o tare prost, -
A fost numai chinuiți
Și mereu batjocoriți.

Inreg. de prof. șc. Valeriu ZMOȘU

Pedepsiți fără de vină

Elena ȘOTROPA

locuitoare a satului Stănești, Raionul Hliboca

Până voi pune mâinile pe piept voi ține minte acea groaznică noapte de aprilie a anului 1941, când am fost sculați din somn de către soldații ruși, care au venit să ne ridice și să ne ducă în neagra străinătate. Prima s-a trezit mama. A deschis biata ușa și-a întrebat de oaspeții nepoștiți ce s-a întâmplat. Soldații, însoțiți de câteva cozi de topor din sat, au năvălit în casă, dând ordin să ne sculăm cu toții și să ne îmbrăcăm, ca, chipurile, nu era timp de pierdut. Noi, cei șase copilași, plângând, ne-am strâns în jurul mamei ca pușorii în jurul cloștei, întrebând-o ce vroiau acei străini de la noi. Ce putea să ne răspundă, dacă nici dânsa nu știa ce s-a întâmplat? Un soldat a îmbrâncit-o, ținând la ea într-o limbă pe care n-o înțelegeam, dar ne-am dat seama că ne silea să ne pregătim de plecare. Mama încerca să ne liniștească și, neavând încotro, ne-a pregătit cum a putut, a apucat ce i-a căzut sub mână și a umplut o traistă cu hăinuțe de ale noastre. În altă traistă a pus câteva pâini. Apoi am ieșit cu toții în curte, tremurând și de frig, și de groază. Mama a luat-o în brațe pe Zamfira, surioara noastră cea mai mică, care nu împlinise nici doi anișori, iar noi, ceilalți cinci copii, am urmat-o până la mașina ce ne aștepta în dreptul porții. Îmbrânciți de soldați, am urcat în caroseria camionului. Rămâneau în urmă și casă, și avut, și animale. Eram porniți pe drumul pătimirilor...

Ca să nu mai plângem atâta, cei ce ne-au smuls din cuibul părintesc ne-au spus că ne duc în România, că acolo vor pleca în curând toți stăneștenii și ne vom întâlni, deci, cu toți cunoscuții noștri și cu tovarășii de joacă. Dându-le crezare, ne-am mai liniștit. Pur și simplu nu înțelegeam ce se petrecea cu noi, fiindcă și mama ne-a spus că se putea să fie adevărată zisa celor ce ne escortau. Am ajuns la gara de tren din satul vecin Tereblecea. Acolo era foarte multă lume din satele megieșe și toți aveau să împărtășească aceeași soartă - soarta genocidului bolșevic.

Ne-au urcat în vagoane de vite. Câți eram nu știu, dar țin minte că eram așa de mulți, încât cu greu găseai un loc să te poți odihni și bieții oameni se odihneau cu rândul.

Timp de câteva săptămâni acel tren blestemat ne-a tot dus spre Siberia. În drum de câteva ori ne-au dat ceva de-ale gurii, un fel de supă, în care pluteau viermi și ceva ce aducea cu varza tocată. Primeam și câte o bucătică de pâine neagră ca pământul, cleioasă, care greu mergea pe gât. Noroc de pâinica ce-o aveam de acasă! Mama o tăia în felioare, ni le dădea să le mâncăm, iar dânsa înghițea numai în sec. Am avut noroc că nu era zăpușeală, însă, totuși, vroiam și apă, dar n-o aveam. Când ceream apă, mama ne aduna în jurul ei, ne spunea o poveste și noi adormeam, așa flămânzi și însetați cum eram, iar a doua zi chinurile se repetau.

În gările unde trenul se oprea, eram scoși cât un pic la aer, dar nu aveam voie să intrăm în vorbă cu localnicii, ca să nu putem afla unde-am ajuns și încotro eram duși. Înțelegeam doar că ne aflam între ruși, și nu în România, cum ni s-a spus când am fost scoși din casă. Undeva, într-o localitate siberiana din ținutul Krasnoiarskului, ni s-a poruncit să ne luăm lucrurile și să părăsim vagoanele. Ne-au dus pe un loc viran și ne-au lăsat acolo la voia întâmplării. Am stat acolo vreo două săptămâni, mâncare n-am primit, dar apă aveam, căci nu departe șerpuia un pârăuș. De băut beam, dar nu aveam după ce bea apă. Oamenii au început să-și construiască bordeie, colibe, unde se adăposteau de vânturile destul de reci, siberiene, cu toate că era în luna mai. Noi am rămas fără adăpost, căci mama nu putea să facă nici bordei, nici colibă. Ne rugam de alții să ne dea adăpost când se întuneca afară și când vânturile urlau ca lupii.

După două săptămâni au venit niște șefi din raion și-au început să ne împartă prin colhozuri și sovhozuri. Am fost repartizați într-un sovhoz, al cărui director era om bun și cu frică de Dumnezeu. Într-o baracă neîncăpătoare am fost cazate patru familii. După chinurile călătoriei cu trenul, au început altele noi, și mai groaznice: foamea, bolile, frigul și mizeria făceau ravagii. Biata mamă avea o singură grijă - să salveze viețile celor șase copilași ai ei.

De aceea chiar din primele zile s-a dus la directorul sovhozului, a căzut în genunchi și i-a lămurit cum s-a priceput, mai mult prin semne, să-i dea de lucru, ca odraslele ei să nu moară de foame. Între timp a început războiul și bărbații au fost mobilizați în armată, așa că de lucru se găsea. Directorul sovhozului. Dumnezeu să-l odihnească, căci precis nu mai este în viață, s-a îndurat de noi și a trimis-o pe mama la fermă, de unde biata ne aducea câte oleacă de lapte, pe care îl ascundea, căci, dacă ar fi fost prinsă, ar fi fost aruncată după gratii pe un termen de cel puțin 8-10 ani. Să fi fost o asemenea întâmplare, noi ne pierdeam prin Siberia.

Trandafira, sora noastră mai mare, și eu ne-am angajat tot la fermă, unde lucra mama, dar nu mulgeam vacile, ci scoteam, cu o căruță trasă de boi, gunoiul din grajduri. Ne sculam în zori, pe la orele 4, și ziua de muncă o terminam înspre miezul nopții. Abia ne târâm picioarele până acasă, fiind istovite și flămânde, și de multe ori ne culcam fără a pune rouă în gură. Înainte de culcare mama ne îndemna să îngenunchem și să ne rugăm lui Dumnezeu ca El să ne scape de la moarte. Și așa a fost tot timpul cât ne-am aflat în Siberia.

Mama s-a mai angajat pe urmă și la școală, ca dereticatoare și acolo îi ajuta surioara Maria, care avea pe atunci doar opt anișori. O altă surioară, Elisaveta, care era numai de zece anișori, își câștiga din greu existența, muncind la adunatul fânului sau la curățirea grajdurilor de băligar. Fratele Petrea, împlinind șapte ani, a fost dat la școală, căci elevilor li se dădeau câte 200 grame de pâine pe zi. După lecții inhăma caii la o haraba și căra pâinea coaptă de la o mică brutărie la magazinele din sat. Îi cădea din când în când o cojiță de pâine, cu care își mai potolea foamea. Surioara cea mai mică, Zamfira, rămânea acasă cu bătrânii ce nu erau apti de muncă, iar noi toți aveam grijă să-i aducem și ei câteva ceva de ale gurii.

Se mirau toți, care ne cunoșteau, cum o mamă, o femeie singură și necăjită, era în stare să-și salveze copiii în acele condiții neomenești. Ne laudau pentru cuminenția noastră și pentru faptul că nu ieșeam din vorba mamei. Pe tot parcursul exilului nostru în Siberia nu i-am călcat cuvântul și povața. Prin câte greutăți a trecut biata mamă pentru a ne vedea vii în jurul ei!

Țin minte cum într-o noapte de iarnă, pe un ger cumplit și prin zăpada ce-i ajungea până la brâu, ea se întorcea din centrul raional, unde s-a dus să se roage să nu fim transferați în alt sovhoz. În acea noapte în pădure i-au ieșit în cale trei lupi. Și-a văzut moartea cu ochii. S-a lăsat pe genunchi, a închis ochii și a început să se roage lui Dumnezeu ca s-o scape de primejdie, căci dacă ar fi rupt-o lupii, i-ar fi murit de foame și cele șase odrasle ale ei. Și atunci s-a întâmplat o minune: doi lupi s-au retras în hățiș, numai unul a rămas pe loc cu privirea ațintită asupra mamei. Dar în curând a lăsat-o și acela în pace...

Când s-a terminat războiul, ne-am bucurat, căci am prins vestea că ni se va da și nouă voie să ne întoarcem în locurile natale. Mama spunea că ar trebui să agonisim ceva parale pentru drum. Dar de unde să fi luat paralele? Și tot mama a găsit ieșire din situație. A cumpărat împreună cu o localnică un purceluș, pe care îl ținea într-o ladă în camera în care locuiam. Când purcelul a crescut mare, jumătatea ei a vândut-o acelei femei. A pus bănișorii la paralele ce le mai avea adunate și, având suma necesară pentru a cumpăra bilete, ne-a pregătit de drum. Așa că, datorită mamei și cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-am întors teferi și nevătămați în dulcea noastră Bucovină... Pe mama n-a părăsit-o niciodată ideea că Dumnezeu o va ajuta în momentele de cumpănă, și Tatăl Ceresc ne-a ocrotit și în Siberia, și pe drumul anevoios al întoarcerii la baștină.

A înregistrat prof. Ion A. POSTEUCĂ

Amintiri zguduitoare

Aurora PLANTUS

locuitoare a satului Stănești, raionul Hliboca

În noaptea de 13 iunie 1941 în casa noastră au dat buzna câțiva grăniceri sovietici cu un câine mare și cu droaia cozilor de topor după ei. Eram șase copii în casă și grănicerii ne-au dat jos din pătucuri și au strigat la mama și la tata să ne îmbrace și să ne scoată în ogradă. Apoi am fost duși, tâlhărește, în puterea nopții, la gara din satul vecin Tereblecea, de unde, timp de trei săptămâni, aveam să „călătorim” spre pustietățile kazahe, pe care urma să le semănăm cu lacrimile și cu oasele noastre. Căldura din acel vagon de vite era insuportabilă, ne înăbușea. Ne apropiam de singura ferestruică zăbreliță, trăgeam în plămâni câte o pungă de aer proaspăt, ne reveneam ca dintr-un somn adânc, apoi eram îmbrânciți de către ai noștri, căci fiecare vroia să se afle cât mai aproape de acea ferestruică. O singură dată pe zi ni se dădea ceva de ale gurii. Când auzeam cum cheia se răsucea în lacătul greu ce atârna la ușa vagonului, parcă ne sălbăticeam. Foamea ne împingea spre ușă și se stârnea o hărmălaie greu de descris. Doi soldați ne împărțeau „tainul” și fiecare primeam câte un pește sărat și după prima îmbucătură simțeam că te ardea setea. Dar apă primeam o dată la două-trei zile. Apa era băhliță și împutită, de parcă era luată de-a dreptul dintr-o baltă, și noi o beam cu lăcomie, ținându-ne nările cu degetele.

Când trenul se oprea prin gări, băteam cu pumnii în acel gemuleț și ceream, în numele Domnului, de la oamenii de-afară, să se milostivească și să ne dea puțină apă, că ne stingeam de sete. Se găseau oameni care ar fi vrut să ne ajute și când aceștia se apropiau, soldații le apucau șipurile din mână și le izbeau de vagon, spărgându-le și lăsându-ne aproape leșinați.

Când am ajuns în Kazahstan, în regiunea Aktiubinsk, am fost duși, la muncă silnică, într-un colhoz, iar ca locuință ne-a fost repartizat un grajd părăsit.

Ne înghesuiau în el vreo treizeci de persoane, dormeam pe paie, flămânzi, ne mâncau păduchii, ne înspăimântau șobolanii, care mișunau în acea încăpere ca furnicile în mușuroi... Primul din familia noastră a murit frățiorul Mircea, din cauză că biata mamă n-a avut cu ce-l alăpta. După el a intrat în pământ și mama. S-a întâmplat aceasta în 1941, după exilarea noastră în stepa kazahă. Cel mai groaznic pentru noi a fost anul 1943. Atunci ne-au părăsit pentru totdeauna tata, sora Domnica și frații Gheorghe și Octavian. Toți, stingându-se ca lumânările, ne cereau o firimitură de pâine. De unde s-o fi luat, când și pe noi ne bătea vântul morții? Pe tata, pe Gheorghe și pe Domnica i-a îngropat fratele Octavian. Dar când a închis el ochii, l-au luat niște kazahi și l-au dus undeva să dea lut peste el. Era prin luna decembrie a anului 1943 și gerul era cumplit. Fiindcă pământul era înghețat, acei kazahi nu s-au muncit ca să-i sape groapa. Au lăsat cadavrul sub un gard și l-au acoperit cu pietre. Primăvara, când pământul s-a dezmoțit, neam dus împreună cu surioara mea Ileana să vedem locul unde era mormântul lui Octavian, căci atunci când decedase n-am avut puteri să-l petrecem pe ultimul său drum. Am rămas înmărmurite, văzând cum vântul îi flutura șuvițele de păr din chica lui bogată și cum zăcea sărmanul sub greutatea câtorva pietroaie. Am găsit un hârleț, am săpat cum am putut și l-am așezat în groapă așa cum se găsea. Și l-am bocit, și i-am scăldat mormântul cu lacrimi, știind că din opt membri ai familiei noastre, ridicate fără nici o vină, rămâneam numai noi două ca să înfruntăm necazul și destinul.

Într-o zi am fost martora unei scene îngrozitoare. Domnica Bucea, o consăteancă de-a noastră, după ce și-a pierdut șase membri ai familiei sale în acea pustietate, a ajuns la cumpăna disperării. Văzând femeia că pe moarte îi era și copilașul ei drag, «pe care nu mai avea cu ce să-l alăpteze, s-a dus pe malul unui râu, și-a legat o piatră de gât, a luat odrasla în brațe și s-a aruncat cu ea în apă. Atunci mi-am zis: „Doamne, dă-mi putere să ajung cândva acasă, în Stănești, ca să-i povestesc lumii din sat cum s-a prăpădit toată familia Bucea...” Și bunul Dumnezeu s-a îndurat de noi și ne-a dat zile și putere ca să revenim în Bucovina...

Când ne-am întors în sat, am găsit pereții casei goi.

Dar mare ne-a fost mirarea când, de pe undeva, a apărut în ogradă câinele nostru, care timp de șase ani și-a tot așteptat stăpânii. Ne-a recunoscut și-a alergat înspre noi. L-am luat, pe rând, în brațe. Era numai piele și oase. Am văzut cum din ochii lui șiroiau lacrimi. Am plâns împreună. Să fi înțeles bietul animal că asupra noastră se abătuse o mare nenorocire? Să fi înțeles el că la pieire am fost trimiși nu de câini, ci de oameni?

A înreg. prof. Ion A. POSTEUCĂ

Folclor bucovinean din timpul deportărilor

Foaie verde liliac

Foaie verde liliac,
Duminică pe-nserat
Liniștiți toți ne-am culcat.
Când era somnul mai dulce.
Pe ruși dracul îi aduce.
Ne-au încărcat în motoară
Și ne-au dus până la gară.
La gară când am ajuns,
În două rânduri ne-au pus
Și-n vagoane ne-au împins.
Ușile au încuiat.
De mâncare nu ne-au dat.
Și trenul când s-a pornit
Noi cu toții am slăbit.
Pastele, preasfinte Doamne,
Noi l-am făcut prin vagoane
Fără pască, fără ouă.
Cu inima ruptă-n două.
După vreo trei săptămâni
Ne-au dat jos ca și pe câini
Într-un sat îndepărtat
Și de noi toți blestemat.
Pe malul apei Reșca,
Unde piatră se scotea
Și alătura - sarea.
Mureau sute, mureau mii
Și-am rămas câțiva copii.
Și-am îndurat acoale
Foame, boală, viață grea.
Dar nimeni nu ne credea.

Foiliță de mohor

Foiliță de mohor,
Doru-mi-i, maică, mi-i dor
De-al meu dulce sătișor...
Într-o marți de dimineață
Intră trei soldați în casă
Și mă prind a întreba:
Kak tvoia familia?!
Eu le spun că sunt român,
Ei mă apucă de mâini
Și mi le leagă la spate,
Și mă-mbrâncesc într-o parte,
Și îmi strigă ca lui surdu:
Ne tikai, ia streleati budu!
Și îmi comandă: - Vperiod!
Unde-au dus atât norod? -
În Rusia, la cărbuni
Și-n Kazahstan, oameni buni!
Frunzuliță și una,
Lung îi drumu-n Siberia,
Lung îi drumul și bătut,
De românași îi făcut;
Lung îi drumul și cotit,
Cei ce-au mers, n-au mai venit.
Când vedeam că trenul vine,
Tremura inima-n mine,
Când vedeam vagoanele,
Știam că iau oamenii.
Dar nici o vorbă n-am rostit,
Dar soldații au venit;
Nici o oră n-a durat
Și soldații ne-au luat.
Pe două rânduri ne-au pus,
Pân la gară-așa ne-au dus.
Când mă suiam în vagon,

Pe scară eram să mor.
— Șefule de la vagon,
Deschide ușa, că mor;
Șefule de la vagoane,
Deschide, că mor de foame!
Copilașii ce mureau
Pe ferești îi aruncau,
Câte-o mamă se ruga
Ca să-i ieie cineva
Și să-i puie în mormânt,
Să nu steie pe pământ.
Când pe loc noi am sosit
Prin păduri ne-au împărțit,
În bordeie toți trăiam,
De foame și frig muream,
În zile de sărbătoare
Puneam stâlpi la telefoane,
Iar în zile de serbat -
La tranșei toți la săpat.

Pelinaș, floare pelină

Pelinaș, floare pelină,
Usca-te-ai din rădăcină,
C-amară-i frunza pe tine,
Cum îi inimoara-n mine.
N-am tăiat, n-am omorât.
De ce țara m-o urât?
Altul taie și omoară
Și trăiește-n a lui țară.
Iar eu fără leac de vină
Mă duc în țară străină
Și-oi muri fără lumină.
Fără scânduri de sălaș.
Fără pânză pe obraz.
Și-oi muri, și n-a fi jele
La sicriul de nuiiele.
Cu pânză de buruiene.

Decât, maică, mă făceai

Frunzuliță de susai.
Decât, maică, mă făceai.
Mai bine-un pom răsădeai.
Pomul creștea în rotat.
Pe mine m-au deportat;
Pomu' l-aveai în grădină,
Eu zac sub țărână străină;
Sub pom, maică, te umbreai
Și jalea mea n-o aveai.

*Înreg. de prof. Ion A POSTEUCĂ
în satul Stănești, raionul Hliboca*

Fostul deportat

Valeriu ZMOȘU

Un bătrân bătut de soartă
Mă privește-ngândurat.
Eu îi sărut mâna dreaptă,
Șoapta-i m-a cutremurat:
„Negreșit să-mi treci azi pragul.
Multe am de-ți povestit.
Că m-a betegit gulagul
Și trăiesc nedreptățit.
Nu am avut nici o vină.
Dară am fost deportat
Din frumoasa Bucovină
Într-un ținut depărtat.
De foame și disperare
Când era mama să moară,
N-am avut nici lumânare.
Rece-a ars steaua polară...
S-au dus frații, s-a dus tata
În glie nedezmorțită.
Și printre străini surata

Mi-a fost soarta vitregită.
M-am întors în Bucovina,
Am tăcut și am muncit
Și nici astăzi nu știu vina
Pentru câte-am pățimit.
Am fost ieri la domni cu carte.
Să le cer un ajutor.
Ei mi-au spus că nu se poate,
C-aș fi trebuit să mor.
N-am un ban să duc la moară.
De comand să am făină,
Și aștept cea pensioară.
Ce întârzie să vină...”
A pornit încet bătrânul.
Sprijinit în vechi toiag.
Greu își stăpânea suspinul.
Lacrimi îi curgeau șirag.
Acea cruce ridicată
Celor neîntorși din gulag,
A mai sărutat-o o dată
Și s-a dus bietul moșneag...
La sfârșit de săptămână
Clopotu-a dat veste-n sat
Că s-a dus, să nu mai vină.
Un bătrân, fost deportat.
Au venit ca să-l petreacă
Doar câțiva vecini și când
Slobozitu-l-au în groapă,
I-am aprins lumini de gând.

Răzbunare

Contabil Ion MIHAIESI

Se zice că analfabetul e în stare să facă mai mult rău celor din preajmă, decât știutorii de carte. Cel care pătrunde în taina cărților știe să deosebească binele de rău, dar proștii numai la prostii și rele se pricep, fiindcă nu-și dau seama ce fac. Aș dori în continuare să confirm cele spuse printr-o întâmplare ce a avut loc în satul nostru Ostrița, sat de pe malul drept al Prutului, care se învecinează cu Cernăuți.

Prin anii '30 primar în Ostrița a fost ales un unchi de-al meu, pe care-l chema tot Ion Mihaiesi. Era gospodar, om la locul lui, nu făcea nimănui nici un rău și se bucura de mare autoritate în rândurile consătenilor. El își avea gospodăria cam la marginea satului și drumul ce-l făcea zilnic înspre primărie trecea prin centrul Ostriței. Într-o dimineață de toamnă târzie, ieșind din casă, s-a bucurat, văzând că peste noapte a căzut prima zăpadă. Mai ningeă încet, cu fulgi mari și apoi și când s-a pornit la serviciu, apoi fulguate a încetat. Trecând pe lângă casa gospodarului Mihai Nicolaevici a văzut niște urma proaspete, ieșite din ogradă, făcute de un țăran încălțat în opinci potlogite. Urmele duceau spre casa lui Ion Marieș, care locuia în apropierea primăriei.

Nu lungă zăbavă a intrat în primărie și gospodarul Mihai Nicolaevici, plângându-i-se lui Mihaiesi că cineva, în zori de zi, i-a furat găinile. Primarul l-a poftit să ia loc și l-a întrebat:

— Nu bănuiești cine ar fi putut intra în poiata dumitale, să-ți fure găinile?

— Nu. Pe cine să-l bănuiesc? Am venit să-mi ajuți ca să descopăr hoțul.

— Dumneata n-ai văzut urme pe omăt de la casa dumitale încoace?

— N-am băgat de seamă.

— Acele urme duc până la poarta lui Ion Marieș. Așteaptă. Dau un telefon la postul de jandarmi și cred că îndată situația se va lămurii.

N-a trecut nici un sfert de oră și șeful de post, însoțit de un jandarm, a și sosit la primărie. Aflând despre ce era vorba, s-au dus să facă percheziție la domiciliul lui Marieș. L-au găsit schimbându-și potloagele de la opinci, fiindcă își dăduse seama că, dacă ninsoarea s-a oprit, putea fi descoperit după urmele lăsate pe omăt. Au găsit în casă două găini jumulate, dar nevasta lui Marieș lipsea. Jandarmul a așteptat-o până a venit din oraș și banii de pe găinile vândute i-au fost înmânați păgubașului. Chiar în aceeași zi Marieș a fost chemat la postul de jandarmi, unde i s-a aplicat pedeapsa corespunzătoare.

Dar să vedeți ce urmări a avut acest caz! Ion Marieș era din Jucica, o suburbie transilvăneană a Cernăuților. La Ostrița se însurase cu o fată săracă. El vorbea rău românește, la școală nu umblase și nu știa nici să scrie, nici să citească. Avea pe lângă casă vreo zece prăjini de pământ și atât. Soția lui mai avea o soră și el trăia cu amândouă. Avea copii și cu nevastă-sa, avea și cu cumnata. Cel mai mare copil al lui s-a dus în 1940 la lucru în Rusia și nu s-a mai întors. La venirea sovieticilor, știind ucraineana, Marieș a devenit „activist”. Era „vajnic și nujnic” și sufla în borșul ocupanților, ca să fie băgat de ei în seamă.

Devenind coadă de topor rusesc, Marieș s-a dedat la acțiuni provocatoare. Spun unii supraviețuitori ai măcelului de la Lunca din iarna anului 1941 că anume Ion Marieș a promis grupului care intenționa să treacă în România prin zona Herței, că-i va arăta un loc nepăzit și neprimejdios, tot el l-a condus până la graniță, apoi s-a făcut nevăzut. Fiind așteptați de pe poziții de tragere, sutele de feciori și bărbați tineri din suburbiile Cernăuților și din satele bucovinene de pe Prut au fost secerăți de mitralierele grănicerilor sovietici.

În 1944, când rușii s-au reîntors în nordul Bucovinei, Marieș iarăși a prins să le lingă tălpile. În luna august a aceluiași an, a adunat în curtea primăriei din Ostrița bărbați de la 18 până la 60 de ani, i-a încolonat și i-a pornit spre Cernăuți, de unde aveau să fie duși în lagărele de muncă din Karelia.

Pe drum, pe când îi escorta, altături de enkevediști, pe năpăstuiții gospodari din Ostrița, un bărbat, pe nume Toader Budnic, a dezertat și s-a ascuns într-un lan de porumb. Când grupul a fost dat în primire, unul lipsea și enkevediștii l-au luat pe Marieș în locul celui fugit, așa că a gustat și el din pâinea amară de la Onega.

Întorcându-se, a devenit „stribok”, adică membru al batalionului de luptă împotriva „naționaliștilor burghezi”. Din nou și-a făcut de cap. Scotea cu forța lumea la „rubstoică” (doborârea copacilor și pregătirea materialului lemnos necesar pentru întărirea minelor de cărbune din Donbas), cerea de băut, îi băga pe oameni în speriați, se ocupa cu denunțuri și provocări, prindea pește în Prut cu ajutorul dinamitei și nimeni nu-i putea veni de hac.

În 1945 s-a întors din România fostul primar al Ostriței Ion Mihaiesi, care s-a refugiat în momentul când rușii ocupau pentru a doua oară Bucovina. Marieș, aducându-și aminte că anume el l-a descoperit că a furat cândva găinile de la Mihai Nicolaevici, a hotărât să se răzbune. La două zile după sosirea lui a venit la el cu o droaie de enkevediști și i-a zis:

— Îmbracă-te și ieși din casă, căci am venit să mă socot cu dumneata!

A fost arestat și scos din sat în puterea nopții. A fost judecat fără martori, iar averea i-a fost confiscată. Nevasta sa a plecat la Ceahor, căci de acolo era de baștină, și gospodăria s-a distrus. Nimeni nu știe unde și când a murit Ion Mihaiesi, gospodar din Ostrița, unde-i este mormântul și pentru ce a fost condamnat...

Marieș, coada de topor, a murit și el ca un nemernic, lăsând jale în casele celor două femei, rămase cu un fecior debil, care, la rândul-i, a umplut casa de copii, lăsați, după ce a murit în mizerie, în mila și grija Domnului.

Cum am devenit „dușman al poporului”

Toader MIHOREANU

gospodar din Stănești, raionul Hliboca

Când au venit în scumpa noastră Bucovină cei ce spuneau că ne-au adus „fericirea și bunăstarea”, eram un gospodar în rând cu lumea din sat: aveam patru hectare de pământ, o vacă, doi cai și câteva oițe. Noua conducere a satului, în frunte cu primarul, m-a calificat drept chiabur și a început a-mi căuta nod în papură. Mi se tot spunea că eram dușman al noii orânduirii și al puterii sovietice. Îmi vedeam de treabă, căci înțelegeam destul de bine din ce direcție bătea vântul, plăteam la timp impozitele și livram la stat cotele de lapte, carne, ouă, lână și cereale care îmi erau impuse. Mă străduiam să nu am de a face cu cozile de topor din sat, care se înmulțeau ca ciupercile după ploaie.

La începutul anului 1949 trebuia să mă înscriu în colhoz, „de bună voie”. Nu mă puteam despărți de pământ, cai și de inventarul agricol. Și atunci primarul și-a înfipt și mai tare dinții în mine. Într-o zi mi-a spus că nu era de glumit cu noua putere, însă m-am prefăcut că nu-l auzeam. La câteva zile după ce m-a amenințat, m-a chemat la primărie și mi-a spus ca în zori să mă prezint cu caii înhamăți la căruță, că va trebui să plec în pădurea Corceștilor, la vreo 35-40 kilometri de satul nostru de unde să car bușteni la gara din Pătrăuți. N-am avut încotro, am plecat, dar n-am putut face față planului, căci tocmai atunci îmi fătase o iapă. Era imposibil să-mi îndeplinesc normele zilnice doar cu un singur cal. Atunci primarul din satul nostru m-a trecut pe lista neagră a „dușmanilor poporului”. Fără pic de vină, am fost arestat și dus la secția raională de miliție din Hliboca. După ce m-au ținut vreo câteva zile flămând și însetat într-un beci, m-au întrebat ce și cum. Le-am spus tot adevărul. Milițianul care m-a anchetat a spus că nu sunt vinovat și n-au pentru ce mă judeca. Dar, colac peste pupăză, am fost transferat la secția raională de miliție din Sâorojineț, pentru ca acolo să mi se găsească un clenci și să mă arunce după gratii.

Și aici s-a petrecut aceeași poveste însă, ca miliția să nu rămână neputincioasă în fața unui muritor de rând, am fost dat în judecată, fiind calificat „dușman al poporului”, care chipurile, a zădărnicit îndeplinirea planului la transportarea buștenilor din pădure la gară. Am fost condamnat la trei ani de închisoare și dus la muncă silnică în pădurile Uralilor.

Cei de acasă, știind că am fost judecat pe nedrept, au insistat să fiu rejudecat. Și cum organele de judecată nu aveau nici timp, dar nici dorință să se ocupe cu asemenea „mărunțișuri”, cererea privind rejudecarea a fost examinată abia după un an și șapte luni. Sentința a fost următoarea: să mi se ierte un an și jumătate, adică după ce am stat în închisoare un an și șapte luni, mi s-a iertat un an și șase luni. „Minunată” dreptate! Am fost pus, ce-i drept, în libertate, însă nici până acum nu pot înțelege pentru ce am suferit.

A înregistrat prof. Ion A. POSTEUCA

Îi vai de zilele mele

Foaie verde trei smicele,
Îi vai de zilele mele.
Crucea sfântă de la piept
Mi-au luat-o în comitet.
M-au muncit ca pe Hristos,
Nu mai am întreg un os.
Și apoi iarăși m-au scos.
Ca să le fiu de folos.
Și m-au dus tot în robie.
Nimenea să nu mă știe.
La Donbas'n cărbunărie.
Măiculiță credincioasă.
Ieși mai repede din casă
Și te du-n bisericuță.
Și mi te roagă, măicuță.
Să vii, mamă, să mă câți
La mormântul cu trei brazi, -
Mormântul cel fără cruce
A păgânime aduce...

Am muncit la bolșevic
Neștiut, ca un calic.
Pentru-o plată de nimic.
N-am avut lumini nici pod
Și nici cruce, nici prohod...
Poate lacrimile tale
Pentru mine-orfi salvare.
Mamă, de amarul meu
Roagă-te la Dumnezeu
De iertare, de-ndurare.
Să fie țara iar mare.
Să scăpați și voi de chin.
De necaz și de venin.
Mamă, cu mâinile tale
Ștergeți lacrimi de jale
Și-adună oasele mele.
Că am trăit zile grele.
Mamă, du-mi oasele-n sat.
De unde m-au ridicat.
Părintele să mă-ngroape.
Ca să fiu de voi aproape.
La mormânt să-mi puneți semn
O cruce mare de lemn
Și-ncă trei pui de arțar,
C-am murit cu mare-amar.
La picioare-un lilac, -
Să mă plângi, că ți-am fost drag.
Să mă plângi, să mă jelești.
Câte zile-o să trăiești.
La toți să le povestești.
Cum feciorul tău iubit
Păgânii l-au prăpădit.
Pentru că a fost creștin.
Pentru c-a fost bun român.

*inreg. în Pătrăuții de Jos, Raionul Storojineț, de prof. școlar
Valeriu ZMOȘU*

N-am putut să mă aflu departe de baștina-mi dragă...

*Radu POPESCU,
Jurisconsult pensionar, Or. Suceava*

M-am născut la 3 august 1909 în comuna Cireș din fostul județ Storojineț, părinții mei, Gheorghe și Aspazia, fiind agricultori. Evident, școala primară am urmat-o în satul natal, dar în 1919 am fost înscris ca elev la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți. La acest prestigios liceu am făcut doar clasa I, după care am trecut la Liceul „Regele Ferdinand I” din Storojineț. După bacalaureat, m-am înscris la Facultatea de Drept din Cernăuți, luându-mi licența în 1934. În același an am urmat „Școala superioară a titraților universitari” din București. În timpul studenției mele la Cernăuți am fost membru activ al Societății academice „Junimea”. În anul 1936 m-am căsătorit cu Victoria Mirică din Buzău, absolventă a Școlii Normale din Cernăuți, iar din căsnicia noastră a rezultat un singur copil: Nicolae-Puiu.

La 1 ianuarie 1935 am ocupat funcția de notar comunal în Vijnicioara, localitate de pe Ceremuș, adică de pe fosta noastră frontieră cu Polonia. Și am lucrat acolo până în iunie 1940, când autoritățile românești, militare și civile, au fost silite să părăsească județele Cernăuți și Storojineț. Mi-am lăsat căminul și cu amar în suflet am pornit pe drumul necunoscut al refugiului. Și calvarul refugiului m-a mânăat tocmai în județul Prahova, unde am fost repartizat ca notar în comuna Bărcănești.

După începerea războiului m-am întors în Vijnicioara, reluându-mi postul, dar, foarte curând, am fost numit, prin concurs, pretor la Pretura Storojineț (avansat apoi ca prim-pretor). În această calitate am funcționat până în martie 1944, când sovieticii au intrat a doua oară în Bucovina. La 25 martie 1944 am primit dispoziția prefectului județului Storojineț să conduc coloana de căruțe din jumătatea de răsărit a județului până la Baia de Aramă, județul Severin. Drumul coloanei până la destinație a fost anevoios și a durat aproape trei săptămâni. Cu banii primiți de la prefectură, am asigurat în permanență hrana oamenilor, cât și a cailor din coloană.

După acel drum istovitor, am fost repartizat la Pretura Sacul din județul Mehedinți.

Dar nu puteam să mă aflu departe de Bucovina, de baștina-mi dragă. Speram că teritoriul ocupat de către bolșevici va fi retrocedat României și de aceea am făcut tot posibilul să mă mut în Suceava, unde am sosit la sfârșitul anului 1947 și unde am fost numit subprefect. Dar în anul 1949 vechiul sistem administrativ s-a desființat și eu, nefiind membru de partid, am fost numit inspector financiar (un fel de perceptor) în orașul Solea. La cerere, am fost transferat apoi la Secția financiară a orașului Suceava, unde am activat până în 1958, cu excepția a șase luni, în care, fiind calificat de către organele locale de partid „element reacționar”, am fost lăsat fără loc de muncă. Am avut de înfruntat destule dificultăți din cauză că eram refugiat de pe un teritoriu, pe care totdeauna l-am considerat românesc și doar temporar ocupat de către sovietici. Și totuși, la 10 octombrie 1958 am obținut titlul de jurisconsult, fiind încadrat, în această calitate, la Fabrica de încălțăminte „Străduința” din Suceava-Ițcani, unde am rămas până la pensionare (1 decembrie 1975).

Pe parcursul a peste patru decenii de muncă am avut și unele activități extraprofesionale. Am fost comandant al Subcentrului de pregătire premilitară a tinerilor din comuna Vijnicioara și orașul Vijnîța. Pe cheltuieli proprii am construit o capelă în orașul Storojineț, pe care, mai apoi, sovieticii au demolat-o. În calitate de subprefect am ajutat permanent Orfelinatul din Suceava, având grijă ca în fiecare duminică primarii din satele din jurul orașului să dea, pe rând, câte o masă gratuită copiilor de acolo. Am funcționat ca asesor popular pe lângă Judecătoria Suceava în perioada august 1955 - iunie 1957. La rugămintea conducerii Casei de cultură a municipiului Suceava, am acordat după pensionare, timp de peste zece ani și în mod gratuit, consultații juridice populației din oraș și din comunele învecinate.

Cu organele de Securitate din acest municipiu nu am colaborat. Unica mea „legătură” cu respectivele organe a fost o percheziție „la sânge” ce mi s-a făcut pe data de 6 ianuarie 1984, ocazie cu care mi s-au confiscat o carte și ceva manuscrise.

Am trăit o viață lungă, încărcată de evenimente. Și dorul de baștina-mi dragă, rămasă la străini, mă ține încă pe această lume.

Dictatul de la Paris, 1947

Vasile POSTEUCĂ

Cu ani în urmă, stând la târg, tiranii
Ne-au rășluit pământul basarab, -
Când voi, nevolnici, jeluiati litanii
Și n-auzeati strigarea celui slab

Știm: nedreptatea-i numai ce vă doare,
Și când vă arde paiul din bârlog;
Altfel voi târguiți orice sub soare
Și dați norocul altora zălog.

Atunci făcurăți punte și cu dracul.
Dând scumpe neamuri pradă la călăi.
Desfigurând cu nedreptăți tot veacul,
Scrumind și libertatea-n vâlvătai...

Slugărniciți și timorați în lalte.
Voi v-ați vândut nu numai biruința.
Ci și lumina lumii celelalte.
Și sufletul, copiii și credința...

Și-acuma, iată, puneți semnătura:
Ne dați altarul Patriei, străbun.
Pentru arginți, batjocorind Scriptura,
Trist vânt pornit să stâmpere-un taifun...

E mort bătrânul Wilson cât se pare.
Uitarăți toți tratatul din Versailles;
Cum perorați, iscați în jur duhoare.
Și pare tot Parisul grajd de cai...

Aceasta-i Pacea? Azi v-ați pus de-acord:
Tăiați că nu-i al vostru: pân-la Prut:
Ciunțiți din Bucovinele de Nord.
Că neamul ni-i încătușat și mut...

Semnați, să vă rămână în istorii
Rușinea pe obrazul timorat:
Trădarea a schimbat doar vânzătorii.
Dar a păstrat nemernicul Dictat.

Scriind de-mi gâlgâie veninu-n gușe.
De vă stâlcesc în litere meschine:
Cu gâtu-n jug și gleznele-n cătușe.
Care din voi ar cuvânta mai bine?

Nu te știi...

Nicolae ȘAPCĂ

*Bunicului meu Nicolae ȘAPCĂ, neîntors din lagărele de
muncă din Karelia*

De câte ori văd crucea bunicuței
Ce-i stă la căpătâi de ani de zile.
Mă cuprind fiorii și îmi fuge
Gândul meu, bunicule, la tine.

Nu te știi, nici știi pe unde ești.
Pe ce rece țarm ai înghețat.
Știi: bunica cu al vostru fiu
Zeci de ani la rând te-au așteptat.

Nu știi, poate sunteți împreună
În împărăția de apoi.
Știi doar că mormântu-ți vag și rece
Nu-i lângă bunica-n sat la noi.
Caut să vă împreun cu gândul.
Dar nu știi cum arătai în viață.
Nici nu știi cum ți-au făcut mormântul -
Ți-au pus cruce de stejar sau gheață?

Nu știi dacă semăn mult cu tine.
Dar cu cinste numele ți-l port
Și mai știi că ai murit acolo.
Tot iubindu-ți țara și-al tău port.

Aflarea adevărului despre moartea fratelui Ilie

Prof. șc. Nicolae MOTRESCU

Pe data de 7 august 1969 ne-am pomenit în curte cu un bărbat necunoscut. Ne-a zis că-i corespondent titular al ziarului „Zorile Bucovinei”, că-i coleg cu Mie Motrescu, adică cu fratele nostru, că-l cheamă Constantin Popescu și că-i originar din Pătrăuții de Jos. Noi cunoșteam mai mulți colegi de-ai lui Ilie de la ziar, dar pe dumnealui îl vedeam pentru prima dată. L-am poftit în casă, însă domnul Popescu a rămas și în continuare în mijlocul ogrăzii. După o tăcere lungă și meditativă, ne-a informat, cu tact și politețe, că era trimis la Crasna de către redactorul-șef Ion Chelaru să afle dacă nu cumva Ilie era venit acasă, unde, poate, s-a îmbolnăvit și se trata și din oarecare motive nu voia să anunțe redacția, Ilie lipsea de la serviciu mai bine de o săptămână și domnul Popescu trebuia să-i ducă redactorului răspunsul: era sau nu era la Crasna.

Auzind toate acestea, la început nici nu ne-am prea îngrijorat, fiindcă în ultimul timp Ilie tot mai rar trecea pe acasă. Zilele de odihnă le petrecea prin alte părți, pe la prieteni și cunoscuți sau pe unde se duce cu diferite interese personale sau de serviciu. Se zvonise că avea și o fată de prin Ostrița. Era holtei destul de copt, avea 27 de ani, era liber și independent, era, deci, în drept să-și organizeze viața așa cum și-o dorea. Ei, și dacă nu s-a prezentat câteva zile la lucru? Putea acea lipsă nemotivată de la serviciu să aibă pentru el consecințe nefaste? Poate își căuta pe undeva un alt post, că la „Zorile Bucovinei” era cam hărțuit de niște „tovarăși”. Era treaba lui!

Tot din vorbă în vorbă (acasă eram numai eu și mama), domnul Popescu s-a interesat când a fost Ilie ultima dată acasă, l-am răspuns că ultima oară fusese cam cu o lună și ceva în urmă. Îmi aminteam bine momentul. Eram prin livadă. Glasul lui m-a făcut să ridic capul. Stătea în mijlocul ogrăzii. Mâna dreaptă, în care ținea geanta, a ridicat-o în sus și cu zâmbetu-i specific, mi-a zis:

— Salut, frate Nicolae! Cum stai cu bazele recoltei, 69?

M-am apropiat de el. Era bine dispus, deși pe față i se putea citi dorul de casă și de ai săi. După ce a schimbat câteva vorbe cu mama și în timp ce dânsa îi pregătea ceva de mâncare, el s-a așezat pe un scaun, în bucătărie, a scos din geantă niște foi cu proaspetele-i creații și, ca întotdeauna, avându-mă ca primul său critic, a început să-mi citească. Îl ascultam nu numai cu urechile, ci cu toată ființa. Eram mândru că aveam un frate poet. L-am admirat și de data aceea. Și, deși era numai cu doi ani și jumătate mai mare decât mine, vedeam în el un model de viață...

La rândul nostru, l-am întrebat pe domnul Popescu când a fost împreună cu Mie. Ne-a spus că la gazda lui o noapte întreagă a privit cu Ilie televizorul, când au zburat americanii pe Lună. După aceea domnul Constantin Popescu ne-a relatat că șefii de la redacție au sunat la primăria din Crasna, dorind să afle dacă în ultimele zile Ilie a fost pe acasă sau ba. Primarul a răspuns că a fost la Crasna sâmbătă, 26 iulie 1969, dar s-a întors înapoi la Cernăuți. Totodată corespondentul de la „Zorile Bucovinei” a precizat că această convorbire telefonică a fost înregistrată.

În urma acestei informații ne-am îngrijorat de-a binelea. Cum este și firesc, mamele simt mai degrabă primejdiile și nenorocirile. Mamei, după cum spunea dânsa mai pe urmă, i s-a înfipt atunci o săgeată în inimă. Cum, adică, a fost prin Crasna și n-a trecut pe-acasă?! A trecut pe lângă casă de două ori, încolo și înapoi, și era imposibil să nu între! Casa noastră se află la intrarea în sat. Știam că Ilie, venind din Cernăuți și având transport până la centru, trecea pe lângă casă, se ducea pe unde se ducea să-și facă toate treburile, iar la urmă se întorcea acasă. Stătea o zi-două, apoi pleca la Cernăuți.

După ce domnul Popescu s-a dus în drumul lui, ne-am adunat câți am putut, care eram mai aproape din familie, ca să analizăm situația și să ne sfătuim ce era de făcut. Mai întâi ne-am dus la primărie, să controlăm veridicitatea convorbirii telefonice cu redacția. O asemenea convorbire a avut loc. A doua zi am plecat la Cernăuți, la redacție, împreună cu fratele Ștefan și sora noastră Maria. Acolo, după o oarecare discuție, am fost întrebați dacă Ilie nu a avut de gând să fugă peste graniță, fiindcă pe la redacție s-ar fi

zvonit că era trecut în România, prin munți, și de acolo urma să se strecoare pe undeva în Occident.

Despre așa ceva nu știam nimic. Dacă ar fi avut o asemenea intenție, Ilie nu ne-ar fi tănuțit-o. Nu o singură dată mi-a încredințat diferite secrete de-ale lui, pe care nu le spunea altora. În multe probleme, chiar și în cele intime, se sfătuia cu mine. În fine, Ilie nu putea să fugă peste graniță fără a se sfătui cu cineva din familie. Pe mine mă socotea mai aproape de el și ca vârstă, și ca fire. Tot la redacția „Zorilor” ni s-a spus că au sunat la toate spitalele din oraș să afle dacă n-a avut loc vreun accident rutier sau vreo altă nenorocire, în urma cărora să fi suferit Ilie, care putea pe undeva fi internat. Nu s-a găsit nicăieri.

După toată informația, pe care am primit-o până atunci, nu ne-a rămas altceva de făcut, decât să mergem la procuratură și să-l dăm în căutare în întreaga Uniune Sovietică. La procuratura regională ni s-a spus ca în această problemă să ne adresăm lui Carol Ianoș, locțiitorul procurorului regiunii. Dânsul ne-a pus mai multe întrebări referitoare la Ilie: da poate așa s-a întâmplat, da poate așa... În sfârșit, a pregătit documentul necesar și, după cum ne părea nouă, chiar atunci a dat undă verde cercetării cazului dispariției fratelui nostru Mie Motrescu.

Peste câteva zile am mers, însoțit de sora Maria, la sediul miliției din Storojineț să aflăm cum decurgeau cercetările. Șeful respectivei secții ne-a spus că n-a primit nimic de la procuratura regională în privința aceasta. Atunci, indignați de o asemenea „operativitate”, ne-am dus la procuratură, Ianoș lipsea. Ne-a primit un alt adjunct al procurorului regiunii, care nu era la curent cu problemele noastre. A căutat prin documentele de pe masa de lucru, prin sertare și în unul din ele a găsit ceea ce căuta. Documentul respectiv așa și n-a fost trimis nicăieri. Mirat și el de acest fapt, procurorul ne-a promis că va trimite de urgență hârtiile unde trebuia să le trimită Ianoș. Am ieșit de la el de-a dreptul nedumeriți. În stradă am început a chibzui asupra faptului. Dacă nu s-a declanșat acțiunea de cercetare, însemna că organele nu erau interesate în căutarea lui Ilie Motrescu. Dacă nu erau interesate în aceasta, atunci care era motivul? Și cine punea bețe în roate? Procurorul regiunii Cernăuți? Sau personal locțiitorul acestuia Carol Ianoș?

Am ajuns la concluzia că unii dintre lucrătorii procuraturii și ai miliției știau unde-i Ilie și ce i s-a întâmplat. Nici nu trecerea atunci prin minte că Ilie al nostru putea fi mort! Ne gândeam că era pe undeva arestat și securitatea vroia să-i fabrice un dosar de „activitate subversivă împotriva puterii sovietice”, ca să-l ducă pe la Magadan, să-i putrezească oasele acolo, căci doar de asemenea dosare artificiale au avut parte zeci și sute de mii de cetățeni sovietici, de care puterea vroia să se scuture...

Timpul trecea și în fiecare dimineață ne trezeam cu speranța că vom primi de pe undeva vreo veste despre Ilie. Dar ziua se scurgea și vestea nu mai venea de nicăieri. Cam de două-trei ori pe săptămână cineva din noi pleca la Cernăuți, să afle noutăți. Nimic nou nu aflam. Ni se spunea că cercetările se fac, dar fără rezultat. Între timp, prin sat au început să circule diferite zvonuri referitoare la dispariția lui Ilie, zvonuri și versiuni destul de bizare. Vorba lui Topârceanu: „Zboară vești contradictorii, se-ntretaie știrile”...

De câteva ori am fost chemați la morga din Cernăuți să recunoaștem niște cadavre. Doar trebuiau cumva organele să dovedească că aveau grijă de noi. Ne arătau niște boschetari, găsiți morți prin cine știe ce unghere ale orașului și neidentificați de nimeni. Cu cât trecea mai mult timp, cu atât „nădejdea caldă-n noi slăbea, pe cât creștea de rece gândul”, dacă ar fi să-l parafrazăm pe V. Alecsandri. Începeam să ne dăm seama că Ilie nu mai era în viață. Dar, totuși, speram că cumpăna de moarte îl trecuse.

Toate aceste frământări și zbuciumări au durat până la 15 septembrie 1969, când directorul școlii în cadrul căreia predam cursuri mi-a spus că a primit o înștiințare de la miliția din Hliboca că s-ar fi dat de urmele lui Ilie. Aceeași informație a primit-o și fratele Ștefan, care lucra profesor la o altă școală din Crasna. Evident, și Mariei i s-a transmis o asemenea știre. Eram chemați, deci, la Hliboca. Însă nu ni se spunea la ce. Și acest fapt ne îngrijora și mai mult.

La Hliboca am plecat împreună cu fratele Ștefan. Tânărul ofițer de miliție Chifa ne-a propus pentru recunoaștere fotografia capului unui cadavru, cică găsit înecat în Prut, în dreptul satului Ostrița. Mai întâi s-a uitat Ștefan. N-a zis nici da, nici ba. Eu l-am recunoscut imediat pe Ilie.

Deși era umflat la față, căci stătuse mult timp în apă, nu puteam să nu-l recunosc! L-aș fi identificat dintr-un milion de cadavre, atât de bine îl cunoșteam din creștet până-n tălpi!

În ce stare sufletească am intrat atunci este greu de» redat prin cuvinte. Niciodată nu m-am putut gândi că am să-l văd pe Ilie mort. Tare m-am temut să nu-l pierd pe Ilie, dar de năpastă tot n-am scăpat! Din acea clipă am simțit că am rămas orfan de dânsul.

Când am adus acasă strașnica veste, mama era să-și iasă din minți. Se zbuciuma prin ogradă, smulgându-și părul din cap și chemându-l neconținut pe Ilie, pe Iliuță al ei. Avea și pentru ce. Paharul durerii se umpluse. Pe prea mulți dintre ai ei i-a pierdut de la venirea rușilor în Bucovina...

În 1944 a fost luat tata la Finlanda, cum se spunea pe atunci, și nu s-a mai întors. A rămas mama tânără, de 32 de ani, cu 8 copii între 12 ani și două luni (cei mai mici erau doi gemeni). Tot în același an moșul meu, adică tatăl mamei, un bărbat zdravăn de plesnea sănătatea într-însul, la vârsta de 63 de ani a fost împușcat de soldații sovietici în timpul revoltei de la Crasna-Putnei. Acolo au rămas trei bărbați morți. Mulți bărbați și multe femei au primit răni, din cauza cărora unora li s-a tras moartea. Despre acest tragic eveniment nu s-a scris și nici până acum nu se vorbește cu glas tare. Două sate din județul Storojineț -Crasna-Ilschi și Crasna Putnei - au ieșit cu palmele goale împotriva armatei sovietice, trimisă să depositeze gospodarii... În 1966 fratele cel mai mare, Vasile, și-a curmat viața, hăcuindu-și inima cu șapte lovituri de cuțit. Unii spun că înnebunise. Dar nu-i adevărat. Treaz și cu mintea lucidă s-a sinucis după o boală incurabilă și un tratament fără speranță. Avea dureri groaznice în trup și a mers împotriva moralei creștine ca să scape și el de chinuri și cei ai casei de necaz. Și acuma moartea lui Ilie a lovit în inima mamei ca un trăznet din senin! Poate că-l avea pe Ilie cel mai drag și ținea asta în inimă, în sufletul ei. Povestea mama că Ilie a început să umble la vârsta de șapte luni, iar la un an vorbea liber. El se mândrea cu asta și râdea de noi că am fost „niște ticăloși”. O vrăjitoare i-a prezis cândva mamei că un fecior de-al ei o să ajungă domn mare, mai mare peste alți domni, și probabil că mama s-a gândit atunci la Ilie.

Probabil că în taină i-o fi spus lui acest lucru, fiindcă după moarte în hârtiile lui Ilie am găsit o poezie, care n-o am acum și n-o țin minte toată:

Vino, maică, de mă vezi
Ce-am ajuns de când veghez
La fereastra visului
Semnele prescrisului...

Am umblat nici nu știu pe unde ca să obținem dreptul de a-l deshuma și a-l aduce în cimitirul din sat. În expertiza medicală scria că pricina decesului a fost înecarea, că în plămâni i s-au găsit rămășițe de vegetație acvatică. Adică Ilie ar fi făcut plajă pe malul Prutului, dintr-o pricină oarecare ar fi căzut în apă, dar n-a putut să se salveze. Minciuni sfruntate! În anii de facultate Ilie Motrescu a frecventat secția de gimnastică. Avea o figură de atlet, cu o musculatură frumos dezvoltată. Nu o singură dată am fost cu el la scăldat și i-am admirat iscusința cu care înota. Luneca în apă ca un delfin.

În ziua deshumării, Ion Hâbuleac, un bun coleg și prieten al lui Ilie, a avut grijă să aducă de la redacție un fotograf. Autoritățile și lucrătorii cimitirului ne-au preîntâmpinat că nu aveam dreptul de a deschide sicriul. Adică legea așa ceva nu permitea. N-am căzut de acord. Dacă nu deschideam sicriul, nu știam pe cine aduceam la Crasna. Și, totuși, nu ni s-a dat voie. Ne-am înțeles atunci între noi că după ce sicriul va fi ridicat pe mal, să punem mâna pe hârlețe și răngi și să-l deschidem. Zis și făcut! Până păzitorii s-au dumerit, capacul a și sărit! Tabloul ce ne-a apărut în față ne-a îngrozit. În sicriu se afla un cadavru în proces de descompunere până la brâu, cu mâinile și picioarele foarte bine păstrate. De ambele părți între cadavru și marginile sicriului și printre picioare erau ticsiți plozi avortați. Mai întâi am vrut să ne convingem dacă într-adevăr cadavru era al lui Mie Motrescu. Da, era al lui! Văzând grozăvia asta, m-am gândit: „Ironia soartei! Ilie n-a fost însurat, n-a avut, deci, copii, și iată unde și i-a găsit!”. Am anunțat procuratura. A venit cineva de acolo și numai de formă, față de noi, i-a certat pe lucrătorii cimitirului. Au ordonat să curețe sicriul de cadavrele copiilor și au plecat.

Am venit acasă pe când se lăsa amurgul. La intrarea în ulița noastră aștepta un grup de studenți români sosiți de la Cernăuți pentru a participa la înmormântare. Sicriul, care semăna mai mult cu o ladă, l-am introdus în altul adevărat, fără să mai amintim mortul din el. Hainele și toate celelalte s-au pus pe capacul sicriului, Ilie urma să fie înmormântat ca un mire. Amurgul se îndesea, lumea venea la mort, se uita înmărmurită la sicriu și tăcea. Nimeni nu comenta nimic pe față. S-a întâmplat ceva neobișnuit. Mortul a fost scos din curte când afară se întuneca. Era dus la cimitir cu făcliile aprinse. La mormânt n-a vorbit nici preot, nici sătean, căci la toți le era teamă de autorități. Au avut curajul să vorbească doar Ion Țăbuleac și Dumitru Covalciuc, prietenii lui Ilie de la „Zorile Bucovinei”. O poezie dedicată răposatului a citit Ilie T. Zegrea.

Înmormântarea s-a sfârșit târziu, dar mormântul a rămas nepecetluit. Peste un oarecare timp, cu ocazia altei înmormântări, mama s-a înțeles cu preotul nostru V. Zavadovschi și pe furiș a pecetluit mormântul și, ca o femeie creștină, i-a făcut mai pe urmă toate rânduielile care se cereau.

După înmormântare, mama spunea că se tulbură de cap și, ca să nu-și iasă din minți, m-a rugat să-i fac rost de o chemare în România, unde trăiau încă mama ei, două surori și un frate, ca să-și aline durerea cu dâșii. Acolo un nepot de-al ei. Ion Rădulescu din Petroșani, a purtat-o cu mașina lui proprie prin toată țara timp de aproape o lună.

S-a întors ceva mai refăcută.

După deshumarea fratelui Ilie din cimitirul „Horecea” din Cernăuți și reînsmormântarea lui în cimitirul din Crasna, aveam deja acumulate o mulțime de întrebări, la care căutam răspuns. Cele ce ne-au fost declarate în mod oficial nu se potriveau nici pe departe cu realitatea, cu cele pe care aveam să le aflăm în perioada căutării lui.

Nu puteam înțelege, de exemplu, următoarele.

1. De ce de la „Zorile Bucovinei” am fost anunțați abia după două săptămâni că Ilie era dispărut?

2. Pe ce bază primăria din Crasna a răspuns telefonic redacției că Ilie Motrescu a fost pe data de 26 iulie 1969 în Crasna, dar s-a întors la Cernăuți fără să între în casa părintească?

3. Care era motivul că Ilie, trecând pe lângă casă, n-a intrat s-o vadă pe mama?

4. De ce procuratura regională n-a dat curs cererii noastre privind căutarea lui Ilie?

5. De ce în ziua când cadavrul lui Ilie a fost scos din Prut n-am fost informați despre găsirea unui trup în apa râului pe data cutare, în locul cutare?

6. De ce cererea am depus-o pe 8 august, iar la Hliboca, să-l identificăm pe Ilie după o fotografie, am fost chemați tocmai la 15 septembrie?

7. De ce partea superioară a cadavrului era, în momentul deshumării, descompusă, iar cea inferioară - nealterată?

8. De ce până la găsirea lui Ilie s-au grăbit să răspândească zvonul, printre care și oameni ce i-au fost apropiați, că el, „inveteratul naționalist burghez român” era fugit peste graniță sau că se trata pe undeva prin Basarabia de o boală lumească?

9. De ce Mihail Brofman, șeful secției de ideologie a redacției „Zorile Bucovinei”, s-a grăbit să treacă pe la gazda lui Ilie, să-i ia toate hârtiile de pe birou și de prin sertare, de pe unde a putut și cât a putut din fugă? Și unde-s acum aceste hârtii?

Toate aceste întrebări, precum și multe altele trebuiau explicate, fiindcă nimic nu se potrivea cu caracterul, firea și modul de viață ale lui Ilie.

Primul lucru pe care l-am făcut în direcția dezlegării acestei enigme a fost adresarea către serviciul meteorologic din Cernăuți. Fratele Ștefan, care s-a ocupat cu treaba aceasta, a primit răspunsul: în ziua de 26 iulie 1969 nivelul Prutului era cu 2,9 metri mai ridicat decât cel obișnuit, că în acele condiții, care au provocat inundații, nimeni n-a putut să facă plajă și că în acea zi n-a fost înregistrată nici o persoană care s-ar fi înecat. Se știe că la începutul decadei a treia a lunii iulie a anului 1969 au fost ploi mari și abundente, că apele, crescând, au făcut mari ravagii în partea de jos a Cernăuților. Care om normal s-ar fi dus pe un asemenea timp nepotrivit la Prut ca să se scalde? În acel timp Ilie Motrescu își trata dinții la un medic stomatolog și nicidecum nu i-ar fi ars de scaldat, când casele de pe malul Prutului nimeriseră în zona calamității.

Iar dacă a fost, totuși, pe malul Prutului, atunci cu cine și unde i-au rămas hainele și obiectele care-i aparțineau? Ce urmă a lăsat pe mal? Versiunea lansată de autorități era o minciună și ea, desigur, nu putea fi acceptată de către noi. Cei ce vroiau să ne deruteze au nimerit cu oiștea în gard.

Într-un timp, s-a întors și mama din România, ceva mai refăcută. A ascultat toată informația noastră, a mai stat câteva zile și nopți, chibzuindu-le pe toate, apoi s-a dus la un preot. Nu la al nostru, din Crasna, ci la altul, la un preot bătrân. El i-a ascultat durerea și, deși nu era zi de slujbă, a luat-o în biserică. A făcut, cred, toată rânduiala care trebuia făcută în asemenea cazuri, la urmă i-a spus că, dacă-i femeie cinstită și cu credință dreaptă în Dumnezeu, cel mult în două săptămâni vom ști totul despre moartea lui Ilie. Așa a și fost. Pe ascuns, au început să ne treacă pragul diferiți oameni cu diferite știri despre marea tragedie, care s-a derulat în cătunul Slatina din Crasna, sâmbătă, în ziua de 26 iulie 1969. Așa cum a spus preotul, în două săptămâni tabloul morții lui Ilie ne-a fost absolut clar.

Desigur, aceste informații ne le primeam așa oricum. Ele trebuiau minuțios verificate. Toți frații ne-am angajat în acest lucru. Am parcurs întregul traseu, de cum s-a urcat Ilie, pe strada Storojinețului din Cernăuți, într-o mașină GAZ-21 „Volga” de culoare albă, până la locul asasinatului. De la Cernăuți, Ilie a călătorit cu un șofer crăsnean și cu încă o persoană de la noi. Apoi s-au mai urcat doi, având și o armă de vânătoare. Împreună cu fratele Constantin (Tatinuță) am luat mărturii în scris de la toți cei cu care s-a întâlnit Ilie pe drum și a vorbit. Când am aflat despre șoferul care l-a purtat pe Ilie cu limuzina în ultimele ceasuri din viața lui, mi-am amintit o întâmplare.

Ilie Motrescu a absolvit la Bălți facultatea de limba și literatura „moldovenească” și muzică. A studiat acolo și vioara. De aceea s-a ocupat uneori și cu pregătirea, la Crasna, a unor concerte festive. Era solicitat, mai ales, să preia conducerea corului sătesc. În 1967 a fost poftit să organizeze un concert cu prilejul zilei de 7 noiembrie. Deși era angajat al redacției gazetei „Zorile Bucovinei”, a găsit, totuși, timp să vină la Crasna și să se ocupe și de lucrul acesta.

Chestia ținea de competența lui, dar și de plăcere, desigur. Pentru munca depusă de artiștii amatori și de conducătorul lor, colhozul trebuia să ofere o sumă oarecare de bani. După concert, emoționat, Ilie a urcat scările primăriei. În local se aflau primarul, președintele colhozului Ilcenko, un venetic spurcat, și încă vreo câțiva din anturajul lor. Avea de gând să le ceară suma respectivă, ca s-o împartă artiștilor ce-au evoluat cu brio pe scena sătească. În biroul primarului masa se încovoia sub greutatea bucatelor și a băuturilor alese. Toți erau cam afumați. La cerința lui Ilie, președintele kolhozului a reacționat prompt: „Pașol von, parsivaia rumânskaia morda!” („Marș afară, mutră parșivă de român!”) Jos, un milițian, tot din Crasna, a scos pistolul din toc și l-a îndreptat asupra lui Ilie. Pe urmă, văzând că-i prea din cale-afară, a început să se joace cu pistolul, învârtindu-l pe degete. Știți cine era milițianul? Șoferul, care numai peste doi ani avea să-l ia pe Ilie din strada Storojinețului din Cernăuți și să-l poarte spre moarte, Ilie a coborât atunci până la mine, plângând. Când eram mici, l-am văzut de multe ori plângând pentru un fleac oarecare. Dar, matur fiind, nu l-am văzut niciodată într-o asemenea stare. Plângea și-mi spunea:

— Uite la ce-am ajuns. Pentru munca depusă, niște venetici te scot din casa ta și te amenință cu pistolul.

Trebuie să remarc că, deși regimul totalitar a vârat mare groază în oamenii locului, totuși au mai rămas și din cei curajoși și de bună credință, care primesc durerea altora ca pe-a lor proprie și nu se tem să sară în ajutor, să spună adevărul. Unul din aceștia ne-a spus cum l-a văzut a doua zi pe șofer spălând mașina, care era plină de noroi pe dinafară, apoi portbagajul, din care se scurgea o zoaie roșietică.

Crezând că avem destule dovezi, care vorbeau vădit despre un asasinat premeditat, ne-am adresat organelor de justiție. Cercetarea cazului i-a fost încredințată tot domnului Chifa. Țin minte că am fost și eu cu domnia sa prin Slatina, pe la toate persoanele indicate de noi. Dar ce folos? În prezența anchetatorului unii negau totul, iar alții, mai șmecheri, declarau ceva în doi peri, ca spusele lor să nu aibă nici o valoare. Erau deja „prelucați”. Pot să dau numai un exemplu despre gazda din Cernăuți a lui Ilie.

Pe data de 8 august 1969 m-am dus la gazda lui Ilie (într-o casă de pe strada Șevcenko) împreună cu Mihail Brofman, faimosul ideolog al „Zorilor”. În timp ce dânsul (îndesat și de statură mijlocie ca în agonie, transpirat, aduna cu înfrigurare hârțiile fratelui, noi am discutat cu gazda, o femeie între 50 și 60 de ani. Ne-a înșirat toate cuvintele de laudă care se pot spune la adresa unui fecior. Am întrebat-o dacă veneau pe a el vizitatori și dacă avea obiceiul să bea. Ne-a spus că Ilie nu bea și ultimul vizitator a fost un ins cu barbă. Au discutat până spre dimineață și, dintr-o sticlă de vin pe care-o avea, s-a băut numai jumătate. Acea sticlă a stat câteva zile în dulap, până când Ilie i-a spus s-o verse în chiuvetă. Și tot repeta: „Mia ne pil, ne...” („Ilie nu era băutor, nu...”.) Peste o lună, la această întrebare pusă de anchetator a răspuns: „Ilia pil, bezbojno pil” („Ilie bea, bea vârtos”). Sărmana femeie! Cât de greu i-a fost, cred, să mintă, pe când o perioadă de timp, cât Ilie a stat la ea, l-a îngrijit, poate, ca o mamă. Desigur, declarația ei trebuia să corespundă versiunii oficiale. S-a îmbătat peste măsură și, în neștiință, s-a dus și și-a vărât capul în Prutul umflat de puhoiaie”.

Între timp primeam și alte informații, care ne ajutau să clarificăm cazul. De exemplu, o persoană ne-a comunicat că făptașii au primit, ca răsplată, foi de odihnă la mare, în zona Odesei, că printre aceștia s-ar fi aflat și un demnitar de la „Zorile Bucovinei”. Nu ne venea să credem urechilor. Dar ni s-a pus la dispoziție lista cu 5 persoane, care au „meritat” să se destindă pe litoralul Mării Negre. Făptașii care au lichidat „un înverșunat naționalist burghez român din Bucovina Sovietică” au plecat la mare pe data de 30 iulie 1969, la numai patru zile de la săvârșirea asasinatului din Crasna. Au înnoptat undeva după Chișinău, iar a doua zi au ajuns cu mașinile la Odesa. Trebuia de verificat și acest lucru. Am lăsat toate baltă și m-am deplasat la Odesa. Aflându-mă pentru prima dată în acest oraș frumos, cu oameni atât de minunați, am întrebat de unul, de altul, și am ajuns la plaja Luzanovka. Mai întâi, m-am dus la locul de parcare a mașinilor. Stăpânul, foarte înțelegător, mi-a deschis o „podșivkă” cu chitanțele de primire a limuzinelor. A găsit chitanța căutată, mașina respectivă, numărul și. numele șoferului, dar nu mi-a dat la mână datele solicitate fără voia șefului plajei.

L-am găsit și pe acela. Se numea Ivan Leontievici Leontiev. l-am povestit cazul, m-a înțeles și mi-a spus. „la tvoi rab” („Sunt robul dumitale”). A smuls chitanța din „podșivkă” și mi-a dat-o. Am verificat într-un registru și numele de familie ale celorlalți făptași. Corespundeau. Ba și mai mult, erau și cu neveste și copii! M-am întors acasă. Dar ce folos? Pentru anchetator aceasta nu prezenta nici o dovadă.

Văzând că orice dovadă era neglijată de către anchetator, am renunțat la ancheta oficială și ne-am gândit să angajăm un jurist independent, oarecum particular. L-am găsit pe Grigore Ungureanu, care era jurist și locuia în orașelul Putila din creierii Carpaților huțânești. Am mers cu fratele Ștefan la el și i-am povestit nevoia. S-a apucat să ne ajute. Ne-a alcătuit un șir de scrisori adresate, pe rând procuraturilor regională, republicană și unională. De fiecare dată răspunsul trebuia să-l așteptăm câte o lună încheiată. Din tot locul, scrisorile se trimiteau la Storojineț și aici rezultatul era clar. Ultima dată i-am scris lui Rudenko, procurorul Uniunii Sovietice, amintindu-i că ne vom adresa la ONU, dacă nu ne vor trimite anchetatori din centru. Și tot așa, până când vine odată sora noastră Maria la noi și ne zice că a chemat-o directorul școlii în cancelarie, a deschis safeul și-a scos de-acolo o scrisoare de-a noastră, adresată nu mai știu cui, zicându-i:

— De ce nu vă liniștiți odată? Ce scrieți atâta? Uite, unde ajung scrisorile voastre!

Atunci tocmai ne-am dat seama că autoritățile se jucau cu noi ca mâța cu șoarecele. Ce naivi eram, când ne gândeam că scrisorile noastre parcurgeau sute și sute de kilometri pentru a ajunge la adresat! Dar, în realitate, ele străbăteau doar patru kilometri, de la poștă până în... seiful directorului școlar.

Tot zbuciumul nostru a durat până în primăvara anului 1970, când ne-am convins definitiv că nu mai avea rost să apelăm la instanțele superioare. Pentru noi, totuși, adevărul era cunoscut.

La un timp, unii „tovarăși” de la procuratura regională s-au gândit să ne pedepsească pentru că am îndrăznit să desfășurăm în mod individual cercetările și pentru că am reușit să aflăm, pentru noi, purul adevăr. Și s-au grăbit să pună punct mare și vârtos la această istorie tragică.

Într-o zi din luna aprilie a anului 1970 la Crasna a fost convocată adunarea tuturor intelectualilor din localitate. Deși aveam ore în ambele schimburi, directorul școlii a stăruit în câteva rânduri să nu lipsesc de la adunare, că de înlocuirea lecțiilor avea grijă dânsul. Acuma un intelectual nu prea este luat în seamă și n-are, mai că, nici o valoare. Dar atunci autoritățile ne solicitau foarte des, pentru a duce cuvântul partidului în mase. Ne-am gândit că era o adunare a „activiștilor frontului ideologic”, de la care nu se putea lipsi și ne-am dus.

Adunarea urma să aibă loc în clubul combinatului de prelucrare a lemnului. S-a adunat acolo floarea intelectualității crăsnene: ingineri, medici, agronomi și, evident, majoritatea cadrelor didactice. Au venit și mulți din partea autorităților raionale și regionale, reprezentând partidul, organele executive, sindicale, uteciste, învățământul public, miliția, procuratura, securitatea etc. Deodată fratele Ștefan mi l-a arătat pe Ianoș, locțiitorul procurorului regiunii. Gata, am înțeles că adunarea fusese convocată în cu totul alt scop. Deci, ea era special convocată pentru noi. N-am înțeles de prima dată de ce locțiitorul procurorului regiunii era îmbrăcat civil. Era cu capul gol, peste haine purta un palton nu prea arătos, ca de muncitor de rând. Dar, când m-am uitat în jos, i-am văzut pantalonii ce țineau de un costum de procuror și ghetete scumpe, lustruite. Am înțeles. Se deghizase, ca în momentul scoaterii paltonului efectul să fie maxim. Și-am mai înțeles că era un mare psiholog.

Peste puțin timp membrii prezidiului, mulți 4 a număr, au urcat pe scenă și au început să-și scoată hainele și să le agate pe un cuier din fundul scenei. Când ceilalți membri ai prezidiului s-au așezat la masa lungă și acoperită cu un material roșu ca purpura, locțiitorul procurorului a început să se dezbrace încet și meticulos. A calculat exact timpul, când trebuia să se întoarcă, de parcă ar fi avut un ochi la ceafă. Când s-a întors cu fața spre sală, publicul, care doar nu-l cunoștea, a rămas înmărmurit, văzându-l în costumul strălucitor și cu toate însemnele procurorilor. Un scop domnul Ianoș și l-a atins, cel de a aduce oamenii cu sufletul la gură. Parcă indiferent, printr-un gest involuntar și-a lunecat mâna peste cravată și peste nasturii costumului, așa cum ar fi făcut întotdeauna când își

scotea paltonul. Apoi s-a pornit cu pași mărunți spre tribună. Cu cât se apropia de tribună, cu atât părea mai măreț, mai captivant, devenea mai de temut și cei din prezidiu își luau un aer mai grav, tușind convențional...

... Într-o vară ne-am dus câțiva crășneni la stâna unui baci de la noi în localitatea huțanească Sărata, dincolo de Seletin și de Șipote, pe apa Sucevei, în sus. Când să ne apropiem pe coasta muntelui de colibă, un câine alb și mare, de rasă pură borțanească, care stătea pe un povârniș, de unde i se deschidea, probabil, o largă panoramă, a fluturat ca un steag din falnica-i coadă, a brâhnit de câteva ori tunător ca un clopot de s-a tot auzit ecoul hăt până în creierii munților. Apoi s-a întors cu spatele spre noi, s-a culcat și nici nu s-a mai uitat în partea noastră. Lătratul lui a fost preluat de alți patru câini, tot legați, dar nu de rasă pură, ci mai corciți, de atâta erau și mai răi. Se smuceau în lanțuri, se rupeau spre noi. Ei erau situați în cele patru puncte cardinale, roată pe lângă stână, de unde câmpul vederii era mai redus. Însă erau plasați în puncte de importanță strategică, acolo de unde ar fi putut pătrunde dihăniile. Dar și aceștia și-au știut măsura și au încetat să latre. Când, însă, ne aflam doar la câțiva pași de colibă, nu știu de prin ce ascunzișuri a țâșnit o haită de javre și cotei, care săreau să ne înșface de picioare...

Domnul Ianoș ne cunoștea și ne vorbea limba. A început a cuvânta rar, lin, dar totodată pe un accent destul de grav. Cuvântarea i-a fost scurtă. El a dat numai tonul. Oamenilor prezenți în sală li s-a creat impresia că aveau în față un om mare în grad și în post, stăpân pe sine și, în același timp, stăpânit de litera legii, un om serios, corect, dar bun. Noi am văzut în el un bun psiholog, un mare actor și un iscusit regizor. S-a așezat în cele din urmă liniștit la masă și nu i-a mai auzit nimeni cuvântul. Dar au urmat la cuvânt membrii prezidiului, unii mai răi decât alții și nu așa de controlați și chibzuiți în expresii ca domnul Ianoș. Aceștia, acuzându-ne, aruncau din când în când o cătătură răutăcioasă și disprețuitoare la noi. Trebuiau să schimbe tonul pentru acei ce aveau să cuvânteze din sală. Prin discursurile lor ei trebuiau să fie o verigă de legătură dintre primul vorbitor și ultimii, din sală.

Pe urmă s-au dezlănțuit coteii... Aceștia, ca, de altfel, și membrii prezidiului, erau aleși după sprânceană. Probabil că cuvântările lor au fost pregătite mai sus, de către „cei mari și tari”.

Cred că nu e cazul să aduc amănunte din cuvântările fiecăruia. Subliniez doar că am fost făcuți una cu pământul, cu oțet și usturoi, cum se spune. Colegi de-ai noștri, cu care am lucrat umăr la umăr zeci de ani, aproape că vedeau în noi dușmani ai puterii sovietice, ne turnau halbele direct pe cap. Și ziceau indignați că, în loc să ne ocupăm de meseria noastră - instruirea și educația copiilor, noi căutăm noduri în papură, bănuim, suspectăm și învinuim neîntemeiat demnitari ai statului, știrbindu-le reputația ireproșabilă. Cineva a spus că suntem înrăiți pe toată lumea, de parcă fiecare e vinovat de moartea fratelui nostru Ilie. Cineva a pus chiar problema dacă mai aveam dreptul moral să ne mai urcăm la catedră în fața copiilor. Această tragicomedie a fost înscenată pentru a fi scoși la hulă în fața opiniei publice, pentru a fi intimidați, ca să nu putem scoate capul nicăieri de rușine. Autoritățile trebuiau să-și manifeste vigilența odată pentru totdeauna în preîntâmpinarea și stârpirea „microbului” ce demoraliza și contamina societatea.

Exact în aceeași zi a venit la Crasna și Ion Țâbuleac de la „Zorile Bucovinei” ca să ceară manuscrisele lui Ilie. L-am întrebat dacă a știut că la Crasna a fost convocată o astfel de adunare. Mi-a răspuns că n-a știut nimic și că din întâmplare a nimerit în acea zi în localitatea noastră. Trebuie de spus că Ion Țâbuleac, fiind cel mai apropiat prieten al lui Ilie, ne-a ajutat foarte mult la descoperirea adevărului privind asasinarea fratelui nostru și în descurcarea itelor încălcate în vederea dispariției lui.

În anul 1992 ne-a venit din Chișinău o veste cum că un detectiv independent (particular) din Moscova aduna cazuri din toată fosta Uniune asemănătoare cu cel al fratelui nostru Ilie Motrescu, pentru a fi transmise unui organism juridic internațional. Am adunat tot ce am mai avut și am plecat la Moscova. L-am găsit într-un bloc de peste drum de Casa Albă, dar își făcea de zor bagajele. Era deja informat că cineva din partea noastră o să-l caute. Spunea căi urmărit și vroia cât mai repede să fugă peste graniță. Mi-a luat toate materialele și informația respectivă.

Mi-a spus că undeva peste graniță lucrează un grup de experți, care cercetează crimele regimului totalitar și că peste un an se vor cunoaște rezultatele muncii acestei comisii în chestiunea noastră. De atunci nu mai știm nimic despre acel detectiv.

Când a fost ucis Ilie, un bătrân se afla în pădure, prin preajmă. El umbla tot timpul prin codru, adunând crengi de mesteacăn, din care făcea măhuri și le vindea la săteni. Din aceasta trăia omul. Bătrânul a povestit cuiva întâmplarea, cum au tras cu arma în Ilie și, nemurind imediat, l-au tot lovit cu patul puștii până ce și-a dat sufletul. Acest om trăia singur într-o casuță. Peste puțin timp a fost găsit mort în ea. L-au stins bandiții tusa, ca să nu spună și la alții moșneagul cum a fost ucis poetul și omul de cultură Ilie Motrescu.

Ucișorii au aruncat trupul lui Ilie în portbagajul mașinii să-l ducă probabil la Cernăuți și să-l arunce de pe pod în Prut. De ce la Cernăuți? Fiindcă acolo locuia. Din cătunul Slatina au vrut să iasă pe un alt drum și, cum era în plină noapte și cum drumul după ploi și inundații era desfundat, mașina undeva s-a împotmolit. Chiar atunci se întorceau de la munte câțiva cosași într-o trăsură. Șoferul l-a rugat pe căruțaș să-i scoată mașina din mocirlă cu caii. S-au legat caii din urma mașinii, s-o tragă înapoi. La o smuncitură a cailor, s-a deschis portbagajul și oamenii au văzut un trup acolo, un trup scaldat în sânge. Iarăși nu peste mult timp acel căruțaș a fost băgat pe ani grei la pușcărie. Fratele meu, Ștefan, profesor de fizică, pentru că a îndrăznit să-l întrebe pe un bănuț de ce s-a dedat la un act mișelesc, a fost și el pus la răcoare pe un an de zile. Și câte încă alte acțiuni au fost întreprinse de către autorități pentru a ne închide gura, a înfrica lumea și a ascunde cu orice preț adevărul.

Acum, dacă ar fi să se descopere oficial moartea lui Ilie Motrescu, noi, frații și sora lui, n-am pretinde la pedeapsa făptașilor (care au lins fundul stăpânirii sovietice!) fiindcă în acest răstimp de trei decenii s-a dovedit că nici un judecător muritor de pe Pământ nu poate judeca atât de drept și pedepsi atât de aspru ca Dumnezeu. Timpul le va arăta pe toate...

Cântecul Nistrului

Foaie verde măr domnesc,
Nistrule, râu românesc,
Nu te mai bate de maluri,
Nu mai blestema din valuri, -
Valul tău întruna plânge,
Apa ți-e-n două cu sânge,
Dar nu-i sânge de voinic,
Ci-i sânge de bolșevic,
Sânge negru de dușman
Ce ne-a chinuit avan
Și ne-a lăsat în nevoi
Și-a supt sângele din noi.
Dar ascultă ce-ți voi spune:
Steaua roșie va apune
Și va răsări frumos
Crucea Domnului Hristos.
Și vor veni, frățioare.
Iar zile de sărbătoare.
Și n-o să mai știm de chin.
Că s-a prăbușit Stalin.
Frunză verde salbă moale.
Mână, Nistrule, la vale
Tot ce-ai avut chin și jale
De la hoardele barbare.
Să curgi iarăși cristalin,
C-ai scăpat de-acum de chin, -
N-ascuți de cei din Kremlin
Și vremuri mai bune vin.
Nistrule, pe malul tău
Să crească iarăși dudău.
Căci cât ai fost la străini
Au crescut doar mărăcini.
Foaie verde fir de nalbă.
Să scăpăm Cetatea Albă,

Soroca și cu Hotinul,
Astăzi altul ni-e destinul.
Tighina, cuib vulturesc
A fost târg moldovenesc.
Iar tu, Nistrule bătrân.
Nu mai ești de-acum străin.

Acest cântec ni l-a comunicat Dumitru URSULEAN din Pătrăuții de Jos, care, fiind prizonier de război provenit din armata română, timp de 9 ani a fost deținut într-un Jagăr din Siberia. Dânsul precizează că l-a auzit de la niște basarabeni care-l cântau în lagăr.

Sfatul tatei

Gheorghe GORDA

Mi-a zis tata de mic:
— Doar un lucru îți cer:
Să-ți fie de-a pururea sfânt
Bunul Dumnezeu în cer
Și neamul tău pe pământ.

Dar ursitoarele de la pândă
Mi-au dăruit un veac de osândă:
Să fiu ca frunza pe ram.
Să laud minciunile răilor
În imperiul pigmeilor
Și al trădătorilor de neam.

Am vânturat pleava nopților albe
Și pulberea zilelor negre
Până le-am dat pe toate naibei.
Ca să rămân ca tata integru.

Astăzi sunt fiul rătăcitor.
Evadat din țara minciunii.
Să le repet mereu tuturor
Adevărul cu un singur nume:
— Nu numai iudele și hoții -
Din uniunea derbedeilor
Falimentar de mici.
Seducător de răi
Ne tragem obârșia cu toții.

Cât răul mocnește-n tăciunii
Nedreptăților de la pândă.
Un nou imperiu-al minciunii
Vine cu alt veac de osândă...

DOCUMENTAR

Români din fostul județ Storojineț deportați sau dispăruți în perioada 1940-1941

Dr. Constantin UNGUREANU

Evenimentele tragice din iunie 1940 au întrerupt viața pașrvică a locuitorilor din Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. După intrarea trupelor sovietice în aceste teritorii, un număr mare de români s-au refugiat în România. Autoritățile sovietice au instaurat un regim de teroare, au lichidat vechea administrație, au început comunizarea forțată a societății. Locuitorii români erau suspectați de desfășurarea propagandei antibolșevice, mulți fiind arestați și executați fără cercetări și judecată.

În condițiile acestui regim de teroare unii români au încercat să fugă în România, dar acești locuitori pașnici au fost întâmpinați în zona frontierei cu rafale de mitralieră. Evenimentele cele mai tragice au avut loc la Lunca și Fântâna albă. La 6 februarie 1941 un grup de aproximativ 400 persoane din satele Mahala, Boian, Cotul Ostriței, Buda, din suburbiile Cernăuților, Horecea urbană și Horecea Mănăstirii, au încercat să treacă frontiera în raionul localității herțene Lunca. Aceștia au fost secerăți de gloanțele grănicerilor sovietici și numai puțini au reușit să scape cu viață. La 1 aprilie 1941 un număr mare de români din satele de pe valea Siretului și a Sirețelului s-au încolonat pentru a trece în România pe la Fântâna Albă, dar măcelul care a urmat la graniță a fost îngrozitor. Pentru locuitorii din nordul Bucovinei cea mai tragică a fost ziua de 13 iunie 1941, când sute și sute de familii de țărani au fost ridicate pentru a fi deportate în Siberia și Kazahstanul de Nord.

Mulți din acești români au murit de foame și de frig și au rămas să-și doarmă somnul de veci departe de locurile de baștină.

În ultimii ani au fost publicate multe articole și mărturii despre soarta acestor deportați. Spre exemplu, în almanahul „Țara Fagilor” s-au dat tablourile nominale ale persoanelor deportate, arestate sau executate de către sovietici din mai multe sate românești din actuala regiune Cernăuți. Totuși, încă n-au fost date în vileag toate datele despre evenimentele tragice, care au avut loc în primii ani de ocupație stalinistă, încă nu se cunoaște numărul exact al românilor care au avut de suferit din cauza acestui regim.

În vara anului 1941 autoritățile sovietice au fost nevoite să părăsească Basarabia și nordul Bucovinei, iar aceste teritorii au revenit din nou la România. Administrația românească a întocmit în toamna anului 1941 liste cu numărul persoanelor deportate sau dispărute din guvernământul Bucovinei în perioada scurtei stăpâniri sovietice. Din Guvernământul Bucovinei mai făceau parte atunci, pe lângă cinci județe bucovinene, și județele Dorohoi și Hotin. Potrivit datelor oficiale ale administrației românești, în perioada iunie 1940 - iunie 1941 au fost deportate sau au dispărut din Guvernământul Bucovinei 36.129 persoane, dintre care 5018 din municipiul Cernăuți, 8319 din județul Cernăuți, 4387 din județul Storojineț, 1467 din județul Rădăuți, 1996 din județul Dorohoi (adică din zona Herței) și 14942 persoane din județul Hotin¹⁴⁰, inclusiv din satele fostelor plase Briceni, Lipcani și Securenii, care actualmente fac parte din județul Edineț al Republicii Moldova. Administrația românească a întocmit și numărul refugiaților, care s-au reîntors din România. Astfel, până la 23 august 1941 în Guvernământul Bucovinei s-au reîntors 6827 persoane, dintre care 3120 în zona Herței, 2253 în municipiul Cernăuți, 566 în județul Storojineț, 366 în județul Cernăuți, 322 în județul Hotin și 190 în județul Rădăuți¹⁴¹.

La Arhivele Naționale din București se păstrează fondul numit „Iancu Flondor” care conține informații interesante din trecutul Bucovinei. Dosarul nr. 42 al acestui fond se intitulează „Tabel nominal de locuitori de origine etnică română deportați pe timpul ocupației ruse de pe teritoriul rural al județului Storojineț” în

¹⁴⁰ Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuți, f. P-307, inv. I, d. 3554, fila 33.

¹⁴¹ Ibidem, fila 34.

acest dosar sunt cuprinse două liste identice, cu 31 file fiecare, în care sunt nominalizate 2034 persoane de origine etnică română din 38 de localități ale fostului județ Storojineț, care au fost deportate, împușcate sau au dispărut în perioada iunie 1940- iunie 1941. Datele respective prezintă o valoare deosebită pentru aprecierea mai exactă a numărului de locuitori români din județul Storojineț, care au avut de suferit de pe urma invaziei bolșevice.

Totuși, acest dosar este incomplet și conține și unele inexactități. Pentru comuna Cupca, de pildă, sunt prezentate două liste cu 197 persoane (una cuprinde 112 și alta 85 persoane)¹⁴². În urma analizei am constatat că 75 persoane au fost incluse în ambele liste. De aceea am introdus în tabelele din anexe pentru comuna Cupca numai 122 persoane, iar pentru întregul județ Storojineț - 1959 persoane. Potrivit listei întocmite și publicate de Magdalena Morar, în perioada 1940-1941 din Cupca au fost deportate sau arestate 125 persoane (inclusiv 5 persoane au fost împușcate la 1 aprilie 1941 la Fântâna Albă, 28 au fost întemnițate, iar 92 - deportate la 13 iunie 1941, dintre care la baștină s-au reîntors numai 47)¹⁴³.

În listele din acest document lipsesc informațiile despre persoanele din mai multe sate ale județului Storojineț, în special din satele românești Pătrăuții de Jos, Opăițeni, Comarești, iar pentru satele Petriceni (Camenca), Banila pe Siret, Adâncată (Hliboca), Broscăuții Vechi, Broscăuții Noi, Davideni, Panca ș.a., în care în 1930 românii erau încă majoritari, numărul deportaților incluși în liste este deosebit de mic, fapt ce nu corespunde realității. (Vezi anexa nr. 2). În ce privește comuna Pătrăuții de Jos, prof. școlar Valeriu Zmoșu a întocmit o listă amănunțită despre consătenii săi, care au fost oprimați de regimul stalinist. Potrivit acestei informații, 16 locuitori ai Pătrăuților de Jos au fost împușcați la 1 aprilie 1941 la Fântâna Albă, 21 au fost arestați după acest eveniment și deportați în Siberia, iar alți 78 pătrăuceni au fost deportați pe

¹⁴² Arhivele Naționale București, f. Iancu Flondor, inv. 945, d. 42, fila 10-12; fila 30-31.

¹⁴³ Magdalena Morar, *Victime ale dezmățului bolșevic din satul Cupca, fostul județ Storojineț*, în: „Țara Fagilor” 1997, p. 155-159.

motive politice sau la 13 iunie 1941, dintre care la baștină nu s-au întors 26¹⁴⁴.

Potrivit documentului depistat recent la Arhivele Naționale din București, cei mai mulți români au fost deportați sau înțemnițați din satele Crasna Ilschi, Igești, Suceveni, Crasna Putnei, Carapciu pe Siret, Cupca, Ciudei, Pătrăuții de sus, Ropcea, Prisăceni, Budineț, Iordănești, precum și din orașul Storojineț. (Vezi tabelele din anexă). Sucevenii au fost unul din satele care a suferit cel mai mult în primul an de stăpânire bolșevică. În 1930 în Suceveni din 1021 locuitori 987 erau români, iar în 1940-1941 deportate sau înțemnițate din acest sat au fost 161 persoane (circa 16 la sută din numărul total de români)¹⁴⁵. Numărul românilor deportați și consemnați în acest document nu diferă în mod esențial de listele care au fost întocmite după trecerea deceniilor și publicate în Almanahul cultural-literar „Țara Fagilor” pentru unele comune din fostul județ Storojineț. Astfel, din listele întocmite pe teren în ultimii ani reiese că din Suceveni 5 români au fost împușcați la Fântâna Albă, iar 104 au murit de foame și de frig în Kazahstan și Siberia¹⁴⁶. Din Carapciu pe Siret 113 persoane au fost victime ale regimului stalinist¹⁴⁷. Din Cupca 125 persoane au fost represate în primul an de puterea sovietică¹⁴⁸, din Budineț - 72 persoane au căzut pe front sau au decedat în gulagurile staliniste¹⁴⁹, din Iordănești de pe urma represaliilor au suferit 54 persoane...¹⁵⁰

Primul an de stăpânire comunistă a constituit o mare nenorocire pentru locuitorii din fostul județ Storojineț, ca și pentru întreaga Basarabie, pentru nordul Bucovinei și ținutul Herței. Deportările în Siberia și în Kazahstanul de Nord, arestările și

¹⁴⁴ Valeriu Zmoșu, *De ce s-au împușcat românii?*, în: „Țara Fagilor” 1993, p. 66-73.

¹⁴⁵ Arhivele Naționale București, loc. cit., f. 12-14.

¹⁴⁶ *Victime ale ocupației staliniste din trei sate ale județului Storojineț*, în: „Țara Fagilor” 1995, p. 141-144.

¹⁴⁷ Ibidem, p. 145-148.

¹⁴⁸ *Țara Fagilor*, 1996, p. 157-159.

¹⁴⁹ Magdalina Morar, op. cit.

¹⁵⁰ Ileana Fedoreac, *Persoane din satul Budineț, fostul județ Storojineț, căzute pe front și decedate în gulagurile staliniste*, în: „Țara Fagilor” 1997, p. 160-161.

întemnițările fără cercetări și judecată, refugiarea unui număr însemnat de locuitori în România au dus la împuținarea românilor din acest județ. În multe sate la nord de SFOfojinet românii au devenit minoritari sau au fost asimilați. Totuier, românii din satetede pe valea Stratului și a Sirețelului au reușit să-și păstreze ființa etnică în anii grei de dictatură stalinistă. Ei și-au păstrat limba, obiceiurile, tradițiile, datinile și credința strămoșească, și-au păstrat, de asemenea, speranța în întregirea neamului.

Din cauza acestui regim au avut de suferit nu numai românii, dar și alte etnii din nordul Bucovinei, în special ucrainenii. După cum am menționat deja, în 1940-1941 din fostul județ Storojineț au fost deportate sau au dispărut 4387 persoane. În documentul analizat au fost incluși 1959 de locuitori de origine română, care au fost deportați. Lista, după cum am mai spus, este incompletă, fiindcă în ea nu sunt trecute satele Mihuceni, Pătrăuții de Jos, Opăițeni, Crăsnîșoara Nouă, Cosovanca etc. Evident, a fost mare și numărul germanilor din unele localități storojinețene (cum ar fi Crasna, Crăsnîșoara Veche, Jadova Veche, Jadova Nouă, Banila pe Siret, Vijnița) care în toamna anului 1940 s-au repatriat în Germania. Este cunoscut faptul că, de frica rușilor, în Germania au plecat atunci și mulți români, mai ales cei ce se aflau în relații de rudenie cu unele familii germane. Apoi, se trece cu vederea și faptul că și mulți evrei au fost ridicăți, dar înaintea zilei negre de 13 iunie 1941. În județul Storojineț a fost mare și numărul de locuitori de origine poloneză. În aceste liste nu sunt indicați polonii, dar nici huțanii deportați în adâncurile Siberiei sau ale Kazahstanului.

Sperăm că prin publicarea acestei liste de români din fostul județ Storojineț, care au fost reprimați de regimul totalitar stalinist, se va elucida, parțial, încă o pagină din zbuciumata istorie a populației băștinașe din nordul Bucovinei.

Tabel nominal cu locuitori de origine etnică română,
deportați în iunie 1940-iunie 1941 din zona rurală a
județului Storojineț

1. Crasna Ilschi - 211 pers.	
1.	Mitric Ilaria
2.	Dariciuc Ilie
3.	Bruja Petre
4.	Bărbuță Zaharia
5.	Tomniuc Gheorghe
6.	Toc h iță Gheorghe
7.	Iliuț Toader
8.	Istrate Ion
9.	Gherman Vasile
10.	Gherman Gheorghe
11.	Istrate Nichita
12.	Istrate Gheorghe
13.	Istrate Elisabeta
14.	Gherman Victoria
15.	Mitric Lazăr
16.	Hanu Ion
17.	Isopel Vasile
18.	Bruja Emanoil
19.	Bruja Vasile
20.	Balaban Ion
21.	Iliuț Toader
22.	Iliuț Ana
23.	Iliuț Magdalena

24.	Dimitrașoi Nicolae
25.	Iliuț Ilie
26.	Muriui Gheorghe
27.	Ambros Victor
28.	Schipor Constantin
29.	Boșteag Victor
30.	Percec Sofron
31.	Ambros Constatnin
32.	Macriniuc Calistru
33.	Macriniuc Elisabeta
34.	Osalcuic Gheorghe
35.	Herman Axinia
36.	Herman Elena
37.	Herman Procopie
38.	Herman Șerban
39.	Herman Domnica
40.	Mitric Ilaria
41.	Mitric Ioachim
42.	Mitric Victoria
43.	Mitric Vasile
44.	Mitric Dumitru
45.	Mitric Andrei
46.	Mitric Toader
47.	Mitric Domnica

48.	Mitric Maria
49.	Mitric Victor
50.	Istrate Ilaria
51.	Istrate Victor
52.	Gherman Maria
53.	Istrate Dumitru
54.	Istrate Magdalena
55.	Ghețan Victoria
56.	Dumitrașoiu Magdalena
57.	Dumitrașoiu Elisabeta
58.	Dumitrașoiu Maria
59.	Isopel Ilie
60.	Isopel Domnica
61.	Isopel Varvara
62.	Tuneac Simion
63.	Tuneac Ema
64.	Tuneac Valeria
65.	Danciuc Vasile
66.	Danciuc Eufrozina
67.	Iliuț Gheorghe
68.	Doreaci Magdalena
69.	Doreaci Maria
70.	Doreaci Sofron
71.	Danciuc Ion
72.	Danciuc Victoria
73.	Mitric Vasile
74.	Mitric Ileana
75.	Mitric Varvara
76.	Gherman Luca
77.	Gherman Ana
78.	Gherman Traian

79.	Gherman Varvara
80.	Gherman Ion
81.	Palamar Vasile
82.	Palamar Varvara
83.	Gherman Maria
84.	Gherman Isaia
85.	Gherman Ilaria
86.	Gherman Anisia
87.	Gherman Maria
88.	Gherman Ilie
89.	Gherman Grigore
90.	Bruja Maria
91.	Sauciuc Axinia
92.	Sauciuc Victoria
93.	Sauciuc Loghin
94.	Sauciuc Varvara
95.	Solcan Vasile
96.	Solcan Zenovia
97.	Solcan Petre
98.	Solcan Varvara
99.	Istrate Gheorghe
100.	Istrate Anisia
101.	Istrate Maria
102.	Ursache Casandra
103.	Ursache Nicolae
104.	Ursache Maria
105.	Iliuț Axentie
106.	Iliuț Ana
107.	Iliuț Varvara
108.	Istrate Maria
109.	Iliuț Maria

110.	Grozavu Elena
111.	Grozavu Varvara
112.	Grozavu Ana
113.	Bălan Axinia
114.	Bălan Magdalena
115.	Dumitrașoiu Dumitru
116.	Dumitrașoiu Magdalena
117.	Dumitrașoiu Tănase
118.	Dumitrașoiu Ilie
119.	Dumitrașoiu Vasile
120.	Istrate Șerban
121.	Istrate Magdalena
122.	Istrate Ion
123.	Istrate Ana
124.	Istrate Rachila
125.	Istrate Ștefan
126.	Istrate Magdalena
127.	Motrescu Eudochia
128.	Motrescu Elisabeta
129.	Motrescu Gheorghe
130.	Motrescu Natalia
131.	Motrescu Casandra
132.	Motrescu Andrei
133.	Istrate Vasile
134.	Istrate Rachila
135.	Istrate Magdalena
136.	Istrate Viorica
137.	Istrate Ilie
138.	Istrate Rachila
139.	Istrate Ana
140.	Istrate Maria

141.	Istrate Victor
142.	Ignat Ana
143.	Ignat Ion
144.	Ignat Maria
145.	Ignat Ilie
146.	Gherman Varvara
147.	Gherman Maria
148.	Gherman Nicolae
149.	Gherman Zaharia
150.	Gherman Elena
151.	Iliuț Zaharia
152.	Iliuț Axinia
153.	Iliuț Vasile
154.	Iliuț Viorica
155.	Ilușca Magdalena
156.	Gherman Anghelina
157.	Gherman Ion
158.	Gherman Maria
159.	Hurjui Ion
160.	Hurjui Ba lașa
161.	Hurjui Magdalena
162.	Hurjui Vasile
163.	Hurjui Victoria
164.	Hurjui Ana
165.	Hurjui Ioachim
166.	Hurjui Maria
167.	Poleucă Tănase
168.	Poleucă Ana
169.	Poleucă Gheorghe
170.	Poleucă Elena
171.	Poleucă Ilie

172.	Poleucă Petru
173.	Poleucă Vasile
174.	Iliuț Victor
175.	Iliuț Varvara
176.	Iliuț Anghelina
177.	Iliuț Victoria
178.	Iliuț Natalia
179.	Iliuț Ioachim
180.	Iliuț Constantin
181.	Iliuț Elena
182.	Iliuț Victoria
183.	Iliuț Ștefan
184.	Iliuț Varvara
185.	Povereznic Varvara
186.	Ursachi Veronica
187.	Macriniuc Victoria
188.	Mitric Zaharia
189.	Mitric Victoria
190.	Mitric Zenovia
191.	Mitric Maria
192.	Mitric Toader
193.	Dariciuc Maria
194.	Ambroz Maria
195.	Ambroz Elena
196.	Ambroz Reveica
197.	Ambroz Victoria
198.	Ambroz Ilaria
199.	Amroz Victoria
200.	Ambroz Domnica
201.	Gherman Gheorghe
202.	Gherman Elisabeta

203.	Gherman Zoița
204.	Gherman Aurica
205.	Gherman Iustina
206.	Gherman Ștefan
207.	Gherman Ioachim
208.	Negrea Gheorghe
209.	Negrea Zaharia
210.	Iliuț Eufrozina
211.	Iliuț Victoria
II. Igești - 201 pers.	
212.	Scripa Toader
213.	Scripa Marghioala
214.	Scripa Eugenia
215.	Scripa Zenovia
216.	Scripa Niculai
217.	Frunză O. Emilian
218.	Zavelița Teofil
219.	Frunză Gheorghe
220.	Grozavu Gheroghe
221.	Grozavu Elena
222.	Grozavu Mihai
223.	Grozavu Aspasia
224.	Grozavu Vasile
225.	Chiseliță Petru
226.	Chiseliță Elena
227.	Iurcescu Ioan
228.	Cheliciuc Maria
229.	Sfințischi Gheorghe
230.	Sfințischi Victoria
231.	Sfințischi Modest
232.	Sfințischi Aurora

233.	Sfințischi Mircea
234.	Sfințischi Traian
235.	Sfințischi Decebal
236.	Pițu Gheorghe
237.	Pițu Vasile
238.	Pițu Profira
239.	Buta Gheorghe
240.	Buta Minodora
241.	Dolmschi Gheorghe
242.	Ionașcu Veronica
243.	Ionașcu Eufrozina
244.	Ionașcu Elena
245.	Ionașcu Victor
246.	Ionașcu Elena
247.	Ionașcu Mircea
248.	Ionașcu Aristotel
249.	Ionașcu Octavian
250.	Iacoviță Dumitru
251.	Iacoviță Elena
252.	Iacoviță Paraschiva
253.	Iacoviță Alexandru
254.	Doiniță Elena
255.	Loghin Eleonora
256.	Loghin Victoria
257.	Loghin Elena
258.	Loghin Aurel
259.	Loghin Antenogen
260.	Loghin Dragoș
261.	Vlad Sabie Ioan
262.	Pitul Aurelia
263.	Pițul Zenovia

264.	Zavelița Veronica
265.	Zavelița Modesta
266.	Zavelita Teofilia
267.	Zavelița Vasile
268.	Zavelița Eufrozina
269.	Gavrilescu Ioan
270.	Gavrilescu Eufrozina
271.	Gavrilescu Trandafira
272.	Gavrilescu Ermina
273.	Gavrilescu Elisabeta
274.	Frunză Aurora
275.	Frunză Valeria
276.	Frunză Gheorghe
277.	Frunză Zenovia
278.	Frunză Gh. a Gheorghe
279.	Frunză Victor
280.	Frunză Viorica
281.	Scripa Gheorghe
282.	Scripa Aurela
283.	Scripa Lucreția
284.	Scripa Magdalena
285.	Scripa Victor
286.	Buta Marghioala
287.	Scripa Viorica
288.	Buta Ihe
289.	Buta Leocadia
290.	Buta Olga
291.	Ionescu Zoița
292.	Vuta Valeria
293.	Lazăr Ilie
294.	Lazăr Veronica

295.	Lazăr Casia
296.	Lazăr Olga
297.	Lazăr Aurel
298.	Lazăr Vasile
299.	Lazăr Vasile
300.	Martiniuc Domnica
301.	Martiniuc Emili
302.	Frunză Zenovia
303.	Frunză Aurelia
304.	Harițescu Ilie
305.	Harițescu Rozalia
306.	Danielescu Eufrozina
307.	Danielescu Aurelia
308.	Danielescu Grigore
309.	Danilescu Eugenia
310.	Danilescu Doroftei
311.	Danilescu Radu
312.	Frunză H. Iordache
313.	Loghin Vasile
314.	Loghin Leocadia
315.	Loghin Gheorghe
316.	Loghin Aurel
317.	Loghin Eleonora
318.	Loghin Victoria
319.	Loghin Nicolae
320.	Loghin Aurora
321.	Frunză Cepei Dumitru
322.	Frunză Veronica
323.	Frunză Vasile
324.	Frunză Reghina
325.	Frunză Traian

326.	Frunză Minodora
327.	Frunză Ermina
328.	Vrunză Vasile
329.	Frunză Eufrozina
330.	Frunză Elena
331.	Frunză Hareta
332.	Frunză Ioan
333.	Vrunză Victoria
334.	Frunză Veronica
335.	Luchian Nicolae
336.	Luchian Profira
337.	Vlad Teodor
338.	Vlad Marghioala
339.	Vlad Ilie
340.	Vlad Ioan
341.	Vlad Teofilia
342.	Vlad Reghina
343.	Nichiforean Victor
344.	Vlad Sabie Valeria
345.	Vlad Sabie Ilie
346.	Vlad Sabie Olga
347.	Nichiforean Ion
348.	Nichiforean Ilie
349.	Nichiforean Aurel
350.	Vlad Sabie Marghioala
351.	Vlad Sabie Aurelia
352.	Vlad Sabie Macrina
353.	Vlad Sabie Grigore
354.	Loghin Viorica
355.	Loghin Aurel
356.	Loghin Olga

357.	Loghin Profira
358.	Semaca Rozalia
359.	Chiselită Petru
360.	Frunză T. Victoria
361.	Frunză T. Veronica
362.	Frunză Ermina
363.	Frunză Eugenia
364.	Preda Viola
365.	Preda Stefania
366.	Prea Aurora
367.	Teclean Rozalia
368.	Teclean Maria
369.	Pitul Aurora
370.	Ionescu Victor
371.	Ionescu Rozalia
372.	Ionescu Aurel
373.	Loghin Zenovia
374.	Loghin Erifenta
375.	Loghin Modesta
376.	Grosu Nicolae
377.	Zaveliță Mihai
378.	Frunză Constantin
379.	Zbihli Adolf
380.	Luchian Vasile
381.	Cnaim Adolf
382.	Loghin Victoria
383.	Iacoviță Alexandru
384.	Loghin Gheorge
385.	Lohan Mie
386.	Lohan Nicolae
387.	Lohan Ermina

388.	Buta Constantin
389.	Gavrilescu Gheorghe
390.	Vlad Sabie Amfilache
391.	Vlad Sabie Aurel
392.	Smuc Adrian
393.	Tecleanu Gheorghe
394.	Tecleanu Victoria
395.	Buta Gheorghe
396.	Frunză Victor
397.	Frunză Maria
398.	Lenta Aurel
399.	Gavrilescu Vasile
400.	Usceac Gheorghe
401.	Scripa Arcadie
402.	Lenta Iordache
403.	Pintescu Mihai
404.	Ungureanu Teodor
405.	Reli Ioan
406.	Scripa Dumitru
407.	Teclean Ilie
408.	Proțiuc Alexandru
409.	Paladi Mihai
410.	Lupascu Dumitru
411.	Gavrilescu Victor
412.	Luchian Ilie
III. Suceveni -161 pers.	
413.	Frăuțăceanu Gheorghe
414.	Frăuțăceanu Reveca
415.	Frăuțăceanu Catrina
416.	Frăuțăceanu Veronica
417.	Horobeț Maria

418.	Horobeț Cristina
419.	Horobeț Arcadie
420.	Horobeț Eugenia
421.	Sidoreac Alexa
422.	Sidoreac Olania
423.	Sidoreac Petru
424.	Sidorac Ilie
425.	Sidoreac Dragoș
426.	Sidoreac Vasite
427.	Sidoreac Veronica
428.	Andrișan Lazăr
429.	Amariei Veniamin
430.	Amariei Domnica
431.	Amariei Ioana
432.	Sucevan Livia
433.	Sucevan Vasile
434.	Sucevan Grigore
435.	Amariei Hariton
436.	Amariei Minodora
437.	Amariei Ioan
438.	Sucevan Ilie
439.	Mutu Constantin
440.	Mutu Eftimia
441.	Mutu Aurelia
442.	Mutu Traian
443.	Mutu Maria
444.	Sucevan Eudochia
445.	Sucevan Dragoș
446.	Ilutan Domnica
447.	Nicolaiescu Ilie
448.	Nicolaiescu Catrina

449.	Nicolaiescu Reveca
450.	Nicolaiescu Magdalena
451.	Nicolaiescu Ioan
452.	Nicolaiescu Domnica
453.	Nicolaiescu Rahila
454.	Nicolaiescu Vasile
455.	Sucevan Lazăr
456.	Sucevan Agripina
457.	Sucevan Ioan
458.	Sucevan Arcadie
459.	Sucevan Gheorghe
460.	Sucevan Grigore
461.	Popescu Vasile
462.	Isopescu Alexandru
463.	Isopescu Ana
464.	Isopescu Domnica
465.	Isopescu Ioan
466.	Sucevan Reveca
467.	Amariei Maria
468.	Amariei Ilarion
469.	Sucevan Benegdict
470.	Sucevan Domnica
471.	Sucevan Maria
472.	Sucevan Floarea
473.	Sucevan Lazăr
474.	Sucevan Ioana
475.	Lunășteanu Catrina
476.	Lupășteanu Zenovia
477.	Simionovici Constantin
478.	Simionovici Ana
479.	Sucevan Domnica

480.	Sucevan Ioana
481.	Sucevan Pavel
482.	Sucevan Grigore
483.	Sucevan Elisabeta
484.	Sucevan Irina
485.	Sucevan Maria
486.	Sucevan Gheorghe
487.	Sucevan Ilie
488.	Sucevan Maria
489.	Sucevan Archip
490.	Sucevan Silvia
491.	Sucevan Titiana
492.	Sucevan Veronica
493.	Sucevan Lazăr
494.	Sucevan Vasile
495.	Nedelcu Samson
496.	Nedelcu Veronica
497.	Bostan Reveca
498.	Bostan Valentina
499.	Sucevan Domnica
500.	Screbanet Gheorghe
501.	Serebaneț Nastasia
502.	Serebaneț Catrina
503.	Frăutăceanu Ion
504.	Frăutăceanu Eudochia
505.	Mihailovici Gheorghe
506.	Mihailovici Magdalena
507.	Mihailovici Domnica
508.	Mihailovici Ion
509.	Frăutăceanu Dumitru
510.	Frăutăceanu Teodosia

511.	Frăutăceanu Ștefan
512.	Frăutăceanu Florea
513.	Frăutăceanu Ortansa
514.	Nicoliescu Matrona
515.	Nicoliescu Nicolae
516.	Popescu Victoria
517.	Popescu Ioana
518.	Popescu Maria
519.	Popescu Nastasia
520.	Popescu Veronica
521.	Popescu Reveca
522.	Sucevan Paulina
523.	Sucevan Domnica
524.	Sucevan Fruzina
525.	Frăutăceanu Grigore
526.	Frăutăceanu Eudochia
527.	Frăutăceanu Gheorghe
528.	Frăutăceanu Ștefan
529.	Frăutăceanu Vasile
530.	Sucevan Gheorghe
531.	Sucevan Vasile
532.	Serebaneț Reveca
533.	Amariei Maria
534.	Serebaneț Arhip
535.	Serebaneț Ecaterina
536.	Serebaneț Constantin
537.	Serebaneț Vasile
538.	Serebaneț Ioana
539.	Burlă Nastasia
540.	Răileanu Ioana
541.	Răileanu Magdalena

542.	Răileanu Elena
543.	Răileanu Gheorghe
544.	Burlă Ana
545.	Burlă Ecaterina
546.	Burlă Magdalena
547.	Burlă Ștefan
548.	Burlă Arcadie
549.	Zlighin Ioan
550.	Zlighin Domnica
551.	Zelegchin Gherasim
552.	Zelegchin Rachila
553.	Zelegchin Maria
554.	Zelegchin Elena
555.	Sucevan Gheorghe
556.	Sucevan Aurora
557.	Sucevan Petru
558.	Sucevan Silvia
559.	Sucevan Eugenia
560.	Sucevan Elena
561.	Sucevan Ilie
562.	Sucevan Veronica
563.	Iluțian Arcadie
564.	Sucevan Elena
565.	Sucevan Arcadie
566.	Sucevan Minodora
567.	Sucevan Domnia
568.	Sucevan Elena
569.	Mihailovici Vasile
570.	Mihailovici Ecaterina
571.	Mihailovici Gavril
572.	Șerbaneț Ilie

573.	Opaiț Virginia
IV. Crasna Putna - 146 pers.	
574.	Isopel Elisabeta
575.	Isopel Anisia
576.	Isopel Varvara
577.	Isopel Ana
578.	Isopel Ștefan
579.	Gherman Emanoil
580.	Gherman Ștefan
581.	Gherman Mana
582.	Gherman Victoria
583.	Gherman Silvia
584.	Gherman Maria
585.	Gherman Gheorghe
586.	Motrescu Vasile
587.	Mitric Gheorghe
588.	Mitric Ana
589.	Mitric Axenia
590.	Mitric Magdalena
591.	Mitric Silvia
592.	Mitric Constantin
593.	Motgrescu Anghelina
594.	Motrescu Nicolae
595.	Motrescu Vasile
596.	Gherman Elena
597.	Gherman Vasile
598.	Gherman Ana
599.	Gherman Petru
600.	Pleşca Ana
601.	Mitric Florea
602.	Mitric Varvara

603.	Mitric Maria
604.	Mitric Victoria
605.	Popiuc Gheorghe
606.	Popiuc Domnica
607.	Mitric Victoria
608.	Mitric Aurora
609.	Mitric Constantin
610.	Gherman Victoria
611.	Mitric Ana
612.	Mitric Ilie
613.	Mitric Elena
614.	Mitric Gheorghe
615.	Mitric Maria
616.	Mitric Varvara
617.	Mitric domnica
618.	Mitric Lazăr
619.	Mitric Varvara
620.	Mitric Nicolai
621.	Istrate Vasile
622.	Istrate Ana
623.	Istrate Nicolai
624.	Istrate Domnica
625.	Istrate Magdalena
626.	Istrate Ana
627.	Istrate Viorica
628.	Istrate Vasile
629.	Bruja Traian
630.	Bruja Elena
631.	Bruja Eleonora
632.	Bruja Dionisie
633.	Iliuț Ioachim

634.	Bândiu Vladimir
635.	Motrescu Zaharia
636.	Motrescu Vasile
637.	Motrescu Victoria
638.	Motrescu Elena
639.	Motrescu Mana
640.	Istrate Axinia
641.	Istrate Zaharia
642.	Istrate Mana
643.	Istrate Viorica
644.	Istrate Iulian
645.	Motrescu Ehabeta
646.	Motrescu Dumitru
647.	Motrescu Ilie
648.	Motrescu Vasile
649.	Motrescu Ion
650.	Motrescu Elena
651.	Mitric Lazăr
652.	Mitric Silvia
653.	Mitric Varvara
654.	Mitric Ilie
655.	Mitric Zenovia
656.	Mitric Gheorghe
657.	Mitric Anghelina
658.	Mitric Anisia
659.	Mitric Vasile
660.	Mitric Zenovia
661.	Romanescu Nicolai
662.	Percec Victoria
663.	Pleșca Gheorghe
664.	Pleșca Axinia

665.	Pleșca Domnica
666.	Pleșca Magdalena
667.	Pleșca Ana
668.	Motrescu Natalia
669.	Motrescu Sofron
670.	Percec Zaharia
671.	Percec Maria
672.	Mitric Maria
673.	Mitric Varvara
674.	Mitric Vasile
675.	Pleșca Ana
676.	Percec Samuilă
677.	Motrescu Florea
678.	Motrescu Anghelina
679.	Motrescu Elena
680.	Motrescu Gheorghe
681.	Motrescu Ilie
682.	Motrescu Maria
683.	Motrescu Varvara
684.	Motrescu Nicolai
685.	Motrescu Victoria
686.	Ignat Ioachim
687.	Ignat Eudochia
688.	Mascemiuc Nicolae
689.	Motrescu Ioachim
690.	Motrescu Trandafira
691.	Motrescu Elena
692.	Motrescu Constantin
693.	Motrescu Ilie
694.	Iliuț Ioachim
695.	Macriniuc Victor

696.	Macriniuc Ilaria
697.	Macriniuc Maria
698.	Macriniuc Elisabeta
699.	Macriniuc Nicolai
700.	Macriniuc Veronica
701.	Macriniuc Gheorghe
702.	Mitric Ștefan
703.	Mitric Ilaria
704.	Mitric Aurica
705.	Pleșca Domnica
706.	Mitric Ilie a Ion
707.	Percec Nicolai
708.	Percec Ilie
709.	Coroamă Ilaria
710.	Grozavu Elena
711.	Grozavu Ștefan
712.	Grozavu Maria
713.	Grozavu Zaharia
714.	Mitric Constantin
715.	Mitric Domnica
716.	Vacaraș Ion
717.	Bruja Ion
718.	Bruja Veronica
719.	Ciocan Silvestru
V. Storojineț -139 pers.	
720.	Ivasiuc Petru
721.	Ivasiuc Saveta
722.	Zanea Vasile
723.	Zanea Ileana
724.	Poraicu Teodor
725.	Poraicu Ileana

726.	Zasiuc Ioan
727.	Moisiuc Silvestru
728.	Bodnar Gheorghe
729.	Bodnar Olimpia
730.	Bodnar Ciriþian
731.	Vitiuc Ioana
732.	Vitiuc Maria
733.	Vitiuc Elena
734.	Vitiuc Gheorghe
735.	Costinescu Sava
736.	Zasiuc Mana
737.	Costineanu Mihai
738.	Costineanu Victoria
739.	Costineanu Elena
740.	Costineanu Sava
741.	Haraga Nicolai
742.	Haraga Florina
743.	Bogdaniuc Dumitru
744.	Bogdaniuc Saveta
745.	Dolinschi Mana
746.	Dolinschi Nicolai
747.	Dolinschi Natalia
748.	Costaþiuc Saveta
749.	Poraicu Mihai
750.	Poraicu Fruzina
751.	Poraicu Valenan
752.	Poraicu Elena
753.	Vitiuc Eugenia
754.	Vitiuc Ileana
755.	Vitiuc Mihai
756.	Vitiuc Veronica

757.	Vitiuc Aurel
758.	Mironiuc Ioan
759.	Mironiuc Elena
760.	Mironiuc Eleonora
761.	Mironiuc Mircea
762.	Slusar Petru
763.	Slusar Miholina Maria
764.	Ciobotar Gheorghe
765.	Ciobotar Saveta
766.	Cibotar Varvara
767.	Cibotar Vasilica
768.	Suchoverschi Teodor
769.	Suchoverschi Fruzina
770.	Suchoverschi Ana
771.	Găina Tănase
772.	Găină Saveta
773.	Găină Gheorghe
774.	Găină Victor
775.	Găină Elena
776.	Găină Domnica
777.	Poraicu Nicolai
778.	Poraicu Valerian
779.	Costaþiuc Saveta
780.	Ivasiuc Nicolai
781.	Ivasiuc Ileana
782.	Haraga Constantin
784.	Haraga Saveta
785.	Haraga Ilenuþa
786.	Haraga Maria
787.	Percec Varvara
788.	Bruja Rozina Nicolai

789.	Bruja Rozina Floarea
790.	Bruja Rozina Natalia
791.	Bruja Ioan
792.	Constantinovici Maria
793.	Hutuleac Varvara
794.	Mironciuc Nicolai
795.	Mironciuc Saveta
796.	Mitric Vasile
797.	Mitric Saveta
798.	Mitric Simion
799.	Mitric Ana
800.	Mitric Gheorghe
801.	Mitric Ioan
802.	Baziuc Vasile
803.	Baziuc Domnica
804.	Baziuc Valentin
805.	Baziuc Mircea
806.	Baziuc Maria
807.	Mitric Petru
808.	Tomuț Vasile
809.	Tomuț Veronica
810.	Davidean Maria
811.	Davidean Valerian
812.	Davidean Alexandru
813.	Viliuc Vasilica
814.	Viliuc Georgeta
815.	Sanduleac Ioan
816.	Slusari Ioan
817.	Slusari Vladimir
818.	Slusari Mircea
819.	Nicolaiciuc Ioan

820.	Oduischi Teodor
821.	Oduischi Agapia
822.	Bimovschi Ioan
823.	Bimovschi Maria
824.	Bimovschi Valerian
825.	Vimovschi Aurel
826.	Boca Toader
827.	Boca Maria
828.	Boca Maria
829.	Boca Aurora
830.	Boca Olga
831.	Bimovschi Gheorghe
832.	Boca Gheorghina
833.	Boca Lazăr
834.	Moisiuc Ioana a Ilie
835.	Moisiuc Gheorghe
836.	Hutuleac Vasile
837.	Nepotescu Ioan
838.	Poclitar Macarie
839.	Zanea Gheorghe
840.	Bilac Petrea
841.	Strutinschi Carol
842.	Dumitrovici Ilie
843.	Bodnar Arcadie
844.	Tomiuc Vasilica
845.	Tomiuc Constantin
846.	Tomiuc Eufrozina
847.	Dascaliuc Gheorghe
848.	Pojoga Ionel
849.	Haraga Costache
850.	Haraga Saveta

851.	Haraga Reveca
852.	Haraga Elena
853.	Percec Vasilisa a Savetei
854.	Gramatovici Eudoxia
855.	Gramatovci Natalia
856.	Dascaluic Ilie
857.	Tomiuc Ioan a Nicolai
858.	Tomiuc Margreta
VI. Carapciu pe Siret -127 pers.	
859.	Știrbu Emilian
860.	Știrbu Ana
861.	Știrbu Eugenia
862.	Știrbu Viorica
863.	Tovarnițchi Reveca
864.	Tovarnițchi Gheorghe
865.	Tovarnițchi Eleonora
866.	Tovarnițchi Ioan
867.	Tovarnițchi Rachila
868.	Tovarnițchi Oltea
869.	Tovarnițchi Lidia
870.	Tovarnițchi Octavia
871.	Tovarnițchi Nicolae
872.	Tovarnițchi Eufrozina
873.	Tovarnițchi Florea
874.	Tovarnițchi Gheorghe
875.	Tovarnițchi Elena
876.	Tovarnițchi Vasile
877.	Tovarnițchi Viorica
878.	Tovarnițchi Gheorghe
879.	Tovarnițchi Maria
880.	Tovarnițchi Ecaterina

881.	Tovarnițchi Vasile
882.	Tovarnițchi Valeria
883.	Irimescu Gheorghe
884.	Irimescu Elena
885.	Irimescu Vasile
886.	Irimescu Traian
887.	Opaiț Gheorghe
888.	Opaiț Alexandru
889.	Opaiț Dragoș
890.	Ciornei Zamfira
891.	Ciornei Lazăr
892.	Ciornei Ștefan
893.	Tovarnițchi Nicolae
894.	Cornet Gheorghe
895.	Irimescu Petre
896.	Irimescu Traian
897.	Petricu Ilarion
898.	Petricu Floarea
899.	Tovarnițchi Margareta
900.	Opaiț Arcadie
901.	Gavriliuc Floarea
902.	Opaiț Ioan
903.	Opaiț Ecaterina
904.	Opaiț Vasilca
905.	Opaiț Aurelian
906.	Opaiț Maria
907.	Cârciul Gheorghe
908.	Careiul Paraschiva
909.	Careiul Floarea
910.	Careiul Ecaterina
911.	Opaiț Gheorghe

912.	Opaiț Petru
913.	Opaiț Ion
914.	Lutie Ioan
915.	Moscal Leon
916.	Opaiț Cozma
917.	Opaiț Florea
918.	Opaiț Florea
919.	Sandulean Ion
920.	Tovarnițchi Vasile
921.	Tovanrițchi Gheorghe
922.	Tovarnițchi Ilie
923.	Cobeli Ion
924.	Cobeli Mircea
925.	Oppaiț Vasile
926.	Opaiț Victor
927.	Lutic Vasile
928.	Presicăreanu Gheorghe
929.	Presicăreanu Maria
930.	Leorda Gheorghe
931.	Leorda Eudochia
932.	Leorda Palaghia
933.	Leorda Veronica
934.	Leorda Eugenia
935.	Leorda Viorica
936.	Presicăreanu Gheorghe
937.	Presicăreanu Domnica
938.	Lutic Reveca
939.	Lutec Ilie
940.	Lutec Gheorghe
941.	Lutec Zamfira
942.	Lutec Gheorghe

943.	Cojocar Matenia
944.	Tosciuc Dumitru
945.	Toscic Maria
946.	Tosciuc Ilie
947.	Tosciuc Florea
948.	Temeiciuc Petru
949.	Temeiciuc Zamfira
950.	Temeiciuc Radu
951.	Bauar Toader
952.	Temeiciuc Vasile
953.	Temeiciuc Ilie
954.	Temeiciuc Maria
955.	Bostan Ilie
956.	Bostan Alexandru
957.	Lucheniuc Florea
958.	Lucheniuc Zamfira
959.	Lucheniuc Radu
960.	Lucheniuc Ileana
961.	Lucheniuc Aurica
962.	Tousciuc Grigore
963.	Tousciuc Domnica
964.	Tousciuc Maria
965.	Tousciuc Gheoghe
966.	Tousciuc Floarea
967.	Tousciuc Aleaxndra
968.	Tousciuc Ion
969.	Volcinschi Isidor
970.	Volcinschi Eugenia
971.	Cârciu Ion
972.	Ungureanu Ilie
973.	Tudan Ioan

974.	Tudan Emilia
975.	Carciul Floarea
976.	Cârciul Zenovia
977.	Cârciul Aurica
978.	Carciul Eugenia
979.	Cârciul Ecaterma
980.	Carciul Dragoș
981.	Șorodoc Ecaterma
982.	Stratulat Pintilie
983.	Șorodoc Ilie
984.	Șorodoc Gheorghe
985.	Ioanțe Ion
VII. Cupca -122 pers.	
986.	Ștefureac Gheorghe
987.	Irimescu Calistrat
988.	, Mihailovici Sava
989.	, Plevan Nistor
990.	. Nistor Petru
991.	, Catargiu Iazăr
992.	. Nistor Dionizie
993.	. Popescu Domnica
994.	. Țibuleac Gheorghe
995.	. Dugan Gherase
996.	. Țibuleac Lazăr
997.	. Alerguș Lazăr
998.	. Dugan Vasile
999.	. Dugan Ion

1000.	Țibuleac Toader
1001.	Morari Ion
1002.	Bodnari Traian
1003.	Alerguș Toader

1004.	Alerguș Lazăr
1005.	Plevan Arcadie
1006.	Belmega Ion
1007.	Țugui Mihai
1008.	Ovaciu Vasile
1009.	Plevan Mihai
1010.	Amarie Gheorghe
1011.	Timiș Ioan
1012.	Dușceac Vasile
1013.	Tărăță Dumitru
1014.	Bicer Gheorghe
1015.	Gâză Ioan
1016.	Habel Elisabeta
1017.	Bolocan Dumitru
1018.	Bolocan Elisabeta
1019.	Bolocan Domnica
1020.	Bolocan Ion
1021.	Bolocan Zamfira
1022.	Plevan Ion
1023.	Plevan Domnica
1024.	Plevan Elisabeta
1025.	Țugui Toader
1026.	Țugi Ecaterina
1027.	Țugui Floarea
1028.	Țugui Gheorghe
1029.	Țugui Magdalena
1030.	Țugui Vasile
1031.	Țugui Toader
1032.	Petriuc Toma
1033.	Petriuc Casandra
1034.	Petriuc Gheorghe
1035.	Petriuc Eugenia
1036.	Bolocan Ioan
1037.	Bolocan Floarea
1038.	Ionescu elena

1039.	Percec Ioan
1040.	Percec Veronica
1041.	Percec Eufrozina
1042.	Opaiț domnica
1043.	Opaiț Ioan
1044.	Opaiț Ilie
1045.	Opaiț Alexandra
1046.	Opaiț Maria
1047.	Alerguș Traian
1048.	Alerguș Ana
1049.	Alerguș Nastasia
1050.	Tărăță Lazăr
1051.	Tărăță Zamfira
1052.	Tărăță Dragoș
1053.	Tărăță Catrina
1054.	Tărăță Traian
1055.	Tărăță Odorica
1056.	Tărăță Viorica
1057.	Tărăță Traian
1058.	Ovaciu Ioan
1059.	Timiș Magdalena
1060.	Timiș Catrina
1061.	Timiș Gheorghe
1062.	Timiș Elena
1063.	Timiș Petru
1064.	Frăuțăceanu Silvestru
1065.	Frăuțăceanu Viorica
1066.	Frăuțăceanu Mircea
1067.	Frăuțăceanu Constantin
1068.	Frăuțăceanu Radu
1069.	Tărăță Floarea
1070.	Bodnar Petru
1071.	Bodnar Ana
1072.	Bodnar Gheorghe
1073.	Bodnar Viorel

1074.	Tărăță Petru
1075.	Tărăță Catrin a
1076.	Tărăță Reveca
1077.	Tărăță Floarea
1078.	Plevan Constantin
1079.	Plevan Eugenia
1080.	Plevan Lazăr
1081.	Plevan Ioan
1082.	Popescu Ioan
1083.	Popescu Ileana
1084.	Popescu Gheorghe
1085.	Popescu Catrina
1086.	Popescu Maria
1087.	Popescu Ioan
1088.	Popescu Arcadie
1089.	Popescu Reveca
1090.	Plevan Toader
1091.	Plevan Augustina
1092.	Plevan Viorica
1093.	Plevan Daniel
1094.	Plevan Arcadie
1095.	Plevan Aurora
1096.	Plevan Vasile
1097.	Bogdaniuc Vasile
1098.	Bogdaniuc Eufrozina
1099.	Bogdaniuc Elisabeta
1100.	Bogdaniuc Constantin
1101.	Plevan Ioan
1102.	Plevan Dumitru
1103.	Plevan Ana
1104.	Plevan Lazăr
1105.	Plevan Gheorghe
1106.	Charabarovici Mihai
1107.	Charabarovici Zenovia
VIII. Ciudei - 103 pers.	

1108.	Burlă Porfir
1109.	Burlă Aurora
1110.	Burlă Neculai
1111.	Cuciureanu Vasile
1112.	Bândiu Maria
1113.	Cuciureanu Balaşa
1114.	Cuciureanu Maria
1115.	Cuciureanu Vasile
1116.	Cuciureanu Gheorghe
1117.	Cuciureanu Alexandra
1118.	Cuciureanu Grigore
1119.	Cuciureanu Eugenia
1120.	Cuciureanu Constantin
1121.	Cuciureanu Elena
1122.	Motrescu Gheorghe
1123.	Motrescu Casandra
1124.	Motrescu Eugenia
1125.	Motrescu Ion
1126.	Motrescu Neculai
1127.	Motrescu Constantin
1128.	Motrescu Domnica
1129.	Motrescu Radu
1130.	Cuciureanu Ioan
1131.	Burlă Saveta
1132.	Burlă Mihai
1133.	Popescu Dragoş
1134.	Burlă Gheorghe
1135.	Dumitraşchevici Alexandru
1136.	Dumitraşchevici Elena
1137.	Dumitraşchevici Maria
1138.	Dumitraşchevici Neculai
1139.	Dumitraşchevici Gheorghe

1140.	Sauciuc Neculai
1141.	Sauciuc Aniţa
1142.	Sauciuc Constantin
1143.	Sauciuc Maria
1144.	Dumitraşchevici Ioan
1145.	Dumitraşchevici Dan Leon
1146.	Dumitraşchevici Domnica
1147.	Nistor Arcadie
1148.	Pojoga Elena
1149.	Pojoga Reveica
1150.	Ciocan Elena
1151.	Ciocan Maria
1152.	Ciocan Veronica
1153.	Curie Gheorghe
1154.	Curie Florea
1155.	Curie Toader
1156.	Pojoga Ilie
1157.	Pojoga Veronica
1158.	Motrescu Ion
1159.	Costineanu Ion
1160.	Ciocan Reveica
1161.	Motrescu Victor
1162.	Motrescu Valeria
1163.	Cuciureanu Toader
1164.	Banciu Lazăr
1165.	Banciu Elena
1166.	Michailiu Reveca
1167.	Michailiu Niculae
1168.	Michailiu Constantin
1169.	Michailiu Gheorghe
1170.	Michailiu Rodica
1171.	Pleşca Varvara
1172.	Pleşca Arcadie
1173.	Popescu Varvara

1174.	Popescu Ilie
1175.	Pojoga Ilie
1176.	Pojoga Elena
1177.	Pojoga Maria
1178.	Pojoga Constantin
1179.	Pojoga Eufrozina
1180.	Pojoga Elena
1181.	Pojoga Floarea
1182.	Popescu Alexandra
1183.	Popescu Rachira
1184.	Popescu Floarea
1185.	Fedoreanu Nicolai
1186.	Fedoreanu Floarea
1187.	Fedoreanu Arcadie
1188.	Fedoreanu Reveica
1189.	Pojoga Elena
1190.	Pojoga Vasile
1191.	Pojoga Oltea
1192.	Pojoga Floarea
1193.	Voloșciuc Leon
1194.	Voloșciuc Ecaterina
1195.	Voloșciuc Nicolai
1196.	Macriniuc Dumitru
1197.	Macriniuc Aurora
1198.	Macriniuc Neculai
1199.	Macriniuc Maria
1200.	Macriniuc Anița
1201.	Macriniuc Ioana
1202.	Macriniuc Vasile
1203.	Pojoga Domnica
1204.	Sauciuc Neculai
1205.	Chilei Gheorghe
1206.	Bândiu Marioara
1207.	Gheorghian Elisabeta
1208.	Gheorghian Constantin

1209.	Cuciurean Gheorghe
IX. Pătrăuți de Sus - 96 pers.	
1210.	Curie Toader
1211.	Nitușca Ilie
1212.	Nitușca Domnica
1213.	Pasat Dumitru
1214.	Pasat Maria
1215.	Pasat Ion
1216.	Pasat Domnica
1217.	Toderesei Floarea
1218.	Toderesei Florea
1219.	Cucirean Gheorghe
1220.	Cuciurean Magdalina
1221.	Cucirean Ilarion
1222.	Cucirean Valerian
1223.	Cuciureanu Elena
1224.	Cuciureanu Livia
1225.	Cobel Gheorghe
1226.	Guga F. Ilie
1227.	Vască Dumitru
1228.	Soroceanu Olimpia
1229.	Soroceanu Eugenia
1230.	Tomiuc Maria
1231.	Tomiuc Vasile
1232.	Tomiuc Viorica
1233.	Vilier Gavril
1234.	Grigorovici Ilie
1235.	Faliboga Veronica
1236.	Ursuleanu Ilie
1237.	Nica Vasile
1238.	Nica Ioan
1239.	Loghin Victor
1240.	Doica Gh. Ioan
1241.	Ursuleanu Ioan
1242.	Burlă Gavril

1243.	Burlă Eudochia
1244.	Burlă Zenovia
1245.	Burlă Reveica
1246.	Gherman Alexandru
1247.	Coreama Vasile
1248.	Popescu Dumitru
1249.	Motoc Gheorghe
1250.	Ghețu Gheorghe
1251.	Nitușca Gheorghe
1252.	Simionovici Ilie
1253.	Cuciureanu (!)
1254.	Cuciureanu Constantin
1255.	Nicolaevici Gherest
1256.	Ursuleanu Varvara
1257.	Fedureanu Constantin
1258.	Fedurean Vasile
1259.	Fedurean Floarea
1260.	Fedurean Ion
1261.	Zmoșu Catrina
1262.	Zmoșu D. Ilie
1263.	Zmoș D. Casandra
1264.	Crăneanu Th. Ilie
1265.	Pătrășcean Ilie
1266.	Pătrășcean Grafira
1267.	Pătrășcean Filip
1268.	Pătrășcean Saveta
1269.	Pătrășcean Marta
1270.	Pătrășcean Mihai
1271.	Crainean Damian
1272.	Crainean Domnica
1273.	Crainean Ioan
1274.	Crainean Olga
1275.	Catrina Crainean
1276.	Schipor Arcadie
1277.	Schipor Casandra

1278.	Schipor Viorica
1279.	Schipor Silvia
1280.	Schipor Ilie
1281.	Schipor Gheorghe
1282.	Schipor Traian
1283.	Schipor Floarea
1284.	Schipor I. Iliuț
1285.	Schipor Veronica
1286.	Schipor Dragoș
1287.	Schipor Aurora
1288.	Gheorghian Gheorghe
1289.	Gheorghian Eudochia
1290.	Gheorghian Nicolai
1291.	Gheorghian Petru
1292.	Gheorghian Constantin
1293.	Gheorghian I.
1294.	Gheorghian Elena
1295.	Gheorghian Lucreția
1296.	Gheorghian Ioan
1297.	Petrescu Artenie
1298.	Petrescu Ancuța
1299.	Petrescu Radu
1300.	Petrescu Aurel
1301.	Petrescu Olga
1302.	Petrescu Olimpia
1303.	Petrescu Aurora
1304.	Petrescu Traian
1305.	Zmoșu Gheorghe
1306.	Zmoșu Rachila
X. Ropcea - 78 Ders.	
1307.	Mihaleschi Dumitru
1308.	Mihaleschi Ștefania
1309.	Mihaleschi Dragoș
1310.	Dascaliuc Dumitru
1311.	Dascaliuc Magdalena

1312.	Dascaliuc Toader
1313.	Dascaliuc Ana
1314.	Borcea Vasile
1315.	Borcea Eleonora
1316.	Borcea Maria
1317.	Borcea Livia
1318.	Borcea Numitor
1319.	Nichiforiuc Alexandru
1320.	Nihiforiuc Natalia
1321.	Nichiforiuc Elena
1322.	Nichiforiuc Ana
1323.	Nichiforiuc Alexandra
1324.	Soroceanu Elena
1325.	Soroceanu Natalia
1326.	Soroceanu Lidia
1327.	Soroceanu Maria
1328.	Bezian Teodosia
1329.	Bezian Ana
1330.	Bezian Gheorghe
1331.	Bezian Maria
1332.	Bezian Stanca
1333.	Botnari Domnica
1334.	Borcea Isidor
1335.	Borcea Clementina
1336.	Borcea Catrina
1337.	Borcea Maria
1338.	Surlan Maxim
1339.	Surlan Alexandra
1340.	Surlan Ana
1341.	Surlan Minodora
1342.	Surlan Gheorghe
1343.	Surlan Ioan
1344.	Morăraș Gheorghe
1345.	Morăraș Zamfira
1346.	Olăraș Constantin

1347.	Olăraș Dragoș
1348.	Olăraș Ioan
1349.	Olariu Gheorghe
1350.	Olariu Varvara
1351.	Olariu Ioan
1352.	Olariu Simion
1353.	Olariu Reveica
1354.	Olaru Alexandru
1355.	Olaru Constantin
1356.	Costineanu Nazarie
1357.	Costineanu Fruzina
1358.	Costineanu Viorica
1359.	Costineanu Radu
1360.	Lungureac Paraschiva
1361.	Lunguleac Aglaia
1362.	Lunguleac Mircea
1363.	Palagiuc Simion
1364.	Palagiuc Ana
1365.	Palagiuc Domnica
1366.	Meglei Alexandra
1367.	Meglei Veronica
1368.	Meglei Mie
1369.	Meglei Elena
1370.	Ignatuș Maria
1371.	Levițchi Mihai
1372.	Hușulei Nazarie
1373.	Onciu Gheorghe
1374.	Ghelnchi Ilie
1375.	Ghelnchi Vasilca
1376.	Ghelnchi Aurel
1377.	Mortunghevici Lila
1378.	Canțer Ovidiu
1379.	Ghelnchi Nicolai
1380.	Costineanu Elena
1381.	Meglei Gheorghe

1382.	Himenciuc Elena
1383.	Onciu Gheorghe
1384.	Himenciuc Veronica
XI. Prescăreni - 67 pers.	
1385.	Calancea Alexandru
1386.	Calancea Felicia
1387.	Calancea Mircea
1388.	Zeagrea Magdalena
1389.	Livițchi Constantin
1390.	Livițchi Maria
1391.	Livițchi Elena
1392.	Livițchi Ilie
1393.	Calancea Gheorghe
1394.	Calancea Nicolae
1395.	Hranciuc Vasile
1396.	Hraniciuc Magdalena
1397.	Hraniciuc Aurelia
1398.	Zegrea Ilie
1399.	Zegrea Vasile
1400.	Zegrea Gheorghe
1401.	Zigrea Niculae
1402.	Sidoreac Petru
1403.	Zahariuc Onufrei
1404.	Iosopescu Ilie
1405.	Iosopescu Ioana
1406.	Dumitriuc Domnica
1407.	Dumitriuc Eudochia
1408.	Dumitriuc Maria
1409.	Dumitriuc Petru
1410.	Luchian Toader
1411.	Luchian Veronica
1412.	Luchian Ion
1413.	Luchian Petru
1414.	Luchian Todosia
1415.	Bilenco Grigore

1416.	Bilenco Safta
1417.	Bilenco Vasile
1418.	Bilenco Floarea
1419.	Bilenco Eugenia
1420.	Bilenco Emilia
1421.	Bilenco Laurențiu
1422.	Bilenco Gheorghe
1423.	Bilenco Maria
1424.	Bilenco Arcadie
1425.	Bilenco Aurel
1426.	Bilenco Nicolae
1427.	Bilenco Aurel
1428.	Bilenco Nicolae
1429.	Bilenco Grigore
1430.	Bilenco Leon
1431.	Luchian Iosef
1432.	Luchian Ioan
1433.	Lucian Rachila
1434.	Luchian Grigore
1435.	Luchian Vasile
1436.	Moscaliuc Grigore
1437.	Moscaliuc Aglaia
1438.	Moscaliuc Ioan
1439.	Moscaliuc Gheorghe
1440.	Moscaliuc Nastasia
1441.	Moscaliuc ion
1442.	Moscaliuc Constantin
1443.	Moscaliuc Catrina
1444.	Dabâcu Gheorghe
1445.	Dabâcu Ecaterina
1446.	Dabâcu Petru
1447.	Dabâcu Ioan
1448.	Dabâcu Viorica
1449.	Dabâcu Neculai
1450.	Ioaneț Lazăr

1451.	Ioanet Florea
XII. Budineț - 60 pers.	
1452.	Popescu Elisabeta
1453.	Popescu Vasile
1454.	Popescu Minodora
1455.	Popescu Maria
1456.	Buta Rachila
1457.	Haraga Elisaveta
1458.	Coroveac Natalia
1459.	Bejan Petru
1460.	Cucuruz Constantin
1461.	Cururuz Veronica
1462.	Tiron Catinca
1463.	Bohateret Victor
1464.	Bohateret Zenovia
1465.	Volcinschi Natalia
1466.	Volcinschi Aurelia
1467.	Volcinschi Elena
1468.	Bohateret Teodor
1469.	Loghin Gheorghe
1470.	Loghin Florea
1471.	Lothin Elena
1472.	Loghin Elena a D-tru
1473.	Calenciuc Alexandru
1474.	Calenciuc Elena
1475.	Sauciuc Vasile
1476.	Sauciuc Casandra
1477.	Sauciuc Teodor
1478.	Loghin Dumitru
1479.	Chiriliuc Gheorghe
1480.	Sauciuc Elena
1481.	Sauciuc Ioan
1482.	Sauciuc Vasile
1483.	Sauciuc Gheorghe
1484.	Sauciuc Nicolae

1485.	Dutca Constantin
1486.	Dutca Magdalina
1487.	Dutca Elena
1488.	Dutca Florea
1489.	Dutca Maria
1490.	Fedoreac Eufrozina
1491.	Fedoreac Mihai
1492.	Opaiț Vasile
1493.	Opaiț Veronica
1494.	Opaiț Arcadie
1495.	Opaiț Valeriu
1496.	Buta Veronica
1497.	Buta Florea
1498.	Buta Minodora
1499.	Opaiți Magdalina
1500.	Opaiți Ioan
1501.	Opaiți Dumitru
1502.	Opaiți Gherasim
1503.	Opaiți Ana
1504.	Zlotariu Florea
1505.	Griziuc Mihai
1506.	Griziuc Anton
1507.	Griziuc Vladimir
1508.	Griziuc Stanislav
1509.	Sobea Ilie
1510.	Fedoreac Ilie
1511.	Bejan Aurora
XIII. Trestiana - 55 pers.	
1512.	Holovate Florea
1513.	Holovate Grigore
1514.	Holovate Petru
1515.	Drevariuc Maria
1516.	Drevariuc Aurora
1517.	Drevariuc Vasile
1518.	Magas Teodor

1519.	Magas Leontina
1520.	Magas Leonte
1521.	Magas Vasile
1522.	Magas Ion
1523.	Magas Maria
1524.	Magas Tudosia
1525.	Suchar Ion
1526.	Suchar Maria
1527.	Amaritei Nicolae
1528.	Amaritei Anghelina
1529.	Amaritei Aurica
1530.	Amaritei Domnica
1531.	Amaritei Elena
1532.	Amaritei Paraschiva
1533.	Jijian Florea
1534.	Jijian Ion
1535.	Jijian Vasile
1536.	Jijian Gheorghe
1537.	Jijian Mihai
1538.	Jijian Domnica
1539.	Jijian Todosia
1540.	Jijian Maria
1541.	Jijian P. Maria
1542.	Jijian Vasile
1543.	Cireada Aurelian
1544.	Unguranciu Gheorghe
1545.	Gâtej Leonte
1546.	Dasciuc Ștefan
1547.	Cimbru Petru
1548.	Cimbru Gheorghe
1549.	Șorodoc Vasile
1550.	Mihaliuc Vasile
1551.	Drevariuc Procopie
1552.	Mihailiuc Gheorghe
1553.	Iacubevici Nicolae

1554.	Holovate Gavril
1555.	Magas Gheorghe
1556.	Zelencu Silvestru
1557.	Mihailiuc Ion
1558.	Rubaneț Mihai
1559.	Rubaneț Ecaterina
1560.	Rubaneț Ion
1561.	Rubaneț Eugenia
1562.	Rubaneț Simion
1563.	Rubaneț Vasile
1564.	Rubaneț Ioana
1565.	Rubaneț Elena
1566.	Pânzaru Vasile
XIV. Iordănești - 50 pers.	
1567.	Malaicu Gheorghe
1568.	Malaicu Alexandru
1569.	Malaicu Paraschiva
1570.	Malaicu Toader
1571.	Malaicu Petru
1572.	Malaicu Aglaia
1573.	Carp Grigore
1574.	Carp Aurelia
1575.	Carp Ioan
1576.	Carp Catrina
1577.	Timcu Dumitru
1578.	Timcu Zamfira
1579.	Timcu Domnica
1580.	Timcu Paraschiva
1581.	Timcu Nicolai
1582.	Timcu Elisabeta
1583.	Bostan Simion
1584.	Bostan Domnica
1585.	Bostan Dumitru
1586.	Bostan Elisabeta
1587.	Relischi Elena

1588.	Bostan Domnica
1589.	Bostan Vasile
1590.	Bostan Gavril
1591.	Bostan Valeria
1592.	Bostan Simion
1593.	Bostan Maria
1594.	Bojescu Silvestru
1595.	Carp Ioan
1596.	Olariu Pricop
1597.	Carp Gheorghe
1598.	Nicolaiciuc Constantin
1599.	Opaiț Dumitru
1600.	Halac Niculai
1601.	Cârciu Petru
1602.	Halunga Ilie
1603.	Ioaneț Toader
1604.	Ioaneț Toader
1605.	Ioaneț Floarea
1606.	Costineanu Constantin
1607.	Dobre Gavril
1608.	Halunga Constantin
1609.	Halunga Gheorghe
1610.	Moldovan Dumitru
1611.	Bojescu Vasile
1612.	Mustață Ioan
1613.	Șapcă Gheorghe
1614.	Huțan Petru
1615.	Huțan Ioan
1616.	Bojescu Constantin
XV. Davideni - 39 pers.	
1617.	Rebinschi Constantin
1618.	Rebinschi Paraschiva
1619.	Rebinschi Dumitru
1620.	Rebinschi Olimpia
1621.	Gherman Petru

1622.	Gherman Lucreția
1623.	Gherman Isidor
1624.	Gherman Raveca
1625.	Gătej Ilie
1626.	Gătej Agripa
1627.	Gătej Gheorghe
1628.	Gătej Aurei
1629.	Gătej Constantin
1630.	Gătej Aristica
1631.	Steler Ilie
1632.	Steler Valeria
1633.	Zotta Seve rin
1634.	Tocariuc Ilie
1635.	Tocariuc Aspazia
1636.	Tocariuc Aurora
1637.	Tocariuc Viorica
1638.	Tocariuc Rozalia
1639.	Tocariuc Mafia
1640.	Tonenciuc Ilie
1641.	Bândiu Dumitru
1642.	Bândiu Eudochia
1643.	Bândiu Gheorghe
1644.	Bându Catinca
1645.	Bândiu Balașa
1646.	Bândiu Arcadie
1647.	Bândiu Ilie
1648.	Bândiu Elena
1649.	Bândiu Ion
1650.	Cușnir Ilie
1651.	Novetni Vasile
1652.	Davideanu Vasile
1653.	Metean Dumitru
1654.	Tcaciuc Nicolae
1655.	Cliusic Gheorghina
XVI. Slobozia Comarești -	

33 pers.	
1656.	Vasilca Dumitru
1657.	Păsăreanu Gheorghe
1658.	Păsăreanu Victoria
1659.	Libanirschi Ioan
1660.	Libanirschi Maria
1661.	Libanirschi Radu
1662.	Verschara Ispati
1663.	Verschara Maria
1664.	Verschara Roman
1665.	Verschara Emilian
1666.	Sincealog Gheorghe
1667.	Alesciuc Nicolae
1668.	Ciobanu Eudochia
1669.	Demediuc Nicolai
1670.	Demediuc Maria a Alexa
1671.	Demediuc Maria a Mihai
1672.	Demediuc Carol
1673.	Scraba Ioan
1674.	Scraba Mihai
1675.	Dascaliuc Andrei
1676.	Romaniuc Mihai
1677.	Romaniuc Maria
1678.	Romaniuc Ioan
1679.	Romaniuc Mihaila
1680.	Papelnițchi Petre
1681.	Deleanu Vladimir
1682.	Curce Ana
1683.	Malinescu Constantin
1684.	Malinescu Ștefana
1685.	Sernaschi Eufrozina
1686.	Huțuleac Vasile
1687.	Huțuleac Mihai
1688.	Schițea Ioan
XVII. Jadova - 32 pers.	

1689.	Giuta Mihai
1690.	Tcaciuc Toader
1691.	Tcaciuc Cromina
1692.	Tcaciuc Victor
1693.	Tcaciuc Ghizela
1694.	Tcaciuc Olga
1695.	Dothariu Teleu
1696.	Tcaciuc Nicolae
1697.	Marcu Leon
1698.	Marcu Minodora
1699.	Migoțchi Vaselina
1700.	Bărbie Dumitru
1701.	Hadinca Costache
1702.	Coșovan Onofrei
1703.	Zarehovici Mihai
1704.	Ianoș Emilian
1705.	Neaicu Petru
1706.	Pelepce Alexa
1707.	Tcaciuc Vasile
1708.	Motoc Sârbu
1709.	Chilina Motoc
1710.	Motoc Vasile
1711.	Motoc Elena
1712.	Pescaru Doroftei
1713.	Pescaru Saveta
1714.	Pescaru Gheorghe
1715.	Boiciuc Teofilia
1716.	Tomiac Vasile
1717.	Tomiac Catrina
1718.	Tomiac Ioan
1719.	Isidoria a. Cech.
1720.	Ioan Cech.
XVIII. Banila oe Siret - 31 pers.	
1721.	Hoinic Petru

1722.	Hoinic Natalia
1723.	Hoinic Petru
1724.	Hoinic Silvia
1725.	Hoinic Radu
1726.	Bulbuc Orest
1727.	Bulbuc Cristina
1728.	Soroceanu Ștefan
1729.	Soroceanu Eufrozina
1730.	Copciuc Mihai
1731.	Copciuc Veronica
1732.	Copciuc Ana
1733.	Copciuc Ion
1734.	Copciuc Nicolae
1735.	Copciuc Eudochia
1736.	Copciuc Ecaterina
1737.	Copciuc Teodosia
1738.	Romaniuc Varvara
1739.	Romaniuc Isidor
1740.	Romaniuc Zenovia
1741.	Cercaschi Teodor
1742.	Cercaschi Agapia
1743.	Cercaschi Ștefania
1744.	Cercaschi Vasile
1745.	Scraba Ștefan
1746.	Scraba Maria
1747.	Scraba Ana
1748.	Belmega Ion
1749.	Belmega Domnica
1750.	Belmega Aurelian
1751.	Hoinic Ilie
XIX. Costesti - 29 oers.	
1752.	Tudan Gheorghe
1753.	Borșan Meftodie
1754.	Frați an Ilie
1755.	Schwam Rudolf

1756.	Fociuc Dionizie
1757.	Drafta Ștefan
1758.	Hadica Maria
1759.	Hadică Elisabeta
1760.	Ivanovici Liviu
1761.	Moldova n Mihai
1762.	Gavril Ilie Eugen
1763.	Bohateret Șamuil
1764.	Bohateret Ana
1765.	Bohateret Ana
1766.	Bohateret Sinch itia
1767.	Bohateret Elisabeta
1768.	Boahateret Feodot
1769.	Tudan Ion
1770.	Tudan Ecaterina
1771.	Sofeciuc Dumitru
1772.	Sofeciuc Maria
1773.	Ciornevil Greta
1774.	Cupcianco Dionizie
1775.	Tudan Valeria
1776.	Domnica Gheorghe
1777.	Tudan Isidor
1778.	Domnica Virginia
1779.	Tudan Ion
1780.	Tudan Maria
XX. Cireș - 26 pers.	
1781.	Greziuc Ziefrid
1782.	Greziuc Leontina
1783.	Griziuc Iosefina
1784.	Griziuc Rozalia
1785.	Cuciurean Ana
1786.	Cuciurean Nicolae
1787.	Cuciurean Aspazia
1788.	Cuciurean Grigore
1789.	Cuciurean Silvia

1790.	Griziuc Grigore
1791.	Muha Vasile
1792.	Cuciurean Balaşa
1793.	Cuciurean Arcadie
1794.	Cuciurean Maria
1795.	Cuciurean Ilie
1796.	Cuciurean Margareta
1797.	Strugari Gheorghe
1798.	Strugari Maria
1799.	Strugari Traian
1800.	Strugari Andronic
1801.	Strugari Stela
1802.	Strugari Aurelian
1803.	Tatulici Maria
1804.	Opaii Magdalna
1805.	Opaiți Dumitru
1806.	Tracicariu Toader
XXI. Broscăuții Vechi - 25 pers.	
1807.	Corduban Ana
1808.	Corduban Mihailina
1809.	Cordoban Lidia
1810.	Cordoban Mircea
1811.	Cordoban Claudia
1812.	Tudan Cornelia
1813.	Tudan Agapia
1814.	Tudan Leontina
1815.	Tudan Georgeta
1816.	Popescu Ilie
1817.	Popescu Ana
1818.	Presecaru Vasile
1819.	Cicale Vasile
1820.	Lăpușneanu Gheorghe
1821.	Opinciuc Eugenia
1822.	Opinciuc Mihai
1823.	Opinciuc Maria

1824.	Delinschi Glichera
1825.	Delinschi Petru
1826.	Delinschi Felicea
1827.	Damschi Nicolae
1828.	Bendas Zenovia
1829.	Bendas Ilie
1830.	Bendas Dionizie
1831.	Berciu Mihai
XXII. Corcești - 21 pers.	
1832.	Bodnariuc S. Ioan
1833.	Bodnariuc Elena
1834.	Bodnariuc Ilie
1835.	Bodnariuc Elisabeta
1836.	Druciuc Ioan
1837.	Druciuc Domnica
1838.	Duceac Nicolae
1839.	Huțuleac Gheorghe
1840.	Tcaciuc Nicolae
1841.	Juravle Gheorghe
1842.	Moscalescu Vasile
1843.	Moscalescu Agripina
1844.	Moscalescu Aglaia
1845.	Moscalescu Rahira
1846.	Moscalescu Eugenia
1847.	Moscalescu Zamfira
1848.	Moscalescu Ecaterina
1849.	Moscalescu Aspazia
1850.	Moscalescu Domnica
1851.	Moscalescu Veronica
1852.	Moscalescu Constantin
XXIII. Petriceni - 19 pers.	
1853.	Tibuleac Paraschiva
1854.	Panțir Ecaterina
1855.	Rotariu Lucreția
1856.	Rotariu Vasile

1857.	Rotariu Aurel
1858.	Rotariu Silvia
1859.	Rotariu Livia
1860.	Lazurcă Ioana Grigore
1861.	Lazurcă Eudochia
1862.	Pañtir Procopie
1863.	Pañtir Matroana
1864.	Pañtir Dumitru
1865.	Pañtir Ileana
1866.	Lazurcă Veronica
1867.	Lazurcă Lazăr
1868.	Lazurcă Silvestru
1869.	Luzurcă Victor
1870.	Slanovschi Domnica
1871.	Slanovschi Octavian
XXIV. Carapciu oe Ceremus - 16 pers.	
1872.	Gavriliuc Vasile
1873.	Gavriliuc Victoria
1874.	Curca Olga
1875.	Prodan Gheorghe
1876.	Prodan Eugenia
1877.	Prodan Vasile
1878.	Prodan Adriana
1879.	Prodan Ilarie
1880.	Prodan Oresia
1881.	Prodan Neculai
1882.	Prodan Iaroslav
1883.	Leca Neculai
1884.	Moscaliuc Neculai
1885.	Moscaliuc Maria
1886.	Donea Dimitrie
1887.	Donea Zamfira
XXV. Panca - 14 pers.	
1888.	Gulka Petru

1889.	Pătrăuceanu Toader
1890.	Buzan Gh. Victor
1891.	Pantescu Gheorghe
1892.	Bodnariu Maria
1893.	Bodnariu Veronica
1894.	Bodnariu Magdalena
1895.	Bodnariu Silvia
1896.	Pătrăuceanu Elena
1897.	Pătrăuceanu Elisabeta
1898.	Pătrăuceanu Vasile
1899.	Pătrăuceanu Ecaterina
1900.	Pătrăuceanu Alexandrina
1901.	Tomiac Mafta
XXVI. Lucavăt De Siret - 10 Ders.	
1902.	Puha Casian
1903.	Puha Iosef -
1904.	Puha Nicolae
1905.	Puha Licheria
1906.	Boghian Agripina
1907.	Popescu Gheorghe
1908.	Ursache Maria
1909.	Ursache Victoria
1910.	Lupescu Petru
1911.	Puha Achilina
XXVII. Vilancea - 9 Ders.	
1912.	Doneş Emilian
1913.	Doneş Clemente
1914.	Goian Vladimir
1915.	Doneş Radu
1916.	Iculescu Silvestru
1917.	Iculescu Neculai
1918.	Iutulescu Glicheria
1919.	Oñciu Adrian

1920.	Onciu Parasca
XXVIII. Milie - 8 pers.	
1921.	Cernavschi Ilarion
1922.	Cernavschi Claudia
1923.	Cernavschi Tiberiu
1924.	Cernavschi Tamiera
1925.	Cernavschi Boris
1926.	Cernavschi Nistor
1927.	Onciu Adrian
1928.	Onciul Euvropania
XXIX. Vașcăuți pe Ceremuș – 8 pers.	
1929.	Romanescu Ioan
1930.	Romaniuc Eleonora
1931.	Romaniuc Olga
1932.	Romaniuc Vlad
1933.	Gheorghiiță, gardian public
1934.	Ecaterina, soție
1935.	Nicolai, fiu
1936.	Silvia, fiică
XXX. Adâncata - 6 pers.	
1937.	Ionescu Iordache
1938.	Molner Francisc
1939.	Orșovschi Dumitru a Ion
1940.	Orșovschi Ecaterina
1941.	Orșovschi Ion
1942.	Orșovschi Atanasie
XXXI. Bobești - 6 pers.	
1943.	Grigoriuc Simion
1944.	Jaloba Nicolae
1945.	Jaloba Raifta
1946.	Jaloba Aristina

1947.	Jaloba Ștefania
1948.	Jaloba Maria
XXXII. Broscăuți Noi - 4 pers.	
1949.	Mnochedinte Gheorghe
1950.	Mnochedinte Vasilca
1951.	Manilici Ion
1952.	Morgoci Ecaterina
XXIII. Crăsnisoara Veche - 2 pers.	
1953.	Bruja Gheorghe
1954.	Paladi Iordachi
XXXIV. Bermomet pe Siret - 1 pers.	
1955.	Bujor Gheorghe
XXXV. Călinești - 1 pers.	
1956.	Ciotolovici Gheorghe
XXXVI. Hlinița - 1 pers.	
1957.	Drafta Toader
XXXVII. Stănești de Sus - 1 pers.	
1958.	Gaudum Aftanasie
XXXVIII. Voloca pe Ceremuș – 1 pers.	
1959.	Haico Gheorghe

**Populația județului Storojineț în anul 1930 și numărul
românilor deportați sau dispăruți în perioada iunie 1940-
iunie 1941**

Localitatea	După neam							După limbă		
	Total	Ro- mâni	Ucra- ineni	Ger- mani	Po- loni	Evrei	Alți	Ro- mână	Ucra- inea- nă	Alte
Petriceni	4420	4236	28	1	14	75	16	3167	1115	19
Banila pe Șiret	6845	3640	763	377	1162	687	216	3042	1397	31
Storojineț	8695	3390	853	655	1017	2480	300	3161	1181	139
Adâncată	5438	3108	1185	486	347	235	77	1990	2204	6
Igești	2861	2720	2	12	4	10	23	2740	13	201
Brosăuții Vechi	3053	2654	162	18	63	115	41	2400	328	25
Ropcea	2791	2648	1	22	25	84	11	2679	23	78
Ciudei	3777	2384	48	618	79	568	80	2392	84	103
Crasna Iltschi	3215	2276	3	648	83	97	108	2348	2	211
Pătrăuți de Jos	2771	2248	21	20	330	111	41	2259	21	-
Pătrăuți de Sus	2735	2112	66	240	106	130	81	2088	177	96
Davideni	4190	2076	991	389	576	99	59	1574	1399	39
Cupca	2130	1952	40	47	4	71	16	1963	45	122
Îordănești	2127	1942	34	3	46	99	3	1943	37	50
Brosăuții Noi	1646	1536	6	6	27	68	3	863	352	4
Comărești	1907	1530	253	5	53	62	4	955	851	- j
Crasna Putnei	1937	1522	3	235	17	160	-	1522	4	146
Corcești	1595	1444	19	5	-	65	62	1339	174	21
Carapciu pe Șiret	1636	1425	54	44	47	55	11	1422	54	127
Panca	2542	1215	667	30	558	25	47	609	1400	14
Bobești	2332	1097	1103	20	28	35	49	578	1328	6
Cireș	1379	1063	22	24	154	106	10	1045	41	26
Budenit	1063	1015	-	12	27	8	1	1021	6	60
Suceveni	1021	987	-	-	1	33	-	988	-	161
Costești	2265	986	995	1	9	274	-	317	1671	29
Prisăcăreni	1083	952	16	50	24	25	16	944	41	67
Trestiana	1048	949	18	18	40	23	-	945	24	55
Dumbrava Roșie	777	395	375	-	7	-	-	276	495	-
Vilancea	3604	377	2874	3	25	319	6	11	3238	9
Dracinet	3902	347	2967	3	34	232	319	46	2847	-
HMnita	2190	315	1682	15	36	140	2	94	1928	1
Mega	738	313	399	7	-	19	-	309	403	-
Carăpciu pe	5318	261	4573	13	176	290	5	48	4809	16

Ceremus										
Viinița	3799	254	599	69	193	2666	18	258	600	-
Stănești de Jos	3773	214	2606	172	143	622	16	100	2746	-
Căbești	978	210	625	1	6	120	16	61	764	-
Jadova	3458	199	2591	73	107	468	20	78	2721	32
Vășcăuți/ Ceremus	6336	168	4427	58	797	856	30	144	4435	8
Lucavăț de Sus	2379	161	1565	214	153	271	15	151	1580	10
Crăsnîșoara Nouă	768	154	-	607	1	6	-	150	-	•
Sl.Comaresti	1668	141	1329	84	43	38	33	141	1329	33
Berhomet/ Șiret	7369	130	5973	208	162	979	17	120	5897	1
Mihuceni	896	95	785	2	6	8		78	789	-
Ispas	5168	72	4710	6	208	143	29	73	4695	-
Banila/ Ceremus	4791	69	3907	6	253	517	30	50	3929	-
Voloca/ Ceremus	917	62	840	-	6	9	-	7	895	-
Mesteceni	890	61	9	718	18	82	2	20	44	-
Crăsnîșoara Veche	1584	58	3	1350	166	4	3	58	3	2
Total	169894	57595	77382	8990	7985	15322		48979	85715	1959

Anexa nr. 3

Lista persoanelor din satul Dimca (Trestiana) fostul județ
Storogineț, căzute victime ale regimului bolșevic în anul
1941

Nr.	Numele, prenumele și numele după tată	Ce i s-a întâmplat
1	Jijian Petre a lui Ion	A fost împușcat la Fântâna Albă
2	Drevariuc Procopie a lui Mihai	
3	Mihailiuc Mihai a lui Ion	
4	Mihailiuc Gheorghe a lui Ion	n
5	Mihailiuc Dumitru a lui Ion	n

6	LastovetchTAdrian a lui Ion	„
7	Cimbru Vasile a lui Gheorghe	
8	Dimbru Petru a lui Gheorghe	„
9	Sidoreac Vasile a lui Ștefan	
10	Dascaliuc Nicolae a lui Vasile	
11	Mihailiuc Nicolae a lui Ion	„
12	Odenschi Aurora a lui Gheorghe	Rănită si arestată
13	Drevaciuc Nicolae a lui Gh.	împușcat la Fântâna Albă
14	Iacubovschi Nicolae a lui Ion	Deportat
15	Molvate Gavril a lui Gheorghe	
16	Jireadă Aurelian, student	
17	Zazuleac Ion a lui Gheorghe	„
18	Jijian Măria a lui Petru și cop.:	
19	Jijian Ion	
20	Jijian Leon	„
21	Jijian Gheorghe	
22	Jijian Nicolae	
23	Jijian Ghenia cu copii:	
24	Jijian Gheorghe	
25	Jijian Floarea	
26	Zazuleac Anastasia a lui Ion	„
27	Drevanciuc Măria a lui Florea	„
28	Drevanciuc Aurora, fiică	„
29	Colomeiciuc Vasile	
30	Holovate Florea a lui Leon	
31	Holovate Petru, fiu	
32	Holovate Grigore, fiu	„
33	Mogoș Leontina cu copiii:	„
34	Mogoș Eudochia	
35	Mogoș Vasile	
36	Mogoș Dumitru	„

37	Mogoș Aurora	
38	Mogoș Viorica	
39	Mogoș Mircea	
40	Mogoș Leonte	
41	Mogoș Gheorghe	„
42	Amariței Nicolae a lui Gheorghe	
43	Amariței Anghelina, soție	
44	Amariței Domnica, fiică	„
45	Amariței Viorica, fiică	„
46	Amariței Ana, fiică ⁴	„
47	Amariței Eugenia, fiică	„
48	Amariței Vasile, fiu	„
49	Suher Ion a lui Vasile	
50	Suher Măria, soție	
51	Suher Livia, fiică	„
52	Hurjui Simion a lui Petru	„
53	Zelencu Silvestru a lui Ion	„
54	Holovate Ion a lui Levente	„
55	Gatej Vladimir a lui Mihai	
56	Mihailiuc Vasile a lui Ion	„

Tabel cu persoane din satul Dinăuți, fostul județ Hotin,
căzute în cel De-al Doilea Război Mondial pe front, în
cadrul Armatei Roșii

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
1	Babici Vasile Emelian	1905	Pierdut fără urmă în 1941
2	Babici Ilie Emelian	1910	Pierdut în mai 1944
3	Babici Gheorghe Ion	1912	Mort la 20.03.1945
4	Badiu Gheorghe Toader	1921	Pierdut în mai 1945
5	Badiu Toader Toader	1919	Mort de pe urma rănilor la 3.03.1945
6	Badiu Alexei Gheorghe	1924	Căzut în august 1944
7	Bejenar Vladimir Ion	1921	Căzut la 30.01.1945
8	Bejenar Ștefan Ion	1921	A murit de pe urma rănilor la 9.02.1945
9	Bejenar Toader Ion	1911	A murit de pe urma rănilor la 10.05.1945
10	Bejenar Gheorghe Toader	1908	Pierdut fără urmă în 1944
11	Bejenar Nicolae Foma	1907	Căzut la 19.02.1945
12	Bilous Constantin Iacov	1919	Pierdut fără urmă la 7.01.1945
13	Boaciuc Gheorghe Petrea	1923	Pierdut fără urmă în aprilie 1945
14	Bohacic Ion Vasile	1922	Căzut la 8 aprilie 1945
15	Bohacic Ion Dumitru	1920	A murit din cauza rănilor la 19.04.1945
16	Bohacic Ion Eftimie	1908	Pierdut fără urmă în mai 1945

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
17	Bohaciu Ion Procopie	1915	Pierdut în mai 1945
18	Borisevici Vasile Axentie	1919	Pierdut fără urmă în 1944
19	Borisevici Vasile Gheorghe	1916	Pierdut fără urmă în 1941
20	Borisevici Vasile Gheorghe	1921	Pierdut în octombrie 1941
21	Borisevici Gavril Andrei	1899	Căzut la 15.02.1945 în Polonia
22	Borisevici Emelian Ion	1911	Pierdut în august 1941
23	Borisevici Procopie Ion	1908	Căzut la 28.02.1945
24	Borisevici Pantelei Gheorghe	1911	Pierdut fără urmă în mai 1945
25	Buga Vasile Ștefan	1910	Căzut la 20.02.1945
26	Buga Gheorghe Porfir	1921	Mort din cauza rănilor la 2.02.1945
27	Buga Ion Gheorghe	1920	Căzut la 16.04.1945
28	Buga Nicolae Petrea	1908	Pierdut în aprilie 1945
29	Buzdugan Gheorghe Ion	1907	Pierdut în mai 1945
30	Buzdugan Petrea Dumitru	1903	Pierdut în iunie 1944
31	Buzdugan Petrea Ieremia	1923	Căzut la 20.02.1945
32	Buzdugan Filip Ion	1905	Pierdut fără urmă în 1941
33	Burihaci Vasile Danii	1916	Pierdut fără urmă în 1941
34	Gladchi Kiril Vasile	1914	Pierdut fără urmă în 1941
35	Grabar Toader Ierema	1902	Mort din cauza rănilor la 7.03.1945
36	Grișcan Gheorghe Partelei	1917	Căzut la 3.04.1945
37	Guipac Ion Grigore	1909	Pierdut fără urmă în 1945
38	Guțcal Vasile Procopie	1924	Pierdut la 9.01.1945

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
39	Danilov Minai Ion	1921	Căzut la 22.09.1944
40	Ignățescu Gheorghe Dumitru	1924	Mort din cauza rănilor la 20.03.1945
41	Mic Vasile Grigore	1922	Căzut la 2.03.1945
42	Hic Vladimir Anton	1918	Pierdut fără urmă în 1941
43	Hic Gheorghe Ștefan	1919	Pierdut în iunie 1944
44	Ilic Ion Grigore	1916	Căzut la 29.01.1945
45	Ilic Toader Ion	1916	Pierdut în iunie 1944
46	Ilic Emilian Onufrie	1907	Pierdut fără urmă în 1941
47	Ilic Toader Ștefan	1916	Pierdut în iunie 1944
48	Istrati Vladimir Vasile	1914	Pierdut în mai 1944
49	Istrati Dumitru Ion	1912	Căzut în iulie 1944
50	Istrati Dumitru Ion	1919	Mort din cauza rănilor la 14.02.1945
51	Istrati Ion Ștefan	1913	Pierdut în iulie 1941
52	Istrati Petrea Atanasie	1902	Pierdut în iunie 1944
53	Istrati Sidor Grigore	1898	Căzut la 20.10.1944
54	Istrati Toader Ion	1922	Căzut la 11.02.1945
55	Cazac Vasile Ion	1906	Căzut la 18.01.1945
56	Cazac Grigore Ion	1903	Pierdut fără urmă în 1941
57	Canteric Ion Atanasie	1907	Pierdut fără urmă în 1941
58	Chimac Vasile Ion	1913	Pierdut în iulie 1941
59	Chimac Vasile Toader	1909	Pierdut fără urmă în 1941
60	Chiriliuc Gheorghe Mihai	1912	Pierdut fără urmă în 1941
61	Chiriliuc Pantelei Gheorghe	1902	Decedat din cauza bolii în februarie 1945

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
62	Condrea Ștefan Trofim	1910	Pierdut în iulie 1941
63	Costin Vasile Andrei	1923	Căzut în aprilie 1925
64	Cotic Dumitru Grigore	1907	Decedat din cauza bolii în februarie 1945
65	Lihun Vasile Chril	1906	Pierdut în octombrie 1941
66	Lihun Calistrat Chirii	1901	Căzut în toamna anului 1941
67	Lihun Ștefan Grigore	1909	Căzut în august 1944
68	Lîsîi Dumitru Ion	1915	Căzut la 21.04.1945
69	Lîsîi Alexei Constantin	1909	Pierdut în februarie 1945
70	Maidanschi Grigore Trofim	1907	Decedat din cauza rănilor la 30.01.1945
71	Maidanschi Ion Trofim	1901	Căzut în sept.1944
72	Malanciuc Dumitru Ion	1904	Căzut la 9.10.1944
73	Marcu Vasile Gheorghe	1905	Decedat din cauza rănilor la 8.03.1945
74	Marcu Petrea Gheorghe	1909	Pierdut fără urmă în 1941
75	Martin Petrea Anton	1904	Pierdut fără urmă în 1941
76	Orlov Vasile Dumitru	1906	Pierdut fără urmă în 1941
77	Orlov Gheorghe Efim	1921	Pierdut în iunie 1921
78	Paulencu Nichifor Ion	1909	Pierdut în iunie 1941
79	Pascar Vasile Andrei	1914	Pierdut fără urmă în 1941
80	Pascar Gavril Ion	1903	Pierdut la 17.02.1945
81	Pascar Axentie Ion	1915	Pierdut în iulie 1944
82	Pascar Pavel Petrea	1912	Pierdut fără urmă în 1944
83	Prodan Gheorghe Ion	1910	Dispărut în iunie 1944

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
84	Prodan Ion Ion	1904	Pierdut în mai 1945
85	Puiul Andrei Ștefan	1901	Căzut la 22.01.1945
86	Puiul Vasile Măcar	1917	Căzut la 18.02.1945
87	Puiul Gheorghe Măcar	1911	Pierdut la 28.10.1944
88	Puiul Nichita Anton	1908	Căzut la 3.05.1945
89	Rângațki Visarion Andrei	1921	Decedat din cauza rănilor la 8.03.1945
90	Reabco Vasile Anton	1916	Decedat din cauza rănilor la 27.04.1945
91	Reabco Gheorghe Ion	1910	Pierdut în aprilie 1945
92	Reabco Gheorghe Ștefan	1911	Pierdut în noiembrie 1944
93	Reabco Gheorghe Toader	1911	Pierdut în mai 1945
94	Reabco Ion Vasile	1911	Pierdut în mai 1945
95	Reabco Simion Ion	1917	Pierdut fără urmă în 1941
96	Reabco Trofim Vasile	1912	Pierdut fără urmă în 1941
97	Sandor Vasile Matei	1902	Pierdut în oct.1944
98	Sărăcuța Gheorghe Toader	1912	Decedat de boală în dec.1944
99	Scripnic Pantelei Fedot	1908	Pierdut fără urmă în 1941
100	Stoian Vasile Alexei	1923	Pierdut în mai 1945
101	Stoian Măcar Petrea	1920	Pierdut în mai 1945
102	Stoian Alexei Petrea	1923	Căzut în febr.1945
103	Stoian Petrea Vasile	1905	Pierdut în febr.1945
104	Toderișin Gheorghe Calistr.	1916	Pierdut în iunie 1944
105	Toderișin Grigore Vasile	1907	Pierdut la 7.04.1945

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
106	Toderișin Ion Vasile	1921	Pierdut în iunie 1944
107	Usafii Atanasie Ștefan	1913	Pierdut fără urmă în 1941
108	Usafii Ion Andrei	1914	Pierdut în iulie 1944
109	Hamchevici Toader Ion	1917	Pierdut în mai 1945
110	Cicea Vasile Nicolae	1909	Pierdut fără urmă la 10.10.1941
111	Cicea Gheorghe Doroftei	1925	Decedat din cauza rănilor la 28.06.1945
112	Cicea Gheorghe Timofei	1916	Pierdut fără urmă în 1945
113	Cicea Ion Nicolae	1904	Decedat din cauza bolii la 21.10.1944
114	Cimil Toader Nazar	1911	Căzut la 20.02.1945
115	Ciubrei Vasile Vasile	1910	Pierdut fără urmă la 9.10.1941
116	Ciubrei Vasile Gheorghe	1908	Pierdut în iunie 1945
117	Ciubrei Gheorghe Vasile	1906	Pierdut în iunie 1944
118	Ciubrei Ion Vasile	1917	Decedat din cauza rănilor la 25.04.1945
119	Ciubrei Ion Dumitru	1906	Pierdut în aprilie 1945
120	Ciubrei Ion Ștefan	1905	Pierdut în mai 1945
121	Ciubrei Nicolae Andrei	1910	Căzut la 5.03.1943
122	Ciubrei Nicolae Dumitru	1905	Căzut la 27.01.1945
123	Ciubrei Mihai Ștefan	1910	Pierdut în iulie 1941
124	Ciubrei Toader Petrea	1918	Căzut la 5.02.1945
125	Ciupac Vasile Efim	1908	Pierdut în sept.1941
126	Ciupac Efim Toader	1913	Pierdut în ian.1945
127	Ciupac Vasile Petrea	1920	Căzut la 24.04.1945

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii	Data și anul morții
128	Ciupac Ion Vasile	1909	Pierdut fără urmă în 1941
129	Ciupac Ion Ion	1917	Decedat din cauza rănilor la 20.04.1945
130	Ciupac Ion Toader	1909	Pierdut fără urmă în iul.1944
131	Ciupac Petrea Efim	1913	Pierdut în aprilie 1945
132	Spirea Gheorghe Vasile	1907	Căzut la 23.05.1945
133	Spirea Gheorghe Ion	1919	Pierdut la 10.08.1944
134	Spirea Gheorghe Ilie	1909	Căzut la 27.03.1945
135	Spirea Gheorghe Nicolae	1903	Căzut la 13.06.1944
136	Spirea Gheorghe Petrea	1920	Căzut la 3.03.1945
137	Spirea Gheorghe Foca	1911	Pierdut fără urmă în 1941
138	Spirea Ion Ștefan	1917	Pierdut în iunie 1944
139	Ștefliuc Vasile Artemie	1912	Căzut la 22.12.1944
140	Ștefliuc Vladimir Petrea	1925	Căzut la 3.04.1945
141	Ștefliuc Ion Vasile	1909	Pierdut în iulie 1944

**Tabel cu tineri din satul Dinăuți duși după război cu forța
la muncile de restabilire a minelor de cărbune din
Donbas**

Nr. crt.	Numele, prenumele și numele după tată	Anul nașterii
1	Gulpac Ion Toader	1928
2	Bejenar Ion Mihai	1931
3	Dovhan Fedot Vasile	1928
4	Spirea Grigore Ștefan	1928
5	Reabco Petrea Toader	1928
6	Ciupac Alexandru Ștefan	1928
7	Buga Ștefan Ion	1928
8	Ciupac Alexei Petrea	1928
9	Reabco Dionisie ion	1928
10	Reabco Andrei Vasile	1928
11	Pascar Vasile Ion	1928
12	Buzdugan Simion Vasile	1928
13	Cicea Petrea Ion	1928
14	Bogacic Petrea Isidor	1928
15	Bejenar Vasile Fedot	1928
16	Bejenar Ilie Constantin	1928
17	Tripăduș Vasile Ion	1928
18	Bogacic Ștefan Gheorghe	1928
19	Lipețchi Dumitru Martin	1928
20	Vatamaniuc Casian Simion	1928
21	Guțcal Nichita Procopie	1928
22	Semeniuc Mihai Ion	1928

23	Ciupac Simion Ifrim	1928
24	Spirea Ion Axentie	1928
25	Chiriliuc Vasile Toader	1930
26	Bejenar Marcu Martin	1928
27	Moldovan Nicolae Nazar	1929
28	Reabco Nicolae Ion	1929
29	Ciubrei Grigore Gheorghe	1929
30	Istrati Andrei Dumitru	1929
31	Ilie Onufrie Emilian	1928
32	Spirea Victor Vasile	1929
33	Spirea Ștefan Gheorghe	1929
34	Spirea Ion Vasile	1929
35	Cicea Vasile Doroftei	1929
36	Ciupac Nicolae Toader	1928
37	Mic Ion Vasile	1929
38	Istrati Nicolae Ion	1928
39	Istrati Gheorghe Ion	1929
40	Maidanschi Gheorghe Ion	1929
41	Moldovan Vasile Ion	1928
42	Pavlenco Vasile Serghei	1929
43	Protco Vasile Axentie	1929
44	Reabco Simion Danii	1929
45	Reabco Constantin Petrea	1930
46	Suprovici Vasile Alexei	1929
47	Toderisin Dumitru Nazar	1929
48	Toderișin Grigore Andrei	1929
49	Beleavâi Vladimir Dumitru	1929

Listele au fost alcătuite de Ludmila REABCO, profesoară de limba și literatura română la Școala medie din Dinăuți, raionul Noua Suliță.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Dimitrie Onciulescu,
animator cultural bucovinean în Banat

*Prof. Victor DOBRESCU
(Reșita)*

S-au împlinit 12 ani de când a trecut în cele veșnice prof.dr. Dimitrie Onciulescu, fiu devotat al Bucovinei noastre dragi, prea repede și pe nedrept uitat. Rândurile de față își propun să-l aducă în memoria celor ce l-au cunoscut și apreciat pe regretatul profesor și teolog, a cărui personalitate și activitate fructuoasă merită să fie consemnată și evocată.

S-a născut la 26 octombrie 1909 în cătunul românesc Seliște al comunei Cuciurul Mare din județul Cernăuți, ca fiu al țăranilor Constantin și Domnica. A urmat școala primară în satul natal, liceul „Aron Pumnul” la Cernăuți și Facultatea de Teologie tot în capitala Bucovinei. În 1937 și-a luat doctoratul cu teza „Pedagogia lui Clement Alexandrinul”. A mai urmat Facultatea de Litere și Filosofie la Cernăuți, alegându-și specialitatea „Pedagogia”, precum și filologia și istoria ia lași. A mai urmat și cursuri de specializare la Viena și Roma.

Din 1935 a funcționat ca profesor de liceu la Suceava, Cernăuți și Rădăuți. A fost numit apoi asistent la catedra de istoria bisericii în cadrul Facultății de Teologie din Cernăuți. În 1944 a îndeplinit temporar funcția de inspector al cultelor și artelor la Guvernământul Bucovinei din Cernăuți. În martie 1944 s-a evacuat la Timișoara, unde a fost încadrat la Liceul „Constantin

Diaconovici-Loga” și Liceul clasic și unde a predat istoria și limba română (1944-1974). Aici, pe lângă munca la catedră, a desfășurat o bogată activitate, extradidactică, scriind articole la presa cotidiană, recenzii, studii istorice, consacrandu-se și cercetărilor sociologice, etnografice și folclorice de teren. Este cunoscut prin studiile sale de istorie și pedagogie, în special prin cele privind cercetarea învățământului în Banat. S-a implicat plenar și în organizarea Muzeului Școlii bănățene din Timișoara. A fost membru activ al Societății de științe istorice, filiala Timișoara. A colaborat la ziarele și revistele timpului ce apăreau la Cernăuți și Timișoara. A elaborat circa 180 de lucrări și articole, printre care merită să fie amintite pentru posteritate următoarele:

1. „Bicentenarul învățământului majorității școlilor din Banat 1775-1975”, studiu publicat în revista „Caraș-Severinul literar”. Reșița, decembrie 1975. Cu acest prilej, circa de 100 școli din județul Caraș-Severin și tot atâtea din județul Timiș și din Voivodina și-au sărbătorit în mod festiv bicentenarul;

2. „Contribuții la istoria învățământului din Banat până la 1800”, Editura „Litera”, București, 1977. În această lucrare prezintă, pentru prima dată, învățământul oral popular propriu fenomenului școlar și cultural bănățean, cu mult înaintea reformelor germane vieneze, printr-o documentare nouă și inedită, prin reliefaarea muncii anonime a miilor de dascăli bănățeni;

3. „Primul compendiu de pedagogie și metodică în limba română, 1776/1785”. Această ediție cu textul slavo-german și cu trei versiuni românești în facsimile, cu un studiu introductiv, note și glosar a fost editată de Casa Corpului Didactic Timișoara în 1979. În prefață se arată că cele trei versiuni românești ale compendiului elaborate de învățații vremii: cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg și dascălul Mihai Roșu, în Banat de învățătorul Dimitrie Eustatievici și corifeul Școlii Ardelene Ioan Budai Deleanu, în Transilvania, învățatul boier Vasile Balș, în Bucovina, justifică tipărirea cărții pentru cunoașterea ideilor pedagogico-metodice ale vremii și statornicirea unei terminologii didactice românești. Fondul bisericesc ortodox din Bucovina a suportat cheltuielile pentru tipărirea „Cărții trebuincioase pentru dascăli”, care a apărut în anul 1785, în 1000 de exemplare, la Viena și la care au colaborat Ion

Budai-Deleanu și boierul bucovinean Vasile Balș. Pedagogul I. Popescu-Teiușan consideră acest compendiu pedagogico-metodic drept model aconfesional și „un prim manual oficial de pedagogie” în limba română valabil pentru toate naționalitățile din Imperiul habsburgic;

4. „Pedagogia tradițională populară bănățeană”. Această lucrare a apărut la editura „Litera” din București în 1983 și a fost prefațată de prof.dr.doc. Stanciu Stoian. În ea este scos în relief învățământul oral, dezvoltarea culturii românești bănățene ca produs al maselor populare, care începe odată cu nașterea poporului român, prin școala vetrei părintești, se continuă cu școala vieții și, paralel, cu învățământul școlilor din tinda bisericilor și cu cel laic;

5. „Documente școlare bănățene”, vol. I-II, 1971. Această lucrare a rămas în manuscris.

După pensionarea sa în 1974, Dimitrie Onciulescu a activat intens în cadrul Casei Corpului Didactic din Timișoara ca animator cultural. Deși își luase pe timpuri doctoratul, și-a trecut toate examenele de grad. Ca să-și poată publica principalele lucrări, a fost nevoit să accepte ca prim autor pe unul dintre nomencluriștii de vază ai Timișoarei. N-a apucat ziua de 22 decembrie 1989, deoarece a decedat la 30 noiembrie 1988. Pentru lucrările sale consacrate Banatului s-ar cuveni ca barem o stradă din Timișoara să-i poarte numele.

Osârduitor întru propășirea culturală a neamului

Dumitru OPRÎȘAN

S-a născut într-o vatră răzășească dinspre mirificul pridvor al Carpaților și din vechiul ținut al Sucevei. A venit pe lume la început de florar, în anul 1940 (an păgubitor pentru Bucovina prin invazia lăcustelor bolșevice), iar pierderea tatălui (căzut la Cotul Donului) l-a văduvit din pruncie de mângâiere și bucurii, de povată și susținere paternă. A evadat în sine și nimeni nu i-a văzut printre gene, strălucind, mărgăritarul lacrimii, când i-a fost peste măsură de greu sau când era lipsit de apărare. Și nu s-a poticnit nicicând, făcându-și, copil fiind, drum spre tărâmul îngândurării precoc. A învățat stăruitor la școala primară din Budineț, a învățat la cea de șapte ani din Cireș, adică nectarul științei de carte l-a adunat cu sânguință într-un spațiu deschis către lumină, de unde au pornit spre cetățile neamului, ca propovăduitori ai limbii și culturii române, un Vasile Burlă, un Constantin Loghin, Arcadie, Ilie și Valerian Dugan, un Simion Reli, un Dimitrie Popescu și unde, încă pe la începutul veacului care acum se încheie, devenind istorie, prin ospitalitatea și grija Almei de Volcinschi, Budeniții deveneau Meca Doamnelor Române din Bucovina...

Pe fostul drum împăărătesc (ce lega pe vremuri Bucovina cu Ardealul), străjuit de șirurile lungi și zvelte de tei seculari, a pornit în anul 1954 spre capitala Bucovinei, mânat de dorința de a studia la Școala Pedagogică de acolo, căci la acea vârstă nevinovată profesia de învățător i s-a părut cea mai frumoasă, cea mai atrăgătoare și cea mai folositoare pentru societate. A învățat cu răbdare și abnegație secretele acestei meserii aflate la rang de mare onoare în primele decenii postbelice, până în 1958, a înfruntat lipsuri, dar curajul l-a ținut mereu legat de carte. S-a pus apoi să facă apostolat într-un șir de sate românești din preajma Budeniților. A fost dascăl la Ropcea, la Cornișor, la Igești. Dar, posedând o fire tumultoasă, fiind dotat cu un elevat spirit de analiză, stăpânind o vocație ce făcea să i se deschidă de timpuriu pe arborele-i sufletesc

lujerii creației, s-a îndrumat, cu folos pentru domnia sa (căci începea să mânuiască cu abilitate condeiul), spre ziaristică, osârduind o vreme la redacția ziarului raional din Storojineț. A dorit apoi să aibă studii superioare și le-a obținut la Cernăuți, prin muncă perseverentă, în anii 1960-1965.

Munca migăloasă, entuziasmată atât la orele de curs, cât și în afara lor, în sălile de lectură, la cămin, munca orientată la o temeinică pregătire în materie de folclor, filologie română și istorie literară, îndemnul permanent spre cercetare științifică în planul evaluării noastre culturale i-au netezit drumul și spre primele publicații, dar și spre catedră. A predat inițial un curs de folclor, a predat, în limba rusă, și cursuri de literatură universală, dar acele cursuri mențineau pe timpuri, mai ales la studenții Facultății de limbi romano-germanice (printre care și mulți români), un entuziasm mai rar întâlnit în recepționarea marilor valori literare ale lumii. Pe atunci, pe la sfârșitul anilor '60 - începutul anilor 70, dl. Grigore C. Bostan a făcut explorări îndrăznețe pe tărâmul literaturii noastre naționale și al culturii noastre populare, care nu o dată i-au primejduit cariera universitară (în 1970, în 1973, de pildă).

Din nou munca, dar și seriozitatea, vastu-i orizont de cunoștințe, precum și solidele-i preocupări științifice s-au aflat la baza numirii dumisale (în 1979) în funcția de șef al Catedrei de filologie română și clasică. Devenind titularul acestei catedre cu bogate tradiții științifice în istoria Universității Cernăuțene (în diferite timpuri ea a fost cu destoinicie condusă de Ion Gh. Sbiera, Sextil Pușcariu, Leca Morariu, Vitalie Sorbalăr, iar în cadrul ei au activat Alexie Procopovici, Traian Cantemir, Petru Iroaie ș.a.), Grigore C. Bostan a continuat să-și îndrume neobosita-i și prodigioasa-i activitate pe câteva făgașuri care, în ansamblul lor, ne dau dimensiunea personalității dumisale, ne ajută să întregim portretul moral al omului, al românului, al osârduitorului întru progresul cultural al neamului, al acestui prolific și onest savant bucovinean aflat mereu la datorie.

Activitatea didactică. Cu adevărat cariera didactică și-a început-o în 1965, când a fost numit conferențiar universitar la Cernăuți și când cei ce predau cursuri de limba și literatura „moldovenească” țineau de Catedra de limba franceză. Doctoratul

în filologie și l-a luat la Kiev, în 1971, iar doctor abilitat în folcloristică a devenit în 1988 la Moscova. În 1989 a obținut titlul de profesor. Continuă să conducă colectivul didactic al numitei catedre și participă cu râvnă la pregătirea profesorilor școlari de limbă și literatură.

Activitatea științifică. Este autorul a peste 500 de lucrări în domeniul folcloristicii comparate (româno-est-slave), al literaturii și artei românești din Bucovina. A editat volumele: „Corelații tipologice și contacte folclorice” (Chișinău, 1985, în limba rusă); „Literatura română în Bucovina” (Cernăuți, 1996, în elaborare cu Lora Bostan); „Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean” (Iași, 1998); „Folclor din Țara Fagilor” (Chișinău, 1993, în colaborare); „Creația populară. Curs teoretic de folclor din Basarabia, Transnistria și Bucovina” (Chișinău, 1991, în colaborare); „Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți 1775-2000” (Cernăuți, 2000, în colaborare cu Lora Bostan). Este întemeietorul Arhivei de folclor a Secției de limba și literatură română a Universității din Cernăuți, redactor științific al revistei universitare „Filologie romanică”. Cu comunicări și rapoarte științifice participă la sesiuni, conferințe și congrese ținute la Cernăuți, Kiev, Iași, Suceava, București, Timișoara, Chișinău, Federația Rusă, Polonia, Germania. Este cel mai consecvent, cel mai harnic și cel mai profund valorificator din nordul Bucovinei al trecutului nostru cultural. Recunoscându-i-se meritele în plan științific, dl. Grigore C. Bostan a fost ales membru de onoare al Academiei Române, membru al Academiei Școlii Superioare din Ucraina și al „Danubian Academic Society of America”. Mai este renumitul savant bucovinean și director al Institutului Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți.

Activitatea literară. A debutat în „Cultura Moldovei”, în septembrie 1961, cu poezia „Drumeții”, însă debutul editorial și l-a făcut abia în 1982, când la Editura „Carpați” din Ujgorod, care avea o redacție românească la Cernăuți, i-a apărut placheta „Cântece de drum”. Celelalte cărți de versuri ale lui Grigore C. Bostan, membru al Uniunii Scriitorilor din Ucraina, România și Republica Moldova, sunt: „Revenire” (1990), „Vitrina manechinelor” (1992), „Cetatea de Sus” (1994), „Dincolo de vârstă” (1996), „Poem bucovinean” (1998).

Este prezent cu versuri în nenumărate culegeri colective, în ediții antologice din Ucraina, din România, din Basarabia, publică poezii în coloanele unor prestigioase reviste literare din întregul spațiu carpato-pontico-danubian. Pentru calitatea versurilor publicate s-a învrednicit de mai multe premii literare, a ieșit învingător la unele concursuri de poezie pe plan național. Este și autorul unor romane, pe care Grigore C. Bostan promite să le publice la timpul potrivit.

Activitatea publicistică. Ca apărător constant al ființei și demnității noastre naționale, Grigore C. Bostan de patru decenii slujește neamului și cu inspirata-i pană publicistică. Articolele, notele, însemnările, studiile, recenziile, eseurile, informațiile și interviurile dumisale, publicate mai ales după 1985 și cu predilecție în „Zorile Bucovinei”, sunt, în primul rând, luări de poziție în fața ofensivei denigratorilor și falsificatorilor trecutului nostru istoric și cultural, sunt acțiuni de reabilitare a unor scriitori sau oameni de cultură despre care n-a fost voie să se vorbească, sunt omagii aduse unor personalități notorii, cumpăniri de balanță spre regăsirea aceluia climat de armonie interetnică și de conlucrare în planul culturii, care a domnit în Bucovina până la anul 1940, sunt compendii de istorie literară. Dl. Grigore C. Bostan se remarcă îndeobște ca sprijinitor al presei românești din Bucovina prin însăși energia cu care colaborează la publicațiile care nu seamănă vrajbă între români.

Activitatea național-culturală. A condus grupul de inițiativă ce și-a luat obligația să convoace în mai 1989 adunarea de constituire a Societății pentru Cultură Românească din regiunea Cernăuți și a devenit primul președinte al acesteia. Susține toate acțiunile frumoase desfășurate sub egida Societății „M. Eminescu”, sprijină orice inițiativă sănătoasă ce vine din partea celorlalte societăți naționale. La primul Congres al Românilor din Regiunea Cernăuți (7 iunie 1992) a fost ales membru al Directoratului Consiliului Național Român din Bucovina. Este membru al diferitelor comisii regionale ce au ca scop ocrotirea monumentelor noastre, revenirea la toponimia tradițională etc.

Și în planul omeniei dl. Grigore C. Bostan a cucerit simpatia și recunoștința generală a românilor nord-bucovineni, fiindcă a luat întotdeauna partea autorilor români, când se decidea soarta manuscriselor lor, a recomandat cu căldură editurilor lucrările

acestora, le-a recenzat când ele au văzut lumina tiparului. Apoi, a scris la momente aniversare despre toți sau aproape despre toți scriitorii români din regiunea Cernăuți. Pe tinerii intelectuali bucovineni, căzuți în anii 70-80 în dizgrația regimului totalitar, i-a povățuit părintește, ca să-i ferească de posibile greșeli, i-a încurajat, i-a primit în casă. Mereu s-a situat pe pozițiile adevărului, a descoperit și a cultivat talente, s-a bucurat și se bucură sincer de orice noutate editorială, de reușita fiecărui intelectual român din nordul Bucovinei în activitatea pe care o desfășoară.

Savantul și scriitorul Grigore C. Bostan, acest om de mare suflet, născut în Zodia Creației, a fost și rămâne un domn, domnul culturii românești din nordul Bucovinei, crainicul deșteptării noastre naționale, a fost și rămâne, pentru cei mai tineri, un darnic și scump învățător, iar pentru acei ce au să vină - un model al jertfirii de sine întru progresul național-cultural al neamului.

Italianistul Claudiu Isopescu

Dragoș LUCHIAN

Vede lumina zilei la 18 aprilie 1894 în Frătăuții-Vechi, străveche vatră românească din preajma Rădăuților, și școala primară o termină în satul natal în anul 1904. Este înscris apoi la liceul din Suceava, pe care îl absolvă în 1912. Devine apoi student al Facultății de Litere a Universității din Cernăuți. După doi ani de studii este silit să întrerupă cursurile, fiindcă la 24 noiembrie 1914 este înrolat în armata austriacă. Nimerește pe frontul italian unde cade prizonier și, la chemarea preotului Vasile Lucaciu, se înrolează ca voluntar în batalioanele române pentru eliberarea Transilvaniei. Pentru acest motiv un tribunal militar austriac îl condamnă, în contumacie, la moarte. La 19 iunie 1918 este ales, la Citaducale (Italia) membru al Comitetului de acțiune al românilor din Transilvania, Bucovina și Banat, calitate în care participă la organizarea legiunii române, cutreierând lagărele de prizonieri din Italia și aducând sub stindardul românesc patrioți doritori să lupte pentru cauza întregirii neamului.

Reîntors în țară, își continuă studiile de filologie, însă nu la Universitatea din Cernăuți, ci la cea din București, studii pe care le termină în 1920, obținând licența în limbi romanice, specialitatea limba italiană. În perioada 1920-1923 este profesor de italiană și germană la liceele „Matei Basarab” și „Gheorghe Șincai” din București. În 1922/1923 mai este și asistent la catedra de limbi străine a Academiei Comerciale din capitala României. În octombrie 1923 pleacă la Roma și devine membru al Școlii Române de acolo, instituție înființată la 1 noiembrie 1922 și condusă de strălucitul istoric Vasile Pârvan. Cam pe aceeași vreme la acea instituție își mai făceau stagiul Al. Busuioceanu, E. Panaitescu, R. Vulpe, P. Nicorescu, G. Călinescu. În raportul asupra activității școlii pe 1923/1924, prezentat Academiei Române, Vasile Pârvan: referindu-se la preocupările științifice ale stagiatorilor, menționa că „...d-l Claudiu Isopescu lucrează în direcția de cercetări începute cu

succes de d-l Marcu și despoaie materialul cu privire la români aflător în literatura italiană a secolului XVI și XVII”. Iar, în analele școlii din anul următor același director îl menționa alături de alți stagiaari: „D-l Claudiu Isopescu, din anul al II-lea, a strâns un material bogat, în diferitele arhive din Roma, dar mai ales la Vatican, în fondul încă necercetat, Borghese, și la Propaganda Fide. D-l Isopescu a cules mai ales material privitor la epoca lui Mihai Viteazu din Fondul Borghese, material din care o parte a apărut în vol. II al anuarului, iar o alta se va tipări în vol. III”. Din 1929, Claudiu Isopescu devine conferențiar de limba și literatura română la Universitatea din Roma. Apoi, în 1931, Nicolae Iorga îl numește ca atașat de presă onorific la Roma. Pe atunci savantul și istoricul român deținea funcția de prim-ministru al României. După ce obține titlul de doctor la Universitatea din Napoli, Claudiu Isopescu este numit profesor definitiv la Universitatea din Roma (1936). În anii războiului își întrerupe activitatea la catedră, pe care și-o reia în 1947, cu două prelegeri comemorative despre prof. Ramiro Ortiz, un prieten al României, și Nicolae Bălcescu.

Claudiu Isopescu a propagat și a adus la cunoștința italienilor aspecte ale culturii românești din toate sferile sale de manifestare. Într-un articol din „Mezzogiorno”, F. Ferro sublinia că „ambasadorul culturii românești (Claudiu Isopescu - n.n.) a exercitat o propagandă prodigioasă în Italia pentru România, prin cursuri, conferințe, opere, participări la congrese. Răspunzând în 1931 la o anchetă inițiată de revista „Vremea” asupra prestigiului României în străinătate, Liviu Rebreanu afirma: „în vreme ce noi ne prăpădim și devorăm toate fleacurile sosite de la Paris, în presa și periodicele franceze România nu e pomenită decât ca o țară în care se găsește petrol și grâu... la fel suntem tratați și în presa altor țări. O excepție face numai presa italiană, unde străduințele d-lui Isopescu au reușit să stârnească un interes pentru cultura românească”. În calitatea sa de conducător de doctorate, avută între anii 1931-1948, italianistul Claudiu Isopescu a acordat zeci de titluri de doctor cu teze asupra poeziilor și scriitorilor români, ceea ce a contribuit, de asemenea, la popularizarea și cunoașterea literaturii române în Peninsula Italică.

Primul titlu de doctor a fost atribuit în 1931 studentei Lucia Santarigelo, pentru teza despre G. Coșbuc („Giorgio Coșbuc nelli vita e nelli operi”, 100 pagini, publicată în 1931 la Roma), iar ultima teză, care s-a bucurat de asistența lui Claudiu Isopescu, a fost susținută în 1948, ea referindu-se la poezia lui V. Voiculescu.

Claudiu Isopescu se impune ca un harnic cercetător și publicist în diverse probleme ale literaturii, istoriei, culturii în genere. Această activitate o începe în 1924, când publică în anuarul Școlii Române din Roma lucrarea „Allcuni documenti inediti della fine cinquento”, respectiv o serie de documente inedite despre Mihai Viteazu. De atunci a publicat sute de articole în ziarele și revistele italiene despre România, viața ei literară și culturală. A determinat traduceri din limba română în italiană, de exemplu din I.L. Caragiale, „Divorțul”, Liviu Rebreanu, „Pădurea spânzuraților” și „Ciuleandra” (1930), ultima tradusă de soția sa Venera Isopescu, cu care se căsătorește în 1924, apoi traduceri din I. Creangă, P. Cerna, M. Sadoveanu etc. „Bucovineanul Claudiu Isopescu a fost una dintre personalitățile proeminente ale italieniștilor români..., a publicat un mare număr de lucrări în domeniul studiului comparativ al literaturii române și italiene și cercetări de istorie literară”, afirma în 1929, într-o scrisoare trimisă soției sale, Liviu Rebreanu. Claudiu Isopescu s-a înconjurat și bucurat de prietenia și aprecierea multor oameni de seamă, a fost în relații de strânsă amiciție cu marele savant N. Iorga, care în amintirile sale pomenește elogios despre întâlnirile avute cu acesta în Italia: „Invitat pentru întâia oară la Roma de rectorul G. del Vecchio, pe un timp când începuse a lucra neobositul și priceputul bucovinean dl. Isopescu, căruia eu îi datorez multe, dar mai multe țara, am vorbit acolo despre locul nostru în latinătate, despre pitorescul României, despre Eminescu... Tot după îndemnul tânărului meu amic, reținut ca profesor la Universitatea Română, ne-am coborât până la Neapole pentru o conferință despre raporturile noastre cu Italia medievală - conferință reușită. Despre legăturile mele cu Italia însă și nu fără devotata participare a d-lui Isopescu, vor veni însă zile și mai bune... „Claudiu Isopescu a fost în foarte bune raporturi cu Liviu Rebreanu, mărturie a acestor legături prietenești stă bogata corespondență trimisă de acesta în perioada 1928-1942 marelui romancier,

scrisorile aflându-se la Biblioteca Academiei Române (Coresp.nr.143.450-143, 510). în relații bune a fost și cu G. Călinescu, cu care s-a împrietenit încă din perioada stagiaturii de la Școala Română de la Roma, fiind membri ai aceleiași secții. în „Istoria literaturii române” G. Călinescu îi folosește lucrările pentru informațiile științifice, citându-le ca surse bibliografice.

Cea mai fertilă perioadă din activitatea omului de litere Claudiu Isopescu a fost cea cuprinsă între anii 1924-1940, când a publicat peste 30 de lucrări în reviste românești și italiene.

Obosit și foarte bolnav, Claudiu Isopescu se stinge subit la Roma în 1956, lăsând în urma sa numele și amintirea unui patriot care a înțeles să-și servească țara, prin cuvântul și literatura sa, mai bine de un sfert de veac, de multe ori ascuns într-un nedrept anonim și chiar desconsiderat și neînțeles.

Bucovineanul din Sankt-Petersburg

Victoria COVALCIUC

S-a născut în Stăneștii de Sus, sat de margine din Bucovina istorică, sat din fostul județ Rădăuți, la 11 iunie 1954 în numeroasa familie a unui erudit dascăl de școală, a unui om ce, în toate împrejurările și în toate funcțiile ce le-a deținut vremelnice în localitatea-i de baștină în anii stăpânirii sovietice, s-a considerat și un bun român. La botez i s-a pus numele de Gheorghe, căci așa-l chema pe capul familiei, pe care soarta îl hărăzise cu o casă de fete.

Gheorghe al lui Gheorghe Zegrea a fost dat la școala din sat, unde aproape o jumătate din membrii corpului didactic reprezenta neamul Zegrenilor. Și această școală, unde s-a deosebit de alți copii prin râvna cu care studia materiile predate, a absolvit-o în 1968. În aceeași vară a susținut examenele de admitere la Școala de Medicină din Cernăuți, pe care, după un an abandonat-o pentru a se înscrie la vestita pe atunci Școală medie de cultură generală din Voloca pe Derelui. În 1971, terminând această școală cu medalia de aur, a devenit student al Facultății de Fizică a Universității din Cernăuți, încheindu-și studiile universitare în 1976 s-a înscris la doctorantura de pe lângă Institutul de fizică aplicată al Academiei de Științe din Republica Moldova. Peste doi ani s-a transferat la doctorantura de pe lângă Institutul fizico-tehnic „A.F. Ioffe” al Academiei de Științe a URSS, unde și-a încheiat perioada de stagiu în 1981.

Din vara anului 1981 până în prezent este colaborator științific al Institutului „A.F. Ioffe”. Teza de doctorat și-a susținut-o în 1982, iar doctor abilitat în științe fizico-matematice a devenit în 1995. În 1998 a obținut titlul și atestatul de profesor.

Din anul 1991 savantul Gheorghe Gh. Zegrea, român din nordul Bucovinei, predă cursuri în cadrul Facultății Fizico-Tehnice din Sankt-Petersburg și este profesor la catedra de fizică experimentală.

În paralel mai deține și funcția de colaborator științific principal în cadrul Institutului „A.F. Ioffe” al Academiei de Științe a Federației Ruse.

Locuind și desfășurând o intensă activitate didactică și științifică în capitala nordică a Federației Ruse, românul Gheorghe Gh. Zegrea și-a publicat peste 120 de lucrări în reviste rusești și străine, a participat cu comunicări și rapoarte la conferințe internaționale care au avut loc în USA, Marea Britanie, România. Este coautorul unei monografii de fizică a semiconductoarelor, editată în USA. A elaborat, în colaborare cu alți specialiști, opt manuale de fizică generală și de fizică a semiconductoarelor, manuale care sunt introduse în școli și instituțiile de învățământ superior din Rusia și dintr-un șir de țări occidentale. În 1997 Gheorghe Gh. Zegrea, omul care e legat de baștina-i bucovineană cu sufletul și cu gândul, a obținut diploma de docent, iar în 1999 cea de profesor al Fundației Soros. Este în prezent coordonatorul științific a trei doctoranzi și patru diplomați care își fac studiile de specialitate la Sankt-Petersburg.

Epigrame

Grigore PETRESCU-ROTARU

UNUI DEPUTAT

Pe-un portret de deputat
Picură o lumânare.
Când a fost el candidat
Nu avea vreo căutare.

UNUI ALES

Trei zile ne-a mers din plin
După ultimul scrutin,
Într-a patra, după masă,
Ne-am trezit cu-opaiț în casă.

ȘARPELE BIBLIC

M-am săturat să am acces
Doar la mărușul lui Adam...
Eu o luntre mi-am ales.
Pentru neamul meu s-o am!

IERNII

la-o, iarnă, mai domol,
Zi-i, ce ai de zis, mai moale.
Că ni-i portmoneul gol.
Ba și coatele ni-s goale!

LEGILOR DIN ȚARĂ

Sunteți bune, se-nțelege, -
Plus - minus corecte, -
Însă nu-i așa o lege
Legile să se respecte!

BUGETARIILOR

Bugetarii noștri toți
Se conving da capo: ,
,Țara-i prea plină de hoți...
Recalifică-mă, sapo!"

CELORE DREPTI ÎN VORBE ȘI STRÂMBI ÎN FAPTE

Toate-s bune-n document
Și-n pledoarii de gală.
Dar se schimbă la moment
În... anchetă socială.

PĂRINȚILOR CE-ȘI „AUTOUCRAINIZEAZĂ” COPIII

1.

Despre școală românească
Nici nu vor ca să vorbească;
O cunosc doar din trei clase
Și-acelea... de urechi trase.

2.

Românași ce termină
Școlile ucrainene
Limbii lor îi zic „romină”.
Scumpului tătică - nene.

3.

Drept model de exprimare
„Fără de nici un cusur”.
Ei au fraza următoare:
„Tian iapu za oiștiu, mazur!”

4.

Dacă vreți s-aveți în casă
Așa soi de „poligloți”,
Dați-i iute-n prima clasă
La ucrainenii, pe toți!

DECLARATIVITATE ȘI REALITATE

(privind minoritățile)
a) Au dreptul la carte
(Școlile nu-s finanțate).
b) Au dreptul la remunerare
(Primesc „natură” puțin
folositoare).
c) La privatizare au dreptul
(A înhățat totul gospodar-ul,
deșteptul).
d) Au dreptul...

RUȘINII

Ai plecat în depărtate, -
Cine știe unde! -
Poate ești în Ursa Mare,
Poate... Nu te-ascunde!

BLESTEM HOȚILOR DE ȚARĂ

Celor ce-njosesc poporul
Și îl țin ca sclav etern,
Să le ardă viitorul
În văpaia din infern!

UNOR FETE DE LA ȚARĂ

A „evoluat” și satul
De când „cântă” democratul:
Fetele-n costum de Evă
Trag țigări ca... cela-n grevă!

UNEI „MÂNDRE”

Se lăuda mândra cu fustă
Și cu șolduri de... langustă,
Iar cu sapa și ogorul
Se lăuda... soțiorul.

UNUI ABITURIENT

(fără pălărie, dar cu buzunar)
Cam un deceniu întreg
Te-ai arătat tâmp și bleg;
După probele de-intrare -
Numai note exemplare.

„DEZERTORILOR” DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE PESTE HOTARE

Ați contat pe „unchi” și „nași”
Și de formă-ați fost frunțași,
Iar când s-a cerut sudoare -
Ați pus... coada pe spinare!

UNEI „VULPI”

De când vulpea- i la putere
S-au rărit moșatele,
Iar în vulpărie, vere,
Au crescut brusc statele.

**PROBLEMEI CU
MONUMENTUL LUI
EMINESCU**

La o vorbă de moment
Ne-au promis un monument;
Într-un cerc de-al lor, îngust,
Au decis: „Destul și-un bust!”
Însă unul, și el șef,
A conchis: „Basorelie!”

UNOR VAMEȘI

Cum zăresc o bătrânică
Cu smântână-n putinică,
O întorc din nou în țară,
Că „... averea noastră cară...”
Iar când trec în rând „Toyote”,
Toate pline cu bancnote,
Pe un capăt dumnealor
Au orbul găinilor.

**ÎNTR-UN STAT DE TIP
„PRIMAT”**

Leul apa-n piuă bate,
Unt s-aleagă la supuși,
Până el s-alege, frate,
Toți cu daica-s pe la uși.

UNOR EXAMINATORI

După probele de-intrare,
La care au făcut balanță,
Nu le trebuie salarii,
Ci un an întreg... vacanță.

UNUI „ZIARIST”

Vai de foaia de ziar
Ce te rabdă de-o bucată!...
Mulți ți-ar da un onorar,
Să... n-o chinui niciodată.

UNUI EX-„FLUTURAȘ”

A zburat din floare-n floare
Până după-nsurătoare,
Iar acum, la bătrânețe,
Nici un spin nu-i dă binețe.

UNUI CARIERIST

Un cintez, holtei sadea,
S-a căsătorit cu-o rață,
Că-n ogradă i-a cădea
Câte-o... pară mălăiată.

UNUI RATAT

Mânios pe toată lumea
Că nu are baftă,
Se aprinde, face spume
Și împrășcă... naftă.

CONDIȚIA SINE OUA NON

Pentru miliție
Se cere o condiție,
Fără de care nu se poate:
Să fie... poliție
Ca-n statele civilizate!

Voie bună la cei mici

Zinaida SMOCHINĂ - ROTARU

TĂRCUȘ

Iarna colții își arată,
Tărcuș doarme pe zăpadă:
N-are bietul cușcă.
Gerul îl cam mușcă.
Și-i zice Ionică:
— Ți-e frig, măi frățică?
— Dinții-n gură-mi clănțănesc,
Frigu-mi-i și mă răcesc. -
Tărcuș, așteaptă puțin,
— De la școală ca să vin
— Și până a însera
— O cușcuță ți-oi dura.

BURSUCUL

Un bursuc cam greoi
Urcă dealul, la trifoi.
Cum urca el, gâfâind,
L-a-ntâlnit vulpea, râzând:
— Măi bursuce pântecos.
Stai colea la umbră, jos.
Pe drum te-apucă căldura
Și ți s-a topi untura.

VULPEA

Într-o zi, pe înserat.
Un coteț a vizitat,
Dar prea lacomă a fost
Și-acuma se simte prost.

RAȚA

Zice rața! - Mac-mac-mac!
Doar trei litere îmi plac
Din al nostru alfabet.
Doară au câte-un secret.
Fie rața cât de mică
Le cunoaște singurică:
Cele trei litere - M-A-C
Fac cuvântul cel mai drag.

COCOȘUL

Un cocoș, fără habar.
Se așează pe cuibar.
Iar moțată: - Cot-co-dac!
Vai de mine, ce să fac?!
Cocoșul de va cloci.
Puișorii mi-a turti.

LUPUL

Tot ținându-se de șale.
Urlă lupul într-o vale.
Că năravul lui îl mână
Să se-nădească la stână.
Acolo năpastele
Îi numără coastele.

IEPURELE

În poiană, sub un plop,
Plânge-un iepure, că-i șchiop:
Vânătorul a ținut

Piciorul i 1-a rănt.

PUH DE CIOCÂRLIE

Doi puiuți de ciocârlie
Stau de vorbă în câmpie,
În găoace când erau
Între ei nu se vedau;
N-o vedeau pe-a lor mămică.
Ce le-aducea mâncărică.

DOUĂ MUȘTE

Pe salteaua de pe pat
Două muște s-au certat
Și s-au despărțit grăbite,
Supărate, necăjite.
Au jurat că-n viața lor
Nu s-or întâlni în zbor.

STROPUL DE ROUĂ

Pe la revărsat de zori.
Pe petala unei flori
Strop de rouă a căzut
Și nimeni nu 1-a văzut.
Viața stropul și-a trăit
Pân' soarele-a răsărit.

ARICIUL

Un pușor de arici
S-a pornt înspre bunici,
Hopa-hopa, pe-o cărare,
S-ajungă la buna-n vale.
Devreme-a ieșit de-acasă.
Dar pădurea fiind deasă.
Sărmanul s-a rătăcit
Și cu noaptea s-a ntâlnit.
Pe daluri și pe vâlcele
Urmă drumul după stele.

MĂGARUL LA ORAȘ

Tropa-tropa, un măgar
A ieșit pe trotuar.
Când a văzut semnul „Stop!”,
A pornit-o la galop.
Milițianul cu cască
Strigă ca să se-oprească.
Măgarul dacă-i măgar,
Nici nu-ngăduie măcar.

URSUL

Era ursul amărât
Că-l frigea mierea în gât.
Și pe colea, și pe-aici
Dă el fuga la arici,
Că tot neamul aricesc
Are har doctoricesc.
Ariciu-i zice: — Ți-a trece,
Bea puțină apă rece,
Apoi firtghite o mură.
Ca să-ți scadă din arsură.
Și-acum doctoria cere
Să te-nfrupți mai rar cu miere.

CĂȚELUȘUL CEL STUFOS

Cățelușul cel stufos,
Dându-se din budă jos,
A pornit-o prin ogradă.
Locatarii ca să-i vadă.
Abia-n curte a pășit,
C-un motan s-a întâlnit.
Și, privindu-l, se gândi:
„Asta cine o mai fi?”
Căci de când el s-a născut,
Așa mutră n-a văzut.

GREIERAȘUL

Din scripcă vara cântând,
A rămas iarna flămând.
Și era de-acum târziu
Să cate vreun bob de grâu.
De foame a tot răbdat
Pân' zăpada s-a luat.
Iar în următoarea vară
S-a lăsat el de vioară.
Hrană și-a agonisit,
Să n-aibă de suferit.
Iar zăpada a căzut,
El nu-umb!ă după-mprumut.

CURCANUL

Iată-l, țațoș și-nfoiat,
Merge foarte delicat,
Iată-l, că ajunge-n vale
Și-un gânsac îi iese-n cale. -
Trâmbițându-i chiar sub nas.
Scoate curcanul din pas.

BROASCA

O broască cu ochii mari
Și pe nas cu ochelari,
A sărit pe mal, din baltă,
Arătându-se mirată
Că broaștele nu cântau
Dar la soare se-ncălzeau:
— Oac-oac-oac,
— Vă vin de hac,
— De mai stați
— Și nu cântați!

VARZA

Colo-n stratul din grădină
Plânge varza-nencetat.

Are fuste o duzină,
Dar toate s-au demodat.
Are fustă peste fustă,
Una-i lungă, alta-ngustă,
Una-n talie o strânge.
Alta coapsa îi străpunge,
Una-i cam decolorată,
Alta-i de omidă spartă.
Pânge varza și bocește.
Fără fuste se răcește.

PĂIANJENUL

De cu zori și până-n seară
Un păianjen în cămară
Tot muncește și muncește.
Nu știu când se odihnește.
Și tot țese prin unghere
Horbotele, lăicere.
Firele le tot întinde
Și somnul nicipând nu-l prinde.

HARBUZUL

Un harbuz mare, vârgat.
Stând pe deal s-a săturat
Tot să-l ardă soarele,
Să-i usuce vițele.
Când și-a slobozit centura,
S-a rostogolit de-a dura.
Dar de un pom s-a lovit
Și pe dată s-a oprit: l-au sărit
bucățile Mai în toate părțile.

MUZICANTUL

De cu zori și până-n seară
Dănuț cântă la vioară.
Tot pe strune - hârța-hârța.
De fuge-afară și mâța.

Strigă moșul cu mânie:
— Lasă-te de gălăgie!
Tu nu poți cânta frumos.
Că ții arcușul pe dos.
Și mămica a strigat.
— Dănuț, ce te-a apucat?!
De nu-ncetezi cu cântatul.
Părăsesc casa și satul!

BUCĂTARUL ILIE

Zarvă-i la bucătărie.
Bucătar este Mie.
El cina o pregătește
Și fierbe zeamă de pește.
Vasele din mână-i zboară.
Sparge o farfurioară.
Mai prăvale o căldare.
Vai, e gălăgie mare!

Ilie cam se înciuda.
Că și mămăliga-i crudă.
Iar crudă cum s-o servească? -
Asta-i treabă bărbătească?

IONEL

— Ionele, ce-ai gândit.
Că din clasă ai fugit?
-Mămică eu nu fugeam.
Dacă lecția-nvățam.
— Cine lecția să-ți facă?
— Eu, de n-aș ieși la joacă.
— Lasă-te de zbenghiuială,
Du-te pregătit la școală.
— Dacă astăzi nu fugeam.
Notă proastă câștigam.
Fără urechi rămâneam.

FOLCLOR BUCOVINEAN

Cântece de dor și de înstrăinare

(Din colecția lui Dumitru COVALCIUC)

I.

Fă-mă, Doamne, spic de grâu
La Cernăuți lângă râu.
De puișul meu să știu.
Fă-mă, doamne, busuioc
La oraș, la iarmaroc.
Să văd puișul ce-mi face:
Iubește ori stă pe pace?

2.

De m-aș face mai odată
În codrul cu frunza lată.
Cu bădița laolaltă.
Unde ne iubeam odată...
Știi bade când ne-ntâlnem
Frumușal ne mai iubem.
Când ne despărțem, plângem,
îmi aduc, bădița, -aminte
C-ale noastre dulci cuvinte
Au rămas neisprăvite...

3.

Hai mândră, și-om bea paharul
Și ți-oi povesti amarul.

Puiculiță, - am semănat
Busuioc și matostat.
Busuiocul de-a -nflori.
Să știi că bine ne-o fi.
De-a veștezi matostatul.
Să știi bine că las satul
Și tu te-i iubi cu altul.

4.

Sub un pom, la rădăcină.
Cântă-o pasăre străină:
Eu nu cânt că sunt străină,
Numa tăt că sunt bătrână!
Am crescut rânduri de pui
Și-am rămas a nimănu.
Dragii mei, puișii mei.
Cât ați fost voi mătățai.
Am strâns grâu de pe ogoară
Și apă de prin izvoară, -
N-am lăsat puii să moară.
Am umblat pe arătură
Și v-am strâns sămănătură,
Și v-am dat, pe rând, în gură;
V-am dat grâu, v-am dat secară

Și dor de la inimioară.

5.

Câte păsări în grădină
Tăte cântă și se-alină,
Numa eu nu pot cânta
Nici cu ce mă alina.
Că mi-i cuibul lângă drum.
Sub o tufă de alun.
Câți oameni pe drum trecea,
Tați cu pietre azvârlea.
Tare rău m-am supărat
Și cuibul mi l-am mutat
în vârful muncelului.
Sub cetina bradului,
Unde-i drag voinicului.
Nici aice nu m-alin,
N-am scăpare oe-al meu chin.
Căci brazii se clatină.
Molizii se leagănă.
— De ce voi vă legănați
Și de ce vă clătinați
Cu vânt și fără hodină,
Cu crengile la tulchină.
Ca și omul când suschină?
— Noi de legănam de vânt.
Omul suschină-amărât.

6.

Crenguța mohorului
Arde-n para focului.
Tot arde și nu se stinge
Mândra suschină și plânge.
Ieși, mândruță, până-n prag
Și mi-arată cin' ți-i drag;
Ieși, mândruță, până-afară
Și-mi arată drum de țară!

7.

Dacă n-am noroc și bine

Nu mă mai judece nime,
Că mă judec eu pe mine:
Mă judec și mă frământ
Ca frunza galbenă-n vânt;
Mă usuc, mă veștezesc
Ca iarba când o cosesc.
Nu știu zilele mi-s grele,
Ori mă bat faptele mele.
Așa-mi vine câteodată
Să mă sui la munți cu piatră.
Să-mi fac ochișorii roată,
Să mă uit în lumea toată.
Jelui-m-aș, jelui
Și munții s-or năru.
Pietrele s-or despica.
Apele s-or tulbura.
Din zori până l-asfințit
Mă uit de unde-am venit,
Mă uit pe unde-am călcat.
Că tare-s înstrăinat.

8.

Jelei-i, maică, cui i-i jele,
Jele-i inimuții mele,
Jele-i la tăt neamul meu,
C-am avut norocul rău.
Iubită vatră frumoasă,
Rămâi de-amu sănătoasă.
Rămâneți codri-nfrunziți
Și de mine părăsiți

9.

Cât mă uit cu ochi-mi doi,
Nu văd oameni de la noi;
Cât mă uit cu doi ochiui.
Nu văd oameni cunoscuți,
Numa tăt păduri și munți.

10.

Mă întreabă sfântul soare

Ce-am slăbit așa de tare.
Mă întreabă codrul verde
De ce fața mi se pierde.
Codrule, nu mă-ntreba,
Că s-a pierde așa și-a ta...
Primăvara înverzești,
În toamnă te vestejești.
Dar tot codru te numești.

11.

M-a făcut mama luna
Să-mi fie dragă lumea.
Dacă m-ar fi făcut joi,
Aș fi rămas pe la noi.
Săraca străinătate
Mi-o fost soră, mi-o fost frate.

12.

Străină s. Doamne, străină
Ca și floarea din grădină,-
Bate vântul și-o clatină
Din vârf până-n rădăcină.
Buruiana m-o umplut.
Neghina m-o zacrescut,
N-am nici frați să mă cosească.
Nici surori să mă plivească.
Străinioară-s pui de cuc,
N-am pe unde să mă duc,
Străinioară-s păsărea
N-am milă nicăierea.

13.

Foaie verde de sulcină.
Lângă Prut într-o grădină
Două flori dintr-o tulpină
Mi se pleacă, mi se-nchină, -
Mă cunosc că sunt străină.
De străină ce-s străină
Apa, vântul nu mă mână;
De săracă ce-s săracă.

Apa, valul nu mă-îneacă.
Plânge pământul sub mine,
C-am rămas și n-am pe nime;
Dar eu plâng deasupra lui,
C-am rămas a nimănu.

14.

La porțile casei mele
Se cuprind trei izvoarele.
Iasă mama să se spele.
Dar apa-i cu pietricele,
Iasă maica, ies și eu.
Plâng și pietrele-n pârâu
De norocul ce-l am eu.
— Hai, maică, la iarmaroc, Și
mi-i cumpăra noroc.
— Draga mamei, fii cuminte.
Norocelul nu se vinde, -
— Norocu-i după purtare
Și nu oricine îl are

15.

Maică, decât mă făceai,
Mai bine mă prăpădeai
La o margine de sat.
Să nu trăiesc cu bănat.
La o margine de câmp.
Să nu trăiesc cu urât.
Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș câmpului, -
Câmpul are peliniță,
De la nime n-am credință;
Da și câmpu-i supărat,
Că de pluguri îi tăiat.
Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș drumului.
Da și drumu-i supărat, -
Multă lume l-a călcat.

16.

Foicica din pârlouge,
 Fă-mă, Doamne, ce mă-i face:
 Fă-mă, Doamne, - o păsărea
 Ca să zbor la mamă-mea.
 Nu știu cum s-o întâmplat
 Aripioare-am căpătat
 Și-am zburat la mamă-mea.
 Dară mama ce făcea? –
 Două vaci că le mulgea
 Și din gură-așa grăia:
 – Uci, pasăre de coala.
 Că nu ești copchila mea.
 De zburat eu n-am zburat.
 Ea în casă-o alergat,
 Pe frate-meu l-o chemat.
 Frate-meu pușca o luat
 Și-n spre mine-o împușcat,
 Eu în codru am zburat.
 Când am prins să cânt de jele,
 Pica frunza păturele;
 Când am prins să cânt duos,
 Tătă frunza pica jos -
 La mama nu m-am întors.

17.

Foiliță odolean.
 Arde focul pe-un dâmban.
 Dar la foc cine ședea? -
 Două surori sfătuia.
 Cea mai mare râu plângea.
 Cea mai mică-o mângăia:
 — Mămuța ne blestemară
 Ca să fim străine-n țară!
 Decât ne-arfi blestemat.
 Mai bine ne-ar fi-ngropat.

18.

Nici nu pot frate să-ți spun
 Cât mă aflu de străin, -
 Ca și puiul cucului
 Părăsit de mama lui
 În mijlocul codrului,
 Străinior și fără pene
 Ca omul fără putere...
 Doamne,-s negru la obraz,
 Că de mamă am rămas.
 Nu-s negru de nespălat,
 Ci-s negru de supărat;
 Nu-s negru că sunt zoit,
 Ci-s negru că sunt scârbit.

19.

Pe sub nouri, pe sub stele
 Zboară-un cârd de rândunele.
 Acela nu-s rândunele,
 Da-s surioarele mele.
 — Ian mai stați, măi surioare.
 Nu zburați până la soare!
 — Noi zburăm și tot ne-om
 duce Până-om da de-o apă
 dulce
 Și ne-om pune jos și-om
 plânge.
 Și-om plânge tăte-ntr-un glas
 Că de mămuță-am rămas.
 Mamă, inimă de piatră.
 Mai cobori la noi odată
 Să vezi traiul ce-l trăim.
 Cum singure năcăjim.

20.

Frunzuliță trei smicele.
 Sărace drumurile mele,
 A crescut iarbă pe ele.

Las să crească s-otăvească.
Cine-a trăi s-o cosească.
De-oi trăi, oi-cosi eu,
De-oi muri, nu-mi pare rău
Că m-o bătut Dumnezeu
Când eram tânăr flecău.
Nu știu Cel de Sus o dat
Ori mama m-o blăstămat
Să trăiesc înstrăinat?

21.

Amar îi. Doamne, pelinul.
Dar îi mai amar străinul.
Pelinul îi o verdeață,
În străini amară-l viața,
Îs mâncată de străini
Ca iarba de boi bătrâni;
Îs mâncată de dușmani
Ca iarba de boi plăvani.
Cine zice că mi-i bine.
Mute-și casa lângă mine
Și pâraul lângă-al meu.
Să vadă cum trăiesc eu.
De necaz ardă-l-ar focul
M-am uscat ca busuiocul;
De necaz ardă-l-ar para
M-am îngălbenit ca ceara.

22.

Frunză verde liliac.
Mâine anul de când zac, Mi-o
crescut iarbă la cap.
Toate plugurile ară.
Numai eu străin prin țară.
Și nu văd fecior la plug.
Și nici patru boi în jug.
Plugul două vaci îl trag,
Îndemnate de-un moșneag.
O nevastă supărată

Strigă la vaci câteodată:
Oh, străinii ardă-i focul
- Ne-o mâncat nouă norocul!...
29.

Tot pe drum și iar pe drum,
Mi s-o dus ce-o fost mai bun.
Și din cât am fost odată,
Am rămas frunză uscată.
Și răzbat cărările,
Și duc supărările.
Seleaca inimă arsă,
Când te-oi mai vedea voioasă?

30.

Mărg pe drum, jalea m-ajunge,
Mă pun jos și-ncep a plânge,
Și mă-ncep a jelui –
De străini nu pot trăi.
Căci străin mi-s ca și spinul
Amar îs ca și veninul.
Dimineața când mă scol,
Întâi plâng și-apoi mă spăi.
Cat în cofă, apă nu-i,
Cana-i cu pelin în cui.
Cat în cofă, apă este.
Cana cu pelin plesnește.
Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș drumului.
Drumul are pietricele
Și n-are grijile mele.
Jelui-m-aș și n-am cui,
Jelui-m-aș cerului.
Cerul are stele dese,
Jelui-m-aș, n-o să-i pese.
Soarele de dimineață
Toată lumea luminează.
Numai la inima mea
Îi ploaie și vreme rea.

31.

— Sui, Mariță, în mașină!
— Nu mă sui, că sunt străină,
Of, și iară of!
Oprește, Ghiță, mașina.
Că văluțul mi-o rupt mâna.
Of, și iară of!
Oprește, Ghiță, motorul.
Că valul mi-o rupt piciorul.
De-ai ști, tată, traiul meu,
N-ai dormi noaptea-așa greu.
Te-ai scula la miezul nopții
Și mi-ai cere ceasul morții.

32.

Ardă-te străinătate,
Mi-ai rupt viața jumătate...
De când, maică, m-ai făcut.
Eu noroc n-am mai avut.
M-ai blestemat, maică, luna
Prin străini să-mi mănânc
pâinea.
M-ai blestemat, maică, marțea
Prin străini să-mi mănânc viața.
M-ai blestemat, maică, joia
Prin străini să știu nevoia.
M-ai blestemat vinerea.
Să nu stau la casa mea.
Să nu-mi cresc copiii mei
Ce mi-au rămas mititei.
Mititei, fără părinți,
De tăta lumea huiți.
Copilașii fără mamă
Rar cine-i mai bagă-n samă.

33.

Aglăiță și Ghenuță,
Cui îți zice voi mămuță?
Dimineața vă sculați.

Pe ochi negri vă spălați.
Coadă cin' v-o împletește
Și la școală vă pornește.
Mama îi înstrăinată
Și de voi îi depărtată.
Depărtată, depărtată.
Nu știu de-a veni vreodată.

34.

M-ai dat, măicuță, departe
Să tot port desagii-n spate.
M-ai dat, maică, peste Prut,
Să nu-ți vin după-mprumut.
Eu, măicuță-n sat lucrăm
Și-mprumutu-ți întorceam,
Străinioară nu eram.
Să ai, maică, șapte fete
Peste Prut nu le trimite.
Destul m-ai trimăs pe mine.
Ca să nu prea știu de bine.

35.

Treci, măi jale, granița.
Să nu-ți mai văd urmuța.
Du-te, scârbă, de la mine,
N-am făcut contract cu tine.
Chiar dacă aș fi făcut.
De mine tot te-ai ținut.
Câtă jele-i pe pământ.
Am petrecut-o pe rând;
Câtă jelen-n lume este
Tătă-n mine se oprește.

36.

Mureș, Mureș, apă lină.
Cine bea apă din tine
Rămâne străin ca mine.
Am băut și eu o dată
Am lăsat mamă și tată;
Am băut de două ori.

Am lăsat frați și surori;
Și-am băut a treia oară
Ș-am lăsat o soțioară.
Care nu-s de-acelea-n țară.
Când s-o-mpărțit norocul.
Eram în câmp la lucru.
La toți li s-o dat cu caru.
Numai mie cu paharu.
Nici acela n-o fost plin, -
Giumate o fost pelin.
Când s-o-mpărțit necazu.
Treceam la puica pârlazu.
Toți au primit cu paharu.
Mie mi s-o dat cu paru.
De-arfi lumea-o rămurea,
Cu toporu-ai da în ea.
De-ar fi lumea de hârtie,
I-aș da foc într-o mânie.
Ca să-i fac lumii sfârșit.
Că n-am parte de iubit.

37.

Frunză verde și-un piper.
Zboară trei hulubi pe cer.
Trei hulubi și-c hulubiță
Duc veste de la măicuță,
De la maica de departe,
Că nu am de dânsa parte.

38.

Rage-un bou hulub pe deal
Și cel bălan pe hotar.
— De ce razi tu, hulubele?
— Cum n-oi rage, bălanel.
Că eu cât eram soțul
Mâneam fânul cu stogul.
Lingeam sarea cu drobul.
Beam apuța cu hălăul
Ca să port mai ușor jugul.

Dar de când îs fără soț,
Rag de foame pe la porți:
Fănu-I mănânc cu pala.
Ling sare cu lingura.
Beau apă cu strachina
Și jugul nu-l pot purta.

39.

Foaie verde de pelin.
Străinul îi tot străin.
Ca desculțul printre spini.
Spinii-o dată te înțepă
Nu la inimă, da-n talpă;
Străinul de te-a-nțepa.
Tot te-a durea inima...

40.

Peline, verde peline,
Amară-i frunza pe tine.
Amar îi lemnuțul tău.
Ca și sufletelul meu.
Mamă, opt fete să ai.
Prin străini să nu le dai.
Că destul m-ai dat pe mine
Și mă judecă străinii.
N-am nici mamă, n-am nici tată
De străini îs judecată;
N-am nici frați și nici surori.
Mă mângâi cu străiniori.
Dar străinu-i ca pelinul.
Mai amar decât veninul.
Decât, mamă, mă făcei.
Mai bine mă prăpădeai.
Mai bine-un pom presădeai.
Pomul poame îți făcea,
Lumea grija mea n-avea.
D-așa, mamă, m-ai făcut
Lumea grijă mi-o avut.
Un pomuț de presădeai,

Mare mulțumire-aveai, -
Presădit lângă fântână,
Să fie apa mai bună.
41.

Hai, măi frați, să trăim bini,
Să nu ne râdă străinii:
Ei cu gramul se-mpărțesc,
Dar de rău nu se trăiesc;

Ei se-mpărțesc cu măsura,
Nime nu le-aude gura.
Hai, măi frați, și hai, măi frați,
Să trăim toți împăcați!

DIN CREAȚIILE CITITORILOR NOȘTRI

Pacoste și reînviere

Radu IEREMCIUC,

Croitor, gospodar din satul Băhrinești, raionul Hliboca

I.

Traian și Decebal în vremea cea cruntă
Oștiri tot adunau, gândindu-se la luptă.
Și s-au ciocnit amar nic. Dar cine-a izbândit? -
Un împărat și-un rege pe veci s-au „încuscrit”.
Și sânge-a curs, și nu vin în ulcioare
La „nunta” începută-n carpatice pridvoare
Și terminată-n Roma, pe o columnă-naltă,
De unde chipul dacic și astăzi ni se-arată.
Și la această „nuntă” s-a zămislit neam mare
Din bravi oșteni romani și dacice fecioare.
Azi ne mândrim că falnic ni e neamul,
Cum se mândrește codrul cu frunza și cu ramul.

II.

Acest meleag ce-i spunem Țară a Fagilor,
A fost cândva o moșie a dacilor.
Și din creștetul munților își luau începutul
Siretul, Ceremușul și Nistrul, și Prutul,
Săltându-și apele spre Marea cea mare,
Spre necuprinse albastre hotare,
În căutare de pradă și hrană,

Peste întinderea daco-romană
S-au revărsat hoarde nomade, barbare,
Ținând un neam de păstori la strâmtoare,
Ce-n timp de primejdii adăpost și-a aflat
În codri adânci și-n cetăți de Carpat,
Un mileniu bântuie urgia,
Dar curată și mândră ne-a rămas seminția.
Apoi venit-au voinicii în iureș
Cu Dragoș în frunte, din Maramureș,
Să cuprindă hotare prin zbor de săgeți
Și zimbri să-mblânzească în stemă,-n peceti.
Pe tron când urcase viteaz suveran
Din neam de Mușatini, pe nume Ștefan,
Țara era largă cu-a cetăților salbă
Din Țețâna până-n Cetatea cea Albă,
Iar neprietenii chiar de-i jinduiau moșia,
Nu-i călcau hotarul, știindu-i tăria.
Așa vrut-a bunul Dumnezeu
Să fie-ncoronați domni numai din neamul meu.
Care să apere glia, graiul și destinul,
Care să ridice la lupte Cosminul,
Care pe dușman din fugă să-l prindă,
Să-l înjuge, să are, să samene ghindă.
Ca pururi și crească întru-a neamului slavă
Pe culmi, semețind, câte-o Roșie Dumbravă.
III.

Țara-ntreagă cu Țara de Fagi
Plătit-a turcimii tribut sau haraci,
Dar legea pământului, credința creștină
Nu fură spurcate de lifta păgână.
Veni alt împărat hapsân, din Apus,
Să rășluiască cu forța Moldova de Sus,
Să-ntunece zarea cu-o oaste turbată.
Trimisă să-nsemne moșia furată.
Tereza, Iosifii, împăratul și craiul
Veniră să ne spulbere duhul și graiul,
Să ne aducă legi mai neroade,

Să ne amestece cu alte noroade,
Să ne întunece, să nu ne cunoaștem ca frați,
Să murim săraci, de lege-nstrăinați.
Dar în popor s-a zămislit o nădejde nouă,
Când Țările Române s-au unit amândouă
Și se credea fierbinte că domnitorul Cuza
Va muta capitala Daciei la Sarmisegetusa,
Căci Cuza, numit domn țărănesc
A jucat „Hora Unirii” pe plai românesc.
IV. Trecut-au anii. S-au destrămat imperii.
Istorie-s habsburgii, țariștii, ienicerii.
În unitate am avut credință,
Ca neamul să-nflorească cu priință.
Ca să trăiască-n pace și dreptate
Și fiicele să se întoarcă toate
La sânul mamei bune, iubitoare,
La ea ca să găsească alinare.
Să nu mai sângereze nici o rană
În glia cea daco-romană.
Și bunul Dumnezeu ce ne cunoaște gândul,
Ne-a dat un semn, c-o să ne vină rândul
Parte s-avem de-nalta-i hărăzire
La unitate, nu la răzlețire.
Căci nu suntem un neam al nimănui, -
Românii, deci, sunt tot copiii Lui.
O, Doamne, ne ascultă și Te-ndură,
Înțelepciune dă-ne și dă-ne-nvățătură,
Cum să pornim pe căi neîncercate,
Ca să trăim mereu în unitate;
Revarsă-ți harul peste-un popor de frați
Din Dunăre și până la Carpați
Și peste păstorite plaiuri de Mioară
Ce dacice au fost odinioară.
Întoarce-Te cu fața și dă-ne ce-Ți cerem.
Ca în credință nouă, ca neam, să reînviem!

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Catapeteasmă bucovineană	8
Drepturile și libertățile de bază ale românilor din Ucraina prin prisma cadrului legislativ-realități și perspective/aspectul politic.	16
Cele cinci etape și cinci condiții de acordare și realizare a drepturilor grupurilor etnice: experiența și opțiunea europeană	18
Concluzia Consiliului Europei nr. 190 referitoare la intrarea Ucrainei în Consiliul Europei	26
Drepturile constituționale - drepturile și libertățile noastre naționale oglundite în legea fundamentală a Ucrainei	28
Angajamentele internaționale - legi organice ale Ucrainei	35
Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale	36
Angajamentele internaționale ale Ucrainei privind drepturile minorităților naționale intrate în vigoare în urma ratificării acordurilor bilaterale	41
A. Documentul reuniunii de la Copenhaga a Conferinței asupra dimensiunii umane a organizației pentru securitate și cooperare în Europa (C.S.C.E.)	43
B. Declarația adunării generale a ONU privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, religioase sau lingvistice	46
C. Recomandarea 1201 (1993) - protocolul adițional la Convenția europeană a drepturilor omului, privind minoritățile naționale	48
D. Tratatul cu privire la relațiile de bună vecinătate și cooperare între Ucraina și România	53
Legea Ucrainei „cu privire la ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, anul 1992” din 24 decembrie 1999	55

FILE DE ISTORIE.....	78
Cazacii și românii	78
Hotinul în cronicile moldovenești	92
Revenirea Bucovinei la sânul patriei.....	103
DOCUMENTE BUCOVINENE	132
Scrisori către Ion Nistor, ministru al Bucovinei	132
EVENIMENTE DE TRISTĂ MEMORIE	138
Prima ocupație sovietică în nordul Bucovinei (1940-1941).....	138
I. Câteva considerații istorice preliminare.....	138
2. Ultimatumul sovietic din 26 iunie 1940	140
3. Invadarea nordului Bucovinei de către trupele sovietice	142
4. Instalarea autorităților provizorii	144
5. Politica de zvonuri și de manipulare a populației	146
MICROMONOGRAFII	150
Tereblecea - veche vatră de români.....	150
Pătrăuții-de-Jos pe Șiret.....	159
Pedagogiul din cernăuți (1848-1947).....	170
O prestigioasă școală românească din Bucovina.....	170
GOLGOTA NEAMULUI ROMÂNESC	191
„Vino încoace, frate!”	191
Cântecul supraviețuitorilor măcelului de la Lunca	194
Tragedia de la Fântâna Albă.....	195
Eșalonul morții.....	199
În memoria deportatului necunoscut	204
Duși de-acasă la pierzanie	206
Stejărelule frumos.....	210
Bucovină, Bucovină.....	211
Pedepsiți fără de vină.....	212
Amintiri zguduitoare.....	216
Folclor bucovinean din timpul deportărilor	219
Răzbunare	224
Cum am devenit „dușman al poporului”	227

N-am putut să mă aflu departe de baștina-mi dragă.....	230
Dictatul de la Paris, 1947.....	232
Nu te știu.....	234
Aflarea adevărului despre moartea fratelui Ilie.....	235
DOCUMENTAR.....	254
Români din fostul județ Storojineț deportați sau dispăruți în perioada 1940-1941.....	254
Tabel nominal cu locuitori de origine etnică română, deportați în iunie 1940-iunie 1941 din zona rurală a județului Storojineț.....	259
Populația județului Storojineț în anul 1930 și numărul românilor deportați sau dispăruți în perioada iunie 1940-iunie 1941.....	290
Lista persoanelor din satul Dimca (Trestiana) fostul județ Storojineț, căzute victime ale regimului bolșevic în anul 1941	291
Tabel cu persoane din satul Dinăuți, fostul județ Hotin, căzute în cel De-al Doilea Război Mondial pe front, în cadrul Armatei Roșii	294
Tabel cu tineri din satul Dinăuți duși după război cu forța la muncile de restabilire a minelor de cărbune din Donbas	301
PERSONALITĂȚI BUCOVINENE.....	303
Dimitrie Onciulescu, animator cultural bucovinean în Banat.....	303
Osârditor într-o propășirea culturală a neamului	306
Italianistul Claudiu Isopescu.....	311
Bucovineanul din Sankt-Petersburg	315
Epigrame	317
Voie bună la cei mici	320
FOLCLOR BUCOVINEAN	324
Cântece de dor și de înstrăinare	324
DIN CREAȚIILE CITITORILOR NOȘTRI	332
Pacoste și reînviere	332
CUPRINS	335
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	336

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. Ion Chinezu – *relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. Vasile Netea – *Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasile Popp*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V*, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa*. File de monografie. Târgu-Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptămaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suciu. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suciu. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptămaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. Vasile Netea – *istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. Vasile Netea-*Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Benghean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opreș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Benghean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. *Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor*. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2018.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com

